

pozdními příchozími a dobyvateli, jako například jejich sousedi Aztékové. Na druhé straně by ovšem nebylo správné, kdybychom se domnívali, že mayská kultura je v předkolumbovském světě něco výlučného a osamocěného, co nemá jinde obdoby. Mayové měli impozantní architekturu, vynikající astronomii, svéráznou filozofii času, dokonalý kalendář, měli jediné skutečné hieroglyfické písmo na americkém kontinentě, ale jejich kultura jako celek i tyto jednotlivé obory každý o sobě nesou hlavní rysy, s kterými se setkáváme v celé Americe Střední a povšechněji i Jižní. Systém kalendáře byl rozšířen u většiny kultur, podobně rys katastrofismu, také pojetí oběti jako služby a potravy bohům, kteří udržují vesmír, atd. V základních rysech jsou předkolumbovské kultury přes obrovské rozpětí v prostoru a přírodní překážky vzájemného styku překvapivě jednotné. A proto také dnes víme, že např. mayská kultura klasického období i tzv. kultura Teotihuacánu, kultura zapoteckého Monte Albánu, totonackého El Tajínu a olmecké La Venty spočívají spíše na vzájemné výměně hodnot, že byly v čase takřka souběžné a že těžko lze mluvit o primátu či výlučně radiaci z jednoho střediska ve prospěch kteréhokoli z nich, jak se to tvrdívalo a dosud tvrdívá. Ostatně právě Popol Vuh je nejlepším dokladem míšení vlivů, o němž se ještě zmíníme.

Naším úkolem není hodnotit mayskou civilizaci jako celek, chceme si povědět jen něco o mayském písemnictví. K tomu si musíme vyjasnit některé obecné pojmy. Především sám pojem Mayové. Vzato přesně, není to pojem označující něco tak stejnorodého jako národ, nýbrž spíše pojem odpovídající příslušnosti k jedné jazykové skupině. Z lingvistického hlediska jde tedy o skupinu hovořící příbuznými jazyky. Yucatánská mayština (obvykle

jako vlastní Mayové bývají označováni obyvatelé Yucatánu) a guatemalská quicheština jsou od sebe vzdáleny víc než čeština a ruština, ale quicheština a cakchiquelština z guatemalské Vysočiny jsou si tak blízké jako slovenština s češtinou. Velkou částí klasických mayských dialektů se na mayském území dosud mluví a dnešní Mayové žijí zhruba tam, kde jejich předkové vytvářeli své kultury. Žádný jiný indiánský ani neindiánský jazyk není s touto skupinou příbuzný.

Za mayské území můžeme dnes označit čtyřúhelník o rozloze asi 300 000 km čtverečných, zahrnující téměř celou Guatemalu krom malé části tichomořského pobřeží, mexické federální státy: Tabasco, východní část Chiapasu a na Yucatánském poloostrově Yucatán, Campeche a Quintana Roo; dále pak část západního Salvadoru, celé Belize (Britský Honduras) a západní pobřeží Hondurasu. Dnes tu žijí skoro 2 000 000 Mayů. O tom, kolik jich bylo v době conquisty, se odhady liší, pohybují se od 800 000 do 13 milionů.

Nejkrásnější hmotné památky – paláce, pyramidy, chrámy, skulptury, stély, fresky, hieroglyfické nápisy najdeme ve středu tohoto území, které zahrnuje guatemalský distrikt Petén s jezerem téhož jména, střední tok řeky Usumacinty a její povodí, přilehlé části Mexika a Hondurasu, území dnes téměř neobývané. Tato vápencová krajina, ležící 30–180 metrů nad mořem, je dnes pokryta tropickými pralesy, které pohltily někdejší mayská města, jako Tikal, Uaxactún, Bonampak, Yaxchilán, Palenque, Piedras Negras aj. Byla však už pustá a většinou opuštěná již před příchodem Španělů.

Význačná místa poklasické kultury – Chichén Itzá, Uxmal, Labná, Sayil, Mayapán aj. leží na Yucatánu. Zde

NĚKOLIK SLOV O MAYSKÉM PÍSEMNICTVÍ

Španělská conquista zastihla na americkém kontinentě čtyři vyspělá kulturní centra s víceméně vyspělou společenskou organizací. Aztéckou konfederaci v Mexiku, mayskou kulturu, o níž se budeme zajímat blíže, území Muisců-Chibchů na náhorní plošině Kolumbie kolem nynější Bogoty a mamutí stát Inků, táhnoucí se od nynějšího Ekvádoru přes Bolívii a Peru až do Argentiny a Chile. Aztécký Tenochtitlán a říše Inků vznikly poměrně pozdě, nepříliš dlouho před příchodem Španělů, a kulturně byly dědici řady kultur předchozích, které absorbovaly a překryly. Muiscové-Chibchové stáli na stupni relativně nejnižším a teprve se vyvíjeli od nepevného konglomerátu státečků k pevnějšímu útvaru. Mayové také představovali změk městských státečků, zápolících mezi sebou, ale tady to nebyl předstupeň k něčemu vyššímu, nýbrž známka úpadku, rozklad kdysi kvetoucího společenského celku. Španělská conquista proto jen dokončila to, co samo už zrálo k pádu.

Přestože tedy sociálně politický obraz, který mayská kultura poskytla očím svých bílých dobyvatelů, byl už úpadkový, představují Mayové intelektuální vrchol předkolumbovských kultur. Mají také tu zvláštnost, že žili a tvořili po celou svou existenci několika tisíc let na témž území a rostli vždy z téhož etnického základu, že nebyli

však většinou nejde o čistou mayskou, ale tolteckomayskou kulturu, pod vlivem sousedních mexických imigrantů nebo dobyvatelů.

Hmotná kultura guatemalské Vysočiny je poměrně nejhudší, nebyly tu například nalezeny žádné stély zdobené hieroglyfy, tak typické pro mayský kult času. A přece nejdůležitější písemné památky pocházejí právě odtud. Aspoň ty, která k nám dnes mluví.

V této knize a zatím v žádné jiné knize na světě totiž nejsou a nemohou být zařazeny ve správném znění důležité texty, které tvoří jednu součást mayského písemnictví. Máme na mysli záznamy v hieroglyfickém písmu. Toto písmo je pro nás ještě stále z větší části neznámé. Umíme přečíst jenom část znaků, většinou číselných a kalendářních, a vlastní obsahová část nápisů nám uniká. Vedle hieroglyfických nápisů na hmotných památkách existovaly velice četné mayské hieroglyfické knihy, ale většina jich byla po conquistě zničena a zachovaly se jen tři. (O tom všem mluvíme podrobněji v poznámkách na konci knihy.)

Nejcennější španělsky psanou informací o mayské oblasti je *Zpráva o věcech na Yucatánu* (Relación de las Cosas de Yucatán, kopie rkp., 1566) yucatánského biskupa Diega de Landa. I když je hodnotná, je to přece jen pohled zvenčí, nedá se srovnávat s mexickým Sahagúnem. Na druhé straně víme o Landovi, že na jeho příkaz bylo spáleno asi šedesát domorodých hieroglyfických kodexů. V jeho dvojí činnosti není ovšem žádná rozpornost. Texty v rukou Indiánů pro něho představovaly udržování pohanských rituálů, mimo jiné i lidských obětí (skutečně k nim i po kristianizaci ještě docházelo). Španělská zpráva o mayských obyčejích byla naopak pomůckou pro misionáře, jak vniknout do indiánské duše.

Vlastní mayské písemnictví nám dnes tedy představují zatím jen památky zapsané v mayských jazycích latinou, a to hlavně brzy po conquistě vyškolenými domorodci (většinou pod patronancí misionářů), anebo misionáři či jinými evropskými vzdělanci, kteří ovládli domorodý jazyk a zapisovali z přímého diktátu nebo se opírali o vyprávění domorodců.

Z těchto pramenů čerpá také náš český výbor. Z tří částí naší antologie zaujímá nejvíce místa quicheský Popol Vuh, který je dnes všeobecně pokládán za vrcholnou mayskou literární památku. Je zde přeložen celý.

Zdá se nepochybně, že podkladem pro Popol Vuh byl hieroglyfický kodex, nyní ztracený. Sám nynější text ovšem není přepisem tohoto kodexu, nýbrž spíše vzpomínkou, uchovanou v paměti představitelů mayské inteligence, tedy volnou orální reprodukcí z paměti, nikoli interpretací znaků přímé hieroglyfické předlohy. Text byl zapsán latinou za pomoci quicheských kněží neznámo kde a pro koho a objeven až na počátku 18. století.

Jeho nálezcem byl dominikán Fray Francisco de Ximénez (1666 až 1730), narozený v obci Ecija v Andalusii; roku 1688 se dostal jako dvaadvacetiletý do Guatemaly, studoval v klášteře sv. Dominika v Guatemale Antigui, v třiatřiceti letech byl vysvěcen na kněze v Ciudad Real v Chiapasu; měl filologické nadání, a proto byl předáky řádu vyslán do San Juan Sacatepéquez, aby si osvojil jazyk Indiánů, a vskutku se naučil quichesky, cakchiquelsky a tzutuhilsky. Byl farářem v San Pedro Las Huertas, Xenacó, Chimaltenangu, Chichicastenangu, v Rabinalu a naпослед ve farnosti Candelarii v Antigui, kde podle R. A. Salazara zemřel roku 1721 nebo 1722, jiný údaj říká 1730. V Santo Tomás de Chuilá, nynějším Chichicaste-

nangu, v quicheském kraji, našel v sakristii svého kostela, ve skříni vsazené do zdi, rukopis Popol Vuh. Quicheský text opsal, pořídil paralelní španělský překlad. To, co se nám dodneška zachovalo, je právě tento jeho opis a překlad. Je to 56 listů o rozměrech 16 × 26 cm, popsaných po obou stranách, a to nalevo quicheským, vpravo španělským textem. Podle pravopisu možno datovat španělštinu do doby Ximénezovy, zachycení quicheské verze se klade podle některých historických narážek v textu mezi léta 1544 až 1555. I když vzhledem k tomuto pozdnímu zápisu – až „v čase zákona božího, v čase křesťanském“ – někteří badatelé soudí, že zejména v pasáži o stvoření lze najít stopy i vliv biblické Genesis, je nepochybné, že původ díla, sám hieroglyfický text, jehož je záznam v latině bezpochyby ohlasem, byl starobylý a spadá do doby hluboko před conquistou. Páter Ximénez je ještě autorem mluvnice mayských jazyků cakchiquelštiny, quicheštiny a tzutuhilštiny (*Tesoro de las lenguas Cacchiquel, Quiché y Tzutuhil en que las dichas lenguas se traducen en la nuestra española*; rkp., 1701 až 1720), dále *Dějiny provincie San Vicente de Chiapas a Guatemaly* (*Historia de la Provincia de San Vicente de Chiapa y Guatemala*) z roku 1722, v níž je také obsažen volný překlad Popol Vuh.

Ximénezův nález však nevzbudil větší pozornost a upadl v zapomenutí. Roku 1830 byly jeho práce přeneseny z kláštera sv. Dominika na univerzitu v městě Guatemale a tam je v roce 1854 objevil Rakušan Karl Scherzer, který za tři roky nato vydal Ximénezův španělský překlad Popol Vuh ve Vídni pod názvem *Příběhy z nejstarších dějin Indiánů z této provincie v Guatemale* (*Las Historias del origen de los indios de esta provincia de Guatemala*). Následujícího roku 1858 přišel do Guatemaly francouzský kněz

Charles Étienne Brasseur de Bourbourg, v mnoha směrech jeden z hlavních iniciátorů mayologických studií. Při svém působení v duchovní správě v quicheském kraji sledoval jediný cíl: naučit se quicheštině. Mluvnici tohoto jazyka, jež se opírá o Ximéneze, vydal roku 1862 v Paříži. O rok dříve publikoval tamtéž originál, překlad i výklad *Popol Vuh, svaté knihy a mýtů amerického starověku* (*Popol Vuh. Le Livre Sacré et les mythes de l'antiquité américaine*). Brasseur byl zanícený amerikanista, avšak jeho výklady zde i v jiných dílech, např. v jeho čtyřsvazkových *Dějínách civilizovaných národů Mexika a Střední Ameriky* (*Histoire des nations civilisées de Mexique et de l'Amérique Centrale*, Paříž 1857), trpí nekritickou fantastičností, hledáním vztahů mezi Starým a Novým světem. Proti topornému, biblizovanému a místy až nesrozumitelnému překladu Ximénezovu (ale přece jen průkopnickému a namnoze dosud inspirujícímu) znamenal jeho svěžejší překlad nesporný pokrok. Popol Vuh byl zpětně přeložen i do španělštiny a tak popularizován i ve své vlasti. (O moderních překladech pojednáváme v poznámkovém aparátu na příslušném místě.)

Jaké jsou literární kvality quicheského textu? Především nás zaujme estetická účinnost slova. Nemusíme nic vědět o Mayích ani o předkolumbovských kulturách, nemusíme vědět vůbec nic o provenienci textu, a přece na nás bude působit jako slovo, básnické slovo. Kosmogonická část Popol Vuh, ta vize prázdného světa před stvořením, je sugestivní, ať už je míra její originality jakákoli, ať sama látka je mayská, nebo imigrovala do Guatemaly z Mexika, ať tu působila svým vlivem křesťanská Genesis či nikoli. Činy a boje hrdinů v podsvětí Xibalbě mají zvláštní, krutý a mrazivý kolorit, vlastní všemu předko-

lumbovskému umění, je v nich často studená kosmická opuštěnost a znicotnění lidské existence tváří v tvář výsměchu zlých božstev. Ale jinde je tu také důvěrná znalost přírody, spojenci člověka jsou všemožná zvířata i zvířátka, jako v našich pohádkách, a v tomto spojenectví je naopak něco laskavého. Je tu umění fabulace, umění dialogu, umění vyhocených scén. Opakování, kontrasty, enume-race a jiné prostředky epické účinnosti, s jakými se setkáváme v orálním umění dávných národů celého světa.

Můžeme se dále dívat na tyto texty jako na produkt zajímavý také tím, že nám pomáhá vniknout do myšlení Mayů, posoudit úroveň jejich myšlení. Upozorňujeme v poznámkách, že to nebylo jen pouhé myšlení mytické, ale že se nám tu rýsují obrysy myšlení filozofického, vytváření filozofických pojmů a termínů. Zdá se nepochybné, že filozofie, a nejen náboženská tradice, byla zde, podobně jako v sousedním Mexiku, samostatně pěstována.

Vlastní, ezoterický – laickému čtenáři na první pohled nikoli jasně patrný – smysl knihy byl však jistě především sakrální. Byla to kniha posvátná. Vniknout dnes do tohoto tajného a zasutého smyslu je nesnadné, nicméně řada odborníků pokládá za nejhlubší průnik k jejímu jádru výklad francouzského profesora Rafaela Girarda, ředitele Etnografického institutu v Hondurasu, podaný v samostatné knize o Popol Vuh roku 1954.

Girard se domnívá, že ústředním tématem Popol Vuh je symfonie času, myticky pojaté dějiny světa. Vychází přitom z katastrofického pojetí vesmíru, jak se s ním setkáváme u většiny předkolumbovských kultur a podle něhož svět již čtyřikrát vznikl a čtyřikrát byl zničen. Podle Girarda tři hlavní oddíly Popol Vuh nejsou v čase následné, ale souběžné a každý z nich je rozdělen na čtvero katastro-

fických věků. V prvním, stvořitelském, oddílu jsou tyto éry: První věk – stvoření světa a živočichů, s monoteistickým pojetím. Podle Girarda byl monoteismus prvotní, a to nejen u Quicheů, ale u Mayů vůbec, u mexických i peruánských kultur, a nebyl doprovázen lidskými oběťmi. Druhý věk – stvoření lidí z bláta. Také v inckokečuánské tradici, jak ji zaznamenává Guaman Poma, se v druhém věku rozmnožili lidé. Třetí věk – stvoření dřevěných loutek, jejich zničení potopou. Čtvrtý věk – stvoření pravých lidí z kukuřice. V druhém oddílu, v historii dvojčat, jsou tyto éry paralelní k předchozí části: První věk – boj nebeských mocností s nepravými mocnostmi země Vucub-Caquixem a jeho rodem. Druhý věk – zrození dvojčat a sestup jejich otců do podsvětí. Třetí věk – těhotenství Ixquic, spojující nebe s podsvětím. Čtvrtý věk – sestup dvojčat, tj. slunečních božstev, do podsvětí a jejich vítězství nad tmou. Úvodem k tomuto údobí je tzv. rolnický věk, kdy dvojčata sejí kukuřici; toto místo koresponduje se stvořením lidí z kukuřice a navazuje na ně. K různým peripetiím zápasu dvojčat v Xibalbě má Girard zajímavé postřehy, např. mystický smysl smrti Hunahpúovy je následující: jeho hlava useknutá vampýrem je zrno, které se musí ponořit do země, aby vzešlo; je to mrtvý, jenž se rozpadne pod zemí, aby se změnil v nové bytí. Nová hlava Hunahpúova je zhotovena v noci, bohové polí totiž pracují v noci, a smyslem celé pasáže je mystické pojetí setby. Také konečné vítězství dvojčat, jemuž předchází jejich spálení, má svůj ezoterický smysl: je to prý spálení vegetace na poli (předkolumbovské civilizace neznaly pluh a získávaly novou půdu žďářením), aby vzešla nová úroda; je to také očista ohněm, přechod z nižšího do vyššího stavu; tato scéna je také první, mytickou instalací nového ohně na počátku nového „století“

(každých 52 let se začínalo nové kalendářní údobí a bylo zahajováno uhašením všech ohňů a rozněním nového). Sypání popela do vody je prý druh křtu před znovuzrozením, např. Aztékové omývali novorozence také vodou. Zvláště zajímavé pojetí nabízí Girard ve třetí, historické, části: pokládá totiž za pravlast Quicheů, a tudíž i za kořenu všech středoamerických kultur, Guatemalu. První věk zde označuje za emigraci, a to z Guatemaly do Mexika, do Tulánu. Druhý věk znamená přisvojení tolteckých obyčejů v Mexiku, korupci původního monoteismu, zavedení lidských obětí. V třetím věku probíhá návrat z Mexika do Guatemaly, hledání staré vlasti. Čtvrtý věk zachycuje dějiny Quicheů v ní.

Tady už narážíme na to, že Popol Vuh je konečně také důležitým dokumentem historickým. Závěr knihy obsahuje řadu historických fakt i jmen skutečných historických osob, dvojic vládařů i dalších předáků. Seznamuje nás se společenským uspořádáním, s rozdělením na klany a rody a se systémem vlády. Ale nejenom tyto pasáže můžeme pokládat za evidentně historické! Některá fakta z Popol Vuh dokreslují společně s archeologickými nálezy neúplně a nejisté mayské dějiny zvláštním způsobem: velké, archeologicky zjištěné mayské středisko v Guatemale Kaminaljuyú prožívá v údobí klasických mayských měst v Peténu také zde na Vysočině svůj klasicismus, ale kupodivu ve vzájemném ovlivnění s 1200 kilometrů vzdáleným Teotihuacánem na mexické náhorní plošině (přesněji s tzv. Teotihuacánem III, to znamená Teotihuacánem podle archeologických vrstev končícím). A na konci této klasické éry, podobně jako v Peténu, i v Kaminaljuyú náhle činnost ustává. A jako v severní mayské oblasti nastupuje vliv toltecký, tak i do Guatemaly proniká vliv Pipilů

(= vladařských synů), kmene, který opanoval tichomořské pobřeží a mluvil nemaysky, jedním z jazyků skupiny nahua. (Aztékové i Toltekové patří k téže jazykové skupině.) A tento pipilský vliv je podle Krickeberga silně cítit i v Popol Vuh (a Letopisech Cakchiquelů), nejen v jeho závěrečné části, kde si guatemalské kmeny přisvojují nemayský, toltecký původ z Tulánu, ale už v jeho části mytologické. Gucumatz a Huracán jsou božstva mexická – Quetzalcoatl a Tezcatli-poca; vynoření země z prapůvodního moře, několikeré opakování nedokonalého stvoření, to jsou také toltecko-mexické mýty. Zato činy Hunahpúovy a Ixbalanquéovy představují korpus původních mayských bájí a vztahují se k vlastnímu jádru guatemalské kultury. Tak i písemná památka potvrzuje míšení vlivů, jež na svém poli dokládá archeologie, a je tedy důležitým pomocným historickým dokumentem.

Druhá písemná památka, z níž přinášíme v této knize ukázky, pochází rovněž z guatemalské Vysočiny a je psána v cakchiquelštině, v jazyku sousedů a rivalů nám už známých Quicheů.

Letopisy Cakchiquelů (Anales de los Cakchiqueles), nazývané též Memorial de Tecpán-Atitlán nebo Memorial de Sololá či konečně Anales de los Xahil (Xahilové byli u Cakchiquelů panovnický rod asi jako u Quicheů Cavecové), to jest Historie starého království Cakchiquelského řečeného Guatemala, jak uvádí podtitul, je rukopis, chovaný dnes v knihovně muzea Pensylvánské univerzity ve Filadelfii. Zapsal jej Francisco Hernández Arana Xahilá mezi lety 1560–1582 a pokračoval v něm po roce 1600 Francisco Díaz Gebutá Queh. Rod Xahilů byl tedy jeho prvním majetníkem v 16. a 17. století. Není známo, kdy se

rukopis dostal do kláštera sv. Františka v Guatemale, odkud ho 1844 získal Juan Gavarrete a z jeho rukou 1855 Brasseur de Bourbourg. Po něm byl v letech 1874 až 1887 jeho majetníkem Alphons Louis Pinart a pak druhý po Brasseurovi důležitý znalec Daniel G. Brinton, v jehož držení byl v letech 1887–1899, kdy s jeho pozůstalostí přešel do zmíněného muzea ve Filadelfii. Podívejme se na obsah tohoto cakchiquelského rukopisu: strany 1–17 jsou jakési analýy od roku 1540, zaznamenávající stížnosti, tresty, narození, zatmění, zemětřesení a náčrt genealogie rodu Xahilů. Str. 18–96 jsou místní kronikou městského státu Cakchiquelů, z toho str. 18–47 obsahují mytologickou, str. 48–96 historicko-chronologickou část. Mytologická část vykazuje základní shodu s migračními mýty z Popol Vuh a doplňuje je. Podává zprávu o Tulánu, o stvoření, zejména o stvoření Chay Abaha, Mluvícího kamene, a prvních lidí. Člověk byl stvořen, aby živil Chay Abaha, tj. bohy. Cakchiquelové měli dva praotce, Gagavitze a Zactecauha. Podrobně se vypráví o putování z Tulánu, jak ukazují i naše úryvky. Branami Tulánu vyrazilo sedm kmenů, Vug amag, se zlatem, perlami, pery a vším bohatstvím a třináct válečnických skupin, Ahlabal, které měly jen zbroj. V čele kmenů odcházeli Tzutuhilové, v čele bojovníků Quicheové, jako poslední Cakchiquelové, ale jim se dostalo ujištění, že dobudou bohatství a zajatců. Pomocí dřeva červeně zbarveného (odtud jejich název Cak-che-qu'el) a po rozmanitém putování dorazili k jezeru Atitlán. Byli zprvu poddaní Quicheů; vypráví se mimo jiné o povstání synů krále Quicaba; za tohoto povstání se Cakchiquelové usadili v Iximché. Za vladařů Deset Pán a Třináct Pes, kteří byli vlastně místodržícími Quicheů, došlo ke svržení quicheské nadvlády. Také vladař Tzutuhilů Caoqué byl poražen. Roku 1493 došlo k tzv.

„převratu v Iximché“, který je v rukopise pokládán za počátek cakchiquelské éry. Alvarada přijali Cakchiquelové jako spojence proti Tzutuhilům a Quicheům, podobně jako v Mexiku Totonacové a Tlaxcaltecové Cortése proti Aztékům, ale pro jeho nelidské a věrolomné jednání se proti němu vzbouřili a kladli mu skoro šest let (1524–1530) odpor, aby na oplátku podporovali zase Alvarada – zprvu nepřátelští – Quicheové.

Náš výbor přináší z knihy jen úryvky: v pasážích o „putování z Tulánu do vlasti“ je sugestivně vystižena atmosféra děsu, v jehož znamení se odchod z Tulánu odbyvá. Jako by v těch kulturách všechno začínalo katastrofou. Tento katastrofismus – u všech indiánských kmenů se najdou zvěsti o potopě – spolu s fantazií podněcujícími zmínkami o příchodu přes moře (z historické toltecké Tully do Guatemaly není třeba nic přeplovat a mimoto Mayové nebyli žádní mořeplavci; nakonec podobnou pověst o příchodu z ostrova Atlanu však tradovali i Aztékové) – tedy tento katastrofismus a tajemno příchodu, to vše jsou v době hledání různých pracivilizací, Atlantid atd. nadmíru svůdné věci, je však potřeba zacházet s podobnými dohady opatrně.

Historická část letopisů tvoří jednu stránku z historie dobytí Ameriky, jak je viděli poražení. Ač se nevyrovná např. aztéckému záznamu conquisty (podle tzv. Florentského kodexu aneb Informátorů Sahagúnových), který je vypracován s epickou šíří, s podrobnými psychologickými charakteristikami (např. Moctezumovo váhání a zoufalství jsou podány mistrovsky), působí cakchiquelské vyprávění umělecky sugestivně svou strohostí. Ráz naráz tu následují za sebou holé, nahé, ničím nepřikrašlované události, téměř nekomentované. A právě touto

svou strohostí v několika základních čarách jsou tak působivé. O dobyvateli Alvaradovi se tady nic nedovídáme mimo jeho činy a krátké úsečné příkazy. Nikde není popsán. Říkají mu všichni jen po aztécku Slunce. A přece ho tu vidíme a vnímáme téměř fyzicky jako ve filmu. Přichází se svou ryšavou hlavou, hrozí, vymáhá, jedním otevřením úst odsuzuje. Šíří strach, úžas, u svých Tlaxcalteků obdiv. A jako by se tu vynořovala jeho tvář se svítivýma, chladnýma, šílenýma očima, ustavičně nabitýma neklidnou energií, žádostí, vášní, krutostí; úsměv, který nehřeje, který nepostižitelně přechází z projevu přízně do nemilosrdné krutosti. K ustrnutí svých vojáků vychází kapitán sám, bez doprovodu, v dobytém městě z domu Tzupam Hay, kde nocoval, a prázdnými ulicemi míří do paláce pohlavára Chicbala. Je jen ještě slyšet povrzávání jeho jezdeckých bot a břínek ostruh v zalklém tichu. A dovedeme si představit úlevné ulehčení, když pak jednou dorazila do Guatemaly zpráva, že Slunce je přece jen smrtelný, že zahynul kdesi na výpravě, rozdrčen tělem koně. „Kde cítíte bolest, kde cítíte největší bolest, kapitáne?“ – „V duši, ve své duši, kavalíre.“ A pak ještě jedné noci božstva hor Hunahpú, Nebeský lovec, a Que, Oheň, zničila i kapitánův palác v Antigui a zahubila i jeho vdovu, krásnou Beatriz. „Z nitra hory se vyvalila voda a přinesla záhubu lidem Castilán. Vdova po Tonatiuhovi zahynula.“ Obrisy dramatu, a přece je to skutečnost.

Třetí a poslední částí naší knihy jsou literární dokumenty z Yucatánu, *Knihy Chilama Balama, Proroka Jaguára*, nazvané tak podle slavného věštce, který žil v době conquisty v Maní. Byly zapsány latínkou po conquistě v yucatánské mayštině. Takových knih je celkem osmnáct a nazývají se

každá podle místa svého nálezu. Většina z nich nebyla dosud vydána (publikována a několikrát přeložena byla hlavně kniha z Chumayelu, pak také z Tizimínu, z Maní, Calkiní a další úryvky). Kniha z Maní tvoří s knihami z Ixilu a Káua tzv. Perezův kodex, opsaný kolem roku 1840 Juanem Píem Pérezem, prvním jejich moderním sběratelem. Nejdůkladněji studovaný Chilam Balam z Chumayelu se nám dochoval v pozdním opise Juana José Hoila z r. 1782. Tyto knihy, napsané mnohdy brzo po conquistě a postupně doplňované o další události, představují směs textů různé úrovně i druhu, a to původem i slohem, často v jedné a téže knize. Obsahují náměty prorocké, mytologické i historické. Některé jsou očividně původu předkolumbovského, ale ani to nevylučuje pozdější úpravy a přepracování. Zejména v proroctvích jsou křesťanské interpolace, což zase nemusí vždy znamenat, že jsou to „proroctví dodatečná“; jako u Aztéků i u Mayů kolovaly předpovědi zániku už před conquistou. Katastrofické pojetí času i kosmu si je přímo vynucovalo. Někdy působí historické texty chaoticky, ale mějme na paměti, jak soudí Roys i Médiz Bolio, že Mayové neměli naše pojetí dějin a že pro ně hlavní nebyla chronologie, ale sakrální pojetí času. (V poznámkách vysvětlujeme takovou pasáž o „toku katúnů“ ve výkladu Médize Bolia.) Mnohé náměty se v různých knihách opakují, a je třeba tudíž posuzovat jednotlivé knihy nikoli jako samostatná svědectví; bylo by naopak třeba ze všech sestavit tematické celky, což je úloha budoucnosti.

Ta různost se projevuje i v pasážích, které jsme zařadili do tohoto svazku. Úryvek vyprávějící dějiny Itzů v Chichén Itze působí svou slavnostností a monotónní evokací toku času, té symfonie katúnů, v níž lidské činy jsou jen jakoby

doprovodným a vedlejším produktem. Jiná pasáž, vyprávějící o vzestupu vladaře Hunac Ceela, je naopak naplněna lidským neklidem, neopakovatelností lidského osudu, a Hunacova vlastní píseň, kde v opojení zpívá o svém vítězství, má halucinační ráz, kde se mísí skutečné a chtěné, život a sen, neboť Hunac už nepředstírá, zřejmě sám uvěřil, že se vrací z posvátné studny jako vyslanec bohů; anebo je zpívána ve vytržení mysli a snad v omámení drogou (halucinační prostředky byly v předkolumbovských rituálech běžné). Zbývající texty zachycují opět srážku světů, střetnutí nesouměřitelných civilizací, příchod „cizinců s rezivými bradami, dětí slunce, mužů světlých barev, poslů znamení božího, jimž na konci rukou vybuchuje oheň...“

Do mayského písemnictví se konečně zařazuje dochovaná quicheská divadelní hra *Rabinal Achí* a dále pak projevy lidové slovesnosti, zaznamenané nedávno, teprve v našem století, např. Tozzerovy texty od polodivoce žijících pralesních Lacandonů nebo záznamy Villa Rojasovy z *Quintana Roo* (také tato oblast byla dlouho nedotčena civilizací), které přes svůj pozdní původ a pokleslost i zkomolenost mohou přece jen uchovávat dávné mytologické a náboženské představy. Tyto texty však v našem souboru nejsou.

A na závěr se vraťme tam, kde přese všechno je mayský duch přítomen nejvíc, k mlčícím kamenným městům Peténu a Yucatánu. Co dnes ještě o Mayích nevíme, je skryto tam a čeká. Až promluví písmo hieroglyfů (a ten čas přijde v některém z katúnů), až budou přečteny texty v „Hrobce malovaných hieroglyfů“ v Tikalu, na „Schodišti hieroglyfů“ k pyramidě 26 v Copánu, na stélách dnes označených jen A, B, C, D v Quiriguá a na kamenných deskách v „Chrámě nápisů“ v Palenque, pod jehož podlahou byl učiněn je-

den z největších objevů moderní amerikanistiky, hrobka velmože, a na dalších mnohých místech jiných, pak bude mayské písemnictví rozšířeno o další knihu.

P. S.: Od doby, kdy jsem takto v prvním vydání *Popol Vuh* (Odeon 1976) svou předmluvu uzavřel a informaci o mayském hieroglyfickém písmu v poznámce 160 tamtéž rozvedl, uplynulo málem čtvrt století. Za tuto dobu výzkum mayských problémů, zejména dešifrace jejich písma, pokročil a já jsem o tom informoval ve stati *Návrat Slunečního štítu* v Literárních novinách č. 10 z 13. března 1999. Pokládám za užitečné ocitovat zde pasáž o současném stavu výzkumů:

„Velká část nápisů je rozluštna. Ukázalo se, že stély a nápisy zaznamenávají nejen jména, ale i činy celých dynastií domorodých vládců, takových Remessů, Senecheribů Nového světa. Tak před námi defilují postavy Pakala (= Sluneční vítr, vládl 615–683 po Kr.; jeho pravděpodobná tvář na nás zírání z několika hrobních plastik objevených v jeho hrobce uvnitř pyramidy Chrám nápisů v Palenque, např. z té s dozadu uměle deformovaným čelem a bohatou čelenkou, nápadným dlouhým nosem, úzkou bradou a pootevřenými, jako dychtivými či příkaz pronášejícími ústy, s nehybně tkvějícíma očima pod nadzvednutými víčky) a jeho syna Čan Báluma (= Okřídleného jaguára), kteří v Palenque postavili nejen onen Chrám nápisů, ale i Chrám kříže, Chrám Listnatého kříže a Chrám slunce. V Tikalu, jenž je největším mayským městem s nejvyššími pyramidami, před námi ožijí doted neznámé bytosti „králů“, kteří tu vládli se vši nádherou a mocí jako současníci pozdní evropské antiky a jejího raně křesťanského středověku, dva světy, které o sobě

nevěděly. Jen co vyslovíme Tlapa jaguára, Bouřlivá obloha, Vznešený kakaovník – tak znějí v překladu jejich jména –, můžeme si představit jejich majestát. Zakladatelem byl Yaš Mač Šok (219–238) a od jeho času svědčí 399 záznamů až do roku 869 o dalších vladařích, z nichž např. roku 320 po Kr. je jmenován Pták Nula Měsíc (podle názvu z kalendáře). V Quirigá nacházíme r. 737 panovníka Patnáct Králík, v Kopánu na Schodišti hieroglyfů se na šedesáti třech stupních nachází 2500 glyfů z let 645–745 a na Stéle B je jmenován vládce Osmnáct Králík, jeden z následovníků zakladatele Yaš Kúk Mó; dynastie končí panovníkem Yaš Pak (= Nové slunce vychází, 736–800), jehož otec a předchůdce slul Kouřová mušle. Sama ta jména znějí jako hledačův proutek fantazie.“

Takový druh informací je i ve shodě s XII. kapitolou závěrečné části *Popol Vuh* (IV. kapitola – Pokolení vladařů), kde se také hovoří o historických postavách vládců a ne už jen o mytickém dění a symfonii času. Jenže tito naši hrdinové z Popol Vuh byli z doby soumraku před conquistou, kdežto tamti nově objevení panovali v časech své plné slávy a nádhery, žádným dobyvatelem neohrožené. Naopak sami podnikali výboje a uzavírali spojenecké smlouvy mezi sebou, jak nám to ukazují fresky v městě Bonampak náhodně objeveném před desetiletími v pralese. Jeho stěny pokrývaly nádherné barevné obrazy s válečnickými výjevy vládce Čan Muana.

IVAN SLAVÍK

POPOL VUH

VSTUP

Zde se začíná slovo o zemi, která se nazývá *Quiché*. Zde vypíšeme, zde zahájíme ty dávné příběhy, původ a počátek všeho, co se událo v *měště Quiché*, u všech kmenů *národa Quiché*.¹⁾

Toto také vypovíme: Oznáíme, jak to, co skryté bylo, zjevným se stalo, odhaleno a zvěstováno bylo, jak to osvětlili *Tzacol* a *Bitol*, Původkyně a Stvořitel, *Alom* a *Qaholom*, Rodička a Ploditel; ti, o nichž bude řeč, jsou *Hunahpú-Vuch*, Vačice, *Hunahpú-Utiú*, Kojot, *Zaqui-Nimá-Tziís*, Velká bílá koatí, a *Nim-Ac*, Velký pekari, *Tepeu*, Vladařka, a *Gucumatz*, Opeřený had,²⁾ *U Qux Cho*, Srdce lagun, a *U Qux Paló*, Srdce moří, *Ah Raxá Lac*, Pán zelené mísy země, *Ah Raxá Tzel*, Pán modré číše nebes.³⁾ Tak jim říkali.

A zároveň bude řeč, bude se vyprávět o Prábě a Pradědu, jejichž jména jsou *Ixpiyacoc* a *Ixmucané*,⁴⁾ ochránci a dobrodinci, dvojctihodná bába a dvojctihodný děd, jak jim říkají v quicheských příbězích, když se vypráví o tom všem, co učinili na úsvitu života, na úsvitu dějin.

Ale toto vše zapíšeme už v čase zákona božního, v čase křesťanském. Jen proto vyjevíme vše, protože už není *Po-po Vuh*,⁵⁾ Kniha vladařova, kde prý jsi mohl uvidět jasně náš příchod z druhé strany moře, vyprávění o naší temnotě, kde jsi mohl uvidět jasně i úsvit života.

Byla taková původní kniha, sepsaná dávno a dávno, ale tvář její skryta je mudrcům a věštcům.⁶⁾ Vznešená byla její zvěst a její popis toho, jak byla stvořena nebesa a země.

Jak bylo učiněno a vyznačeno čtvero jejich okrsků, čtvero jejich stran, jak tyčemi bylo označeno a jak provazy vyměřeno a rozděleno. „Čtvero koutů a čtvero úhlů na nebi i na zemi“⁷⁾ – tak to nazývali Původkyně a Stvořitel, Matka a Otec stvořeného života. Ten, který skýtá dech a tep, Ta, která rodí a stará se; osvětlovatelé národů, osvětlovatelé zrozených z matky, osvětlovatelé zrozených z otce, myslitelé a zvěstovatelé všeho krásného na nebi i na zemi, v jezerech i na mořích.

PRVNÍ KNIHA

(STVOŘENÍ SVĚTA A POKUSY O STVOŘENÍ LIDÍ. ZNIČENÍ NEPODARĚNÉHO LIDSTVA A NEPRAVÝCH BOŽSTEV)

I

A toto je zpráva, jak svět kdysi trval v hlubokém mlčení, v hlubokém pokoji trval, bytoval v tichu; dlél nehybný, osamělý se rozkládal, zel pustý.

A toto je první zpráva, první výpověď: Nebylo žádného člověka, žádného zvířete, ptáka, ryby, kraba, stromu, kamene, propasti ani sluje, drnu ani keře: Jenom a jediné nebe tu bylo.

Neviditelná byla tvář země. Jen a jediné moře se kupilo a nad ním klenba nebeská, to bylo vše.

Nebylo nic, jedinká věc, která by působila hluk v tom tichu, nic, co by se hnulo, nic, co by hleslo či šeptlo na nebesích: Zhola nic, vůbec nic neexistovalo. Jen voda, kupy vod, moře nehybné, nehnuté, samotné. Jinak nic, ni žádná bytí.

Jen pokoj vládl, ticho v temnotách a noc.

Jedině Původkyně a Stvořitel, Vladařka a Opeřený had, Rodička a Ploditel byli tu ve vodách, zdroj jasu. Ukryti pod zelenými a modrými pery, a proto nesou jméno Opeřený had, Gucumatz. Velicí mudrci, velicí myslitelé,⁸⁾ a v tom byla jejich podstata. Také existovalo nebe a *U Qux Cab*, Srdce nebes, neboť takové je jméno toho boha. Tak vyprávěli.

A slovo nyní přišlo, přišlo tam k Vladařce a Opeřenému hadu. A ti dva rozmlouvali, radili se a přemýšleli starostlivě. Shodli se ti dva a spojili slova svá a myšlenky své spojili.

A tehdy, jak přemýšleli, ukázalo se jasně, že bude-li úsvit, bude i člověk. I rozvažovali stvoření a růst stromů i lián, zrození života a příchod člověka. V temnotách a noci se tak přemýšlelo skrze toho, jenž je Srdce nebes a jehož jméno zní *Huracán*: Jeho první podoba je *Caculhá Huracán*, Jednonohý blesk, druhá pak *Chipi-Caculhá*, Malý blesk, třetí konečně *Raxa-Caculhá*, Zelený blesk, a tito tři jsou Srdce nebes.⁹⁾

Ti se teď připojili k Vladařce a Opeřenému hadovi, uvažovali o světle a o životě. Kterak učinit úsvit a jitro; kdo opatří potravu a obživu: „Staň se tak. Naplň se, prázdno!“

„Tyto vody ať ustoupí, ať uvolní místo! Ať povstane a ať se uvolní země!“ Tak děli. „Ať se vyjasní, ať svítá na nebi i na zemi. Ale jas a slávy nezíská tato naše tvorba, naše dílo, dokud nebude učiněn, dokud nebude stvořen člověk.“ Tak děli.

A ihned stvořili zemi a povstala země. Vpravdě takto došlo k stvoření země: „Země,“ řekli, a v tu chvíli tu byla.

Jen jako oblak, jako mlha bylo toto stvoření, jak koutouč prachu, když povstaly z vod hory, naráz veliké hory.

Jen kouzelně, jen zázračně se staly skutkem údolí a hory; a současně cypřišové háje a bory na jejich svahu.

I zaradoval se Gucumatz: „Požehnaný byl tvůj příchod, ó Srdce nebes. Ó Huracáne, ó Chipi-Caculho, ó Raxa-Caculho!“

„Dobré bude naše dílo, stvoření bude skončeno,“ přisvědčili.

Nejprve vznikla země, hory a údolí. A byly uspořádány toky vod: proplétaly se volně mezi úpatími hor; a zůstaly odděleny řeky, když se vztyčily vysoké hory.

Tak bylo dokonáno stvoření země a učinili ji U Qux Cah a U Qux Uleu, Srdce nebe a Srdce země, jak zní jejich jméno. Ti tedy oplodnili zemi, když ještě nebe bylo nespátráno a země byla neviděna v hloubi vod.

Tak bylo dokonáno dílo, když provedli, když skutkem učinili, co vymysleli a vydumali.

II

Pak stvořili zvířata lesní, strážce všech hájů, ochránce vysočiny: jelena, ptáka, pumu, jaguára, hada, plazu a zmiji, strážce lián.

A řekli Původkyně a Stvořitel: „Jen pusto, jen ticho má vládnout pod stromy a pod liánami? Dobré by bylo, aby je někdo hlídal,“ tak děli, když o tom přemýšleli a rozmlouvali.

A v tu chvíli povstal jelen a pták. I vykárali jelenu a ptáku jeho obydlí: „Ty, jelene, spi u potoků a v roklinách; žij v houštích a v trávě; v lesích se rozmnož. Na čtyřech nohách stůj a pohybu se. Tak staň se!“ řekli a stalo se.

A hned nato vykárali příbytky i ptákům a ptáčkům: „Vy, ptáci, přebývejte na stromech a v liánách, tam hnízděte, tam se množte, na větvích stromů, na úponkách lián!“

To řekli jelenům a ptákům, aby věděli, co mají dělat, aby všichni našli své hnízdo a skrýš.

Tak vykárali Původkyně a Stvořitel každému zvířeti země jeho příbytek. Tak bylo o jeleny a ptáky dobře postaráno.

A když stvoření bylo hotovo, řekli jelenům a ptákům Původkyně a Stvořitel, Rodička a Ploditel: „Mluvte jen, křičte jen! Ale nežvatlejte jen tak, nepokřikujte jen tak! Srozumitelně mluvte, každý po svém, každý podle svého rodu, každý podle svého druhu!“

A ještě řekli jelenům, ptákům, pumám, jaguárům, hadům: „Vyslovujte naše jména, uctívejte nás, matku svou, otce svého! Vzávejte Huracána, Chipi-Caculhu, Raxa-Caculhu, Srdce nebes, Srdce země, Původkyni a Stvořitele, Rodičku a Ploditele. Volejte nás, vzávejte nás, modlete se k nám,“ řekli jim.

A nebylo možno, aby mluvili jako lidé: vřeštěli jen, kdákali a štěbetali. Nesrozumitelné byly jejich skřeky, každý křičel jinak a po svém.

Když Původkyně a Stvořitel slyšeli, jak nejsou s to hovořit, domlouvali se: „Nesvedli to, aby vyslovovali naše jména, jména svých původců a stvořitelů. To není v pořádku,“ domlouvali se Rodička a Ploditel.

Jim pak děli: „Dobrá, budete nahrazeni. Nesvedli jste to, ani na jedno slůvko jste se nezmohli. Změnili jsme názor: Podržíte svou potravu, svou pastvu, svůj pelech, své přístřeší – budou to jen rokle a lesy, neboť se nepovedlo, abyste nás uctívali a vzývali. Ale jsou ještě, jsou bytosti, jež nás budou vzývat a ctít. Ty teď stvoříme.“

Vy však přijměte svůj osud: Vaše maso bude rozžvýkáno. Tak se stane, to bude váš los.“ Tak mluvili, když malým i velkým zvířatům celické země zvěstovali svou vůli.

Chtěli udělat ještě jednu zkoušku, chtěli udělat ještě jeden pokus, chtěli docílit, aby je vzývali.

Ale zvířata nesvedla se dorozumět. Nic je nenapadlo a zhoła nic nepořídila. A tak bylo jejich maso obětováno,

byla určena za potravu a za kořist smrti zvířata, jež žijí na tváři země.

Nezbývalo tedy, než aby se znovu pokusili učinit tvora, stvořit bytost – Původkyně a Stvořitel, Rodička a Ploditel: „Zkusme to znovu. Už je blizoučko setba, už svítá. Stvořme si služebníky a živitele.“

„Ale jak to udělat, abychom byli vzýváni, aby se na nás pamatovalo na zemi? Už jsme to zkusili se svým prvním dílem, svými prvními tvory, ale k ničemu to nevedlo a nebyli jsme vzýváni a nebyli jsme chváleni.“

Nuže zkusme stvořit bytosti poslušné a uctivé, jež by nám sloužily a o nás dbaly.“ Tak řekli. I učinili, i stvořili. Ze země, z bláta udělali tělo.

Viděli však, že to nebylo dobré: Jen k rozpadu bylo to tělo, měkkota, kašovina, bez pohybu, bez síly, vratká, jen padnout a roztát.

Hlavou to nemohlo pohnout, tvář mělo obrácenu jen jedním směrem; zrak zastřený, bez možnosti otočit se, bez možnosti ohlédnout se. Mluvit to mohlo, ale bez rozumu. A rychle se to rozpouštělo ve vodě, nemělo to žádnou soudržnost.

Tu tedy řekli Tvořitelka a Tvořitel: „Je vidět, že to nemůže ani chodit, ani se množit. Poradme se o tom!“ děli. Potom rozbili, potom zničili své dílo, své stvoření.

A řekli: „Jak docílit, aby se zdařil záměr, aby vznikly bytosti, jež by nás vzývaly a uctívaly?“

A takto děli, když se znovu poradili: „Povězme to Ixpiyacocovi a Ixmucané, Věštcí a Věštkyni, povězme to Hunahpú-Vuch a Hunahpú-Utiovi: Zkuste los ještě jednou, pokuste se o stvoření!“ Tak se radili Tvůrkyně a Tvůrce, Ah-Tzac a Ah-Bit, a domlouvali se s Ixpiyacocem a s Ixmucané. Tak se domlouvali s těmi věštcí, s Pra-

bábou jitra a s Prabábou dne, neboť těmi jmény je oslovovali. Původkyně a Stvořitel tak oslovovali ty, jejichž jména jsou Ixpiyacoc a Ixmucané.

I rozmlouvali spolu Huracán, Tepeu a Gucumatz. A oznámili Paní dnů a Tvůrci, těm věštcům: „Musíme se dohodnout a vynalézt a objasnit způsob, jak stvořit člověka takového, aby byl naším služebníkem a živitelem, aby nás vzýval, aby na nás pamatoval.“¹⁰

„Poradte se tedy, Prabábo a Praděde, Naše prabábo a Náš praděde, Ixpiyacocu a Ixmucané: Způsobte, ať svítá, ať se rozední! Ať jsme vzývání, ať jsme uctívání, ať na nás pamatuje člověk stvořený, člověk zrozený, člověk smrtelný – mluvte a nechtě se stane.“

A zjevte mu svá jména: Hunahpú-Vuch a Hunahpú-Utiú, Dvakrát rodička a Dvakrát ploditel, Velký pekari a Velká koatí, Pán smaragdu a Pán klenotů, Pán ostnu a Pán desky, Pán zelené desky a Pán modré číše, Pán pryskyřice a Toltecký pán,¹¹ Prabába dne a Prabába jitra. Tak ať vás oslovují ta naše díla, ta naše stvoření.

Zkuste osud svými kukuřičnými zrny a boby. Ať se ukáže, ať se rozhodne, máme-li jeho ústa a jeho oči vyřezat ze dřeva.“ Tak bylo řečeno věštcům.

A ihned se přistoupilo k metání losů, zjišťování osudu pomocí zrn a bobů. „Osude! Stvoření!“ jim pak řekli Stařena a Stařec. A tento stařec byl Pán osudu bobů – a Ixpiyacoc je jeho jméno. A tato stařena byla Paní dní a Paní zrození a osudu – a Chiracán Ixmucané je její jméno.

A začalo uhadování, takto mluvili: „Spojte se, obcujte! Mluvte, ať vás slyšíme, řekněte, oznamte, nechtě jasno je, zda je to dřevo, co mají opracovat, z čeho mají vyřezávat Tvůrkyně a Tvůrce. A zda z toho má vzniknout náš služebník a náš živitel, až bude svítat a až se bude dnít.“

„Ty, kukuřice, ty, bobo, ty, osude, ty, zrození, ty se svrběním a ty s údem vztyčeným, spojte se!“¹² děli kukuřici a bobu, osudu a zrození. „Nuže obětuj, Srdce nebes, neuraz Vladařku a Opeřeného hada!“

A pak věštcí odpověděli a vyjevili: „Dobré vyjdou z vašich rukou ty loutky ze dřeva. Mluvit a hovořit budou na tváři země.“

„Tak staň se!“ potvrdila tvůrčí dvojice a v tu chvíli, jak mluvili, byly hotovy ty lidské loutky ze dřeva.

Tvář měly jako člověk a mluvily jako člověk a zalidnily povrch země. Byly a množily se, měly dcery, měly syny ty loutky ze dřeva. Ale neměly duši a neměly rozum, ani stín vzpomínky na Tvůrkyni a Tvůrce. Bloudily bezcílně a chodily po čtyřech.

Nerozpomněli se ti dřevění lidé na Srdce nebes, upadli v nemilost – byl to jen pokus, jen příprava k člověku. Mluvili sice, ale jejich obličej byl vyzáblý; jejich ruce i nohy byly bezmocné a slabé. Neměli krev, neměli mízu, scházel jim pot i tuk; jejich tváře byly vyschlé, nohy i ruce suché, maso zežloutlé.

I nemyslili na Původkyni a Stvořitele, kteří jim dali život, kteří o ně pečovali.

To byli první lidé, kteří žili ve velikém množství zde na zemi.

III

A tak vzali krátký konec, byli vyhlazeni a byli zničeni tito lidé, dřevěné loutky. Srdce nebes, U Qux Cah, si vymyslel, aby utonuli: nastala obrovská zátopa, ta se snesla na hlavy těch lidských loutek, vyřezaných ze dřeva.

Ze dřeva stromu *tzite*¹³⁾ bylo maso muže; ale tělo ženy zhotovili Původkyně a Stvořitel z orobince,¹⁴⁾ to byl materiál, který si zvolili Původkyně a Stvořitel. Ale nemyslíli a nemluvili se svým Tvůrcem a Tvůrkyní, kteří je učinili, kteří je stvořili. Proto byli usmrceni; utopili je.¹⁵⁾

Záplava pryskyřice sestoupila s nebes, orel jménem *Xecotcovach* přilétl a vyloupal jim oči. A přišel *Camalotz*, netopýr, a uťzl jim hlavu. A přišel jaguár *Cotzbalam* a snědl jejich maso. A přišel trhavý jaguár *Tucumbalam*¹⁶⁾ a zlámal a rozsápal jejich žíly i kosti.

Roztrhány a rozervány jsou jejich kosti; a to zničení bylo za trest, neboť nepovznegli své myšlenky k svému Otci a k své Matce, k Srdci nebes, jehož jméno je Huracán.

To jejich vinou se zatměla tvář země a spustil se černý smolný déšť, přišlo ve dne, přišlo v noci.

A přihnala se na ně zvířátka i zvířata. I stromy a skály je políčkovaly. A všichni spustili – jejich kukuřičné kádě, jejich desky na pražení kukuřice, jejich misky, jejich hrnce, jejich psi, jejich mlýnské kameny – ti všichni se zvedli a políčkovali je: „Prašpatně jste s námi zacházeli. Jedli jste nás, a proto vás teď sníme,“ mluvili jejich psi a drůbež.¹⁷⁾

A mlýnské kameny: „Týrali jste nás! Den co den, den co den, za světla i za tmy sténaly naše tváře ,oli, oli, vuki, vuki‘ jen kvůli vám. To byla naše splátka na váš dluh, ale teď, když už nejste lidé, zakusíte vy naši sílu. Rozmělníme, na prach rozdrťme vaše maso,“ řekly jim mlýnské kameny.

A také jejich psi se připojili a mluvili: „Proč jste nám nedávali žrát? Jen jsme se ukázali, už jste se na nás obořili a odháněli nás. I při jídle jste na nás měli připraven klacek. Tak jste nás cepovali, my jsme nemohli mluvit. Snad bychom vás teď ani nezabíjeli, ale proč jste se neohlédli, proč jste nepomysleli na vlastní osud? Teď vás zničíme,

teď se seznámíte s tesáky našich tlam: sežereme vás!“ řekli psi a rozsápali je.

A jejich desky na pražení a jejich hrnce jim vyčítaly: „Muka a trápení jste nám působili. Začouzena byla naše ústa, začouzen byl náš obličej, stále jsme stály na ohni. Copak nás to nebolelo? To vy jste nás opalovali! A teď to ochutnáte vy, spálíme vás,“ řekly hrnce a rozdrtily je.

A také kameny v ohništi se vrhly rovnou z ohně na jejich hlavy a týraly je.

I pobíhali zoufale sem a tam. Chtěli vylézt na střechy domů, ale domy se zřítily a srazily je. Chtěli vylézt na stromy, ale stromy je setřásly. Chtěli utéci do jeskyní, ale jeskyně se před nimi zavřely.

Takový byl zánik těch, kdo měli být lidmi, kdo byli stvořeni jako lidé, ale jen k tomu, aby byli zničeni a vyhlazeni: napadřtí byli rozbiti všichni, jejich ústa i tváře.

A jejich potomstvo jsou prý dnes opice, jež žijí v lesích.¹⁸⁾ Jsou svědectvím, že jen ze dřeva stvořili Tvůrkyně a Tvůrce jejich těla.

A proto se opice podobá člověku, neboť je svědectvím o rodu těch, kdo měli být lidmi, kdo byli stvořeni jako lidé, ale zůstali jen loutkami a byli zhotoveni jen ze dřeva.¹⁹⁾

IV

Jen matné světlo tékalo nad tvář země, nebylo slunce. Avšak existovala bytost, která se náramně vypínala a její jméno bylo *Vucub-Caquix*, Sedm Arara.²⁰⁾

Bylo sice již nebe i země, ale neviditelná byla tvář slunce i měsíce.

I řekl Vucub-Caquix: Na mou věru, ty opice jsou jasně z potomstva těch, kteří se utopili, jsou to čarodějné bytosti.²¹⁾ Ale já jsem daleko víc než všichni tvořové: „Já budu jejich slunce a světlo, já jejich měsíc,“ vyvolával.

„Náramný je můj jas! Mou zásluhou dokáží chodit a vítězit. Neboť mé oči jsou stříbrné, září jako drahokamy, září jako smaragdy. A také moje zuby se třpytí jak drahé kamení, třpytí se stejně jako tvář nebe.

A můj nos se leskne zdáli jak měsíc. Mé křeslo je stříbrné. A země se rozjasní, když se postavím před svůj trůn.

A tak já budu slunce, já budu měsíc pro lidské pokolení. Tak tomu bude, můj zrak proniká dálky!“

Tak se holedbal papoušek Vucub-Caquix. Ale ve skutečnosti nebyl Vucub-Caquix sluncem. Pyšnil se jen svým peřím a bohatstvím. A jeho zrak obsáhl jen okolí, kde seděl, vůbec ne vše, co bylo pod tvářmi nebes.

Slunce ani měsíc, ani hvězdy nebylo ještě vidět, nezačalo dosud svítat. A proto se tak vypínal Sedm Arara, jako by on byl sluncem i měsícem, jen proto, že nebylo ještě ani stopy, ani náznaku slunečního či měsíčního jasu. Jen se vyvyšoval, chtěl vládnout.

A tak to vypadalo, když vinou dřevěných lidí nastala potopa.

Ale my si povíme, jak Vucuh-Caquix zemřel, jak byl poražen, a jak Tvůrkyně a Tvůrce stvořili člověka.

V

Toto je důvod, proč Vucub-Caquixe stihla zkáza a proč došlo k pádu slávy Vucub-Caquixovy: Způsobili to dva ji-

noši, z nichž jeden se jmenoval *Hunahpú* a druhý *Ixbalanqué*. Ti dva byli skuteční bozi.²²⁾

Vidouce to dopuštění, které tropí, spoušť, kterou chystá tenhle nadutec před samým Srdcem nebes, řekli si oba:

„Není dobré, že ještě není na zemi člověka. Ale zkusme tamtoho zasáhnout při jídle foukačkou. Zasáhneme ho a onemocní a bude veta po jeho okázalosti, po jeho tyrkysech, po jeho stříbru, po jeho smaragdech a klenotech, jimiž se tolik pyšní. Tak by se mohl vypínat každý. Ale důvod k pýše není bohatství ani moc.“

„Staň se,“ řekli jinoši a přehodili si každý foukačku přes rameno.

A ten Vucub-Caquix měl dva syny. Prvorozený se jmenoval *Zipacná*, druhý byl *Cabracán*.²³⁾ A matka těch dvou se nazývala *Chimalmat* a byla to žena Vucub-Caquixova.

Zipacná hrál míčovou hru s velikými horami: s horami *Chigag*, *Hunahpú*, *Pecul*, *Yaxcanul*, *Macamob* a *Huliznab*.²⁴⁾ To byla jména hor, které tu byly ještě před úsvitem. V jedné jedině noci je stvořil Zipacná.

Cabracán, ten horami pohyboval a působil, že se třásly hory malé i velké.

A takto rozhlašovali synové Vucub-Caquixovi svou nadutost: „Slyšte, já jsem slunce,“ volal Vucub-Caquix. „A já jsem stvořitel země,“ volal Zipacná. „A já otrávám nebem a zachvívám zemí,“ volal Cabracán. Takhle se vypínali synové Vucub-Caquixovi po příkladu svého otce. A jinochům to připadalo hanebné.

Ale ještě nebyla stvořena naše pramáti, ještě nebyl stvořen náš praotec.

I bylo rozhodnuto, aby Vucub-Caquix a jeho synové zemřeli, aby je oba jinoši zahubili.

VI

Nyní vylíčíme, jak zasáhli oba jinoši Vucub-Caquixe ze své foukačky. Jaký vzali konec jeden každý, kdo se tak vychloubali.

Sedm Arara měl veliký tapalový strom,²⁵⁾ jehož ovoce mu poskytovalo obživu. Každodenně ke stromu přilétal a vystupoval na jeho vrchol.

Hunahpú a Ixbalanqué vyčfhal, že to je jeho potrava, a položili se u paty stromu na číhanou, skryti oba v listí křovisk. A Vucub-Caquix právě přicházel za potravou na svůj strom.

V tom okamžiku byl zasažen z foukačky Hun-hunahpúovy²⁶⁾ rovnou do čelisti a zřítíl se střemhlav na zem.

Bleskurychle vyrazil Hun-hunahpú a s velkou horlivostí se vrhl, aby se ho zmocnil. Ale Vucub-Caquix chňapl Hun-hunahpúovi po ruce a vyrval mu ji z ramene. Tak ji vyrval Vucub-Caquix Hun-hunahpúovi.

A dobře udělali oba jinoši, že se nenechali od Vucub-Caquixe přemoci hned napoprvé.

S tou rukou vyrazil Vucub-Caquix ke svému domu a dospěl tam, podpíraje si čelist. „Co se vám stalo, pane,“ ptala se Chimalmat, žena Vucub-Caquixova.

„I co, ti dva zloduchové²⁷⁾ mě postřelili svou foukačkou a vyvrátili mi čelist! Proto se mi viklají zuby a bolí až běda. Ale ukořistil jsem tuto ruku, šup s ní nad oheň. Ať se tam smaží, ať si visí nad ohněm, ti dva určitě přijdou a budou ji shánět.“ To říkal Vucub-Caquix, když zavěšoval Hun-hunahpúovu ruku.

Zatím Hun-hunahpú a Ixbalanqué rozvažovali a pak se obrátili na radu k jednomu starci – a ten stařec měl vlasy úplně bílé – a k jedné stařeně – a ta stařenka byla oprav-

du stará a skromná a oba ti stařečkové byli shrbení jako staří lidé. A stařec se jmenoval Zaqui-Nim-Ac, Velký bílý pekari, a stařenka Zaqui-Nimá-Tziús, Velká bílá koatí.²⁸⁾

Jinoši řekli stařeně a starci: „Doprovodte nás k Vucub-Caquixovi, abychom si odnesli z jeho domu svou ruku. A toto jim řekněte: ‚Tihleti naši průvodci jsou naši vnukové, jejich matka i otec zemřeli;‘²⁹⁾ proto se nás všude drží, kde nám dají almužnu. A my neumíme nic jiného než vytahovat červy ze zubů.‘ A tak nás Vucub-Caquix bude pokládat za děti. Ale my budeme za vámi, abychom vám napovídali,“ řekli jinoši.

„Budíž,“ souhlasili staří. A hned se vydali k místu, kde Vucub-Caquix trůnil na svém křesle. Vpředu kráčela stařenka a stařec a oba jinoši skotačili za jejich zády. Tak dorazili na práh domu, jehož pán skučel bolestí, protože ho trápily zuby.

Sotva milostpán Vucub-Caquix uviděl stařenku a starce i s jejich průvodci, začal se vyptávat: „Odkud přicházíte, stařečkové?“

„Sháníme obživu, milostivý pane,“ odpověděli.

„A jaká je vaše obživa? To jsou vaše děti, tihleti průvodci?“

„I ne, milostivý pane, jsou to naše vnoučata; ale máme s nimi soucit a co dostaneme, o to se s nimi dělíme, pane,“ odpověděli stařenka a stařec.

Ale zatím ten *ahau*, ten milostpán, div neumíral bolestí zubů a sotva mluvil:

„Úpěnlivě vás prosím, mějte se mnou soucit. V čem se vyznáte? Co umíte léčit?“ vyzvídal pán.

„I panáčku, jenom vytahujeme červy ze zubů, jenom hojíme oči a jenom kosti umíme zasadit, kam patří,“ odpověděli.

„Báječně. Uzdravte mi zuby, bolí mě ve dne v noci a kvůli zubům a kvůli očím nemám pokoje a ani špetku spánku. To všechno proto, že dva zloduchové mě postřelili z foukačky a já se nemohu ani najíst. Smilujte se nade mnou. Dejte mi do pořádku svými ručičkami mé viklavé zuby.“

„Maličkost, panáčku. To červ vám působí bolest. Stačí vytrhnout zuby a zasadit místo nich jiné.“

„A opravdu musí mé zuby ven? Vždyť právě pro ně jsem aha, jsem milostivý pán, má ozdoba jsou zuby a oči.“

„Zasadíme vám místo nich jiné z ulomených kostí.“ Ale ty ulomené kosti byly jen bílá zrnka kukuřice.

„Dobrá, vytrhněte je, pomozte mi,“ odpověděl. A vytrhli Vucub-Caquixovi zuby a na jejich místo vsadili jen bílá zrnka kukuřice. A ta kukuřičná zrnka se teď třpytila z jeho huby. Ihned však ochably jeho rysy a už nevypadal jako pán. Do posledního mu vytrhali ozdobné zuby, které zářily v jeho hubě jako perly. A ke všemu ošetřili Vucub-Caquixovi i oči, a to tak, že mu vyloupali zorničky a obrali ho o všechno bohatství.

To už nevěděl o ničem. Byl jen při tom, když ho z úradku Hunahpúova a Ixbalanquéova obírali o věci, jimiž se tak pyšnil.

Tak zahynul Vucub-Caquix, Sedm Arara. Hunahpú si však zase odnesl svou paži. A zahynula i Chimalmat, žena Vucub-Caquixova.

Tak vzalo za své Vucub-Caquixovo bohatství i vznešenost. Jeho lékaři se zmocnili všech smaragdů i drahokamů, kterými se tu na zemi tak pyšnil.

Stařec i stařena, kteří to způsobili, se vyznali v kouzlech. Když získali tu paži, přiložili ji na její místo a ihned všechno bylo zas v pořádku.

To všechno udělali, jen aby zničili Vucub-Caquixe, protože je pohněvala jeho hříšná pýcha.

A oba jinoši? Odešli, neboť rozkaz Srdce nebes byl vykonán.

VII

A nyní následuj činy Zipacnovy, který byl prvorozený Vucub-Caquixův.

„Já jsem stvořitel hor,“ řekl Zipacná.

A ten Zipacná se zrovna koupal na břehu řeky, když se bralo kolem čtyři sta mládenců, *omuch gabolab*.³⁰⁾ Porazili právě velký strom a nesli ho na hřeben krovu.

I zvedl se Zipacná a zamířil tam, kde bylo těch čtyři sta mládenců. Řekl: „Co to děláte, chlapi?“

„Jen tohle dřevo, nedokážeme ho zvednout a naložit na ramena,“ odpověděli.

„Já ho zvednu. Co s ním? Nač ho chcete?“

„Jenom na hlavní trám našeho obydlí.“

„Dobrá,“ odpověděl. A zvedl ho, hodil si ho na rameno a zanesl až ke dveřím domu těch čtyř set mládenců.

„Zůstaň u nás, jinochu,“ řekli mu. „Máš matku či otce?“

„Nemám,“ odpověděl.

„Tak tě zaměstnáme i zítra, připravíš nám další kmen na podpěru k našemu domu.“

„Dobrá,“ odpověděl.

Pak se čtyři sta jinochů poradilo a mluvili: „Jak to zřídit, abychom toho mladíka sprovodili ze světa? Je přece na pováženou, co dokázal. Sám zvedl kmen stromu! Vykopejme hlubokou jámu a svrhněme ho do ní až na dno. Řekneme mu: ‚Sestup dolů a vyber hlínu z jámy.‘ A až

tam vleze a v jámě se sehne, shodíme na něj veliký kmen a on v té jámě zahyne.“

Tak hovořilo těch čtyři sta mládenců. A pak vyhloubili velkou a moc hlubokou jámu. A zavolali Zipacnu: „Máme tě tak rádi. Pojď a vykopej trochu země, my už dál nemůžeme,“ řekli mu.

„Dobrá,“ odpověděl, a když to řekl, sestoupil do jámy. A zatímco kopal zemi, zavolali na něj: „Už ses dostal hodně hluboko?“

„Ano,“ odpověděl a začal hloubit díru.

Ale tu díru, kterou hloubil, tu dělal pro sebe jako útočiště. Věděl, že ho chtějí zabít. Proto vyhloubil boční chodbu, ještě druhou díru vyhloubil a tam se skryl.

„Jak jsi hluboko?“ volalo za ním čtyři sta jinochů.

„Pořád ještě kopu, ale zavolám vás, až přestanu kopat,“ odpověděl Zipacná z jámy. Ale nekopal si jámu pro svůj hrob, hloubil si díru k záchraně. Naposledy pak zavolal. Když však volal, byl už v bezpečí v druhé díře: „Sestupte a vynesete hlínu, kterou jsem vykopal, tu suť na dně jámy, na mou duchu kopal jsem hluboko! Neslyšíte můj křik? Vaše volání, vaše slova sem zaléhají jednou i dvakrát, jako ozvěna, a tak slyším dobře, kde jste.“ To pověděl Zipacna ze své jámy, pěkně schován hlasitě volal ze své jámy.

Tu popadlo čtyři sta jinochů přichystaný veliký kmen a hned ho svrhli s žuchnutím do jámy.

„Nikdo nemluv! Vyčkejme na jeho smrtelné výkřiky!“ dorozumívali se mezi sebou. Ale mluvili šeptem a odvraceli od sebe tvář, když se trám řítil dolů.

Zipacná zatím vyrazil výkřik, jen jediný výkřik při pádu toho stromu.

„To se nám povedlo, to jsme ho odpravili! Už je po něm,“ oddychlo si čtyři sta jinochů. „Kdyby byl k našemu

neštěstí mohl pokračovat v tom, co začal, byl by s námi konec. Byl by se vedral na první místo mezi námi, mezi čtyřmi sty jinochy.“

A s velikou radostí říkali: „Teď si do tří dnů připravíme opojný nápoj. A za tři dni uspořádáme pitku na oslavu založení našeho domu, domu čtyř set jinochů.“ A pokračovali: „Zítřka a pozítří se ukáže, jestli se v hlíně objeví mravenci, až bude smrdět, až bude hnit. A hned se nám v srdci rozhostí klid a budeme popíjet svůj nápoj,“ řekli.

Všechno, co si jinoši povídali, Zipacná v jámě slyšel. A nazítří se vyrojili opravdu mravenci, lezli v houfech sem a tam a tlačili se pod tím kmenem. V kusadlech odnášeli tu vlasy, tu nehty Zipacnovy.

Když to jinoši uviděli, řekli si: „Už je po něm veta, po tom běsovi. Koukejte, co se vyrojilo mravenců, jaké houfy se jich valí tu s vlasy, tu s nehty! Jen se podívejte, jak se nám to povedlo,“ notovali si.

Ale Zipacná byl přesto živ. Ustříhl si vlasy a uhryzal si nehty a hodil je mravencům: A tak čtyři sta jinochů uvěřilo, že je mrtev. I uspořádali třetího dne pitku a opili se do němoty. A když byli zpiti, nevěděli o ničem. Tu na ně Zipacná strhl jejich dům a všechny je pobil.

Ani jeden; ani dva se nezachránili z těch čtyř set jinochů. Byli pobiti Zipacnou, synem Vucub-Caquixovým.

Taková byla smrt čtyř set jinochů. A vystoupili prý potom na nebesa. To souhvězdí se prý nazývá *Motz*, to jest Plejády. Ale to bude jen smyšlenka.

VIII

A nyní vylíčíme, jak Zipacnu porazili oba jinoši: Hunahpú a Ixbalanqué.

Tak tedy následuje porážka a smrt Zipacnova; vylíčíme, jak ho přemohli dva jinoši, Hunahpú a Ixbalanqué. Srdce těch jinochů šířal hněv nad tím, že Zipacná zahubil čtyři sta mládenců.

On však sháněl jen ryby a kraby na březích řek, taková totiž byla jeho každodenní obživa. V noci přenášel hory.

Tak tedy zhotovili Hunahpú a Ixbalanqué sošku v podobě velkého kraba, napodobili ho z listu stromu *ec*; *mac ec*³¹⁾ roste ve všech lesích. Z něho zhotovili spodní část kraba. A z rostliny *pahac*³²⁾ mu udělali nožky a záda mu zakryli kamenným krunýřem.

Pak položili toto zvíře, krunýřovité jako želva, do sluje na úpatí velkého kopce. Ten kopec, kde porazili Zipacnu, se nazýval *Meauán*.³³⁾

Nato potkali Zipacnu jakoby náhodou na břehu řeky. „Kam máš namířeno, chlapče?“ oslovili Zipacnu.

„Nikam, sháním jen potravu, hoši,“ odpověděl Zipacná.

„A co je tvá potrava?“

„Ryby a raci, ale tady žádní nejsou, ani jednoho jsem nenašel. Od předvěčra jsem nejedl a už hlady sotva stojím na nohou,“ odpověděl Zipacná Hunahpúovi a Ixbalanquéovi.

„Tamhle na dně té rokle, tam je krab, namoutě velikánský krab! To by bylo, kdybys ho spořádal! Nás jen poštípál, když jsme ho chtěli sebrat, nahnal nám strach. Nemáme nejmenší chuť chytat ho znovu!“ řekli Hunahpú a Ixbalanqué.

„Smilujte se nade mnou! Pojdte a ukažte mi ho, chlapci!“ řekl Zipacná.

„Ani za nic! Jdi si sám, však nezabloudíš. Drž se jen řeky a přijdeš k úpatí velkého kopce, tam ho najdeš, jak chřestí na dně rokle. Stačí jen jít,“ odpověděli mu Hunahpú a Ixbalanqué.

„I to mám smůlu, opravdu ho nemůžete najít vy, hoši? No tak, ukažte mi ho! Je tu plno ptáčků, které můžete sestřelovat svou foukačkou, a já vím, kde je hledat,“ řekl Zipacná. A jeho skromnost obměkčila jinochy.

Řekli mu: „Ale opravdu ho chytíš, když se tam kvůli tobě vrátíme? My už se o to pokoušet nebudeme, protože nás poštípál, když jsme se tam plazili po břiše. Proto jsme dostali strach vlézt tam. Ale jen taktak a byli bychom ho polapili. Bude snad nejlíp, když se tam vplížíš sám,“ řekli mu.

„Tak dobrá,“ řekl Zipacná a vyrazili společně. A přišli na dno rokle a tam ležel na boku krab s krásným barevným krunýřem. A na dně té rokle byla také lest těch jinochů, *qui cumatzih*.

„Co může být lepšího,“ řekl Zipacná radostně. „Už abych ho měl v ústech,“ a opravdu už málem zmíral hlady. I chtěl to zkusit, lehl si na břicho, zkoušel tam vlézt, ale krab ustupoval.

Vrátil se tedy Zipacná k jinochům. „Chytil jsi ho?“ ptali se.

„Ne,“ odpověděl, „trochu povylezl vzhůru, ale nechybělo mnoho a byl bych ho chytil. Tentokrát bude nejlíp, když tam vlezou shora,“ dodal. A pak se vsoukal znovu dovnitř, horem, ale když už tam byl skoro celý a koukal mu jen kousek paty, zřítíl se ten veliký kopec a pomalu zavalil jeho srdce.

Zipacná už nikdy nevyšel a zkameněl.

Tak přemohli Zipacnu oba jinoši, Hunahpú a Ixbalanqué. Toho prvorozence Vucub-Caquixova, jenž podle dávné báje udělal hory.

Přemohli ho na úpatí hory, zvané Meauán. Jen kouzlem přemohli druhého z těch pyšných. Ale zůstal ještě jeden a o něm budeme vyprávět teď.

IX

Třetí z těch pyšných, druhý syn Vucub-Caquixův, se jmenoval Cabracán. „Já bořím hory,“ pravil.

Ale Hunahpú a Ixbalanqué přemohli i Cabracána. Huracán, Chipi-Caculhá a Raxa-Caculhá promluvíli a řekli Hunahpúovi a Ixbalanquéovi:

„Budiž zničen i druhý, syn Vucub-Caquixův. Toť naše pevná vůle. Neboť si nepočíná dobře na zemi, vychloubá se svou slávou, velikostí a mocí. To nesmí pokračovat. Vylákejte ho proto tam, kde se rodí slunce,“³⁴⁾ řekl jinochům Huracán.

„Právě tak, *lal-abau* – vznešený pane,“ přisvědčili jinoši, „opravdu se nesluší, co tu vidíme. Nejsi to ty, který jsi pokoj, ty, Srdce Nebes?“³⁵⁾ potvrdovali, naslouchajíce rozkazu Huracánovu.

A zatím se Cabracán bavil tak, že otřásal horami. Jen malounko stačilo, aby dupl na zem, a veliké i malé hory se orvíraly.³⁶⁾

Tak ho zastihli jinoši a položili mu otázku: „Kampak, hochu?“

„I nikam, jen tu tak porážím hory a budu je rozbíjet, dokud se hýbe slunce, dokud se hýbe jitro.“³⁶⁾

Nato se Cabracán optal Hunahpúa a Ixbalanquéa: „Co tu pohledáváte? Neznám vás. Jaká jsou vaše jména?“ řekl Cabracán.

„Nemáme jméno,“ odpověděli. „Jsme jen lovci, tady v horách lovíme foukačkou a chytáme na vějičku. Jsme chudí a nemáme nic, co by nám říkalo pane – *at gabol*, ó hochu. Jen tak chodíme po malých i velkých horách. A zrovna jsme zahlédli náramnou horu, tam, kde jsou na nebi ty sluneční červánky. Tyčí se do nesmírné výše a všechny ostatní hory převyšuje. A představ si, ani jednoho, ani dva ptáčky jsme tam neulovili, ó hochu. A opravdu dokážeš pobořit každou horu, ó hochu?“³⁷⁾ vyprávěli se Hunahpú a Ixbalanqué Cabracána.

„Jistě jste viděli tu horu, jak povídáte? Kdepak je? Jak ji uvidím, zbořím ji. Kde jste ji zahlédli?“

„Tam, kde se rodí slunce,“ řekli Hunahpú a Ixbalanqué.

„Dobrá, jděte a ukažte mi cestu,“ odpověděl jim.

„Ale ne,“ odpověděli. „Vezmeme tě mezi sebe. Jeden půjde po tvé levici, druhý po tvé pravici, protože neseme foukačky, a budeme lovit ptáky, kdyby se nějakí naskytli.“

A bylo jim veselo při té chůzi, když zkoušeli své foukačky. Ale ke střelbě neužívali ve svých foukačkách hliněných kuliček, nýbrž sráželi ptáky jen dechem, takže se tomu Cabracán moc divil.³⁷⁾

Pak rozkřesali oheň a opékali si na něm ptáky. Ale jednoho ptáka natřeli bílou hlinkou, nanesli na něho křídu.³⁸⁾ „Toho mu dáme,“ řekli si, „ať dostane laskominy z vůně, která se tu šíří. A ten pták bude jeho zkáza. Jako pokrývá ta naše hlína ptáka, tak ho povalíme do hlíny a v hlíně ho pohřbíme.“

Je v něm přílišná sebedůvěra na pouhého tvora, na pouhého zplozence, teď když počíná svítat, když se začíná dnít.

A jako každý člověk přirozeně touží po soustu, i Cabracánovo srdce dostane chuť,“ rozmlouvali Hunahpú a Ixbalanqué.

A zatím opékali ptáky, až byli dožluta osmažení, až z ptáků kapala mastnota a až se leskli, až se z nich šířila příjemná vůně. A Cabracán dostal náramný zálsk.

Už mu z úst kapaly sliny, už polykal naprázdno a slintal, tak dráždivě voněli ti ptáci. Nakonec se jich zeptal: „Co je to za jídlo? Ta vůně, kterou čichám, je moc příjemná. Dejte mi kousek,“ řekl jim.

I dali Cabracánovi ptáka, ptáka, který se stal jeho záhubou. A když bylo po jídle, vydali se na cestu a dospěli na východ, kde stála ta vysoká hora.

Ale Cabracánovi zatím zeslábly nohy i ruce, účinkem té hlíny neměl už žádnou sílu, natřeli tou hlínou ptáka, jehož snědl. Nic už nedokázal s horami, nedokázal je zbořit.

Hned ho jinoši spoutali. Svázali mu ruce, na zádech mu svázali ruce jinoši. I krk mu svázali a nohy spoutali. Pak ho povalili na zem a zahrabali ho tu.

Tak byl přemožen Cabracán – a nedokázal to nikdo jiný než Hunahpú a Ixbalanqué. Bezpočet je jejich činů na zemi.³⁹⁾

Příště povíme něco o tom, jak se Hunahpú a Ixbalanqué narodili; napřed jsme vylíčili, jak zahynul Vucub-Caquix se Zipacnou a Cabracánem.

DRUHÁ KNIHA

(VÍTĚZSTVÍ SVĚTLA NAD TMOU.
ČINY BOŽSKÝCH REKŮ V XIBALBĚ)

I

Zde rovněž vyjevíme jméno otce Hunahpúova a Ixbalanquéova. V stínu ponecháme jeho původ, v tmě zůstaně zpráva i příběh o narození Hunahpúa a Ixbalanquéa. Vypovíme jen napůl, jen zčásti příběh jejich otce.

Zde je ten příběh: Jeho jméno zní *Hun-Hunahpú*, tak se jmenoval. Jeho rodiče byli Ixpiyacoc a Ixmucané. Ti zplodili v noci⁴⁰⁾ *Hun-Hunahpúa* a *Vucub-Hunahpúa*, zplodili je Ixpiyacoc a Ixmucané.⁴¹⁾

A tento *Hun-Hunahpú* zplodil a měl dva syny a z těchto dvou synů se první jmenoval Hunbatz a druhý Hunchouén.⁴²⁾

A jejich matka se nazývala *Ixbaquiyalo*, to bylo jméno *Hun-Hunahpúovy* ženy. A ten druhý, *Vucub-Hunahpú*, neměl ženu, byl svobodný.

Oba ti synové byli od přirozenosti velcí mudrci a velká byla jejich moudrost. Byli to věštcí zde na zemi a vynikali v konání i v chování.

A dětem *Hun-Hunahpúovým*, *Hunbatzovi* a *Hunchouénovi*, se dostalo výchovy ve všech uměních. Byli píštcí, byli zpěváky, byli střelci z foukačky, byli malíři a písaři, byli sochaři, byli klenotníky a byli stříbrotepci. Tím vším byli *Hunbatz* a *Hunchouén*.

Nu a Hun-Hunahpú a Vucub-Hunahpú nedělali nic, jen stále hráli v kostky a míčovou hru den za dnem.⁴³⁾

Dva proti dvěma soupeřivali ti čtyři, když se střetli na *pa-hom*, na míčovém hřišti.

I dostavil se pták *Voc*⁴⁴⁾ a pozoroval je jako posel Huracána, Chipi-Caculhy a Raxa-Caculhy. Ten *Voc* měl stejně blízko k nebi, měl stejně blízko k podsvětí *Xibalbē*⁴⁵⁾ a v mžiku se vznášel v nebi vedle Huracána.

A ještě pobývali na zemi Hun-Hunahpú a Vucub-Hunahpú, ale matka Hunbatzova a Hunchouénova zemřela. I hráli míčovou hru na cestě, jež vede do Xibalby.

„Co to tam na zemi vyvádějí? Kdo to působí její otřesy, kdo dělá takový hluk? Ať je zavolají! Ať se dostaví sem a ať s námi sehrají míčové utkání, my je porazíme. Nemají k nám za nehet úcty; ani bázeň, ani ohled nechovají k našemu postavení, odvažují se zápatit na našich hlavách,“ hovořili ti všichni z Xibalby.

A ihned přistoupili všichni ahauové – vládci Xibalby – k poradě. I byli Hun-Camé a Vucub-Camé nejvyššími soudci. Každý *ahau*, pán, měl svůj úřad propůjčen od Hun-Caméa, Vucub-Caméa a každý měl přidělen výkon své moci.

A jména pánů byla *Xiquiripat* a *Cuchumaquic*,⁴⁶⁾ ti vyvolávali u lidí výron krve.

A další se nazývali *Ahalpuh* a *Ahalganá*, rovněž páni. Jim příslušelo působit lidem otoky, zhnisání nohou a zežloutnutí obličeje, chorobu nazývanou *chuganal*, žloutenka. Takový byl úřad *Ahalpuha* a *Ahalgany*. Další byli pán *Chamiabac* a pán *Chamiaholom*, drábové z Xibalby, jejichž *chamij*, biřické hole, byly z kostí. A těmi holemi vykonávali nad lidmi svou moc, aby hubli, až z nich zůstanou jen kosti a lebky, aby vyhubli na smrt, až se jim

břicho přilepí na páteř – takový byl úřad těch, kdo se jmenovali *Chamiabac* a *Chamiaholom*.

A ještě další se nazývali pán *Ahalmez* a pán *Ahaltocob*. Jejich úkolem bylo působit, aby lidi potkalo neštěstí před domem, u domu; aby padli zranění, na zemi leželi obličejem vzhůru, mrtví. Takový byl úřad a jejich jméno: *Ahalmez* a *Ahaltocob*.

Pak následovali páni jménem *Xic* a *Patán*. Ti měli tu moc, že usmrcovali lidi na cestách, náhlá smrt se tomu říká, náhle jim vhrkne krev do úst a smrt je zastihne při zvracení krve. Jeden i druhý měli za úkol rdousit: stisknout krk i hrud, aby člověk na cestě zahynul, aby mu při chůzi vhrkla do úst krev. To byl úřad *Xica* a *Patána*.

A ti všichni byli při poradě zajedno, aby byli Hun-Hunahpú i Vucub-Hunahpú pohnáni do Xibalby a potrestáni. Ve skutečnosti toužili ti z Xibalby po hráčské výstroji Hun-Hunahpúově a Vucub-Hunahpúově. Chtěli jejich kožené chrániče, jejich kroužky, jejich rukavice, jejich přilbice a jejich masky, které tvořily výzbroj Hun-Hunahpúovu a Vucub-Hunahpúovu.⁴⁷⁾

Nyní vylíčíme jejich cestu do Xibalby a jak opustili Hunbatze a Chouéna, syny Hun-Hunahpúovy, jejichž matka zemřela.

Pak povíme o porážce Hunbatze a Hunchouéna od Hunahpúa a Ixbalanquéa.

II

A už tu byli poslové Hun-Caméa a Vucub-Caméa.

„Jděte,“ bylo jim řečeno, „ó vznešení bojovníci,⁴⁸⁾ jděte a předvolejte Hun-Hunahpúa a Vucub-Hunahpúa.

„Pojďte s námi,“ oznámíte jim, „pánové dí, abyste přišli.“ Nechť proti nám nastoupí k míčové hře, neboť s nimi se rozradostní naše tváře, neboť k nim opravdu a vskutku chováme obdiv. „Tak tedy ať přijdou, dí pánové.“

A ať si přinesou svoji výstroj, své kroužky, své přilbice a ať přinesou své kaučukové míče, dí pánové. Pojďte rychle, jim řeknete,“ tak bylo řečeno poslům.

A ti poslové, to byly sovy. *Chabi-Tucur*, Šípová sova, *Huracán-Tucur*, Jednonohá sova, *Caquix-Tucur*, Sova arara, a *Holom-Tucur*, Hlavatá sova. To byla jména poslů z Xibalby.⁴⁹⁾

Chabi-Tucur byla hbitá jako šíp. Huracán-Tucur měla jen jednu nohu, ale měla křídla. Caquix-Tucur měla červený hřbet a měla křídla. A Holom-Tucur měla jen hlavu, neměla nohy, ale křídla měla.

Ti čtyři poslové měli hodnost vznešených bojovníků. Vyrázili z Xibalby a vletli bleskurychle se svým poselstvím na to hřiště, kde hráli míčovou hru Hun-Hunahpú a Vucub-Hunahpú, na míčové hřiště jménem *Nim-Xob Carchab*.⁵⁰⁾

A ty sovy, pověřené poselstvím, zamířily na míčové hřiště a vyřídily své poslání slovo za slovem tak, jak jim ho předali Hun-Camé a Vucub-Camé, Ahalpuh, Ahalganá, Chamiabac, Chamiaholom, Xiquiripat, Cuchumaquic, Ahalmez, Ahaltocob, Xic a Patán – tak se nazývali páni, kteří poslali po sovách svůj vzkaz.

„Jsou to opravdu slova pánů Hun-Caméa a Vucub-Caméa?“ – „Jistě, jsou to jejich slova a my vás máme doprovodit. Všichni ať si přinesou hráčské náčiní,“ vzkazují páni.“

„Dobrá,“ souhlasili jinoši, „počkejte na nás, jen se rozloučíme s matkou.“

I zamířili k svému domu a řekli matce – otec byl už mrtev: „Musíme pryč, matko, náš odchod bude jen na chvíli. Poslové pána si pro nás přišli. „Ať co nejdřív přijdou,“ zní vzkaz ústy poslů.“

V zástavu zde necháme kaučukový míč,⁵¹⁾ dodali. A ihned ho zavěsili do prohlubně na střeše domu. Pak řekli: „Ještě s ním budeme hrát.“ A obrátili se k Hunbatzovi a Hunchouénovi: „Pískejte hezky na píšťalu a zpívejte hezky. Malujte a tesejte z kamene. Zahřívajte náš dům a zahřívajte srdce své báby.“

A když se loučili, propukla jejich matka Ixmucané v pláč. „Nermuťte se, odcházíme, ale ještě jsme nezemřeli,“ konejšili ji Hun-Hunahpú a Vucub-Hunahpú.

Nato Hun-Hunahpú a Vucub-Hunahpú odešli a poslové, sovy, jim ukazovali cestu. Sestoupili až na stezku, jež vedla do Xibalby, a ta měla velice strmé schody. Po nich sestupovali dolů, až se octli na břehu řeky, proudící prudce stržemi, jejichž jméno bylo Úzká soutěska a Těsná soutěska, a těmi prošli. Pak minuli řeku, tekoucí mezi ostrými kůly.⁵²⁾ A ty kůly byly nesčetné, ale prošli a nezranili se.

Pak dorazili k řece, k řece z krve, přešli ji a nenapili se. Dorazili k další řece, k řece plné hnisu,⁵³⁾ ale nepřemohla je, zase ji přešli. A tak šli dál, až dorazili na rozcestí čtyř cest, a tam byli přemoženi, na rozcestí čtyř cest.

A z těch čtyř cest jedna byla červená, druhá černá, třetí bílá a čtvrtá žlutá.⁵⁴⁾ A černá cesta hovořila: „Po mně se pusťte, já jsem cesta pánova.“ To povídala cesta.

A tam na ně čekala jejich porážka. Neboť touto cestou je dovedli do Xibalby, a sotvaže dospěli do poradní síně panstva z Xibalby, byla jejich prohra zpečetěna.⁵⁵⁾

První, co tam uviděli sedět, byly jen dřevěné loutky, jež nastražili ti Xibalbští.

Ale oni je oslovili nejdřív:

„Buď zdrav, Hun-Camé,“ řekli loutce.

„Buď zdrav, Vucub-Camé,“ řekli dřevěné sošce. Ale ty neodpověděly.

Zato panstvo z Xibalby vypuklo v hromový smích, a s ním všichni ostatní páni vypukli v hlasitý smích, neboť věděli, že jejich porážka je zpečetěna, že je zpečetěna porážka Hun-Hunahpúova i Vucub-Hunahpúova. A smáli se a smáli.

Pak řekli Hun-Camé, Jeden Smrt, a Vucub-Camé, Sedm Smrt: „To je báječné, že jste přišli. Na zítřek si připravte své masky, své nárameníky a chrániče.“ To jim řekli.

„A teď se pěkně u nás posadte na naše lavice,“ řekli. A lavice, které jim nabídli, byly z rozpáleného kamene, i popálili se každý na té lavici. Poposedali a vrtěli se na té lavici, ale nenacházeli úlevy.

A kdyby byli nevstali, zadky by měli spálené.

Tu vybuchli ti z Xibalby znovu, váleli se smíchy. Srdce, žíly i kosti je bolely od smíchu, tolik se nasmálo vznešené panstvo z Xibalby.

„A teď jděte do svého pokoje,“ řekli jim. „Tam dostanete louč a doutník a vyspíte se.“ To jim řekli. Zavedli je ihned do Domu temnot. Jen tma tmoucí byla v tom domě.

Zatím se Xibalbští sešli na radu: „Zítřka je obětujeme, ať zhynou brzo, co nejdřív, a jejich herní nástroje ať slouží naší hře!“ domlouvali se páni z Xibalby.

A jejich louč byla kamenný obětní nůž. Bílá dýka se jmenovala ta louč. Tak vypadá pryskyřičná louč z Xibalby. Jejich louč byla špičatá a ostrá a lesklá jako kost. A byla náramně tvrdá, ta louč z Xibalby.

Hun-Hunahpú a Vucub-Hunahpú vstoupili do Domu temnot. Tam dostali louč, jedinou zapálenou louč,

kteřou jim poslali Hun-Camé a Vucub-Camé. A každý z nich také doutník, který už také hořel, a poslali jim ho páni. Takové věci dostali Hun-Hunahpú a Vucub-Hunahpú.

Seděli na bobku v tmě, když vešli nosiči louče a doutníků. Při jejich vstupu louč jasně zazářila.

„Louč ať vám hoří a neshasínajte ani doutníky! Za svítání je vraťte, ale ne vyhořelé, vraťte je celé, nespotřebované. Tak vám vzkazují páni,“ zněla řeč poslů. A tím byla zpečetěna jejich porážka. Jejich louč shořela, doutníky, které dostali, také vyhořely.

Tresty v Xibalbě byly rozličné, byly to tresty různého druhu.

První byl Dům temnot, *Quequma-ha*. V něm byla tma tmoucí.

Druhý byl Dům mrazu, v němž se trestanec třásl zimou, *Xuxulim-ha*. Tam byl palčivý mráz. Do kostí mrazil a nesnesitelný vítr tam vál.

Třetí byl Dům jaguárů, *Balami-ha*, tak mu říkali. Uvnitř byli samí jaguáři, povalující se, pelešící, řvoucí a zuby cenící jaguáři. Byli tam zavřeni.

Dům netopyřů, *Zotzi-ha*, se jmenovalo čtvrté trestné místo. V tom domě byli jen netopyři, pištící, kvíčící a poletující po domě. Netopyři tu byli zavřeni a nemohli ven.

Páté místo se nazývalo Dům obsidiánových nožů, *Chayin-ha*, v němž byly samé nože, nabroušené a ostré, tičné i skřípějící o sebe; ty byly v tom domě.

V Xibalbě bylo mnoho mučiren. Ale Hun-Hunahpú a Vucub-Hunahpú do nich nevstoupili. Zde uvádíme jen jejich jména, jména těch domů trestu.

Když Hun-Hunahpú a Vucub-Hunahpú předstoupili před Hun-Caméa a Vucub-Caméa, ti jen řekli: „Kde jsou

mé doutníky? Kde je má smolná louč, kterou jste dostali včera večer?"

„Shořely – ó pane!“

„Dobrá. Tím jsou vaše dny sečteny. Teď zemřete. Zhynete, na kousky budete rozsápáni a tak se ztratí vaše památka. Budete obětováni,“ řekli Hun-Camé a Vucub-Camé.

Hned nato je obětovali a zahrabali je na místě zvaném *Pucbal-Chah*, Kde se rozsypá popel.⁵⁶⁾

Než je pohřbili, uřízli Hun-Hunahpúovi hlavu a pak zahrabali staršího bratra s mladším.

„Vezměte jeho hlavu a vsaďte ji na ten strom při cestě,“ řekli Hun-Camé a Vucub-Camé. A sotva zanesli hlavu na strom, obsypalo ho ovoce, ačkoli předtím nikdy žádné neměl – až teď, když vložili mezi jeho větve hlavu Hun-Hunahpúovu.

A tomu plodu říkáme dodnes hlava Hun-Hunahpúova – tak zní jeho jméno.

Hun-Camé a Vucub-Camé užasli nad stromovým plodem. Kulaté plody byly všude. Ale hlava Hun-Hunahpúova nebyla k poznání, podobala se všem ostatním plodům. Tak se jevila všem z Xibalby, když se na ni přišli podívat.

A ten strom jim připadal zázračný, vždyť se to všechno přihodilo tak rychle, jen co se Hun-Hunahpúova hlava octla v jeho větvích. A pánové Xibalby nařídili: „Nikoho ani nenapadni trhat toto ovoce! Nikdo si pod ten strom nestoupej!“ tak se rozhodli všichni Xibalbští, společně odhodláni tomu zabránit.

Hlava Hun-Hunahpúova nebyla tedy k poznání, změnila se úplně v plod stromu, kterému říkáme *zimá*.⁵⁷⁾ Přesto se o té zázračné události doslechla jedna dívka. V další části vyličíme její příchod.

III

Toto je vyprávění o jedné dívce, dceři pána – Cuchumaquic jeho jméno.

Donesly se ty zvěsti k sluchu dívky, dceři pána. Jméno otce bylo *Cuchumaquic* a jméno dcery *Ixquic*.⁵⁸⁾ Když uslyšela ten příběh o stromu a jeho ovoci, jak ho vyprávěl její otec, velmi užasla nad tím, co slyšela.

„Proč bychom si neměli jít prohlédnout strom, o kterém se tu vypráví?“ zvolala dívka. „Jistě je lahodné to ovoce, o němž jsem tu slyšela!“

Nato se vypravila docela sama a dorazila až pod ten strom, který byl vsazen na místě Kde se rozsypá popel.

„Ajaj,“ zvolala, „co je to za ovoce na tom stromě? Ne-ní to zvláštní, jak je obsypán plody? Snad nezemřu, snad nezhygnu, když si nějaký utrhnu,“ řekla dívka.

Tu promluvila lebka ve větvoví stromu: „Copak chceš? Ty kulaté věci v haluzích stromu jsou jen lebky.“ Tak mluvila hlava Hun-Hunahpúova k dívce. A dodala:

„Chceš je snad?“

„Ano, chci,“ přisvědčila dívka.

„Dobrá,“ řekla lebka. „Natáhni sem pravou ruku, pohled.“

„Staň se,“ řekla dívka a vztáhla pravici k lebce. Vtom vypustila lebka chumáček sliny a ta padla zrovna doprostřed dívčiny dlaně. A třebaže pohlédla rychle a pozorně na svou dlaň, slina z lebky už tam nebyla.

„V slině své, v pění své daroval jsem ti své potomstvo. Nyní už neskrývá má hlava žádnou záhadu, už je to jen lebka bez těla. Tak je to i s hlavami vznešených pánů, jen tělo jim dává honosný vzhled. Sotva umřou, zděsí se lidé mrtvolných kostí.“

A tak je to i s dětmi, jež jsou jak ta slina a jak ta pěna, ať jsou to děti pána, děti mudrce či řečníka: jejich bytí se netratí, když odcházejí, ale pokračuje. Aniž hyne či mizí tvář pána, mudrce či řečníka, neboť ji zanechávají svým dcerám a synům, jež zplodili. A tak jsem učinil i já s tebou. Vystup tedy nahoru na zem, nezemřeš. Věř slovu mému, že se tak stane," pravila lebka Hun-Hunahpúova a Vucub-Hunahpúova.

A všechny tyto obezřetné pokyny se daly na rozkaz Huracána, Chipi-Caculhy a Raxa-Caculhy.

Když přijala všechna tato zjevení, vrátila se dívka hned domů: A počala syny v břichu svém jen účinkem této sliny. A tak byli zplozeni Hunahpú a Ixbalanqué.

Tak ta dívka se vrátila domů, a když se naplnilo šest lun, všiml si jejího stavu otec, jenž se jmenoval Cuchumaquic.

A tak ten otec odhalil, že dívka porodí.

Pročež se všichni páni, Hun-Camé i Vucub-Camé, sešli s Cuchumaquicem na radu.

„Má dcera je těhotná, vy páni. Je to děvka," zvolal Cuchumaquic, když předstoupil před pány Xibalby.

„Nu dobrá!" odtušili. „Otevři jí ústa! A odmítne-li mluvit, potrestej ji. Ať ji odvedou a obětují někde daleko odtud!"

„Správně, vznešení pánové," souhlasil. A pak se začal vypytovat své dcery:

„Čí je to dítě, které chováš v svém životě, má dcero?" A ona odpověděla: „Nemám dítě, pane otče, ještě jsem nepoznala muže."

„Dobrá," odpověděl. „Vpravdě a zajisté jsi děvka. Chopte se jí a obětujte ji, vznešení bojovníci! Přineste mi její srdce v dýňové číši a ještě dnes s ním předstupte před pány," rozkázal sovám.

Čtvero poslů vzalo číši, chopilo se dívky a vyrazili. Odnášeli si i bílý kamenný nůž, aby ji obětovali. Ona však řekla:

„Nemůžete mě přece zabít, ó poslové. Neboť není zneuctěním to, co chovám v životě, nýbrž počala jsem tehdy, když jsem obdivovala hlavu tam, Kde se rozsypá popel. Nezapíjejte mě tedy, ó poslové," pravila dívka poslům prosebně.

„Ale co odevzdáme místo tvého srdce? Tvůj otec nám přece nařídil: „Přineste její srdce, předstupte před pány, splňte svůj úkol. Přineste ho rychle v dýňové číši, vložte srdce na dno číše! Nezněl snad takto jeho příkaz? Co mu nabídneme v této číši? I my si ovšem přejeme, abys nezemřela," řekli poslové.

„Správně, ale to srdce jim nepatří. Však váš dům nemusí být navždy zde v podsvětí, ani nemusíte připustit, aby vás nutili zabíjet lidi. Napříště budou ve vašich rukou skuteční provinilci a v mých pak Hun-Camé a Vucub-Camé. Těm ať patří pouze krev a jen krev buď před jejich tváří. Toto srdce nesmí být před nimi spáleno! Vezměte plod tohoto stromu," řekla dívka.

Ze stromu vytryskla rudá šťáva, skanula do číše a hned se utvořil zářivý chuchvalec, který na sebe vzal podobu srdce ze šťavy, jež prýštila z toho rudého stromu. Jako krev krápala šťáva ze stromu v náhradu za krev skutečnou. A srazila se v číši krev, šťáva rudého stromu. S povrchem zářivým jako krev se srazila uvnitř číše. A tím dívčíným skutkem se strom proslavil: Říkalo se mu Nachově rudý strom a někdy také Krev, protože jeho šťávě se říkalo krev.⁵⁹⁾

„Tam na povrchu země vás budou milovat a obdržíte vše, co zasluhujete," řekla dívka sovám.

„Dobrá, dívenko. Odebereme se tam nahoru, pomůžeme ti. Ty se teď co nejrychleji dej na cestu a my zatím předložíme tu náhražku tvého srdce pánům,“ odpověděli poslové.

Páni už netrpělivě čekali, když se před ně poslové dostavili. „Vykonáno?“ otázal se Hun-Camé.

„Úplně vykonáno, pánové. Tady na dně číše je to srdce.“

„Výborně! Podívejme se na ně,“ zvolal Hun-Camé. Pak srdce sevřel v prstech a pozvedl. Blána se protrhla a začala krápat jasně rudá krev.

„Rozdmýchejte oheň a vložte to na oheň,“ pravil Hun-Camé.

Hned to vložili na oheň a všichni ti z Xibalby ucítili vůni. Povstali a shlukli se kolem a opravdu čichali přesladký pach krve.

A když tím byli tak zaujati, vzdálily se ty sovy, služebníci dívky, a vylétly společně z propasti nahoru na zem; a ti čtyři se stali dívčinými služebníky.

Tak byli páni z Xibalby poraženi. Všechny je ta dívka obelstila.

IV

Hunbatz a Hunchouén byli zrovna se svou pramatkou, když přišla žena jménem Ixquic.

A když předstoupila Ixquic před pramatku Hunbatzovu a Hunchouénovu, měla už ve svém životě dítky. Chybělo jen maličko, aby spatřili světlo světa Hunahpú a Ixbalanqué, jak znělo jejich jméno.

A když předstoupila před stařenu, řekla žena stařeně:

„Zde jsem přišla, paní matko.“ Tak hovořila, když vstoupila k stařeně do domu. „Jsem vaše snacha a vaše dcera, paní matko.“

„Odkud přicházíš? Kde jsou mí synové? Což nezahynuli v Xibalbě? A copak nevidíš tyto, kteří jsou jejich sémě a jejich krev, kteří se jmenují Hunbatz a Hunchouén? Klid se! Odejdi!“ obořila se na dívku stařena.

„A přece je pravda, že jsem vaše snacha; dávno jsem. Patřím Hun-Hunahpúovi. V tom, co jsem od něho přijala, žijí a nezemřeli Hun-Hunahpú a Vucub-Hunahpú. Navrátí se a sami se ukáží, má tchyně! Brzy uvidíte jejich obraz v tom, co v sobě nosím,“ řekla stařeně dívka.

Ta řeč rozhněvala Hunbatze i Hunchouéna. Bavilo je než na písťalu pískat, než zpívat. Jen malovat a vyřezávat, to byla jejich zábava den co den. A byli útěchou své báby.

A proto stařena prohlásila:

„Nechci tě za snachu: V břicho nosíš jen svou nestoudnost. A jsi podvodnice. Mí synové, o kterých mluvíš, jsou mrtvi.“

A stařena pokračovala:

„Co mluvím, je pravda pravdoucí. Přesto, budiž: jsi má snacha, jak slyším. Tak se tedy seber a sežeň pro ně potravu. Obstarej plnou síť kukuřice a rychle se vrať, vždyť jsi má snacha, jak slyším,“ řekla dívka.

„Ráda,“ odpověděla dívka a hned se dala ke kukuřičnému poli. Hunbatz a Hunchouén měli totiž pole a cestu k němu vymýtili. Po ní se dívka dostala až na pole.⁶⁰⁾

Ale našla tam jen jediný kukuřičný stvol, ne dva, ne tři. Když uviděla ten jediný stvol s klasem, tu sevřela dívčino srdce úzkost:

„Já hříšnice, já nešťastná! Kam se uchýlím, abych se-

hnala plnou síť kukuřice, jak mi přikázali?“ zvolala. A hned začala vzývat ochránce úrody *Chabala*⁽⁶¹⁾ o potravu, kterou měla obstarat a přinést.

„*Ixtob*, bohyně deště, *Ixcamil*, bohyně kukuřice, *Ixcacau*, bohyně kaka, vy, které připravujete kukuřici, a ty, Chahale, ochránce potravy pro Hunbatze a Hunchouéna,“ pravila dívka.

Nato chytila kukuřičný vlas, červené vousy kukuřičného klasu, a vytrhla je, ale sám klas neutrhla. Pak je narovnála do sítě jako kukuřičné klasy a velká síť byla plná.

Hned potom se obrátila dívka domů. A plná zvěř se chopila sítě, a když dorazily na místo, složily náklad do kouta, jako by ho do domu přinesla sama dívka.

Hned se objevila stařena, a když viděla tu velkou síť tak plnou kukuřice, zvolala: „Odkud jsi přinesla tolik potravy? Sklidila jsi snad z celého našeho pole a přinesla sem všechnu kukuřici? Hned se podívám,“ řekla stařena. A hned se pustila, aby obhlédla kukuřičné pole. Ale stál tam jen ten jediný stvol a také bylo znát místo, na němž u paty stvolu spočívala síť. I vrátila se stařena spěšně domů a řekla dívce:

„To je znamení, že jsi opravdu má snacha. Podíváme se ještě na ta díla, která nosíš v svém životě, a zdali také oni budou mudrci,“ pravila dívce.

V

Nyní povíme, jak se narodili Hunahpú a Ixbalanqué.⁽⁶²⁾ Toto povíme o jejich narození:

Když se přiblížil den jejich narození, dívka jménem Ixquic slehla. Ale stařena nebyla při tom, když se naro-

li. V jedné a téže chvíli spatřili světlo ti dva, chlapci jménem Hunahpú a Ixbalanqué. Tam v horách a v lese spatřili světlo světa.⁽⁶²⁾

Pak teprve byli přineseni do chaty; ale ne a ne spát. „Ven s nimi!“ rozhněvala se stařena, „jsou to ale křiklouni!“

A hned je položili do mraveniště. Tam spali, jako by je do vody hodil. Tak je vzali z mraveniště a přenesli je do trní.

Neboť Hunbatz i Hunchouén měli jediné přání: aby chlapci zemřeli, zemřeli v mraveništi, zemřeli v trní. Hunbatz a Hunchouén po tom toužili z nenávisti a ze závisti.

Proto ze začátku ani nepustili své mladší bratry do chaty, vůbec je ani neznali. A ti vyrůstali venku v horách a polích.

Hunbatz a Hunchouén byli náramní pištci a zpěváci. Než vyrostli, musili překonat mnoho práce a námahy, protřpět mnoho muk, až dosáhli velké chytrosti. Především však byli pištci a zpěváci, malíři a řezbáři. Tahle všechna řemesla uměli.

Znali svůj původ a věděli, že jsou nástupci svých otců, kteří se vydali do Xibalby a tam zahynuli. Velice chytří byli Hunbatz a Hunchouén a v duchu už znali vše, co se týkalo narození jejich mladších bratří.

Přesto však neprojevili nijak své vědění, ze závisti je neprojevili, zlovůle zatížila jejich srdce. A přece je Hunahpú ani Ixbalanqué ničím neurazili. Po všechny dny se bavili jen střílením z foukačky.

Ani jejich bába, ani Hunbatz, ani Hunchouén je neměli rádi. Nedávali jim jíst. Teprve až po jídle, až když se najedli Hunbatz i Hunchouén, přišla řada na ně. Ale neurazili se, nerozhněvali se, strpěli to klidně. Znali totiž, na čem jsou, a viděli jasně.

Každý den, když se navraceli, nosili domů ulovené ptáky a Hunbatz a Hunchouén jim je snědli a nedali nikdy nic žádnému z nich, ani Hunahpúovi, ani Ixbalanquéovi.

Jen pískali na píšťalu a zpívali – Hunbatz a Hunchouén.

Tu se zas jednou Hunahpú a Ixbalanqué vrátili, ale tentokrát nepřinášeli žádné ptáky. Vstoupili a stařena se rozkatila: „Jak to, že nenesete ptáky?“ obořila se na Hunahpúa a Ixbalanquéa.

A ti odpověděli: „To proto, babičko, že naši ptáci už stali viset v koruně stromu. A my nedokážeme vylézt nahoru a sundat je, babičko. Chtějí-li oba starší, ať jdou s námi a snesou ty ptáky,“ dodali.

„Tak dobře,“ souhlasili starší bratři, „půjdeme s vámi ráno.“

Oba mladší se mezi sebou radili, jak to udělat, aby Hunbatze a Hunchouéna přemohli:

„Proměníme jen jejich vzhled, jen jejich tvář. Protože nám způsobili tolik trápení, staň se naše slovo. Přáli si, abychom zemřeli, abychom zahynuli my, jejich mladší bratři. V srdci nás pokládali za kluky. Proto je porazíme, uděláme to pro příklad,“ to si spolu povídali.

Pak se vydali na cestu ke stromu zvanému *canté*, žlutému stromu.⁶³ A jejich starší bratři je na té cestě provázeli. Mladší stříleli z foukačky. A ptáků bylo nespočetně, nespočetně jich štěbetalo na stromě a starší bratři žasli nad takovým množstvím ptáků. Ale ze zasažených ptáků ani jeden nepadl ze stromu na zem.

„Postřelení ptáci nepadají na zem. Vzhůru, sundejte je,“ řekli starším bratrům.

„Dobrá,“ souhlasili starší a hned šplhali na strom. Ale strom se zvyšoval a zvyšoval a jeho kmen se nadýmal. Tu

chtěli Hunbatz a Hunchouén dolů, ale nedokázali slézt z vršku stromu.

Tu se dali na stromě do křiku: „Co se nám to stalo, bratříčkové naši? Běda nám! Jen pouhý pohled na tenhle strom vzbuzuje děs, bratříčkové,“ křičeli z vršku stromu.

A Hunahpú a Ixbalanqué odpověděli: „Povolte si bederní pásky, uvažte si je pevně pod pasem a volný dlouhý konec nechte splývat vzadu. Tak se vám bude snadno sestupovat.“ Tak jim poradili mladší bratři.

„Správně,“ zněla odpověď. Ale sotva si spustili nazad cípy svých opasek, staly se z nich ocasy a oni sami se změnil v opice.

A opice prchly do korun stromů, stromů ve velkých i malých lesích, uchýlily se do lesa, šklebily se přitom a houpaly se na stromových větvích.

Tak utrpěli Hunbatz a Hunchouén od Hunahpúa a Ixbalanquéa porážku. A ti to docílili jen svými kouzly.

Mladší bratři se pak vrátili domů. Sotva překročili práh, oznámili své bábě a matce: „Co se to jen stalo, babičko, co se to jen přihodilo našim starším bratrům, že se jim proměnily tváře? Vypadají teď úplně jako zvířecí,“ říkali.

„Jestli jste udělali něco svým bratrům, vzali jste mi všechno a způsobili jste mi veliký zármutek. Neubližujte svým bratříčkům, děťátka,“ řekla stařena Hunahpúovi a Ixbalanquéovi.

A oni řekli své bábě: „Nemůž se, babičko. Zas uvidíš tvář našich bratrů. Vráti se, ale pro tebe to bude zkouška, babičko. Neopovažuj se zasmát! A nyní vyzkoušejme jejich osud,“ řekli.

A hned začali pískat na píšťalu, spustili píseň *Hunahpúova opice*.⁶⁴ A vzali si k tomu své píšťaly a své bu-

bínky a zpívali a pískali a bubnovali. A sesedli se se svou babičkou a hráli a hráli a zpívali pořád tu písničku, které se říká Hunahpúova opice.

Tou přilákali Hunbatze a Hunchouéna. Hned jak se ti dva objevili, začali oba tancovat. A když stařena uviděla jejich šeredné obličej, vyprskla smíchy, nemohla smích zadržet. A oni se dali na útěk a nebylo po nich ani vidu.

„Tak vidíš, babičko. Vrátili se do lesa. Cos to udělala, babičko? Jen čtyřikrát můžeme opakovat tuhle zkoušku a už zbývají jen tři. Znovu je přivoláme píšťalkou a zpěvem, ale snaž se zadržet smích. Ať začne zkouška!“ prohlásili Hunahpú a Ixbalanqué.

A na obrátku začali zas pískat a tamti zas přišli a vtančili doprostřed chaty. Pořád se opičili a nutkali tak svou bábu k smíchu, až hlasitě vyprskla. A byli opravdu neskonalě směšní, se svými opičími tvářemi, širokánskými zadnicemi a tenounkými ocasy i plochým břichem. Proto se nemohla stařena ubránit smíchu. Ale oni v mžiku prchli zas do lesů. Hunahpú a Ixabanqué řekli: „Co si teď počneme, babičko? Zkusíme to už potřetí.“

Zapískali znovu na píšťalu a opice zas přitancily. Stařena přemohla nutkání k smíchu. Oni se však vyšplhali nad ohniště. Jejich oči se červeně leskly; natahovali a drbali si čumáky a dělali jeden na druhého opičky.

Když to uviděla bába, přece jen se hlasitě rozesmála. Ale v tu ránu po nich nebylo slechu; to udělal ten stařenin smích.

„Zavoláme je už jen jedinkrát, babičko, aby se sem dostavili počtvrté,“ řekli jinoši. A zas spustili na píšťalku, ale tamti se počtvrté už nevrátili, utekli nakvap do lesů.

A tak řekli chlapci bábě: „Vidíš, zkusili jsme, co se dalo, babičko. Nejdřív přišli, pak jsme je zkoušeli zavolat

znovu. Ale nebuď smutná. Jsme tu přece my, tví vnuci. Na nás se dívej, ó naše matko, ó babičko, jako na vzpomínku na naše starší bratry, na bratry, kteří se jmenovali a nosili jména Hunbatz a Hunchouén,“ mluvili Hunahpú a Ixbalanqué.

A oba ty starší uctívali za starých časů všichni pištcí a pěvci; a také malíři a sochaři je uctívali za oněch dávných dob. Ale byli proměněni ve zvířata a staly se z nich opice, protože se vypínali a protože týrali své bratry.

Tak byla jejich srdce stisknuta; tak byli zničeni Hunbatz a Hunchouén, tak vzali za své, stali se zvířaty.

Pobývali vždy ve svém domě; byli to vyhlášení pištcí a pěvci a vykonali vskutku podivuhodné věci, dokud bydlívali se svou bábou a matkou.

VI

Mladší bratři se však pustili hned do práce, aby se ukázali před svou bábou a matkou. Především založili kukuřičné pole. „Jdeme osívat kukuřičné pole, ó babičko, ó matko,“ řekli. „Nermuť se. Jsme tu my, tví vnuci, zástupci svých starších bratří,“ pravili Hunahpú a Ixbalanqué.

A hned popadli své sekery, své rýče a své dřevěné motyky a chystali se na cestu, každý se svou foukačkou přes rameno. Na odchodu z domu požádali svou bábu, aby jim přinesla jídlo.

„V poledne nám přines jídlo, babičko,“ řekli jí.

„Dobrá, vnoučkové,“ přisvědčila.

Za chvíli dorazili na místo, kde chtěli zakládat pole. A sotva zarazili motyku do země, začala obdělávat pole, sama od sebe pracovala ta motyka.

Podobně zasekli sekeru do kmene stromů a do jejich větví a v tu ránu se kácely a zůstávaly ležet na zemi všechny stromy a liány. Rychle padaly stromy, vždy jedinou ranou.

Ale i motyka se činila. Udělala pořádný kus práce: bezpočet bylo křovin a trní, vykopaných jedinou ranou motyky. A vůbec se nedalo spočíst, co se vyplelo a vytrhalo ve všech lesích a lesících.

A Hunahpú a Ixbalanqué si vycvičili zvířátko jménem *Ixmucur*, hrdličku,⁶⁵ a přikázali jí, aby vylétla na jeden vysoký strom, a řekli: „Rozhlédni se pěkně, jestli nepřichází naše bába. Má nám přinést jídlo. Jak ji uvidíš, zavřeš a my se chopíme sekyry a motyky.“

„Spolehněte se,“ souhlasila hrdlička.

Zatím se však pustili do střílení ze svých foukaček. Ani je nenapadlo namáhat se obděláváním pole.

Tu hrdlička zavrkala a hned běželi jeden pro motyku, druhý pro sekyru. Zahalili si hlavu, jeden si pokryl ruce hlínou a stejně si pomazal i obličej – jako opravdový kopač. A druhý si nasypal dřevěné třísky na hlavu, jako by byl skutečný dřevorubec.

A tak je uviděla bába. I najedli se, ale ve skutečnosti se nepodíleli na obdělávání pole a jídlo dostali bez zásluhy. A později se vrátili domů. „Jsme namouduši unaveni, babičko,“ řekli, sotva přišli, a protahovali si bezdůvodně před bábou nohy i ruce.

Nazítří se zase sebrali a zamířili na kukuřičné pole. Ale všechny stromy a liány stály opět na svém místě a také všechny houštiny a trní se zase spojily a propletly. „Kdo-pak nám to zahrál podvodný kousek?“ podivili se.

Beze vši pochyby to udělala všechna zvířátka i zvířata: puma, jaguár, jelen, králík, liška, kojot, pekari, koatí,

ptáčci, velcí ptáci. Ti všichni to udělali a provedli to za jedinou noc.

Tak tedy začali bratři to kukuřičné pole připravovat znovu. Očišťovali půdu a poráželi stromy. Pak dali hlavy dohromady, aby se poradili, co s pokácenými stromy a vytrhanou trávou.

„Tentokrát budeme v noci své pole hlídat. Přejede-li ten, kdo nadělal tuhle škodu, dopadneme ho,“ radili se spolu. Pak se vrátili domů.

„Co soudíš, babičko, kdo si to z nás tak vystřelil? Z našeho kukuřičného pole se zase stala křovinatá houšť a vysoký les. Tak vypadalo před chvílí, když jsme tam přišli, babičko,“ řekli své bábě a matce. „Ale vrátíme se tam a pohlídáme si ho. Není správné takhle si s námi zahrávat,“ dodali.

Pak se ozbrojili a odebrali se znovu na to pole s pokácenými stromy. Tam si vyhledali úkryt a pěkně se v něm schovali.

Tu se shromáždila všechna zvířata. Zvířátka i zvířata všeho druhu se tísnila jedno na druhé. Byla půlnoc, když se dostavila. Všechna mumlala, každé totéž ve svém jazyku: „Zvedněte se, stromy, zvedněte se, liány!“⁶⁶

A mumlala, jak se scházela a jak se shromažďovala pod těmi stromy, pod těmi liánami. A přiblížila se až na dohled. V čele byli puma a jaguár. Oba bratři se je pokusili chytit, ale ti se nedali.

A úplně na dosah se přiblížili také jelen a králík. Ale podařilo se jim chytit je pouze za ocas a ocasy jim zůstaly v rukou. A proto od té doby, co jim zůstal ocas jelena v rukou, mají jelen i králík kraťouchké ocásky.

Liška a kojot, pekari a koatí se rovněž nedali polapit. Všechna ta zvířata prošla kolem Hunahpúa a Ixbalan-

quéa a jim mohlo puknout srdce vzteky, že je nemohli chytit.

Ale nakonec přiběhlo a přiskákalo ještě jedno zvířátko. A tohleto zvířátko, myš, hned chytili a zabalili do šátku. A popadli ji a zmáčkli jí hlavu a chtěli ji zardousit. A na ohni jí osmahli ocas a od té doby má myš takový holý ocas, má ocas bez chloupků. A také má vyboulené oči, jak ji chtěli ti dva jinoši, Hunahpú a Ixbalanqué, zardousit.

A ta myš řekla: „Kéž bych nezemřela vaší rukou! Setba kukuřice, to přece není vaše práce!“

„Copak nám to tu vypravuješ?“ řekli jinoši myši.

„Pusťte mě trošičku, v mých útrokách je pro vás sdělení a hned vám ho řeknu, jen mi dejte najíst,“ řekla myš.

„Najíst ti dáme potom, napřed mluv,“ odpověděli.

„Tak dobře, dávejte pozor: Majetek vašich otců, Hun-Hunahpúa a Vucub-Hunahpúa, jak zněla jejich jména, jména těch, kteří zahynuli v Xibalbě, se zachoval. Je to jejich hrací náčiní a je zavěšeno na střeše domu – jejich chrániče a jejich rukavice i jejich míč. Vaše bába vám je očividně nechce ukázat, protože kvůli nim zemřeli vaši otcové.“

„Víš to jistě?“ řekli jinoši myši. A jejich srdce se náramně zaradovalo, jak uslyšeli o tom kaučukovém míči. A protože promluvila, ukázali jí její jídlo; a to jídlo bylo kukuřice, papriková jádra, boby, *pataxte*⁶⁷⁾ a kakao. „To všechno ti patří. A jestli se něco opomnělo či zapomnělo, i to ti patří, sněz si to!“ povídali Hunahpú a Ixbalanqué myši.

„Výborně, chlapci,“ řekla myš, „ale co řeknu vaší babě, uvidí-li mě?“

„Nestarej se, jsme tu my a my už budeme vědět, co povědět naší babě. Teď si především pospěšme k té skrýši

v našem domě. Veď nás tam, kde visí ty věci. A my se podíváme do podkroví domu a poohlédneme se také po jídle,“ řekli myši.

A protože takto rozmlouvali celou noc a ještě se spolu radili, vrátili se Hunahpú a Ixbalanqué až v poledne. Nesli s sebou tu myš, ale neukázali ji. A jeden vstoupil rovnou do domu, kdežto druhý zamířil do kouta a tam myš vypustil.

Pak poprosili svou bábu o oběd. „Připrav nám jídlo, babičko, máme chuť na paprikovou omáčku.“ A hned jim připravily jídlo a předložily jim mísu omáčky.

Ale byla to od nich jen lest, aby ošálili svou bábu a matku. Potom vypustili vodu z vědra. „Úplně nám vyschlo v krku, přines nám pití,“ řekli své babě. „No dobrá,“ souhlasila a odešla pro vodu.

A oni pokračovali v jídle. Ve skutečnosti neměli žádný hlad. Byla to jen taková lest. Pozorovali v omáčce, jak se tam zrcadlí myš. Ta se pustila za míčem zavěšeným na střeše. Sotva to uviděli ve své omáčce, poslali jakéhosi *xana*,⁶⁸⁾ zvíře, které se jmenuje Xan a vypadá jako komár, aby letěl rovnou k řece a propíchl stěnu stařenina džbánů. A třebaže se pokusila zadržet vytékající vodu, nepodařilo se jí otvor uzavřít.

„Copak se to stalo babičce? Máme sucho v hrdle, umíráme žízní,“ řekli své matce a poslali ji ven. A v tu ránu přehryzala myš závěsy, na nichž byl upevněn míč, a ten spadl z domovního krovu a s ním také nárameníky, rukavice a chrániče. A chlapci se jich hned chopili a pospíšili je ukryt na cestě, která vedla k míčovému hřišti.

Potom zamířili k řece za babičkou a za mátkou. Obě byly zcela zabráný snahou ucpat díru v stěně džbánů. Když tam dorazili – každý se svou foukačkou –, prohlásili

u té řeky: „Copak to děláte, už nás unavilo čekání, a jsme tady,“ prohodili.

„Podívejte se na tu díru ve džbánu, ne a ne ji ucpat,“ řekla stařena. Okamžitě ji ucpali a všichni se pak dali na zpáteční cestu, jinoši napřed a stařena za nimi.

Tak byl nalezen kaučukový míč.

VII

Pak se v dobré míře odebrali na míčové hřiště, aby zkusili hru. Hráli sami a dlouho a uklidili pěkně to hřiště svých octů.

Ale sotva to zaslechli páni z Xibalby, spustili: „Kdopak to zase hraje na našich hlavách a obtěžuje nás svým hlukem? Copak nezemřeli Hun-Hunahpú a Vucub-Hunahpú, kteří se nad nás vyvyšovali? Okamžitě je předvedte!“ hartusili Hun-Camé, Vucub-Camé a ostatní páni.

Povolali okamžitě své posly a nařídili jim: „Jděte, a až tam dorazíte, vyřídte jim: ‚Máte se okamžitě dostavit, vzkazují páni; chceme tu s nimi sehrát míčové utkání, chceme ho sehrát do sedmi dní, vzkazují páni,‘ to jim vyřídte, až tam dorazíte,“ zněl rozkaz poslům.

A poslové se pustili po široké cestě jinochů, která vedla rovnou k jejich obydlí. Octli se tak přímo před jejich bábou. Zrovna jedla, když se objevili poslové z Xibalby.

„Ať se určitě dostaví, vzkazují páni,“ vyřizovali poslové z Xibalby. A určili den, ti poslové z Xibalby: „Jsou očekávání do sedmi dnů,“ sdělili stařeně Ixmucané.

„To je v pořádku, ó poslové, oni přijdou,“ odpověděla stařena. A poslové nastoupili zpáteční cestu.

Ale srdce stařenino sevřel strach: „Koho pošlu, aby zavolal mé vnoučky? Nebylo to takhle už jednou? Nepřišli poslové z Xibalby a neodvedli jejich otce?“ řkala si stařena, vcházejíc do domu sama a sklíčená.

A tu jí vypadla ze šatů veš. Stařena ji sebrala a posadila si ji na dlaň a veš se začala hýbat a loudala se pryč.

„Dceruško, copak bys řekla, kdybych tě poslala, abys mi zavolala vnoučky z míčového hřiště?“ řekla jí stařena. „Dostavili se poslové k vaší bábě, řekneš, nechť se ukáží do sedmi dnů, nechť přijdou, tak vzkazují poslové z Xibalby, to vám vyřizuje vaše babička,“ bylo řečeno vši.

A hned se veš odkolébala. Ale u cesty seděl jinoch jménem *Tamazul* čili žabák: „Kam máš namířeno?“ řekl žabák vši.

„Nesu ve svých útrokách vzkaz, hledám chlapce,“ odpověděla veš Tamazulovi.

„Nu dobrá, ale koukám, že nespěcháš,“ řekl na to žabák, „nechceš, abych tě spolkl? Uvidíš, jak já utíkám, a dostaneme se tam rychle.“ – „Tak dobře,“ souhlasila veš se žabákem. A žabák ji hned spolkl.

A žabák si vykračoval dlouho, ale vůbec nespěchal. Tu potkal velikánského hada jménem *Zaquicaz*. „Kampak, kampak mladíku Tamazule?“ vypytał se *Zaquicaz* žabáka.

„Jdu s poselstvím. Mám ve svých útrokách poselství,“ odpověděl žabák hadovi.

„Koukám, že moc nespěcháš, to já budu rychlejší,“ řekl na obrátku had žabákovi. „Pojď sem,“ dodal. A vzápětí žabáka spolkl. Od těch časů je tohle potrava hadů, i dnes polykají hadi žáby.

A had si opravdu pospíšil. Ale i had potkal zase ptáka jménem *Vac*, velikého ptáka, a v mžiku ten krahujec hada spolkl. A za chvíli nato přilétl k míčovému hřišti. (A od

těch časů je tohle potrava krahujců, kteří požírají hady v horách i údolích.)

Když Vac dolétl k hřišti, usadil se na jeho kamenné obrubni.

Hunahpú a Ixbalanqué se bavili míčovou hrou. A Vac sotva přilétl, začal křičet: „Vuák-kó. Vuák-kó, tady je krahujec,“ křičel ve svém krahujčím krákání. „Tady je krahujec.“

„Kdo to tu vřeští? Sem s našimi foukačkami!“ vzkřikli oba chlapi.

A střelili okamžitě po krahujci a zasáhli ho rovnou do oka. I překotil se a spadl rovnou na zem. Hned byli u něho, popadli ho a vypyčovali se: „Co tu pohledáváš?“ řekli Vacovi.

„Přináším ve svých útrobách poselství. Ošetřte mi napřed oko, pak vám ho povím,“ odpověděl Vac.

„Nu dobrá,“ souhlasili. Vzali kousek kaučuku z míče, kterým hráli, a přiložili ho krahujci na oko. *Lotzquic*, šťovíková mast,⁶⁹⁾ nazvali tu mast, a zornička Vacova se tak okamžitě uzdravila.

„A teď mluv,“ pobídl krahujce. A on hned vyvrhl velikého hada. „Mluv ty,“ řekli hadovi. „Ano,“ souhlasil had a vrhl žabáka. „Kde máš ten vzkaz, který máš vyřídit?“ obrátili se na žabáka. „Vzkaz mám ve svých útrobách,“ odpověděl žabák.

Potom se pokusil zvrátit veš, ale nešlo mu to.

Nevydávil nic, jen se mu ústa naplnila jakoby hlenem. Nevydávil vůbec nic. Jinoši se už chtěli do něho pustit.

„Nejsi nic než lhář,“ obořili se a uštědřili žabákovi kopance do zadku, až se mu hřbet sesedl k patám. A pokusil se znovu, ale vydávil zase jen sliny. Tu mu jinoši otevřeli hubu a začali v otevřené tlamě pátrat: veš se přilepila k žabákovým zubům. Zůstala zkrátka v žabákově hubě, nespokl ji, jen to vypadalo, jako by ji spolkl.

Tak byl žabák pro smích; a neví se, jaké dostal jídlo; neumí utíkat a stal se potravou hadů.

„Mluv,“ řekli vši, i vyřídila konečně své poselství: „Vzkazuje vaše babička, chlapi: ‚Jdi a zavolej je. Dostavili se poslové od Hun-Caméa a Vucub-Caméa, že mají přijít do Xibalby, a vyřizují: – Ať se tu ukáží do sedmi dnů k míčovému utkání s námi, ať si přinesou své hráčské náčiní, míč z kaučuku, chrániče, rukavice, nárameníky k zábavě a k povyražení – vzkazují páni.‘ S tímhle opravdu přišli, říká vaše babička. Proto jsem se já dostavila až sem. Neboť opravdu tak hovoří vaše babička a pláče a nařká vaše babička, proto jsem já přišla za vámi.“

„Je to pravda?“ pomyslili si chlapi v duchu, když to uslyšeli. A hned se vydali domů a dorazili k bábě. Ale přišli se jen rozloučit.

„Odcházíme, babičko, přišli jsme se pouze rozloučit. Ale necháme tu znamení. Znamení o našem osudu: každý zasadíme jeden rákos, zasadíme ho uprostřed obydlí. Když uschnou, je to znamení naší smrti. ‚Jsou mrtví,‘ řeknete, když uschnou. Ale když vyrazí výhonky: ‚Jsou živi,‘ řekneš, babičko, a ty, maminko, nebudeš plakat. Tak tady vám zůstavujeme znamení svého osudu a slova,“ hovořili.

A než odešli, zasadili Hunahpú a Ixbalanqué po rákosu. Zasadili je v domě, ne v poli, a také ne do vlhké země, ale do suché půdy. Uprostřed domu je zasadili a zanechali je tam.

VIII

Pak vyrazili na cestu, každý se svou foukačkou, zahájili sestup do Xibalby, prudký sestup po schodech, kolem roz-

manitých řek a soutěskami. A také hejny ptáků prošli a ti ptáci se nazývali *Molay*, Houfující.

A překročili také Řeku hnisu a Řeku krve,⁷⁰⁾ ty pro ně měly být podle pánů z Xibalby místem záhuby. Ale oni si nesmočili nohy, dostali se přes ně na svých foukačkách.

Pak dorazili na křižovatku čtyř cest. Moc dobře věděli, jaké cesty vedou do Xibalby: černá cesta, bílá cesta, rudá cesta a zelená cesta.

Zde vyslali živočicha jménem *Xan*, komára. To měl být jejich zpravodaj, měl jim opatřit zprávy. „Štípní je jednoho po druhém; nejdřív toho, co sedí na předním místě, pak všechny ostatní. To je přece tvé právo, sát na cestách lidem krev,“ poučovali komára.

„Správně,“ souhlasil komár. A už se hnal po černé cestě a rovnou zamířil k dřevěným loutkám, které tam seděly na čelném místě, pokryté ozdobami. Štípl tu první, ale nevydala ani slovo. Štípl druhou, tu na druhém místě – také se neozvala.

Štípl tedy třetí. A třetí ze sedících byl Hun-Camé. „Au,“ vyjel, když ucítil píchnutí. „Copak, Hun-Camé? Kdopak vás píchl? Nevíte, kdo vás píchl?“ řekl čtvrtý ze sedících pánů. „A kdo píchl vás, Vucub-Camé?“ vzkřikl pátý ze sedících. „Au, au,“ ozval se Xiquiripat a Vucub-Camé se vyptával: „Kdopak vás píchl?“ A šestý ze sedících, když ucítil píchnutí, zvolal: „Au!“

„Copak, Cuchumaquicu?“ spustil Xiquiripat. „Kdopak vás píchl?“ A už se ozval sedmý ze sedících, ucítil štípnutí: „Au!“ „Co je, Ahalpuhu?“ vyptával se Cuchumaquic. „Co vás píchlo?“ A už se ozýval osmý ze sedících, jenž také ucítil štípnutí: „Au!“ „Copak, Ahalcano?“ obrátil se na něj Ahalpuh. „Co vás píchlo?“ A ozval se devátý ze sedících, ucítil píchnutí: „Au!“ „Copak, Chamiabacu?“ pravil

Ahalcaná. „Kdo vás píchl?“ A ozval se desátý ze sedících, ucítil píchnutí: „Au!“ „Co je, Chamiabolome?“ řekl Chamiabac. „Kdo vás píchl?“ A jedenáctý ze sedících, ucítil píchnutí, se ozval: „Au!“ „Copak, copak,“ vyptával se Chamiabolom, „kdopak vás píchl?“ A dvanáctý ze sedících, ucítil štípnutí, zvolal: „Au!“ „Co je, Patáne?“ řekli mu. „Kdo vás to píchl?“ A třináctý ze sedících, štípnut vyrazil: „Au!“ „Copak, Quicxicu?“ zeptal se Patán. „Co vás píchlo?“ A ještě čtrnáctý, sotva ucítil píchnutí, vyjel: „Au!“ „Copak vás to píchlo, Quicrixcacu?“ vyptával se Quicré.

A tak vyslovili svá jména, vykřikovali svá jména, tak prozradili jeden jak druhý svá jména, když oslovovali páni jeden druhého. Takhle každý z nich řekl své jméno, jak tu seděli jeden vedle druhého ve svých koutech.

Ani jediné jméno nescházelo. Každý prozradil své jméno,⁷¹⁾ když je píchl chlup, který si vytrhl Hunahpú z nohy. Neboť ve skutečnosti to nebyl komár, kdo je popíchal a vyslechl jejich jména pro Hunahpúa a Ixbalanquéa.

A zatím Hunahpú a Ixbalanqué pokračovali ve své pouti, až dorazili k těm z Xibalby.

„Pozdravte a vzdejte čest pánovi, který tu sedí,“ vybídl je pokušitel.

„Žádný pán to není, jen dřevěná loutka to je,“ odmítli a brali se dále. Pak teprve začali s úctou zdravit:

„Buď pozdraven, Hun-Camé! Buď pozdraven, Vucub-Camé! Buď pozdraven, Xiquiripate, buď pozdraven, Cuchumaquicu! Buď pozdraven, Ahalpuhu, buď pozdraven Ahalcano! Buď pozdraven Chamiabacu, buď pozdraven Chamiabolome! Buď pozdraven Quicxicu, buď pozdraven, Patáne! Buď pozdraven, Quicré, buď pozdraven, Quicrixcacu!“ S těmi slovy před ně předstoupili. Označili tak jednoho každého z nich, všechny pojmeno-

vali jménem, ani jedno jméno nevynechali. Ti z Xibalby by si byli ovšem nic nepřáli víc, než aby jejich jména nevypátrali.

„Tak se u nás posadte,“ zněla tedy aspoň odpověď – v naději, že si sednou na lavici, kterou jim nabídli.

„I kdež, to není lavice pro nás, je to jen rozpálený kámen,“ odmítli Hunahpu a Ixbalanqué, a tak je nemohli podsvětní páni přemoci.

„No dobrá, tak si jděte tam do toho domu.“ I vstoupili do Domu temnot, ale ani tam nebyli poraženi.

IX

A to byla první zkouška v Xibalbě. To, že tam vešli, mělo být podle těch ze Xibalby počátkem jejich záhuby. Tak se tedy nejprve octli v Domě temnot. A poslové Hun-Caméovi odešli pro borové louče a přinesli jim oběma také po doutníku.

„Tady máte každý louč, vzkazuje pán. Zítřka, až se rozední, máte je vrátit i s těmi doutníky, a máte je přinést celé, vzkazuje pán,“ vyřizovali poslové, když vešli.

„Dobrá, dobrá,“ souhlasili jinoši, ve skutečnosti však ty louče nezapálili, ale umístili na jejich konci cosi červeného, péra z ocasu papouška guacamaya, která hlídači pokládali za hořící louč. A na špičku doutníku dali světlušky.

I pokládali je tu noc za poražené. „Už jsou ztraceni,“ radovali se hlídači. Ale louč zůstala nezkrácena, vypadala stejně jako předtím. A ty doutníky – vůbec je přece nezapálili – vypadaly jako předtím.

Ráno ty věci předložili pánům ze Xibalby: „Co je to za chlapíky? Odkud přišli? Kdopak je počal, kdo je porodil?

Hněvem se rozpaluje naše srdce. Nedobré je, co nám provádějí. Divné to mají tváře a divné je jejich chování,“ reptali mezi sebou.

Pak všichni páni podsvětí přikázali, aby jinochy předvedli: „Připravte se, sehraje míčové utkání, hoši,“ sdělili jim. A Hun-Camé a Vucub-Camé se jich hned vyptávali:

„Odkud přicházíte, vypravujte, chlapci,“ dotírali ti z Xibalby.

„I kdo ví, odkud přicházíme! My sami to nevíme,“ řekli jedním hlasem a dál nepověděli už ani slovo.

„Tak dobře, zahájíme tedy míčový zápas,“ spokojili se Xibalbští.

„Souhlasíme,“ odpověděli jinoši.

„A hrát budeme s tímhle míčem,“ prohlásili ti ze Xibalby.

„Ani nápad, vůbec ne s vaším, jediné s naším,“ odpořovali jinoši.

„S tím ne, s naším se bude hrát,“ trvali na svém ti ze Xibalby.

„Budiž po vašem,“ svolili jinoši.

„A sázkou ať je housenka *chil*,“⁷²⁾ zvolali ti ze Xibalby.

„Ne, to ne, ať platí lebka pumy,“ vedli svou jinoši.

„Za žádnou cenu,“ zdráhali se Xibalbští.

„Budiž po vašem,“ svolil Hunahpú.

Pak ti ze Xibalby mrštili míč, hodili ho těsně před Hunahpúův prstenec.

A zatímco ti ze Xibalby užuž zvedali ruku s kamenou dýkou,⁷³⁾ míč odskočil a kutálel se napříč celým hřištěm.

„Copak je to,“ vykřikli Hunahpú a Ixbalanqué. „Naši smrt jste si přáli? Nepovolali jste nás snad? A nepřišli

pro nás vaši poslové? Běda nám! Ihned odejdeme.“ Tak hovořili.

A právě tohle zamýšleli s jinochy: aby hned a na místě na hřišti přišli o život a tak byli přemoženi. Ale nestalo se to. Naopak byli poraženi ti ze Xibalby.

„Neodcházejte, chlapci, pokračujte ve hře. A budeme hrát vaším míčem,“ slibovali Xibalbští jinochům.

„Tak dobře,“ přisvědčili jinoši a vymrštili svůj míč rovnou do prstence Xibalbských a tím skončilo utkání.

Zahanbeni svými porážkami, domlouvali se mezi sebou ti ze Xibalby:

„Jak bychom je přece jen porazili?“ Pak se obrátili na jinochy: „Natrhajte čtyři vázy květin a hned ráno nám je přineste.“ To byla řeč těch ze Xibalby.

„Dobře, ale jakých květin?“ zeptali se jinoši pánů podsvětí.

„Jednu kytici červeného *muchi xipilínu*, jednu kytici bílého *xipilínu*, jednu kytici žlutého *xipilínu* a kytici černého *cariminacu*.“⁷⁴⁾

„Souhlasíme,“ potvrdili jinoši.

A tak skončil rozhovor. Jednostejně pevná a odhodlaná byla slova jinochů. A srdce měli jinoši klidné, když se tamti chystali, jak je přemohou.

Xibalbští se už radovali, jako by je již porazili.

„To se nám povedlo! Nejdřív je musejí natrhat,“ říkali si ti ze Xibalby. „A kampak pro ně půjdou?“ povídali si pro sebe.

„Ty květiny nám musíte přinést hned ráno. A teď je jděte natrhat!“ vyzvali ti ze Xibalby Hunahpúa a Ixbalanquéa.

„Dobře,“ souhlasili. „Za svítání si zahrajeme znovu míčovou hru,“ řekli a rozloučili se. Hned potom vstoupili

li do Domu kamenných nožů, druhé mučírny v Xibalbě. A nic lepšího si nepřáli pánové Xibalby, než aby je ty nože rozsekaly, aby co nejkratší cestou přišli o život. To si přáli z hloubi srdce.

Ale oni nezahynuli. Oslovili hned ty nože⁷⁵⁾ a hovořili k nim takto:

„Maso všech zvířat budiž vaše!“ A nože se ani nepohnuly, každý nůž zůstal v klidu.

Tak trávili noc v Domě nožů. A svolali si mravence: „Kousaví mravenci, hlodaví mravenci,⁷⁶⁾ jděte a natrhajte nám všelike květy, které si poručili pánové ze Xibalby.“

„Rádi,“ souhlasili mravenci a vypravili se pro květy do zahrad Hun-Caméa a Vucub-Caméa.

Ale už předtím nakázali pánové hlídačům květů v Xibalbě:

„Dejte pozor na naše květy, ať vám je neuloupí ti jinoši! Budou se možná pokoušet je natrhat. Ačkoli – jakpak by je mohli najít a utrhnout? Vyloučeno! Tak buďte na stráž celou noc!“

„Spolehněte se,“ ujišťovali. Ale ničeho si ti hlídači zahrad nevyšimli. Zbytečně vykřikovali nahlas do korun stromů v zahradě, celou noc se plížili a vždy znovu a znovu stejně vykřikovali a prozpěvovali.

„Išpurpuvuék! Išpurpuvuék!“ prozpěvoval jeden sýček, když na něj přišla řada, a „Puchujú! Puchujú,“ kvílel druhý, který se jmenoval *Puhuyú*.⁷⁷⁾

Oba ti hlídači v zahradě Hun-Caméa a Vucub-Caméa byly sovy. Ale neměly ani potuchy o tom, že jim mravenci kradou to, co měly hlídat.

V řadách se pohybovali nahoru a dolů, ukusovali květy, v kusadlech nosili květy po stromech a skládali ty vonavé květy u paty stromů.

A hlídači zatím pokřikovali zbytečně, bez potuchy o tom, že jim kusadla uštipují ocasy a křídla.⁷⁸⁾

A tak byly květy otrhány a mravenci je snášeli v kusadlech, vonné květy přinášeli a shromažďovali v kusadlech.

Zakrátko naplnili čtyři vázy. A když svítalo, byly vázy plné orosených květů.

Hned nato přišli poslové, aby předvedli jinochy: „Máte se dostavit, přikazuje pán, a přinést hned, co jste natrhali,“ přikazovali jinochům.

„I ano,“ souhlasili. Vzali ty čtyři vázy s květinami, a když předstoupili před pána podsvětí a ostatní panstvo, radost bylo na ty květy pohledět.

Tak byli zase poraženi pánové Xibalby. A jinoši neudělali nic jiného, než že přivolali mravence a ti natrhali za jedinou noc květiny a dali je do váz.

A kvůli těm květům páni ze Xibalby naráz zbledli, že by se v jejich obličejích krve nedořezal. Nařídili předvést hlídače květů: „Jak jste si mohli nechat uloupit ty květy? Jsou to přece naše květiny, co tu vidíme!“ obořili se na hlídače.

„Nic, vůbec nic jsme nezpозorovali, pane! Naše ocasy to také odnesly,“ naříkali. Ale vládce Xibalby jim roztrhl zobák za trest, že si dali ukrást to, co měli hlídat.

Tak tedy prohráli Hun-Camé a Vucub-Camé svůj boj s Hunahpúem a Ixbalanquém. A to byl začátek jejich činnů. A sýček má od té doby uskrípnutý pysk. Až dodneška má takový zobák.⁷⁹⁾

Potom se odebrali zase na míčové hřiště a hráli několik nerozhodných zápasů. Než hru ukončili, dohodli se, že se utkají nazítří ráno. Tak to navrhli ti ze Xibalby.

„Budiž,“ uzavřeli jinoši utkání.

X

Potom vstoupili do Domu mrazu. Byl tam nepředstavitelný mráz, dům byl plný ledu, bylo to obydlí mrazu. Přesto mráz brzo polevil, díky starým zapáleným polenům polevil, tak ho jinoši zahnali. Nezahynuli, naopak, byli naživu, když svítalo ráno. Ti ze Xibalby měli ovšem jediné přání: aby tam zahynuli. Ale nestalo se to. Když svítalo, vypadali úplně zdravě. A znovu předstoupili, když si pro ně přišli hlídači.

„Copak to, oni nezemřeli?“ divil se vladař Xibalby. A užasli nad skutky Hunahpúovými a Ixbalanquéovými.

Pak vstoupili do Domu jaguárů. Plné jaguárů bylo to obydlí jaguárů. „Nerozsápejte nás, tu máte, co vám patří,“ řekli jaguárům a předhodili jim pár zvířecích kostí. Jaguáři se vrhli na ty kosti.

„A teď je s nimi konec. Už si pochutnávají na jejich srdcích. Konečně se musili vzdát! Už praskají jejich kosti!“ Tak rozprávěli hlídači a bylo jim dobře u srdce.

Ale oni nezahynuli. V pořádku a ve zdraví jako předtím vyšli z Domu jaguárů.

„Co jsou zač? Odkud přicházejí?“ žasli Xibalbští.

Pak tedy podstoupili zkoušku ohně. Do Domu ohně vešli, jen oheň a oheň byl v něm. Ale neshořeli v něm. Hořely jen uhlíky a dříví. Zas byli ráno zdraví jako dřív. Ovšemže přáním Xibalbských bylo, aby zahynuli tam, kudy prošli. Ale nestalo se tak. Naopak vládci podsvětí ztratili odvahu.

Zavedli je potom do Domu netopýrů. Jenom netopýři byli v tom domě, v domě *Camazotzově*, té obludy, jejíž zabíjácý jsou jak ostrá jehla. Ihned propadnou smrti, kdo se k ní přiblíží.

Tak tedy byli uvnitř v tom domě, ale spali tam ve svých foukačkách na šípy. A tak je v tom domě netopyři nepokousali. A přece jeden z nich nevyvázl, byl přemožen jiným Camazotzem, který sestoupil z nebe a kterému se musel ukázat.

Celou noc se drželi netopyři pohromadě, radili se a pištěli: „Kilíc, kilíc.“⁸⁰⁾ Opakovali to celou noc. Potom ustali a ani se nepohnuli. Tiše viseli na konci jedné foukačky.

Tu řekl Ixbalanqué Hunahpúovi: „Nezačíná už svítat? Podívej se!“

„Kdo ví! Snad, přesvědčím se,“ odpověděl Hunahpú.

A moc se mu chtělo vykouknout z otvoru foukačky, podívat se, zdali se už rozednívá.

Ale v mžiku mu Camazotz⁸¹⁾ ukousl hlavu a bezhlavé zůstalo tělo Hunahpúovo.

„Tak co, svítá?“ zeptal se znovu Ixbalanqué, ale Hunahpú se ani nepohnul. „Snad jsi, Hunahpú, neodešel? Copak jsi to udělal?“ Ale ten se nehýbal, zůstával tichý.

Tu teprve poklesl Ixbalanqué na mysl a zanaříkal: „Běda nám, teď jsme na hlavu poraženi.“

Hned nato vydali Hun-Camé a Vucub-Camé příkaz, aby ta hlava byla vyvěšena na míčovém hřišti, a všichni obyvatelé Xibalby jásalí nad osudem Hunahpúovy hlavy.

XI

Když se to stalo, svolal si Ixbalanqué zvířata, tapíra a pekariho, všechna zvířátka i zvířata, svolal je v noci a k ránu se jich vyptával:

„Co všechno je vaše potrava, potrava jednoho každého z vás? Já jsem vás sem svolal, abyste si vybrali svou potravu,“ řekl Ixbalanqué.

„Správně,“ přisvědčili a hned se do toho pustili každý podle své chuti a všichni si přišli na své. Jedni si pochutnávali na tom, co už zahrávalo, druzí spásali trávu, třetí se pustili do kamení a další do země – rozmanitá byla potrava zvířat i zvířátek.

Pozadu za všemi zůstala želva; i ona se batolila za svou potravou. Sotva se dokolébala k mrtvole Hunahpúově, proměnila se v Hunahpúovu hlavu a v té hlavě byly vydlabány oči.

Z nebe sestoupila řada mudrců. Srdce nebes, Huracán sestoupili, snášeli se na Dům netopyřů.⁸²⁾

A nebylo lehké z želvího krunýře zhotovit obličej, ale podařil se pěkně. Také vlasy vypadaly hezky a dokonce mohla hlava mluvit. Ale když už se mělo rozednívat a obzor zčervenal, „Udělej zase tmou, starče,“ bylo řečeno luňákoví. „Dobrá,“ řekl stařec a hned způsobil, že se nebe ztmělo. „Teď luňák způsobil tmou,“ říkají lidé doposud (když se zešeří před úsvitem).⁸³⁾

A tak za jitřního chladu Hunahpú zase ožil. „Bude to tak dobré?“ hovořili, „bude podoben Hunahpúovi?“ – „Výtečně,“ zněla odpověď. A opravdu, ta lebka z kostí se změnila v opravdovou hlavu.

Pak se bratři radili a dohodli se: „Ty nebudeš hrát míčovou hru, budeš jen předstírat, že hraješ, ostatní přenech mně,“ řekl Ixbalanqué.

Potom přikázal králíkovi: „Ty se posadíš na roubení míčového hřiště a schováš se tam v doubi,“⁸⁴⁾ těmi slovy mluvil Ixbalanqué s králíkem. „Až k tobě dopadne míč, pak vyrazíš vpřed, ostatní přenech mně,“ bylo řečeno králíkovi, když od nich v noci přebíral příkaz.

Když se potom rozbřeslo, byli oba jinoši zdraví a v pořádku. I odebrali se k míčovému utkání. Hunahpúova hlava visela na míčovém hřišti.

„Zvítězili jsme! Sami jste si vykopali hrob! Jste v koncích!“ pokřikovali na ně. A Hunahpúa popouzeli: „Odraž míč hlavou!“ volali na něj. Ale jeho se tím ani v nejmenším nedotkli. Tvářil se jakoby nic.

A pánové Xibalby odpálili míč, Ixbalanqué vyběhl proti němu. Míč mířil přímo na brankový prstenec, ale dopadl před něj, odrazil se, přelétl celé hřiště a jediným obloukem dopadl do dubiny na roubení.

V téže chvíli vyskočil králík a hopkaje pelášil pryč. Xibalbští vyrazili tryskem za ním. Pádili za hluku a křiku za králíkem, vytratili se všichni do jednoho, ti Xibalbští.⁸⁵⁾

Tehdy se Ixbalanqué zmocnil skutečné hlavy Hunahpúovy a dal ji namísto želvy a želvu umístil na kamené roubení míčového hřiště. Tak měl Hunahpú zase svou pravou hlavu a to oba jinochy velice potěšilo.

Zatím Xibalbští pobíhali sem tam a pátrali po míči, až ho objevili v doubi. Spustili:

„Pojďte sem! Tady je míč. Už jsme ho našli,“ vyvolávali a sebrali ho.

Když se však vrátili na hřiště, vyrazili s úžasem:

„Koho to vidíme?“

Přesto znovu zahájili hru. Zaznamenali stejný počet bodů na obou stranách.

Tu zasáhl Ixbalanqué želvu, ta spadla na zem a na hřišti se roztříštila před pány Xibalby na tisíc kousků jak zrní.

„Kdo z vás ji teď sebere, kdo ji přinese?“ zvolali Xibalbští.

Tak tedy porazili Ixbalanqué a Hunahpú pány Xi-

balby. Mnohé útrapy přestáli oba, ale přes všechny nástrahy, které jim v Xibalbě připravili, nezahynuli.

XII

A zde je vzpomínka na smrt⁸⁶⁾ Hunahpúovu a Ixbalanquéovu. Nyní vypovíme, jak zemřeli.

Protože byli připraveni na všechna muka, kterými měli projít, nezahynuli těmi útrapami v Xibalbě, nepřemohli je všichni ti dravci, kteří se vyskytovali v Xibalbě.

Po míčové hře dali oba bratři zavolat dvojici čarodějů – věštců.⁸⁷⁾ Jmenovali se *Xulú* a *Pacam*⁸⁸⁾ a byli to mudrci. Těm řekli:

„Vládcové Xibalby se vás asi budou vyptávat na naši smrt, neboť o ní stále přemýšlejí a stále ji připravují. Nejsme totiž mrtví, nedokázali nás přemoci, nepodlehli jsme jejich zkouškám, jejich zvířata nás nenapadla. V srdci však tušíme, že příčinou naší smrti bude rozpálený kámen. Celá Xibalba je v tom zajedno. Ale my ve skutečnosti nezemřeme, slyšte naše rady, co máte odpovědět:

Až se vás zeptají, jestli bychom zahynuli, kdybychom byli obětováni, co odpovíte, ó Xulú, ó Pacame? Řeknou-li vám: ‚Nebylo by dobré hodit jejich kosti do rokle? Nebylo by to dobré?‘ odpovězte: ‚Ó ne, zcela jistě by zas ožili.‘

‚A tak by se snad vyplatilo, abychom jejich kosti rozvěsili po stromech?‘ Když se vás takto zeptají, odpovězte: ‚Ani za nic, zaručeně byste je zase uviděli tvář v tvář.‘ A zeptají-li se vás do třetice: ‚A co kdybychom jejich kosti naházeli do řeky? To by nebylo dobré?‘ – ‚Tak, právě tak musejí zemřít,‘ řekněte, ‚a jejich kosti rozdrťte na mlýnském kameni, jako se drtí kukuřičný klas. A každého z nich

rozdrťte zvlášt'. A ten prach pak vysypte do řeky, tam, kde tryská pramen, ať je roznese po malých i velkých horách!' Tak jim odpovězte a uskutečňte tím náš záměr, záměr, kterým jsme vás pověřili," mluvili Hunahpú a Ixbalanqué. A když se s nimi loučili, věděli o sobě už oba, že zemřou.

A Xibalbští zatím připravili a rozpálili veliký kámen, cosi jako pec, a navršili plno tlustých větví.

Pak se dostavili poslové, určení jako doprovod, poslové Hun-Caméa a Vucub-Caméa.

„Ať si pospíš, ať přijdou! Vyhledejte ty mladíky a necht' zvědí, že je spálíme, vyřizují páni, ó vy mladíci," zněl vzkaz.

„Nu dobrá," odpověděli. A vydali se hned na cestu a vkrátku dorazili k té peci.

Tam je chtěli přinutit, aby s nimi hráli žertovnou hru. „Teď popijeme opojný nápoj čiču a každý čtyřikrát vzletne, ó jinoši," oslovil je Hun-Camé.

„Nesnažte se nás oklamat," odpověděli. „Což nevíme, že jsme sem přišli na smrt, ó pánové? Že ta nás zde očekává?"

A obrátivše se k sobě čelem, rozpjali paže, sklonili se k zemi a vrhli se do té pece. A tak zemřeli oba společně.⁸⁹⁾

Zaradovali se všichni Xibalbští, spustili pískot, spustili křik: „Teď jsme je doopravdy porazili, konečně se vzdali," hlaholili.

Pak hned povolali Xulúa a Pacama; ale těm jinoši předtím zanechali své naučení. Jich se Xibalbští vyptávali, jak naložit s jejich kostmi, právě tak, jak to jinoši předpověděli. Xibalbští pak kosti rozemleli a nasypali do řeky.

Ale ty neodplynuly nikam daleko, naopak klesly ke dnu a proměnily se v krásné jinochy. A když se znovu ukázali, měli tytéž tváře jako předtím.

XIII

Pátého dne je objevili, lidé je uviděli ve vodě. Oba vypadali jako lidé – ryby. A když je někteří Xibalbští zahlédli, pátrali po nich po celé řece.

Nazítrí se pak ukázali jako dva chudáci: obličej zestárlý, vzhled zbídačelý, šat rozedraný – nic na nich neupoutávalo, když je Xibalbští uviděli.

Moc toho nenadělali, jenom tančili. A tančili tanec sovy a tanec lasičky a tanec pásovice, a tančili také tanec stonožky a na chůdách.⁹⁰⁾

A provozovali všelijaká kouzla: podpalovali domy, jako by doopravdy hořely, ale hned potom jim vraceli jejich původní vzhled. Mnozí ze Xibalby je pozorovali s údivem.

Pak se sami rozsekávali. Jeden zabíjeli druhého. Jako mrtvý se natáhl ten první, který byl zabit, a naobrátku ho druhý vzkrásl.⁹¹⁾ Xibalbští tomu všemu přihlíželi s úžasem, ale oni to prováděli jako počátek svého vítězství nad Xibalbskými.

Nakonec se zpráva o jejich kouscích donesla až k uším vladařů Hun-Caméa a Vucub-Caméa. Když se to doslechli, zvolali: „Kdo jen jsou ti dva sirotci? A opravdu je to tak zábavné?"

„Skutečně moc pěkné jsou ty jejich tance i všechno, co dělají," odpověděl zvěstovatel zprávy.

Protože to, co slyšeli, jen podnítilo jejich zvědavost, vyslali k jinochům své posly s lichotkami: „Jen ať sem přijdou, ať přijdou, abychom uviděli jejich kousky, abychom se obdivovali, abychom nad nimi žasli, vzkazují páni, to jim vyřídte," nakázali poslům.

Tak tedy předstoupili poslové před tanečnický a vyřídili jim poselství pánů.

„Na to nemůžeme ani pomyslit, stydíme se až po uši. A jak se nemáme stydět, což se můžeme drát do domu našich pánů? S tak odporným obličejem, s tak velikánským očima a s tak ubohým vzezřením? Což nevidíte, že jsme jen chudobní tanečníci?“

A co bychom taky řekli svým druhům v neštěstí, kteří sem přišli s námi a chtěli by mít taky něco z našich tanců, aby se při nich rozveselili?

Jak můžeme tančit před pány? Ne ne, to nechceme, ó poslové,“ mluvili Hunahpú a Ixbalanqué.

Nakonec se s tváří sklíčenou, s tváří ztrápenou a ustaranou vydali přece jen na cestu. Po chvíli však už jít nechtěli a poslové je musili několikrát políckovat po té cestě k pánům.

Konečně k pánům dorazili. Tvářili se ustrašeně a klo-pili hlavu. Předstoupili a ukláněli se; skládali poklony a zkroušeně se skláněli v pokoře. Když vešli, otrhaní, zesláblí, vypadali jako opravdoví chudáci.

Vyptávali se jich na jejich vlast a národ. Ptali se jich také na otce a matku.

„Odkud přicházíte?“ řekli.

„Nevíme, ó pane, neznáme tvář matčinu ani otcovu. Umřeli, když jsme byli maličci,“ odpověděli, a jinak už nic neřekli.

„Dobrá, předvedte, co umíte, ať vás můžeme obdivovat. Co si přejete, co k tomu potřebujete? Splníme vaše přání,“ řekli jim.

„Nemáme žádné přání, máme jen velikánský strach,“ odpověděli pánovi.

„Nebojte se, nestyďte se, zatancujte nám. A nejdřív nám předvedte ten kousek, při němž se sami rozsekáte! Pak zapalte můj dům, ukažte všechno, co umíte! Toužíme to obdivo-

vat, z hloubi srdce po tom lačníme. A než odejdete, chudáčekové, splníme vám, co si budete přát,“ domlouvali jim.

I dali se tehdy do zpěvu a do tance. Všichni Xibalbští se sešli, aby přihlíželi. A oni předvedli své tance, tanec la-sičky a tanec sovy a tanec pásovice.

Pak požádal pán: „Rozsekejte mého psa a vašim uměním ať zase ožije,“ tak znělo přání. „Budiž,“ odpověděli a rozsekali psa. Potom ho vzkřísili. A ten pes nevěděl, co počít radostí, když ho vzkřísili, ocáskem vrtěl, když ožil.

Pak požádal pán: „Teď zapalte můj dům,“ takové bylo jeho přání. V okamžiku dům spálili, a třebaže všichni páni byli v domě, neshořeli. A v mžiku byl zas dům v pořádku, ani na chvilíčku nebyl dům Hun-Caméův ztracen.

Divili se tomu všichni páni a potěšení jim působily i jejich tance.

Pak jim vladař přikázal: „Usmrťte nyní člověka, obětujte ho, ale ať neumře,“ tak zněl ten příkaz.

„S radostí,“ odpověděli. A chopili se jednoho, rozřízli mu hrud', vyrvali z ní srdce a pozvedli je vzhůru, drželi to srdce před očima pánů.

I užasli znovu Hun-Camé a Vucub-Camé. Vzápětí ale jinoši toho muže vzkřísili a jeho srdce překypovalo radostí, že ožil. Páni ustrnuli úžasem.

„Obětujte nyní sebe samé, ať to vidíme! Na mou věru naše srdce prahnou po tomhle vašem kousku!“ pravili páni.

„Beze všeho, ó pane,“ odpověděli. A nato předvedli oběť. Hunahpú byl obětován a obětoval ho Ixbalanqué. Jeho ruce i nohy byly rozřezány na kusy, hlava mu byla uříznuta a odložena stranou, srdce vyrváno z hrudi a pohozeno do trávy. Všichni páni Xibalby byli jako opilí. Hleděli ve vytržení na tanec samotného Ixbalanquéa.

„Povstaň,“ přikázal Ixbalanqué a Hunahpú naráz ožil. Velice se zaradovali bratři. A také páni se radovali. Vskutku, z toho, co jinoši provozovali, radovalo se srdce Hun-Caméa a Vucub-Caméa tak, že jim bylo, jako by oni sami provozovali ten tanec.

Jejich srdce jen hořela touhou a přáním rozluštit tance Hunahpúovy a Ixbalanquéovy. A tak Hun-Camé a Vucub-Camé nařídili toto:

„Zkuste totéž s námi! Obětujte nás,“ řekli. „Rozsekejte nás jednoho po druhém na kusy,“ prosili Hun-Camé a Vucub-Camé Hunahpúa a Ixbalanquéa.

„Tak dobrá, a potom zase oživnete. Copak jste nás nepozvali? Abychom vás zabavili, vás pány, vaše syny, vaše poddané?“ odpověděli pánům.

A prvního nyní obětovali vůdce a pána, jehož jméno bylo Hun-Camé, vladaře Xibalby.

A když byl Hun-Camé mrtev, chopili se Vucub-Caméa. A nevzkřísili je.

Tehdy se Xibalbští rozprchli, když viděli, že páni tu leží rozřezaní a mrtví. V mžiku byli obětováni oba dva. Stalo se jim to za trest. Naráz byl synem smrti nejvyšší pán. A nevzkřísili ho.

Ale jeden z pánů se pokořil, sám se dostavil k tanečnickům. Nenašli ho ani ho nepotkali. „Smilujte se nade mnou,“ žadonil, když se nechal poznat.

Všechny děti a poddaní ze Xibalby se uchýlili do velkánské rokle, spustili se do hluboké propasti. Tam se tísnili namačkaní, až se vyrojili nesčetní mravenci, vypátrali je a z té rokle je vyhnali.⁹²⁾ Tak byli vypuzeni a vrátili se, pokořili se a vzdali se všichni, zkroušeně přišli, přišli s nářkem.

Tak byla zlomena moc pánů ze Xibalby. Jinoši to dokázali jen kouzly a svou proměnou.

XIV

Když se to všechno stalo, přiznali se ke svým jménům a vychloubali se před Xibalbskými.

„Poslyšte naše jména. Povíme vám i jména svých otců. My sami se jmenujeme Ixhunahpú⁹³⁾ a Ixbalanqué, to jsou naše jména. A jména našich otců, které jste usmrtili, ta znějí Hun-Hunahpú a Vucub-Hunahpú.

My, které tu vidíte, my jsme mstitelé muk a útrap svých otců. Proto jsme snášeli všechna ta zla, která jste způsobili i jim. A za to vás zdeptáme všechny, vydáme vás na smrt a nikdo neunikne,“ oznamovali jim.

Nato padli všichni Xibalbští na kolena. „Smilujte se nad námi, Hunahpú a Ixbalanqué! Opravdu jsme se prohřešili na vašich otcích, jak říkáte, a pochovali jsme je na místě *Kde se rozsypá popel*.“⁹⁴⁾

„Dobrá, to je rozsudek, který vám oznamujeme. Slyšte ho všichni Xibalbští!

Protože už nemáte ani svou velkou moc, ani slávu, a vůbec už nezasluhujete smilování, bude snížena urozenost vaší krve. Míčová hra už nebude pro vás.⁹⁵⁾ Budete mít na starosti jen výrobu hrnců, džbánů a drtičů kukuřice.⁹⁶⁾ Jen děti houštin, jen děti pustin budou s vámi mluvit. Ale děti světla, děti osvětlení – ty nebudou patřit k vám, ty se vám vyhnou. Jen provinilci, jen zločinci, jen zasmušilci, jenom nešťastníci a ti, kdo se oddávají neřestem, jenom ti vás k sobě přijmou. Už se nebudete nečekaně zmocňovat lidí, uvědomte si pokoření svého rodu!“ To oznámili všem Xibalbským.

A takhle začala jejich zkáza, tak začaly jejich nářky. Ani dříve nebývala jejich moc veliká: těšilo je pouze rozsévat nesvár mezi lidmi. Ve skutečnosti nemávali ani postavení

bohů. Jenom jejich hrozivé obličej naháněly děs. Byli to nepřátelé, Sovy.⁹⁷⁾ Podněcovali ke zlu, sváděli k hříchu a rozdmýchávali spory.

Byli licoměrní ve svých srdcích, současně černí i bílí, prý závistiví a panovační. A k tomu se ještě malovali, pomazávali si obličej.

Tak pobledla jejich velikost a lesk a nikdy už se nevzpamatovala jejich říše. A dokázali to Hunahpú a Ixbalanqué.

A zatím jejich bába plakala a naříkala před těmi rákosy, které zasadili. Rákosy vyrašily, ale když je spálili v té peci, pak uschly. Potom se znovu zazelenaly.

Tehdy rozdělala bába oheň a páčila před těmi rákosy na paměť svých vnuků kopál. A když rákosy podruhé vyrašily, velice se její srdce zaradovalo. Od té doby je uctívala jako božstvo a říkala jim „Střed domu“, *Nicah*, Střed se jmenovaly.⁹⁸⁾

Jich jméno znělo „Živé rákosy v rovné zemi“. A říkali jim také „Střed domu“ a „Střed“, protože je zasadili doprostřed svého domu. A ještě se nazývaly „Zarovnaná země“ a „Oživené rákosy“. A „Oživené rákosy“ jim říkali proto, že vyrašily.

Takové jméno dala Ixmucané rákosům, které zasadili Hunahpú a Ixbalanqué, aby je připomínaly jejich babičce.

Jak víme, jejich otcové, kteří kdysi dávno zemřeli, byli Hun-Hunahpú a Vucub-Hunahpú. Tak tedy i jejich tváře uviděli nyní v Xibalbě a ti otcové rozmlouvali se svými potomky, kteří zvítězili nad Xibalbskými.

A takto své otce uctili. Vucub-Hunahpúovi prokázali tuto poctu: Odebrali se na obětiště, aby ho uctili na míčovém hřišti. Především mu chtěli vrátit tvář. Proto tam

pátrali po jeho bytí, hledali jeho ústa, jeho nos, jeho oči. Vypátrali sice jeho tělo, ale bylo jim to málo platné. On sám nevyšlovl své jméno.⁹⁹⁾ Jeho ústa mluvila nehlasně.

Pročez chlácholili srdce svých otců, které tam zanechali, památku, kterou zanechali na míčovém hřišti: „Budou vás vzývat,“ hovořili synové k otcům, aby uklidnili jejich srdce. „Vy první povstanete a první vás budou uctívat děti světla, synové světla.¹⁰⁰⁾ Vaše jména se neztratí. Tak staň se!“ řekli svým otcům a srdce jejich se uklidnilo. „My jsme mstitelé vaší smrti, muk a útrap, které vám způsobili.“

Tak se rozloučili s Xibalbou, když nad ní úplně zvítězili.

Vzápětí se odtud vznesli k nebi, vystoupili do středu světla: jeden se stal sluncem a druhý se stal měsícem. Nato se rozjasnila klenba nebes i tvář země. Žijí na nebi.

A hle, i těch čtyři sta jinochů, které usmrtil Zipacná, se vzneslo na nebesa. Stali se z nich druhové těch dvou, proměnili se v hvězdy.¹⁰¹⁾

TŘETÍ KNIHA

(DOBA PRAPŘEDKŮ. ČEKÁNÍ NA SVĚTLO.
PUTOVÁNÍ Z PRAVLASTI)

I

Zde je počátek (vyprávění o tom), jak bylo rozhodnuto stvořit člověka a jak se hledalo, z čeho zhotovit jeho tělo.

I prohlásili Alom a Qaholom, Rodička a Ploditel, Tzacol a Bitol, Původkyně a Stvořitel, jejichž jména zní Tepeu, Vladařka, a Gucumatz, Opeřený had: „Čas jitra nastal, nechtě dílo skončí a objeví se naši služebníci, naši živitelé, děti světla, synové světla. Nechtě se objeví člověk, lidský rod na tváři země,“ pravili.

A spojili se, sešli se a drželi poradu v noci a v tmách. Tam pátrali, rozprávěli, tam rozvažovali a přemýšleli. Tak jasně vyšly najevo jejich záměry, tak našli a objevili, co mělo vstoupit do lidského těla.

Už jen maličko scházelo, aby vyšlo slunce, měsíc a hvězdy nad hlavami Původkyně a Stvořitele.

Z kraje *Paxil*, z kraje *Cayalá*,¹⁰²⁾ jak se těm krajům říká, vzešly žluté kukuřičné klasy a bílé kukuřičné klasy.

A zde jsou jména zvířat, jež přinesla tuto potravu: liška, kojot, papoušek a havran.¹⁰³⁾ Tato čtyři zvířata jim přinesla zprávu o žlutých kukuřičných klasech a bílých kukuřičných klasech, oznámila jim, že rostou v Paxilu, a ukázala jim do Paxilu cestu.

Tak našli potravu a tato potrava vstoupila do těla člověka, jež stvořili, člověka, jež učinili: To tedy byla jeho krev, tak povstala člověková krev. Tak vstoupila kukuřice do stvoření z vůle Alom a Qaholoma, Rodičky a Ploditele.¹⁰⁴⁾

I zaradovali se, že objevili tak nádhernou zemi, oplývající pochoutkami, žlutými kukuřičnými klasy a bílými kukuřičnými klasy, a bohatou také na množství *pataxtových* a kakaových stromů. Rostlo tam také bezpočet stromů zapote, anony, mombíny, obhrčovce, mazažany a vyskytoval se hojně lesní med.¹⁰⁵⁾ Plna chutných jídel byla ta sídliska, jež se jmenovala Paxil a Cayalá.

Byly tam potraviny všeho druhu, plody malé i plody velké, rostliny malé i rostliny veliké. A zvířata k nim ukázala cestu.

Když byly bílé klasy a žluté klasy rozdraceny, pořídila z nich Ixmucané, Věštčyně, devatero nápojů.¹⁰⁶⁾ A z této potravy povstala síla a tuk, z ní se utvořily svaly a zdatnost člověka. To způsobili Alom a Qaholom, Rodička a Ploditel, Tepeu a Gucumatz, Vladařka a Opeřený had, jak znějí jejich jména. Pak vyslovili slovo stvoření, slovo učinění našich prvních matek a otců. Ze žluté kukuřice a z bílé kukuřice vzniklo jejich tělo. Z kukuřičného těsta povstaly nohy a paže lidí. Jenom kukuřičné těsto vstoupilo do těla našich předků, těch čtyř lidí, kteří byli stvoření.¹⁰⁷⁾

II

Toto jsou jména prvních lidí, kteří byli stvoření, kteří byli učinění:

První člověk byl *Balam-Quitze*, druhý *Balam-Acab*, třetí *Mahucutah* a čtvrtý *Iqui-Balam*.¹⁰⁸⁾

To jsou jména našich prvních matek a otců. Jen stvoření, jen učinění prý byli: neměli matku, neměli otce. Jenom se jim říkalo mužové. Neporodila je žena, aniž je zplodili Tvůrkyně a Tvůrce, Rodička a Ploditel. Jen a jen zázrakem, jen magickým kouzlem je stvořili a učinili Původkyně a Stvořitel, Rodička a Ploditel, Vladařka a Opeřený had.

Měli lidský vzhled a byli to lidé: mluvili a rozprávěli, viděli a slyšeli, chodili a do rukou brali. Byli to lidé dobří a krásní a jejich postava byla postavou muže.

Měli schopnost myšlení, chápali. Dívali se, a sotva upřeli pohled, uviděli. Nakonec vnímali, nakonec chápali celý svět.

Když se rozhlédli, ihned spatřili všechno kolem, viděli klenbu nebeskou i okrouhlý povrch země.

Viděli všechny věci vzdálené a skryté, aniž se k nim musili přiblížit. Stačilo jim zůstat na místě, kde byli, a už viděli svět.

Veliká byla jejich moudrost, jejich pohled obzírál lesy i skály, jezera i moře, hory i doly. Byli to opravdu obdivuhodní lidé – ten Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam.

Tvůrkyně a Tvůrce jim položili otázku: „Co si myslíte o svém bytí? Nevidíte snad, neslyšíte snad, není to dobré, že můžete mluvit a že můžete chodit? Jen se rozhlédněte! Vnímejte svět! Nejsou snad k rozeznání hory a doly? Tak se zkuste dívat!“ jim řekli. A oni ihned spatřili celičský svět.

Pak učinili díkuvzdání Původkyni a Stvořiteli: „Opravdu dvakrát díky, třikrát díky. Byli jsme stvoření, dostali jsme ústa i tvář, mluvíme, slyšíme, myslíme a chodíme. Dobře chápeme, poznáváme, co je daleko i co je blízko. A vidíme také, co je velké i co je malé na nebi i na

zemi. Vzdáváme vám díky, že jste nás stvořili, Tvůrkyně a Tvůrce, že jste nám dali život, naše Prabábo, náš Praděde,“ těmito slovy činili díkuvzdání za své stvoření, za své zplození.

A nakonec znali všechno – čtvero stran a čtvero okrsků klenby nebeské i povrchu země.

Ale Tvůrkyně a Tvůrce to slyšeli s nelibostí: „To není dobré, co tu říkají naši tvorové, naše výtvořiny. Znají prý všechno – velké i malé.“ I začali se znovu radit, Rodička a Ploditel: „Co si s nimi teď počneme? Ať jejich zrak dosáhne jenom to, co je blízko. Ať vidí jen na kousek po tváři země. Nedobré je, co říkají. Což to nejsou koneckonců jen a jen výtvořiny a výplody, nebyli by za chvíli jako bohové? Co jestli se nerozrostou a nerozplodí, až bude svítat, až vyjde slunce? Co jestli se nerozmnoží, aby nás uctívali?“¹⁰⁹ tak uvažovali.

„Zkrotíme trochu jejich touhy, nedobré je, co vidíme. Mají se snad vyrovnat nám, svým stvořitelům, nám, kteří obsáhneme šířku i dálku? Kteří známe a vidíme všechno?“

Tak mluvili Srdce nebes, Huracán, Xipi-Caculhá, Raxa-Caculhá, Vladařka a Opeřený had, Rodička a Ploditel, Ixpiyacoc a Ixmucané, Původkyně a Stvořitel. Tak hovořili a potom změnili přirozenost svých děl, svých výtvořin.

Tehdy Srdce nebes uvrhl na jejich oči mlhu a ty se zakalily, jako když se dechem zamží deska zrcadla. Jejich oči se zastřely a dokázaly pak už vidět jen to, co bylo blízko, jedině to viděly jasně.¹¹⁰

A tak vzala za své moudrost a veškeré znalosti těch čtyř, kteří jsou počátek a původ.

Tak byli stvořeni naši dědové, naši otcové, tak je učinili Srdce nebes, Srdce země.

III

Nyní vznikly i jejich manželky, povstaly i jejich ženy. Sami bohové je vytvořili. Zatímco předkové spali, byly jim dány ty ženy a byly skutečně krásné – ženy předků Balam-Quitzea, Balam-Acaba, Mahucutaha a Iqui-Balama. Zde stály ty ženy, stály u nich, když procitli, a jejich srdce se naplnila radostí z těch žen.

Jména žen zněla: *Cahá-Paluma* bylo jméno ženy Balam-Quitzeovy; *Chomihá* se jmenovala žena Balam-Acaba, *Tzununihá* bylo jméno ženy Mahucutahovy a *Caquixahá* se jmenovala žena Iqui-Balama.¹¹¹ To jsou jména jejich žen, jež byly vznešenými paními.

A ti zplodili lidi, kmeny malé a kmeny velké, a stali se naším počátkem, počátkem lidu Quiché. Mnoho bylo pánů bohoslužby i pánů oběti – kněží. Nebyli jen tito čtyři, ale ti čtyři představovali náš původ, původ lidu Quiché. Rozmanitá byla jména jednotlivců, když se tam na východě rozmnožili, a četná byla i jména kmenů: *Tepeuové*, *Olománové*, *Cohahové*, *Quenechové*, *Ahauové*,¹¹² tak se jmenovali lidé tam na východě, kde se rozmnožili. Známe je také původ *Tamubských* a *Ilocabských*, kteří společně přišli tam z východu.

Balam-Quitze byl praotcem a otcem devíti velkých domů kmene *Caveců*, Balam-Acab byl praotcem a otcem devíti velkých domů *Nihaibů*, Mahucutah praotcem a otcem čtyř velkých domů *Ahau-Quicheů*.

Povstaly tedy tři rody. Nikdy pak nezapomněli jméno svého praotce a otce ti, kteří se tam na východě rozrostli a rozplodili.

A přišli odtamtud i Tamubští a Ilocabští a dále třináct větví kmene, třináct z *Tecpánu*,¹¹³ a *Rabinalové* a *Cakchi-*

*quelové, Tziquinahští a Zacahové a Lamaqové, Cumatzové, Tuhahové, Uchabahové, Chumilahští, Quibahští, Bate-nabští, Acul-Vinacští, Balamihští, Cancabelové a Balam-Colobové.*¹¹⁴⁾ Toto jsou hlavní kmeny, větve národa, o nichž se tu zmiňujeme. Vyprávět budeme jen o těch nejhlavnějších.

Vyšlo ještě mnoho jiných z každé městské čtvrti. Jejich jména však neuvedeme. Jenom to, že i ti se tam na východě rozmnožili.

Bylo to mnoho lidí. A bylo to v temnotách, v temnotách se rozmnožili. Ještě se nenarodilo slunce ani světlo, když se rozmnožili. Všichni žili společně, nesmírné množství jich bylo a tak tam putovali, tam na východě.

Avšak nesloužili ani nepřinášeli potravu bohům. Jen pozvedali tvář k nebi a nevěděli, proč se dostali tak daleko, co tu činí.

A byli tam ve velkém počtu lidé černí i lidé bílí,¹¹⁵⁾ lidé různých tváří, lidé různých jazyků, až bylo s podivem je slyšet.

Jsou různé pronárody na světě, jsou na světě divoši, jejichž obličej sotva zahlédneš. Nemají žádné obydlí, jen se toulají po malých lesích a po velkých lesích jako blázni. Tak se vyjadřovali pohrdavě o lidech z lesů. Tak o nich hovořili tam dole, odkud viděli východ slunce.

Všichni předkové Quicheů mluvili jedním jazykem. A nevzývali žádnou modlu ani ze dřeva, ani z kamene, jen si připomínali slovo Původkyně a Stvořitele, Srdce nebes a Srdce země.

Mluvili mezi sebou a s nepokojem očekávali svítání. Pronášeli své modlitby, v lásce, poslušnosti a bázni vzývali slovo, obračejíce tvář k nebi, když prosili o své dcery a syny:

„Ó Původkyně a Stvořiteli! Shlédni na nás, vyslyš nás! Neodháněj nás, neopouštěj nás, ó bože na nebi i na zemi, Srdce nebes, Srdce země! Dej nám potomky, dej nám následovníky, až bude vycházet slunce, až nastane světlo! Ať se rozední, ať nadejde úsvit! Dej nám mnoho dobrých, rovných cest! Dej lidem mír, mnoho míru, a dopřej jim štěstí! Dej nám dobrý život a prospěšné bytí! Ó Huracáne, ó Chipi-Caculho, ó Raxa-Caculho, Chipi-Nanauacu, Raxa-Nanauacu, Vocu, Hunahpú, Tepeu a Gucumatzi, Alom a Quaholome, Ixpiyacocu a Ixmucané, Prabábo slunce, Prabábo světla!¹¹⁶⁾ Ať se rozední, ať nadejde úsvit!“

S těmi slovy vyhlíželi a vzývali východ slunce; příchod svítání. A současně s východem slunce vyhlíželi i *Icoquih*, velkou hvězdu, jež předchází slunce, jitřenku ozařující klenbu nebes i tvář země, kroky lidí stvořených a učiněných.

IV

A Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam pravili: „Vyčkejme trpělivě, až se rozední!“ To řekli ti velcí mudrci, ti zkušení bohoslužebníci a obětníci, to řekli.

Naše první matky, naši první otcové neměli tehdy ještě ani dřevo, ani kámen, který by uctívali. Ale jejich srdce se znavila čekáním na slunce. A bylo mnoho všech těch národů a mezi nimi i *Yaquiové*,¹¹⁷⁾ bohoslužebníci a obětníci.

„Vzhůru, hledejme a poohlédněme se po vhodných modlách, po něčem, co bychom před nimi zapálili. Protože tak, jak jsme, nemáme nikoho, kdo by nás ochraňoval,“

pravili Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam.

A protože se doslechli o jakémsi městě, vydali se k němu. Jméno toho místa, kam zamířili Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam a s nimi Tamubové a Ilocabové, bylo Tulán-Zuiva, Tulska Jeskyně, Vucub-Pec, Sedm Slují, Vucub-Ziván, Sedm Roklí.¹¹⁸⁾ Tak znělo jméno města, kam se odebrali, aby přijali svá božstva.

I dorazili všichni do Tulánu. Bezpočtu bylo lidí, kteří tam dorazili. Přišli v obrovských zástupech a spořádaně.

A zde se objevili jejich bohové. Nejdřív Balam-Quitzeovi, Balam-Acabovi, Mahucutahovi a Iqui-Balamovi. Velice se zaradovali: „Konečně jsme našli, co jsme hledali!“ řekli.

První z těch kabavuilů, božských podob, byl Tohil, to bylo jeho jméno, a Balam-Quitze si ho vložil do truhlice na záda.¹¹⁹⁾ A druhý byl kabavuil Avilix, to bylo jeho jméno, a vzal ho Balam-Acab. Hacavitz bylo jméno kabavuilu, kterého obdržel Mahucutah, a Nicahtacah se nazýval kabavuil, kterého nesl Iqui-Balam.¹²⁰⁾

A současně s lidem Quiché obdrželi svého boha i Tamubové. A kabavuil Tamubských se jmenoval také Tohil, toho obdrželi praotec a otec vládařů Tamubských, které známe ještě dnes.

Třetí jsou pak Ilocabští. I jejich kabavuil se jmenoval Tohil a obdrželi ho praotci a otci vládařů těch, které známe doposud.

Takto se nazývaly tři rody Quicheů a ty se od sebe neoddělily, protože jejich kabavuil nesl stejné jméno: Tohil Quicheů, Tohil Tamubů a Tohil Ilocabů. Jedno a totéž bylo jméno jejich boha; a proto se ty tři quicheské skupiny od sebe neoddělily.

Vskutku mocná byla podstata těch tří: Tohila, Avilixe a Hacavitze. A dorazili i všichni ostatní lidé, Rabinalové, Cakchiquelové, Tziquinahští i lid, který se dnes jmenuje Yaquiové.

A v těch místech se změnila řeč kmenů; rozrůznily se jejich jazyky. Už nemohly jasně chápat, co jeden od druhého slyšely, poté kdy dorazily do Tulánu. Tam se také rozdělily. Někteří se vydali k východu;¹²¹⁾ mnoho jich však přišlo sem.

Oblečení byli pouze do kožešin. Ještě neměli žádné hezké šaty, které by si mohli obléknout; kůže zvířat byla jediným jejich oděvem. Byli chudí; neměli žádný majetek, ale byli to navuálové, mágové.

A stará podání vyprávějí, že šli dlouho a dlouho do Tulánu, než dorazili do Tulán-Zuivy, Vucub-Pecu, Vucub-Zivánu.

V

A neměli žádný oheň. Jen Tohilův lid jej měl. To on, kmenový kabavuil, kmenové božstvo; první stvořil oheň. Neví se, jak byl stvořen, protože už hořel jasným plamenem, když jej spatřili Balam-Quitze a Balam-Acab.

„Běda, nepatří nám ten oheň, který se tu rozhořel. Zemřeme zimou,“ řekli. Ale Tohil jim odpověděl: „Nermutěte se, vám bude patřit oheň, o jehož ztrátu se bojíte,“ tak k nim mluvil Tohil.

„Opravdu, ó bože, naše oporo, náš živiteli, ó náš bože,“ hovořili a rozplývali se v dících.

A Tohil jim odpověděl: „Správně. Zajisté jsem váš kabavuil, váš bůh. Nechtě se tak stane. Zajisté jsem váš aha-

vuál, váš pán. Nechť se tak stane!“ Taková byla odpověď Tohilova bohoslužebníkům a obětníkům. A tak obdržely ty kmeny oheň a radovaly se z toho ohně.

Když však už oheň těch kmenů hořel, spustil se silný liják. Spousta krup se snesla na hlavy všech kmenů a kroupy oheň zadusily, jejich oheň znovu uhasl.

Tu se Balam-Quitze a Balam-Acab obrátili na Tohila s opětovnou prosbou o oheň: „Ó Tohile, opravdu umíráme zimou,“ řekli Tohilovi.

„Dobrá, buďte bez starosti,“ odpověděl Tohil. A hned nato vznítit oheň třením ve svém sandálu. Velice se zaražovali Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam a brzy se zahřáli.

Avšak oheň lidu Vucamag též vyhasl a oni umírali zimou. I přišli k Balam-Quitzeovi, k Balam-Acabovi, za Mahucutahem a Iqui-Balamem s prosbou o oheň. Už nemohli snášet zimu a mráz, třáslí se a drkotaly jim zuby. Byli polomrtví, nohy i ruce se jim chvěly, nic v nich už neudrželi, když přišli.

„Neodhánějte nás s hanbou, že jsme vás přišli poprosit o trochu vašeho ohně,“ hovořili, když přišli s prosíkem. Ale nedostali žádnou odpověď. Tehdy hoře zaplavilo srdce těch lidí: „Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam mluví cizí řečí. Ó a my jsme se vzdali svého jazyka! Co jsme to udělali? Jsme ztraceni. Kde jsme se to tak zmýlili? Měli jsme přece jeden jazyk, když jsme dorazili do Tulánu. Přece jsme byli stvořeni a vychováni tímž způsobem. Nebylo dobré, co jsme učinili.“ Tak hovořily všechny ty kmeny pod stromy a liánami.

Tu se náhle zjevil Balam-Quitzeovi, Balam-Acabovi, Mahucutahovi a Iqui-Balamovi jakýsi člověk a mluvil takto ten posel ze Xibalby: „Toto je vpravdě váš kabavuil.

On je vaše opora, on je navíc podoba, připomínka vaší Původkyně, vašeho Stvořitele.

Nedávejte svůj oheň kmenům, dokud nebudou obětovat Tohilovi. Vy od nich neberte dary. Zeptejte se Tohila, co mají obětovat, až si přijdou pro oheň,“ sdělil jim ten posel z Xibalby. A měl křídla jako netopýr. „Jsem posel vaší Původkyně, vašeho Stvořitele,“ řekl ten ze Xibalby.

Z toho se zaradovali a také Tohil, Avilix a Hacavitz nadmuli svá srdce pýchou při slovech toho ze Xibalby. Ten pak jim najednou zmizel z očí.

A když se dostavily kmeny, nezahynuly, ač byly takřka polomrtvé chladem. Padaly totiž kroupy, lijavce a mlhy a byl nevýslovný mráz. Všechny kmeny se třáslly, chvěly se zimou, když dorazily na místo, kde byli Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam. Velice sklíčena byla jejich srdce, jejich ústa sevřena, jejich oči sklopeny.

Ihned jako prosebníci předstoupily před Balam-Quitze, Balam-Acaba, Mahucutaha a Iqui-Balama: „Což ve vás nezbuzujeme soucit, prosíme přece jen o trochu vašeho ohně! Což nepatříme k sobě, nenáležíme jeden k druhému? Neměly jsme týž dům, neměly jsme jedinou vlast, když jsme byly stvořeny, když jsme byly zhotoveny? Slitujte se tedy nad námi!“ řekly.

„Co nám dáte za to, že se nad vámi slitujeme?“ otázali se.

„Dobrá, dáme vám drahé kovy,“ odpověděly kmeny.

„Nestojíme o drahé kovy,“ odmítli Balam-Quitze a Balam-Acab.

„A co si tedy žádáte?“

„Optáme se na to.“

„Dobrá,“ odpověděly kmeny.

„Optáme se na to Tohila a pak vám povíme,“ ujistili je.

„Co ti mají dát ty kmeny, ó Tohile, které přišly prosit

o tvůj oheň?“ vyptávali se Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam.

„Dobrá. Jsou ochotny se mi zavázat a rozevřít mi svou náruč a své podpaží?^{122a)} Chtějí jejich srdce, abych je já, Tohil, stiskl ve svém náručí? Jestliže si to nepřejí, nedám jim oheň,“ odpověděl Tohil.

„Ale upokojte je, že se to stane až později. Nemusejí se mnou spojit svou náruč a své podpaží hned teď. To vám vzkazuje, tak jim to řekněte.“^{122b)} Taková byla odpověď Balam-Quitzeovi, Balam-Acabovi, Mahucutahovi a Iqui-Balamovi. A oni oznámili Tohilovo slovo.

„Dobrá. Zavažme se a obejměme ho,“^{122c)} řekly kmeny, když uslyšely a přijaly Tohilovo slovo. Řekly to bez váhání: „Souhlasíme, ale necht' se tak stane brzy.“ A hned dostaly oheň. Pak se zahřály.

VI

Ale jeden kmen ukradl v kouři a dýmu oheň. Byli to příslušníci domu Zotzilů z kmene Cakchiquelů. Kabavuil, božstvo Cakchiquelů se nazývá *Chamalacán* a má podobu netopyra.¹²³⁾

Když se plížili dýmem, našlapovali docela potichoučku, a tehdy se zmocnili ohně. Cakchiquelové si oheň nevyprosili, nechtěli se dát přemoci jako ostatní kmeny, které nabídly svou hrud' a své podpaží k otevření.^{123a)} A to bylo otevření, o němž mluvil Tohil: aby mu každý kmen přinášel oběti, aby jim byla z hrudi, z podpaží vyříznuta a vyrvána srdce. A ten obyčej byl zaveden až tehdy, když bylo předurčeno, že moc převezme Tohil a vládu Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam.

Tam v Tulánu-Zuivě, odkud přišli, tam si zvykli pouze nejíst, zachovávat ustavičný půst v čase, kdy čekali příchod jitra a pátrali po východu slunce.

Střídali se, aby jim neunikla veliká hvězda, která se jmenuje *Icoquih*, Běžec před Sluncem,¹²⁴⁾ a která vychází první před sluncem, když se rodí slunce, zářívá Icoquih, která vždy bývala čelem k nim tam na východě, když přebývali ve zmíněném Tulánu-Zuivě, odkud pocházeli jejich bohové.

Tam však ještě neobdrželi moc a vládu, ale teprve tady, kde se jim poddaly a podrobily kmeny velké a kmeny malé. Tady, kde jejich příslušníky začali přinášet jako oběti Tohilovi a předkládat mu jejich krev a tělo, hrud' a podpaží všech lidí.

Ovšem už v Tulánu do nich sestoupila síla a velké vědění, jež jim byly vlastní i v těch temnotách, i v té noci.

Odtamtud vyšli; odtamtud se vypravili a zanechali východ za sebou.

„Tady není náš dům, vyjděme a poohlédněme se, kde bychom se usídlili,“ rozhodl Tohil.

Ve skutečnosti však řekl Balam-Quitzeovi, Balam-Acabovi, Mahucutahovi a Iqui-Balamovi: „Čiňte díkůvzdání, než vyrazíte, a připravte se, jak se sluší, na propíchnutí uší, rozpíchejte si lokty, kajte se, to bude vaše poděkování bohu.“¹²⁵⁾

„Dobrá,“ řekli a obětovali krev ze svých uší. A oplakávali ve svých zpěvech odchod z Tulánu. Jejich srdce nařikala, když odcházeli, když navždy opouštěli Tulán.

„Běda nám! Tady nevidíme úsvit, až se narodí slunce, až se rozjasní tvář země,“ bědovali při odchodu. Ale několik lidí zanechali po cestě, kudy se ubírali, aby hlídali a bděli.

Každý kmen byl ustavičně na stráž, aby spatřil hvězdu, jež předchází slunce. Toto znamení úsvitu si přinášeli

v srdci, když přicházeli z východu, a s touž nadějí překonávali obrovské vzdálenosti, jak o tom hovoří až dodnes jejich zpěvy.

VII

Konečně dorazili na vrchol jednoho kopce a tam se spojil všechen quicheský lid i kmeny. Tam se všichni radili a rozhodovali. Dnes se tomu kopci říká *Chi-Pixab*, Poradní, tak zní jeho jméno.

Tam se shromáždili a vychloubali se: „Já – já jsem lid Quiché a ty, ty jsi Tamub, takové bude tvé jméno.“ A Ilocabům řekli: „A vy, vy jste Ilocabové, to je vaše jméno. A toto trojité společenství Quicheů nechť nikdy nevymizí. Společný buď náš osud,“ prohlásili, když si určili svá jména. Potom dostali své jméno i Cakchiquelové: *Gakchequeleb*²⁶⁾ znělo to jméno: Kromě nich ho dostali také *Rabinalové*, takové bylo jejich jméno, a neztratili ho dodnes. A také *Tziquinahští*,¹²⁷⁾ kteří se tak jmenují dosud, to jsou ta jména, která si navzájem dali.

Tam se dohodli, že vyčkají, až bude svítat, a že budou vyhlížet východ hvězdy, která předchází slunce před jeho zrozením. „Z tamté strany jsme přišli, ale rozdělili jsme se,“ hovořili mezi sebou.

A srdce měli zarmoucená, prožívali velká muka: neměli jídlo, neměli potravu; jenom čichali ke konci svých holí a představovali si, že jedí. Nevzali však do úst od té doby, co tam přišli.

Není zcela jisté, jak se dostali přes moře. Jako by ani moře nebylo, dostali se na tento břeh. Přešli po kamenech, po řadě kamenů, vinoucích se v písku. Proto je na-

zvali *Seřazené kameny* a *Rozryté písčiny*,¹²⁸⁾ tato jména jim dali, když putovali přes moře; vody se před nimi rozestoupily, když přecházeli moře.

A srdce měli zarmoucená, když pak mezi sebou rozprávěli, protože neměli k jídlu nic než doušek vody a hrst kuřice.

Nyní se tedy octli na kopci zvaném *Chi-Pixab* a přinesli sem také *Tohila*, *Avilixe* a *Hacavitze*.

Naprostý půst držel *Balam-Quitze* se svou ženou, jejíž jméno znělo *Cahá-Paluma*; a stejně tak i *Balam-Acab* se svou ženou jménem *Chomihá*; a také *Mahucutah* držel tvrdý půst se svou ženou jménem *Tzununihá* a *Iqui-Balam* s ženou jménem *Caquixahá*.

Ti se postili v tmě a noci. Veliký byl jejich zármutek, když pobývali na tom kopci, který se dnes nazývá *Chi-Pixab*.

VIII

A znovu k nim promluvil jejich kabavuil, promluvil k nim jejich božstvo. Takto oslovili *Tohil*, *Avilix* a *Hacavitze* *Balam-Quitze*a, *Balam-Acaba*, *Mahucutaha* a *Iqui-Balama*: „Odejďeme, seberme se, nezůstávejme tady, odneste nás do úkrytu! Už se přiblížil úsvit! Nebylo by pro vás neštěstím, kdyby nás nepřátelští válečníci uvěznili v těch zdech, kde nás chováte,¹²⁹⁾ ó bohoslužebníci a obětníci? Odneste nás každého zvlášť na bezpečné místo!“ Tak zněla jejich slova.

„Dobrá, vyjdeme a poohlédneme se v lesích,“ odpověděli všichni společně. Pak se každý chopili svého boha a naložili si ho na záda.

A Avilix se dostal do rokle jménem Skryše v rokli, takový jí dali název, dostal se do veliké lesní rokle, nazývané dnes U Avilixe.¹³⁰⁾ Tam zůstal, do té rokle ho umístil Balam-Acab.

A takto je po řadě rozmístili: Hacavitze umístili na kopci¹³¹⁾ zvaný *Hacavitz*, založili město na tom místě, kde přebýval kabavuil Hacavitz. A Mahucutah tam zanechal kabavuila; byl to druhý bůh, kterého ukryli. Ale Hacavitz nesídlil v lese, nýbrž byl ukryt na holém kopci.

Poslední šel Balam-Quitze a vstoupil do velikého lesa. Balam-Quitze se rozhodl ukryt Tohila na pahorku, kterému se dnes říká *Patohik*, tam pak oslavovali Tohilovo ukrytí do rokle, do jeho skryše. A v tom lese, kam ho schovali bohoslužebníci a obětníci, bylo množství hadů a množství jaguárů, chřestýšů a zmijí.¹³²⁾

Pak se Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam sešli a společně na tom kopci jménem Hacavitz vyhlíželi úsvit.

Nedaleko byl i kabavuil Tamubů a kabavuil Ilocabů. *Amac-Tan* se nazývalo to místo, kde se nacházel bůh Tamubů. Tam uviděli úsvit. *Amag-Uquincat* se jmenuje místo, kde zastihl úsvit Ilocaby.¹³³⁾ Tam byl kavabuil Ilocabů, kousek od kopce.

Byli pak tu také všichni z Rabinalu, Cakchiquelové, lidé z Tziquinahy, všechny kmeny malé i všechny kmeny velké.

Stáli tu jeden vedle druhého a čekali, až nastane úsvit, až vyjde ta velká hvězda jménem Icoquih, která první předchází slunce, když svítá, jak se o tom vypravuje.¹³⁴⁾

Jeden vedle druhého tu stáli také Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam. Nezamhouřili oka, neodpočali si. A jejich srdce i ledví bylo sklíčeno, že stále ještě nesvítá, že se nerozvednívá. Padla tam na ně malo-

myslnost, sklíčil je veliký smutek, veliký strach a byla to pro ně nezměrná muka.

Tak daleko zašli: „Došli jsme bez radosti, běda nám! Kdybychom aspoň zahlédli zrození slunce. Co si teď počneme? Ve své vlasti jsme byli tak jednomyslní. Proč jsme ji opustili?“ domlouvali se vzájemně, sklíčení a zarmoucení, žalostným hlasem.

Mluvíli a v jejich srdci neustával smutek, že nesvítá. „Bohové sedí v roklích, sedí v lesích, mezi liánami a mechy, nepostavili jsme je ani na obětní oltáře,¹³⁵⁾ říkali.

Přední mezi všemi pak byli Tohil, Avilix a Hacavitz. Veliká byla jejich sláva. Náramnou silou a mocí vládli nad božstvy všech ostatních kmenů. Znali přemnoho kouzel a bezpočet cest a cestiček, jak zasít strach a hrůzu do srdcí kmenů.

Ale Balam-Quitze, Balam Acab, Mahucutah a Iqui-Balam se k nim chovali s úctou. Srdce těch čtyř se nikdy nechvěla před bohy, které přijali a přinesli na zádech až z Tulán-Zuivy, až z východu.

Tak tedy přebývali tam v lesích, kde se dnes říká Svítáníčko u Tohila, U Avilixe, U Hacavitze.

Zde konečně nastalo jitro a jitřenka zasvítala na naše praotce a otce.

A nyní vylíčíme úsvit a jak se objevilo slunce, měsíc a hvězdy.

IX

Takto se dostavil úsvit a vyšlo slunce, měsíc a hvězdy:

Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam se nesmírně zaradovali, když uviděli Icoquih, denici. Vy-

šla jako první, vyšla s tváří zářivou, když první kráčela před sluncem.

Tehdy rozbalili své kopálové kadidlo, které přinesli s sebou z východu pro případ, že by se jim hodilo, a vybalili tři dary, jež hodlali obětovat.

Kadidlo, které přinášel Balam-Quitze, se jmenovalo kopál z Mixtánu; kopál z Caviztánu byla pryskyřice, kterou přinesl Balam-Acab; božský kopál se jmenovalo kadidlo, které přinesl Mahucutah. To bylo jejich trojí kadidlo.¹³⁶⁾

A toto kadidlo nyní zapálili a pak se dali do tance, tváří obráceni k východu.

Při tanci plakali radostí a stále pálili svůj kopál, svůj vzácný kopál. Potom však naříkali už jen proto, že dosud neviděli a nezahlédli narození slunce.

Vtom slunce vyšlo: Zaradovala se zvířátka i zvířata, povstala v řečištích, v roklinách i na vrcholcích hor. Všichni pohlíželi tam, kde vycházelo slunce.

Potom se rozlehl řev, ozvali se puma a jaguár. Ale první zazpíval pták, který se jmenuje *Queletzú*.¹³⁷⁾ Všechna zvířata se opravdu radovala. Křídla rozpjali orel i bílý sup, malí ptáci i velcí ptáci.

Bohoslužebníci a obětníci padli na kolena. Veliká byla radost bohoslužebníků a obětníků a s nimi se radovali Tamubové i Ilcabové, Rabinalové a Cakchiquelové, Tziqinahští a Tuhahové, Uchabahové a Quibahští, Batenabští a Yaqui Tepeuové – všechny kmeny, které existují dodnes. Bezpočtu bylo těch lidí. Úsvit ozářil současně všechny kmeny.

Slunce ihned osušilo povrch země. Podobno člověku bylo slunce, když se ukázalo, a jeho tvář žhnula, když vysušelo povrch země.

Než slunce vyšlo, povrch země byl vlhký a blátivý, dokud nevyšlo slunce. Nyní však slunce vyšlo a bylo podobno člověku.

A jeho žár byl k nevystání. A to se ještě při svém zrodu ukázalo jen na chvíli. Ukázalo se a zůstalo na nebi jako zrcadlo. Určitě to nebylo slunce, které vidíme dnes, vypráví se v podání.

Vzápětí nato se Tohil, Avilix a Hacavitz proměnili v kámen. Společně s nimi také ostatní božské bytosti – puma, jaguár, chřestýš, zmije a bílé strašidlo,¹³⁸⁾ jejichž ruce zůstaly přichyceny k větvím, když se objevilo slunce, měsíc a hvězdy; ti všichni rovněž zkameněli. Vinou těch dravců – pumy, jaguára, chřestýše, zmije a bílého strašidla – už bychom dnes ani nebyli naživu. Kdyby ty první živočichy nebylo slunce proměnilo v kámen, nebylo by snad dnes naší slávy.

A když teď slunce vyšlo, srdce Balam-Quitze, Balam-Acaba, Mahucutaha a Iqui-Balama se naplnila radostí. Nadmíru se radovali, že se rozběsklo. Na vrchu Hacavitz pak bylo jen pár lidí. Nebylo jich mnoho, kteří se tam zdržovali.

Tam je zastihl úsvit, tam pálili kopálové kadidlo a tam tančili, oči obráceny k východu, odkud přišli. Tam kdesi ležely jejich hory a jejich údolí, tam, odkud přišli Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam, jak znějí jejich jména.

Zde však se rozmnožili, zde v horách, a zde také vzniklo jejich město. Zde se zdržovali, když vyšlo slunce, měsíc a hvězdy, když začalo svítat a světlo ozářilo tvář země i vše, co leželo pod nebem.

Tam také začali zpívat svou píseň *Vidíme*. Zpívali ji, ale vyjadřovali v ní jen bolest z hloubi svých srdcí a nitra:

„Běda, v Tulánu jsme se rozešli, tam jsme se rozešli, tam zůstali naši starší i mladší bratři. My už jsme spatřili slunce, ale copak teď dělají oni, když se rozednilo?“ Tak oslovovali bohoslužebníky a obětníky z kmene Yaquiů.

Protože ve skutečnosti ten, jehož jmenují Tohil, je totožný s bohem Yaquiů, nazývaným *Yolcuat-Quitzal-cuat*.¹³⁹⁾ „Odloučili jsme se tam v Tulánu, v Zuivě, odkud jsme vyšli společně,“ hovořili mezi sebou. „Tam vznikl náš rod.“

I vzpomínali mnoho na své starší bratry, na své mladší bratry, na lid Yaquiů, který zastihl úsvit v tom kraji, je muž se dnes říká Mexiko. Jedna část lidu totiž zůstala tam na východě, říká se jim *Tepeu-Olimánové*, ti tam zůstali. O tom mezi sebou hovořili.

Velice se jim svírala srdce tam na kopci Hacavitz. A stejně se vedlo i Tamubům a Ilocabům, kteří sídlili také v těch končinách, v lesích zvaných *Amac-Tan*,¹⁴⁰⁾ kde zastihl úsvit bohoslužebníky a obětníky Tamubů a s nimi i jejich kabavuilu Tohila, neboť božstvo všech tří větví národa Quicheů mělo stejné jméno.

Stejné jméno má i kabavuil Rabinalů, jehož jméno zní jen maličko odlišně: *Huntob*, Jeden Děšť.¹⁴¹⁾ Tak se nazývá božstvo Rabinalů. Říkají proto, že jejich řeč se shoduje s jazykem Quicheů.

Jiná je však řeč Cakchiquelů, neboť i jejich božstvo má jiné jméno už od té doby, co odešli z Tulán-Zuivy: *Tzotzihá-Chimalcán* se jmenuje jejich kabavuil a oni dodnes hovoří odlišným jazykem. Také kmeny *Ahpozotzilů* a *Ahpoxů*¹⁴²⁾ se jmenují podle svých božstev.

Stejně jako jejich božstva odlišil se i jejich jazyk, když jim byl přičten bůh tam u kamene v Tulánu. Změnil se jejich jazyk, když přišli v temnotách z Tulánu. Všechny

kmeny společně pak zastihl úsvit a ozářilo je světlo; jména božstev však u jednotlivých kmenů zůstala.

X

A nyní vypovíme o tom, jak se Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam zastavili a jak bydleli společně na kopci. Srdce měli sklíčená, že zanechali Tohila, Avilixe a Hacavitze mezi liánami a v mechu. Když nyní předstoupili před tvář Tohilovu a Avilixovu, prováděli na tom místě, kam dříve ukryli Tohila, své oběti takto: přibližovali se, aby je spatřili, přibližovali se, aby je vzývali a aby jim poděkovali za to, že se rozednilo. Božstva tam stála v houštinách mezi balvany uprostřed lesa, a když přišli bohoslužebníci a obětníci před Tohila, promluvila božstva jen kouzlem. Nepřinášeli žádné velké dary, jenom borovou pryskyřici, pryskyřici *nob* a bylinu *iyá* pálili na počest bohům.¹⁴³⁾ A Tohil promluvil: Jenom kouzlem sdělil své rady bohoslužebníkům a obětníkům. Takto mluvila božstva:

„Ano, toto budou naše hory a naše údolí. A my patříme k vám. Naše sláva bude veliká a prostřednictvím lidí bude velké naše potomstvo. Vám budou podrobny všechny kmeny a my budeme při vás. Opevňujte své město a my vám budeme radou.“

Neukazujte nás lidu, až nás zachvátí hněv pro slova jejich úst a pro jejich chování. Zvláště nedopusťte, abychom upadli do pastí. Nabídněte nám děti travin a děti polí a laně¹⁴⁴⁾ a samičky ptáků. Obětujte nám i trochu své krve, mějte s námi účast. Ukazujte se s jelení hřívou a strážte se těch, jejichž oči nás oklamaly.

Jelení kůže bude naším symbolem, který budete ukazovat kmenům. Zeptají-li se vás, kde je Tohil, ukažte jim jelena. Ani vy sami se jim neukazujte. Budete mít jiné věci na práci. Významný bude váš úděl. Povládnete všem kmenům. Budete nám přinášet jejich krev a těla. Ti, kdo nás přijdou obejmout, budou nám také patřit," řekli Tohil, Avilix a Hacavitz.

Pokud se božstva objevovala těm, kdo jim přinášeli zápalnou oběť, brávala na sebe podobu jinochů. Tehdy také počalo pronásledování mláďat ptačích i kolouchů a lovců kořist dostávali bohoslužebníci a obětníci. Když pak polapili ptáky a kolouchy, ihned se odebrali ke kamenu Tohilovu a Avilixovu, aby jejich ústa skropili krví jelenů a ptáků.

Sotvaže božstva vypila tu krev, ihned kámen promluvil, když přicházeli bohoslužebníci a obětníci a přinášeli oběti. A tytéž obřady vykonávali i před jejich symboly, pálili jim pryskyřici, pálili jim bylinu *iyá*, hlavy hub.

Symboly každého z nich zůstávaly tam, kde je postavili, na vrcholku hory. Ale kněží nepobývali přes den ve svých obydlích, nýbrž vycházeli do hor a živili se larvami ovádů a larvami vos a larvami divokých včel, jestliže je našli. Neměli ani dobré jídlo, ani dobrý nápoj. Cesty k jejich obydlím zůstávaly neznámé, aniž se vědělo, kde zanechali své ženy.

ČTVRTÁ KNIHA

(VYTVOŘENÍ QUICHESKÉHO STÁTU
A PODROBENÍ OSTATNÍCH KMENŮ.
POKOLENÍ VLADAŘŮ)

Potom byla zakládána jedno za druhým různá sídliska, sdružovaly se různé větve jednotlivých kmenů a usidlovaly se u cest, svých cest, které si vyšlapaly.

Ale kde se zdržovali Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam, to nikdo nevěděl. Zato když ti čtyři zahlédli příslušníky kmenů, jak se ubírají po stezkách, ihned spustili na vrcholcích kopců pokřik. Vyli jako kojot, skučeli jako liška¹⁴⁹ anebo napodobovali řev pumy či jaguára.

A když to slyšeli příslušníci kmenů na svých stezkách, říkali: „Vyjí jako kojot či liška, řvou jako puma či jaguár. Chtějí vypadat přede všemi kmeny, jako by nebyli lidé, a dělají to jenom, aby nás, lid, oklamali. Něco tím sledují, když řvou jako puma, když řvou jako jaguár, sotva uviděli jednoho či dva jít pospolu: jako by nás chtěli zahubit.“

Den co den přicházeli ti velekněží do svých obydlí a ke svým ženám, ale přinášeli jim jen larvy ovádů, larvy vos a larvy divokých včel.

Den co den také předstupovali před Tohila, Avilixe a Hacavitze a v srdcích hovořili: „Zde jsou, Tohil, Avilix a Hacavitz. Můžeme jim obětovat jen krev jelenů a ptáků. A krev ze svých propíchnutých uší a paží! Vyprosme si od Tohila, Avilixe a Hacavitze sílu a udatnost! Kdopak bude mluvit o mrtvých z lidu, budeme-li je zabíjet jednoho po

druhém?“ hovořili mezi sebou, když předstupovali před tvář Tohilovu, Avilixovu a Hacavitzovu.

Pak si propichovali před svými božstvy uši i paže, nechávali odkapávat krev do nádobky a tu pak postavili ke kamenné modle.

Ve skutečnosti to však už nebyly modly z kamene, ale každý z bohů se ukazoval v podobě jinocha. I radovali se pak bohoslužebníci a obětníci, že obětovali svou krev, když jejich úkon vyvolával takováto znamení.

„Sledujte dál jejich stopy (stopy zvířat, jež obětujete)! V tom je vaše spása. Odtamtud z Tulánu, když jste nás přenášeli,“ řekli jim bohové, „přišla, byla vám darována kůže zvaná *Pazilizib*,¹⁴⁶⁾ pomazaná krví: to na znamení, aby byla prolévána krev a ta aby byla obětí pro Tohila, Avilixe a Hacavitze!¹⁴⁷⁾

II

Tímto způsobem začal lup lidí (Sedmera kmenů),¹⁴⁸⁾ který prováděli Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam.

Nastalo pobíjení kmenů. Přepadli vždy jednoho, když putoval sám, nebo dva, když putovali spolu. Kdy je přepadli, nikdo neměl tušení. Vzápětí je odvěkli před Tohila a Avilixe a obětovali je. Stezku postříkali krví a odhodili na ni hlavu.

A kmeny si říkaly: „Sežral je jaguár.“ Ano, to říkaly, protože jejich stopy vypadaly jako otisky tlap jaguára a kněží sami se nikdy neukázali.

A uloupených lidí už bylo přemnoho, kmeny si to však uvědomily až příliš pozdě. „Nejsou to snad Tohil

a Avilix? Nejsou to oni, kdo vpadli mezi nás? Že by se to o ně takhle starali bohoslužebníci a obětníci? Kde jsou jejich obydlí? Vydejme se po jejich stopách!“ řekly všechny kmeny.

Pak držely společnou poradou. Po ní začaly sledovat stopy bohoslužebníků a obětníků, ale jejich stopy byly nejasné. Nacházely jen otisky jelenů, jen otisky jaguárů, ale ty stopy nebyly jasné. Bylo hádankou, kde zanechali své první stopy, jako by to byly stopy obrácené, jen předstírané, aby je zavedly, aby nebyla jasná jejich stezka.

Vyvalila se mlha, spustil se černý déšť, udělalo se bahno. Začalo mrholit. To bylo vše, co kmeny uviděly. A tak se unavilo jejich srdce hledáním, sledováním jejich cest – neboť veliká byla moc Tohilova, Avilixova a Hacavitzova.

Ti se vzdělili na vrcholky kopců, na pomezí kmenů, které pobíjeli.

Tak začalo unášení lidí, čarodějové je přepadávali na cestách a obětovali je Tohilovi, Avilixovi a Hacavitzovi. Své vlastní děti však ukryli v bezpečí na vrcholku hory.

A Tohil, Avilix a Hacavitz se potulovali v podobě tří jinochů, byla v tom čarodějná moc jejich kamene. Tekla tamtudy řeka. V ní se koupávali, na jejím břehu je vídali. I říkalo se tomu místu *Kde se koupá Tohil*, takové jméno měla ta řeka.

Lidé je tam zahlédli několikrát. Ale jakmile byli spatřeni, ihned zmizeli.

A rozšířila se také zpráva, kde se zdržuje Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam. Kmeny se sešly na poradou, jak by je usmrtily.

Především se však chtěly poradit, jak by se zmocnily Tohila, Avilixe a Hacavitze. Bohoslužebníci a obětníci promluvili ke svým kmenům:

„Vzhůru všichni, svoldejme všechny, ať není ani jedna, ať nejsou ani dvě skupiny, které by zůstaly za ostatními!“

Sešli se všichni, moc se jich sešlo a rozvažovali. Rozprávěli, vyptávali se jedni druhých: „Jak to jen zařídit, abychom přemohli ty Quichey z rodu Caveců?¹⁴⁹ Neboť to oni ohrožují naše syny, naše děti. Kdo ví, jak to dělají, že lidé hynou?“

„Což máme být těmi žnosy lidí vyhubeni? Budiž, ale je-li moc toho Tohila, Avilixe a Hacavitze tak velká, staň se Tohil naším bohem. Zmocněme se ho! Nesmějí nás přemoci, to se jim nesmí podařit. Copak nás není dost? A těch Caveců přece moc není,“ hovořili, když se sešli na poradu.

A někteří na tom shromáždění kmenů říkali: „Kdo je viděl, jak se každodenně koupají v řece? Jestli jsou to opravdu Tohil, Avilix a Hacavitz, tak se zmocníme nejprve jich. Pak teprve zahubíme jejich bohoslužebníky a obětníky.“ Tak se vyjadřovali mnozí, tak se vyjadřovali, když promluvili.

„Ale jak je přemůžeme?“ ptali se zas jiní.

„Takto je přemůžeme: Protože byli viděni při té koupeli v podobě jinochů, ať se vypraví dvě dívky, ale opravdu krásné, opravdu půvabné dívky, aby v nich probudily žádost,“ zněla odpověď.

„Výborně! Do toho! Vyberme nejkrásnější dívky!“ zvolali. A hned je vybrali ze svých dcer. A byly to opravdu krasavice.

Dali jim takovéto pokyny: „Jděte, dcerušky, jděte si prát do řeky šaty. A když tam uvidíte tři jinochy, svlékněte se před nimi do naha. Jestli jejich srdce po vás zatouží, zavolejte na ně. A řeknou-li: ‚Můžeme s vámi?‘ odpovězte: ‚Ano.‘ A až se vás zeptají: ‚Odkud jste? Čí jste, dcerušky?‘

odpovězte jim: ‚Jsme dcery pánů.‘ A ještě jim řekněte: ‚Dejte nám nějaký závdavek lásky!‘ A když vám ho dají a budou chtít líbat vaše tvářičky, vzdejte se jim!

Kdybyste se jim neodдалy, zabijeme vás. Jen až od nich dostanete ten dárek, uspokojíte naše srdce. Přineste ho sem a pro nás to bude důkaz, že se ti jinoši s vámi spojili.“

Takovými slovy dávali ti páni své rozkazy oběma dívkám. Zde jsou jejich jména: *Ixtah* se jmenovala jedna z dívek a *Ixpuch* druhá.¹⁵⁰ A ty dvě dívky, jménem *Ixtah* a *Ixpuch*, vyslali k řece, na místo Kde se koupá Tohil, Avilix a Hacavitz. Takové bylo to rozhodnutí všech kmenů.

Odebraly se tam ihned a byly nádherně oblečené a opravdové krasavice, když šly k místu Kde se koupá Tohil, aby je uviděli, až ony budou prát.

Když odešly, radovali se páni, že je vyslali, že vyslali ty dvě dívky.

Jakmile dorazily k řece, pustily se do praní. Svlékly se do naha, a když přišli Tohil, Avilix a Hacavitz, skláněly se nad kameny. Bohové přišli na břeh řeky, ale zůstali jen chvíli překvapení pohledem na ty dvě peroucí dívky, které se začaly stydět, když se Tohil objevil.

Tohil po žádné z těch dívek nezatoužil. Jenom se jich zeptal: „Odkud jste se tu vzaly?“ řekl oběma dívkám a dodal: „Co tu pohledáváte? Co vás zavedlo až na břeh naší vody?“

Dívky odpověděly: „Páni nám přikázali, abychom se sem vypravily. Jděte a popatřte v tvář Tohilům, mluvte s nimi, vyzvali nás páni, a přineste pak důkaz o tom, že jste viděly jejich tvář,“ bylo nám řečeno.“ Takto hovořily dívky, vyzrazující účel svého příchodu.

Kmeny si ovšem přály, aby se ti vtělení Tohilové dostali s oběma dívkami smilstva. Ale Tohil, Avilix a Hacavitz řekli, obracející se znovu k *Ixtah* a *Ixpuch*, jak se

nazývaly obě dívky: „Dobrá, odnese si důkaz našeho rozhovoru. Počkejte chvíli a budete ho moci ukázat pánům,“ oznámili jim.

Pak si přizvali na poradu bohoslužebníky a obětníky a Balam-Quitzeovi, Balam-Acabovi, Mahucutahovi a Iqui-Balamovi sdělili toto:

„Pomalujte tři pláště, namalujte na ně každý svůj osobní znak: ať ho poznají ty kmeny, ať si ho odnesou ty dvě dívky, které tu perou. Dejte jim pláště,“ řekli Balam-Quitzeovi, Balam-Acabovi a Mahucutahovi.

A ti tři se pustili do malování. Nejprve namaloval Balam-Quitze jaguára; obraz byl namalován na líci pláště. Pak namaloval na líc dalšího pláště Balam-Acab orla. A Mahucutah namaloval nakonec všude čmeláky a vosy, jejich podobami a kresbami pomaloval celou látku. A když byli všichni tři hotovi s malováním, byly tu tři pomalované kusy látky.

Když pak byly pláště předány řečeným Ixtah a Ixpuch, řekli jim Balam-Quitze, Balam-Acab a Mahucutah: „Tady je důkaz vašeho rozhovoru. Odneste ho pánům: ‚Doopravdy s námi mluvil Tohil,‘ řeknete, ‚zde přinášíme důkaz,‘ řeknete jim, a ať si obléknou šaty, které jim darujete.“ To pověděli dívkám na rozloučenou a ony hned odešly i s těmi pomalovanými plášti.

Když se dívky navrátily, zaradovali se páni při pohledu na jejich tváře a ruce, na nichž viselo to, co si měly dívky vyžádat.

„Viděly jste tvář Tohilovu?“ ptali se jich.

„Ano, viděly jsme ji,“ odpověděly Ixtah a Ixpuch.

„Výborně. A přinášíte ten důkaz. Je to tak?“ vyprávěli se páni v domnění, že je to znamení jejich hříchu, hříchu božstev.

Dívky rozprostřely pomalované pláště, samý jaguár a orel a samí čmeláci a vosy, všechno bylo namalováno na látkách tak zářivě, až oči přecházely. A páni zatoužili obléknout si ty pláště.

Když si pohlavár přehodil tu první látku přes ramena, jaguár mu nic neudělal. Pak oblékl pohlavár druhou malbu, s kresbou orla. A cítil se v ní báječně. Otáčel se tam a sem před ostatními a pak se před všemi svlékl.

Nakonec si pohlavár přetáhl přes ramena i třetí pomalovaný plášť. Plášť s čmeláky a vosami namalovanými zevnitř si zavěsil přes ramena. A čmeláci a vosy mu hned rozpíchali maso na těle.

Bylo to k nesnesení, bylo k nevydržení to kousání a pohlavár začal křičet, jak ho štípala ta zvířata namalovaná na látce, kam je namaloval Mahucutah. Byla to ta třetí pomalovaná látka.

Tak byli poraženi. Potom vyčinili dívkám, řečeným Ixtah a Ixpuch: „Co jste to přinesly za látky? Kde jste k nim přišly, vy podvodnice?“ peskovali je a vyčítali jim. Tak byly všechny kmeny přemoženy Tohilem.

Přály si vlastně jen jedno jediné: aby se Tohil spustil s Ixtah a Ixpuch, aby se z těch dívek podle záměru kmenů staly smilnice a svůdkyně. Ale nemohlo se jim to podařit, zásluhou těch kouzelníků Balam-Quitzea, Balam-Acaba, Mahucutaha a Iqui-Balama vyhrát nemohli.

III

Proto se všechny kmeny znovu sešly na poradu: „Jak s nimi naložíme? Věru mocný je jejich úděl,“ mluvily mezi sebou, když se zas sešly na poradu. „Snad abychom na ně

udeřily, pobily je, snad abychom se ozbrojily luky a štíty. Není nás snad dost? Ani jeden, ani dva z nás nechť nezůstanou pozadu!“ tak hovořily na tom shromáždění, na té poradě. A hned se všechny kmeny ozbrojily. Mnoho bylo bojovníků, když se shromáždily všechny kmeny, aby tamty pobily.

Zatím se Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam zdržovali na kopci Hacavitz, zdržovali se na pahorku toho jména. A zdržovali se tam a ukrývali na tom kopci i své děti.

Neměli mnoho lidí. Nebylo jich takové množství, jaké shromáždily kmeny. A ten pahorek, kde se usadili, byl také nevysoký. A právě proto kmeny, když se shromáždily, když se všechny sešly a pozvedly, rozhodly se je pobít.

Zde tedy stály shromážděny všechny ty kmeny v plné zbroji, všichni se svými luky a štíty. Nepopsatelné bylo bohatství jejich ozdob ze vzácných kovů, oslňující byl pohled na všechny pány a válečníky. Slovo dodrželi opravdu všichni.

„Není pochyb, že budou zničeni! Ale Tohil, to ať je náš kabavuil, náš bůh, uctívejme ho, až se ho zmocníme,“ říkali jeden druhému.

Ale Tohil o tom všem věděl a věděli o tom i Balam-Quitze, Balam-Acab a Mahucutah. Vyslechli všechny ty záměry, neboť nezamhouřili oka a neodpočali si ani na chvíli od toho okamžiku, kdy bojovníci sáhli po zbroji. Zatím se bojovníci pozvedli a vyrazili, aby je přepadli v noci. Ale nedošli, všichni strávili noc na cestě. A pak nad nimi Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah zvířeli.

Celou noc byli na cestě, ale nic neslyšeli, až je nenadále přemohl spánek.

A protivníci jim zatím vytrhali obočí a vousy. A strhali jim také stříbrné ozdoby ze šíše, jejich čelenky a náhrdelníky. A uloupili jim vzácný kov z držadel oštěpů. A nastavili to tak, aby je ponížili a aby je zahanbili a aby jim ukázali, jakou moc má lid Quicheů.¹⁵¹⁾

Sotva tedy procitli, sáhli po svých čelenkách, sáhli po rukojetích svých kopí. Na rukojetích však už neměli žádné stříbro, neměli žádné čelenky.

„Kdo nás to oloupil? Kdo nám to vytrhal naše vousy? Odkud přišli zloději našeho stříbra?“ spustili všichni bojovníci.

„Jsou to zas běsi, kteří loupí lidi? Ale nás nezastraší! Není jiné pomoci, než že dobudeme jejich město. Jenom tak přijdeme zase ke svému stříbru. Takhle s nimi naložíme,“ volaly všechny kmeny, zajedno v slovech i činech. Ale bohoslužebníci a obětníci na vrcholku pahorku zůstávali zatím klidní; Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam se jen vážně zamyslili. A když se Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam poradili, vybudovali na pokraji svého města val a obklopili ho kládami a trním.

Pak zhotovili loutky, které vypadaly jako lidé, a rozeřádili je v řadě na valech. Vyzbrojili je štíty a luky, ozdobili je stříbrnými čelenkami, které jim připevnili na hlavu. To všechno udělali těm obyčejným loutkám zhotoveným ze dřeva. Ozdobili je tím stříbrem, které patřilo kmenům, jež oloupili na cestě. Tak ozdobili ty loutky. A rozeřádili je na valech kolem města.

Pak se obrátili na radu k Tohilovi: „Pobijí nás? Přemohou nás?“ mluvila jejich srdce před Tohilem.

„Budte bez starosti, já jsem zde, takhle to zařídíte! Nebojte se,“ řekl Balam-Quitzeovi, Balam-Acabovi, Mahucutahovi a Iqui-Balamovi. Pak od něho dostali čmeláky

a vosy. Došli si pro ně a přinesli je a vložili je do čtyř velkých dýní. Ty rozmístili na valy kolem města. Zavřeli čmeláky a vosy do tykví, aby s nimi mohli bojovat proti vzbouřeným kmenům. Město bylo však zpovzdálí bedlivě pozorováno, vyzvědači kmenů slídili kolem a měli ho v patrnosti: „Není jich moc,“ sdělovali. Ale zatím viděli jen ty loutky, zhotovené ze dřeva, jak se lehounce kolébají i se svými luky a štíty. Vypadaly opravdu jako lidé, namou věru se podobaly bojovníkům, jak se tak na ně kmeny dívaly. A všechny kmeny se zaradovaly, když viděly, jak jich je málo.

Zato kmenů bylo nesčetně. Nedalo se spočítat množství lidí, množství bojovníků a válečníků přichystaných zabít Balam-Quitze, Balam-Acaba a Mahucutaha, kteří přebývali na pahorku řečeném Hacavitz; ano, tam přebývali.

A nyní povíme o té výpravě.

IV

Tak tedy Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam byli společně se svými ženami a dětmi na tom kopci, když se objevili všichni bojovníci a válečníci. Bylo jich víc než dva pytle kakaových bobů, víc než tři pytle kakaových bobů.¹⁵²⁾

Obklíčili celé město, spustili strašlivý hluk. Byli vyzbrojeni šípy a štíty, bubnovali, vyráželi válečný pokřik, pískali, halasili, vyzývali k boji, když se přiblížili k městu.

Ale bohoslužebníci a obětníci se nezalekli, jen se dívali z okraje valu, kde stáli seřazení se svými ženami a dětmi. S klidným srdcem vnímali úsilí a pokřik kmenů, vystupujících po úbočí kopce.

Když už mířily k bráně a byly by vnikly do města, tu obránci otevřeli ty čtyři tykve, které byly umístěny na městských hradbách. Vylétli z nich čmeláci a vosy, vyvalili se z tykví jako dým.

A bojovníci rázem padali jak mrtví, ten hmyz je štípal do očí, vrhl se na jejich nosy a ústa, na jejich nohy a ruce.

„Kdo je pochyťá,“ naříkali, „kdo přemůže všechny ty čmeláky a vosy, co se tu vyrojili?“

Ale hmyz dotíral dál a štípal je přímo do očí, hejna se vrhala se zuřivým bzučením na každého jednotlivce. Těmi čmeláky a vosami byli nadobro ohlušeni, už ani neudrželi luky a štíty, padaly jim na zem.

Když klesli, zůstávali ležet na úbočí a už ani necítili, že je zasahují šípy, že je zraňují sekery. Balam-Quitzeovi a Balam-Acabovi stačily jen kyje. I jejich ženy se zúčastnily zabíjení.

Na útěk se dali všichni, jenom část útočníků se vrátila. Kterí byli dostiženi první, byli zahubeni, byli zabiti. Pomřelo jich nemálo, ale nezahynuli ani tak ti pronásledovaní, jako spíš ti, které napadl hmyz. Nebylo v tom žádné hrdinství: zahynuli bez zásahu šípů, bez zásahu štítů.

Všechny kmeny se nakonec vzdaly. Před Balam-Quitzeem, před Balam-Acabem a Mahucutahem se kmeny pokořily.

„Smilujte se nad námi, nezabíjejte nás,“ prosily. „Dobrá, zasloužíte si smrt, budiž však, staňte se našimi poddanými, dokud bude vycházet slunce, dokud bude svítit světlo,“ odpověděli jim.

Tak došlo k porážce všech kmenů od našich prametek, od našich praotců. Stalo se to tady, na kopci Hacavitz, jak se mu říká dodnes. Tady se prvně usadili, tady se rozmno-

žili a rozšířili své panství, tady zplodili své dcery, zplodili své syny na hoře Hacavitz.

Byli nadměru spokojeni, že zvítězili nad všemi kmeny, které tu na vrcholku hory Hacavitz utrpěly porážku. Takovým způsobem si podmanili ty kmeny, načisto všechny kmeny.

Jejich srdce se uklidnila. A proto oznámili svým dětem, že zatímco kmeny usilovaly o jejich život, jejich smrt se přiblížila.

Nyní vylíčíme smrt Balam-Quitzea, Balam-Acaba, Mahucutaha a Iqui-Balama.

V

Protože tušili svůj konec, svou smrt, udělili rady svým dětem. Nebyli nemocni, nestrádali bolestí ani je neobcházely mráčky, když udíleli rady svým potomkům. Toto jsou jména jejich synů: *Qocaib* bylo jméno prvorozeného, *Qocavib* jméno druhorozeného syna Balam-Quitzeova, jenž byl prapředkem a praotcem rodu Caveců.

A toto jsou synové, které zplodil Balam-Acab, takto znějí jejich jména: *Qoacul* se jmenoval jeho prvorozený syn a *Qoacutec* nazývali druhého syna Balam-Acabova, který byl praotcem Nihaihbů.

Mahucutah zplodil jen jednoho syna, který se jmenoval *Qoahau*.

Ti tři měli syny, ale Iqui-Balam syny neměl. Byli to opravdoví bohoslužebníci a obětníci a toto jsou jména jejich synů.

Takto se tedy s nimi rozloučili: když byli všichni čtyři pohromadě, dali se do zpěvu, neboť cítili v srdci stesk. Pla-

kala jejich srdce, když zpívali píseň „Vidíme“, jak se nazývala ta píseň,¹⁵³⁾ kterou zpívali, když se loučili se svými syny.

„Ó synové naši! My odcházíme a vracíme se domů. Vám zanecháváme zdravá poučení a moudré rady. A také vám, které jste přišly z naší daleké vlasti, ó manželky naše,“ řekli svým ženám a s každou se rozloučili.

„Vracíme se zpátky k našemu lidu, už je ve svém obydlí Náš pán jelenů,¹⁵⁴⁾ už se objevil na nebesích. Chystáme se k návratu, splnili jsme své poslání, naše dny jsou sečteny. Myslete na nás, nevypusťte nás z paměti, nezapomeňte na nás.

Znovu uvidíte své domovy a své hory; usaďte se tam. Tak staň se. Vydejte se na cestu a najdete, odkud jsme přišli!“

To byla jejich slova na rozloučenou. A Balam-Quitze zůstavil po sobě tuto památku: „Toto je vzpomínka, kterou vám zanechávám. Bude to vaše síla. Loučím se a stýská se mi,“ dodal. A zanechal jim znamení svého bytí – *Pizom-gagal*, Zahalenou sílu, tak zní její jméno. Co představuje, je neviditelné. Neboť je zahalena a nemožno ji odhalit. A nikdo neví, jak je zašita, protože se nikdo nedíval, když byla zašívána.¹⁵⁵⁾ Takto se rozloučili a tam na vrcholku kopce Hacavitz potom zmizeli.

Ani jejich ženy, ani jejich děti je nepohřbily. Jejich odchod, jejich zmizení byly neviditelné. Jen jejich rozloučení bylo jasné a vzácným se stalo to *Pizom*, to Zahalené. Byla to památka na jejich otce. A hned konaly před touto památkou na svého otce zápalné oběti.

A skrze ty pány, skrze následníky Balam-Quitzea, jenž učinil počátek jakožto předek a praotec kmene Caveců, byl stvořen lid. Ale jeho synové, řečení *Qocaib* a *Qocavib* nezmizeli.

Naši pradědové a praotcové, ti čtyři zemřeli. Zmizeli a své syny zanechali na kopci Hacavitz, jejich synové zůstali na tom kopci.

A ostatní kmeny byly podrobeny a jejich sláva pohasla, kmeny už neměly žádnou moc a živořily jen proto, aby mohly den za dnem sloužit.

Synové chovali ovšem otce v paměti. A to *Pizom*, to Zahalené, měli ve veliké úctě. Nikdy je nerozvinuli, ale vždy je měli zahalené u sebe. *Pizom-gagal*, Zahalená síla tomu říkali, velebili a pokládali to za ochranu, kterou jim zůstavili otcové na památku svého bytí.

Tak tedy zmizeli a skončili svou pozemskou pouť Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah a Iqui-Balam, první, kteří přišli z druhé strany moře, kde se rodí slunce. Přišli před dávnými a dávnými časy a zemřeli až velice staří, ti bohoslužebníci a obětníci, jak se jim říkalo.

VI

Potom se synové rozhodli, že se vydají na východ, aby splnili příkaz svých otců, na který nezapomněli.

Od smrti jejich otců už uplynula delší doba, když jim kmeny daly ženy, když ti tři pojali ženy a bylo tak navázáno mnoho příbuzenských vztahů.

Když se vydávali na cestu, hovořili: „Půjdeme na východ, odkud přišli naši otcové.“ Tak mluvili ti tři synové, když se vydávali na cestu. Jeden se jmenoval Qocaib¹⁵⁰⁾ a byl synem Balam-Quitze z rodu Caveců. Ten, který se jmenoval Qoacutec, byl synem Balam-Acaba z rodu Nihaibů. A poslední, jménem Qoahau, byl synem Mahucutaha z rodu Ahau-Quicheů.

To jsou tedy jména těch tří, kteří odešli tam za moře. Tři byli, kdož odešli. Byli moudří a zkušení, neměli v sobě nic pošetilého. Rozloučili se se svými příbuznými a ve se se vydali na cestu. „Nezemřeme, vrátíme se,“ prohlásili na odchodnou.

A opravdu se dostali přes moře a dorazili tam na východ, aby přijali vladařskou hodnost. A titul vladaře, ke kterému dorazili, zněl Pán obyvatelů slunečního východu. I předstoupili před vladaře, *Nacxit* bylo jeho jméno.¹⁵⁷⁾ Byl to mocný vladař, neomezený pán slova nad všemi říšemi, a ten jim propůjčil odznaky moci, všechny jejich hodnosti. Dostali hodnost Pán rohože a Zástupce pána rohože.¹⁵⁸⁾ A dostali odznaky velikosti a vlády Pána rohože i Zástupce pána rohože. Odznaky moci jim předal *Nacxit* a toto jsou jejich jména: baldachýn, trůn, kostěná flétna, bubínek čam-čam, žluté korále, drápy pumy, drápy jaguára, hlava a kopytka jelena, nosítka, řetízek ze šnečích ulit, tabák a malé tykve, papouščí pera, korouhev z volavčích per a *caxcón*.¹⁵⁹⁾ To všechno přinesli s sebou, když se vrátili ti, kteří tam v Tulánu dostali písmo,¹⁶⁰⁾ písmo knih,¹⁶¹⁾ jak je nazývali, v nichž se zaznamenává vše, co se týká jejich dějin.

Pak se navrátili na pahorek do svého města jménem Hacavitz. Tam se shromáždili všichni Tamubové a Hlocabové, všechny kmeny se tam shromáždily a radovaly se z návratu Qocaiba, Qoacuteca a Qoahaua, kteří se tam znovu ujali nad nimi vlády.

Když uviděli odznaky velikosti a moci, radovali se i Rabinalští, Cakchiquelové i lidé z Tziquinahá. Velikost se vyznačovaly ty kmeny, a to ještě plně neukázaly svou moc.

Přebývali tam na pahorku Hacavitz, všichni tam bydlili s těmi, kteří přišli z východu. Mnoho času strávili na vrcholku toho kopce a bydlelo jich tam hodně.

Tam také zemřely ženy Balam-Quitzea, Balam-Acaba a Mahucutaha.

Jednou se však sebrali, opustili svůj domov a vydali se hledat nové kraje, kde by se usídlili. Bezpočtu bylo míst, kde se na čas usídlili, kde se zdrželi a kterým dali jména. Tam se shromáždili a tam se rozmnožili – naše pramatky a naši praotcové.

Tak o tom vyprávěli dávní starci, když líčili, jak opustili své první město řečené Hacavitz a došli až sem a založili jiné město, které nazvali *Chi-Quix*, V trní.

Dlouho žili v tomto druhém městě, plodili tu dcery, plodili tu syny. Mnoho jich tu bydlilo. A čtyřem zdejším kopcům dali jméno svého města.

Vdávali své dcery a ženili své syny. Svě dcery dávali darem a dárky a projevy přízně přijímali jako ocenění svých dcer, a tak vedli příjemný život.

Procházeli se všemi čtvrtěmi města, a toto jsou jejich jména: *Chi-Quix*, *Chichac*, *Humetahá*, *Culbá* a *Cavinal*. To byla jména míst, jež obývali. A mimoto prohledávali pahorky i města a hledali neobývaná místa, protože všech dohromady jich už bylo mnoho.¹⁶²⁾

Ti, kteří se vypravili na východ, aby získali vládu, už zemřeli. Už byli staří, když dorazili do jednotlivých měst. V žádném z měst, kterými procházeli, se dlouho nezdrželi. Naši předkové a pradědové přestáli mnoho útrap, než po dlouhém čase dospěli do svého města. Toto je jméno města, kam dorazili: *Chi-Izmachí*.¹⁶³⁾

VII

Chi-Izmachí se jmenuje to místo s městem, kde nakonec zůstali a kde se usídlili. Zde vzrostla jejich moc. Zde postavili budovy z vápna a z kamene, a to za vlády už čtvrté generace panovníků.

A vládli: Conaché, s ním Beleheb-Queh, Devět Jelen, Galel-Ahau, Vznešený pán.¹⁶⁴⁾ Po nich pak vladařili Cotuhá a Iztayul – tak jim říkali – jakožto Pán rohože a Zástupce pána rohože. Stali se vladaři zde, v Chi-Izmachí, krásném městě, které vystavěli. Jen tři velké rodové domy stály v Chi-Izmachí. Ještě nestálo čtyřiaadvacet domů, byly jen tři jejich velké rodové domy: jeden velký rodový dům Caveců, jeden velký rodový dům Nihaiubů a jeden velký rodový dům Ahau-Quicheů. Jen dvě větve kmene měly stavby hadí, jenom dvě – Quicheové a Tamubové.¹⁶⁵⁾ A byli tam v Chi-Izmachí jednomyslní, nebylo mezi nimi nedorozumění a hádek. Vláda probíhala klidně. Neměli spory ani sváry, v jejich srdcích přebývalo štěstí a mír. Závist ani zášť neznali.

Jejich činy i moc byly ještě nevelké. Nepomýšleli ještě na svůj vzrůst a rozšíření. Když se o to pokusili, pozvedli zde v Chi-Izmachí štít, aby dali najevo svou moc. Učinili to na znamení své vznešenosti, své velikosti.

Když to Ilocabové uviděli, zahájili ti Ilocabové válku. Chtěli usmrtit vladaře Cotuhu: chtěli mít jediného panovníka, svého. A vladaře Iztayula, toho chtěli ztrestat, chtěli, aby byl mučen Ilocaby, až by ho umučili k smrti. Ale toto podlé počínání za zády vladaře Cotuhy jim nevyšlo, naopak udeřil na ně on sám, dřív než mohli Ilocabové vladaře usmrtit.

Takto došlo k povstání a k válečným neshodám: napadli město, chystali se zabíjet. Chtěli vyhladit plemeno

Quicheů, chtěli sami vládnout, takový měli záměr. Ale připravili jen smrt sami sobě. Byli pozajímáni, upadli do zajetí, nemnoho jich vyvázlo útekem.

Pak měli být obětováni. A obětovali Ilocaby kabavui-
lovi, svému božstvu. Byl to trest za jejich provinění, trest
z rozkazu vladaře Cotuhy. Mnoho jich bylo také uvrženo
do otroctví, do poddanství. Nezbylo jim po porážce než se
vzdát – to byl výsledek jejich vzpoury proti vladaři, proti
městu mezi roklemi.¹⁶⁶⁾

Vyhlazení a zničení plemene Quicheů i jejich vladařů
si přála jejich srdce, ale nezdařilo se jim to.

Tak se zrodily, tak začaly oběti lidí božstvům, když
probíhala válka štítů. A ta byla také popudem k opevnění
města Chi-Izmachí. Tím byl také zahájen, tím počal
vzrůst jejich moci. Široko daleko se rozprostíralo panství
vladařů Quiché.

Byli to moudří vladaři, nebylo nikoho, kdo by si je
podmanil, nikoho, kdo by si je podrobil. A zároveň
byli i strůjci velikosti panství, které založili tam v Chi-
Izmachí.

Strach, který šířil jejich bůh, vzrůstal, všechny kmeny,
malé i velké, se bály a pocitovaly hrůzu, když byly svědky,
jak byli přiváděni zajatci a jak je obětovali pro větší slávu
a moc vladaře Cotuhy, vladaře Iztayula a Nihai-
bů a Ahau-
Quicheů.

Jen tři větve rodu Quicheů bydlily tam v Chi-Izma-
chí, jak se nazývalo to město. A tam byly také zavedeny
hostiny a hýření na počest dcer, které se měly vdávat. Tři
velké rodové domy, jak jim říkali, se spojily a zde všich-
ni popíjeli své nápoje a zde pojídali své pokrmy, které
dostali za sestry, které dostali za dcery. A srdce jim pře-
kypovala radostí, když se tak činili, když se přejídali

a když si přihýbali z tykví ve svých velkých rodových do-
mech.

Říkali: „Děláme to jen z vděčnosti, jenom z uznalosti,
aby potomstvo mělo cestu otevřenou, je to náš projev po-
rozumění, že je zapotřebí manželek a manželů.“

Tam se seznamovali, tam také dostávali jména, tam se
rozdělili na další rody, na sedm hlavních rodů a na měst-
ské čtvrti.

„Dohodněme se, my Cavecové, my Nihai-
bové, my Ahau-Quicheové,“ prohlašovaly tři rodové větve a tři vel-
ké rodové domy. Dlouho bydlely v Chi-Izmachí, až našly
a spatřily jiné město a opustily město Chi-Izmachí.

VIII

Poté, kdy se odtamtud vypravily, dospěly sem do města
Gumarcaahu, Místa ztrouchnivělých chatrčí, jak je pojme-
novali Quicheové, když k němu dorazili vladaři Cotuhá
a Gucumatz a všichni páni.¹⁶⁷⁾

Začínalo již páté pokolení lidí od té doby, kdy nastal
úsvit, kdy vznikl lid, kdy začalo lidské bytí.

Zbudovali zde mnoho domů pro sebe a také postavili
chrám pro své božstvo. Umístili ho na vyvýšenině upro-
střed města, hned jak sem dorazili a usídlili se.

Pak vzrostla jejich říše. Bylo jich mnoho. Veliké množ-
ství jich bylo, když se sešli na poradu do svých velkých ro-
dových domů. Shromáždili se, aby se dohodli na novém
rozdělení.

Povstaly totiž mezi nimi spory a došlo k hádkám o ce-
nách za jejich sestry a za jejich dcery; kvůli tomu nepopí-
jeli už společně své nápoje.

To byla příčina, že se rozdělili, že se obrátili jedni proti druhým, že po sobě házeli lebkami a kostmi mrtvých, že jimi házeli po sobě.¹⁶⁸⁾

Nakonec se rozdělili na devět rodových větví. A když skončili vádu kvůli sestrám a dcerám, vyplnili úmluvu a rozdělili říši na čtyřadvacet velkých rodových domů. Tak se i stalo.

Je to už dávno, co všichni přišli sem do města a co tu v Gumarcaahu založili čtyřadvacet velkých rodových domů. A vysvěceno bylo později panem biskupem – ale navždy opuštěno.¹⁶⁹⁾

Zde tedy vzrostla jejich moc, zde postavili slavně své trůny a vladařské lavice a rozdělili hodnosti mezi všechny pány. Vzniklo devatero rodů s devíti pány Caveců, devatero s pány Nihaiibů, čtvero s pány Ahau-Quicheů a dva s pány Zaquiců.

Rozhojnili se a mnoho poddaných následovalo také za každým z pánů. Páni byli první mezi svými, za každým stálo mnoho, přemnoho rodin.

Teď vyjmenujeme jména všech pánů z každého velkého rodového domu. Zde tedy jsou jména pánů z rodu Caveců: první mezi pány byl Pán rohože – vladař; pak Zástupce pána rohože; velekněz Tohilův; velekněz Gucumatzův; Velký zvolenec Caveců; Rádce Chituy, správce pokladu; výběrčí poplatků; rádce míčové hry; správce domů.¹⁷⁰⁾

Toto byli páni Caveců, devatero pánů. Každému patřil veliký rodový dům. Později se k nim vrátíme.

Toto jsou pánové Nihaiibů: první byl Vznešený vladař; pak následovali Pán mluvčí lidu; Vznešený zástupce; Veliký zástupce; správce domů; Velký zvolenec Nihaiibů; kněz Avilixův; *Yacolatam*; *Utzam-pop-Zaclatol* a Velký výběrčí; to bylo devět pánů Nihaiibů.

A toto jsou jména Ahau-Quicheů: Mluvčí lidu; Pán výběrčí; Pán velký zvolenec Ahauů; kněz Hacavitzův – to bylo čtvero pánů Ahau-Quicheů, vládnoucích nad svými velkými domy.

A Zaquicové měli dva rody s pány *Tzutuhá* a *Vznešený Zaquic*. Tito dva páni měli jen jeden veliký dům.¹⁷¹⁾

IX

Tak dosáhl počet pánů dvaceti čtyř a vzniklo dvacet čtyři velkých rodových domů. Tak vzrostla síla a moc národa Quiché. Tak se rozšířila a zavládla velikost plemene Quiché. A z kamene a vápna vybudovali město mezi roklemi.

Malé kmeny a velké kmeny přicházely před vladaře, přilákány jeho jménem. Quicheové zesílili, zrodila se sláva a moc, když vyzdvihli dům boží, když byly vyzdviženy domy pánů.

Oni sami je ovšem nepostavili, oni nepřiložili ruku k dílu, když se stavěly jejich domy, když se stavěl dům boží. Postavili je jejich poddaní a synové, neboť se rozmnožili.

A nebyli ti poddaní obelstění, nebyli uloupeni, nebyli násilím zavlečeni, ale právem a skutečně patřili každý svým pánům.

A bylo mnoho jejich bratrů a příbuzných. Žili ve společenství a společně naslouchali rozkazům každého z pánů.

Doopravdy si jich vážili a veliká byla vznešenost pánů. Jejich synové a poddaní měli ve veliké úctě den, kdy se páni narodili. Obyvatel venkova i města přibývalo.

A všechny ty kmeny přicházely a poddávaly se ne proto, že by vkročila válka do jejich území a měst, ale kvůli zázračné moci pánů, neboť tou došli slávy vladař Gucumatz a vladař Cotuhá.

Gucumatz, Opeřený had, byl skutečně divotvorný vladař. Na sedmero dní stoupal na nebesa, na sedmero dní odcházel a sestupoval do Xibalby. Na sedm dní se měnil v hada a byl doopravdy hadem. Na sedm dní se měnil v orla a na sedm dní se měnil v jaguára: vypadal skutečně jako orel a jako jaguár. A konečně dalších sedm dní se měnil v sedlou krev a byl jen sražená krev.

Bytost tohoto zázračného vladaře naplňovala všechny ostatní pány strachem. Zpráva o tom se roznesla, všichni páni jednotlivých kmenů se doslechli o divotvorném vladaři. A to byl počátek velikostí Quicheů, když vladař Gucumatz, Opeřený had, podal důkazy své moci. Jeho obraz nevyřadil z paměti jeho synů a vnuků.

A nečinil to všechno, aby byl zázračným vladařem. Požíval toho jen jako prostředku k ovládnutí všech kmenů, jako důkaz, že jen jeden je povolán za vladaře kmenů.

To bylo už čtvrté pokolení vladařů. Pokolení divotvorného vladaře zvaného Gucumatz, Opeřený had, který byl Pánem rohože i Zástupcem pána rohože.¹⁷²⁾

Vladaři zanechali potomky a následovníky a ti vládli a panovali a zplodili zase syny a ti vykonali mnoho věcí.

Tak se narodili i Tepepul a Iztayul. Jejich vláda představovala páté pokolení vladařů a každé pokolení vladařů zplodilo další syny.

X

Na tomto místě uvedeme jména šestého pokolení vladařů. Byli to dva velcí vladaři. *Gag-Quicab* se jmenoval první vladař a druhý *Cavizimah*. Vykonali velké věci, ten Quicab a Cavizimah. Proslavili jméno Quiché, neboť byli opravdu moudří.

Porazili, rozptýlili obyvatelstvo venkova i měst, jež náležela sousedním kmenům malým i velkým. Bylo mezi nimi někdejší město a kraj Cakchiquelů, nynější *Chuvilá*, Mezi kopřivami,¹⁷³⁾ město Rabinalů *Pamacá*,¹⁷⁴⁾ město *Caoqueš*,¹⁷⁵⁾ *Zaccabahá*¹⁷⁶⁾ a města obyvatel *Zaculeu*,¹⁷⁷⁾ *Chuvi-Miquiny*,¹⁷⁸⁾ *Xelabú*,¹⁷⁹⁾ *Chuvá-Tzacu*¹⁸⁰⁾ a *Tzolahché*.¹⁸¹⁾

Tato města Quicabem opovrhovala. I zahájil proti nim válku a vskutku dobyl a vyplnil území i města Rabinalských, Cakchiquelů i Mamů ze Zaculeu. Přišel a porazil všechny kmeny a daleko donesli zbraně válečníci (Quicabovi). (Jestliže) jeden nebo dva kmeny nepřinesly poplatky, už udeřil na všechna jejich města a musely přinášet daň Quicabovi a Cavizimahovi.

Uvrhli protivníky do otroctví, píchali je a ostřelovali je šípy u stromů, a tak tamti pozbyli slávy, pozbyli moci. Takový byl zánik měst, naráz byla srovnána se zemí. Jako když udeří blesk a rozrazí skálu, tak přemohla náhle hrůza poražené kmeny.

Před *Colché* leží dnes jako znamení města, které Quicab zničil, pahorek z kamenů jakoby podřatých ostřím sekery. Leží na rovině zvané *Petatayub*¹⁸²⁾ a všichni mimojdoucí ho mohou dnes jasně vidět jako svědectví Quicabovy síly.

Nemohli ho zabít ani porazit, byl to opravdu neohrožený muž a všechny kmeny mu platily daň.

A po poradě rozhodli všichni quicheští páni opevnit všechny valy a města, když už města všech kmenů byla dobytá.

Pak vyslali hlídky, aby pátraly po nepříteli, a založili osady v dobytých místech, „kdyby se náhodou kmeny vrátily, aby obsadily město,“ jak prohlásili na poradě všichni páni.

Pak se odebrali na svá místa. „Toto budou naše pevnosti a naše osady, naše valy a naše hradby, zde se prokáže naše síla a naše statečnost,“ prohlašovali páni, když se ubírali na místa určená každému klanu, aby se utkali s nepřitelem.

Po vydání těchto pokynů se odebrali na vyznačená místa, kde bydlívaly kmeny.

„Jen jděte, vždyť je to stejně už naše země! Nebojte se! Jsou-li tu ještě nepřátelé a přijdou-li, aby nás usmrtili, dejte mi rychle vědět a já přijdu a budou syny smrti!“ hovořil k nim Quicab, když se s nimi všemi loučil. Byli při tom také Vznešený a Mluvčí lidu.¹⁸³⁾

Tehdy vyrazili lučištníci a prakovníci, jak jim říkali. Tehdy se rozptýlili dědové a otcové veškerého plemene Quicheů. Byli na každém kopci jako strážcové kopců, ti obránci s šípy a praky. Odtáhli jako válečné hlídky. Nelišili se od ostatních Quicheů původem ani neuctívali odlišné bohy. Vyrazili jen opevňovat města: vyrazili obyvatelé z *Uvily*,¹⁸⁴⁾ obyvatelé *Chulimalu*,¹⁸⁵⁾ z míst *Zaquiya*,¹⁸⁶⁾ *Xabbaquieh*,¹⁸⁷⁾ *Chi-Temah*, *Vahxalahuh*,¹⁸⁸⁾ pak ještě obyvatelé z *Cabracánu*,¹⁸⁹⁾ *Chabica-Chi-Hunahpú* a z míst *Macá*,¹⁹⁰⁾ z *Xoyabahu*,¹⁹¹⁾ *Zaccabahu*,¹⁹¹⁾ *Ziyahy*,¹⁹²⁾ *Miquiny*, *Xelahuhu* a od pobřeží. Vyrazili jako válečné hlídky a obránci země, odešli na rozkaz Quicabův a Cavizimahův, kteří byli Pán rohože a Zástupce, a na rozkaz Vznešeného a Mluvčího, kteří s nimi tvořili čtvero vládařů.

Byli vysláni na stráž proti nepřátelům Quicaba a Cavizimaha, tak se jmenovali oba vladaři z rodu Caveců, *Queemy*, to bylo jméno panovníka Nihaibů, a *Achac-Iboye*,¹⁹³⁾ to bylo jméno panovníka Ahau-Quicheů. Tak se nazývali vladaři, kteří je vyslali, kteří je vypravili na výzvědy. Tak se vydali jejich synové a poddaní do vysočiny, každou vyvýšeninu obsadili.

Vypravili se ihned a přiváděli zajatce, přiváděli vězně před Quicaba, Cavizimaha, Galela i Ahtzic-Vinaca. Lučištníci i prakovníci vedli válku, chytali zajatce a vězně.

Někteří z těch obránců předsunutých míst se vyznamenali jako hrdinové. A vladaři je chválili a odměňovali, když se vraceli se svými zajatci a vězni.

Nakonec byla svolána porada na příkaz Pána rohože a Zástupce pána rohože a Vznešeného a Mluvčího lidu. A rozhodli a řekli, aby ti, kdo tam byli první, obdrželi hodnost zástupců svého klanu. „Já zůstávám Pánem rohože! Já zůstávám Zástupcem pána rohože! Mně zůstane hodnost Pána rohože a tobě, Vznešený vladaři, tobě zůstane hodnost Vznešeného,“ prohlásili všichni páni na té poradě.

A stejně se zachovali i Tamubové a Ilocabové. Za stejných podmínek rozhodovaly všechny tři skupiny Quicheů, když prvně vybíraly pohlaváry a uváděly mezi vznešené své syny a poddané. Takový byl výsledek porady.

Ale nestali se pohlaváry zde, v quicheské zemi, známe jméno obce, kde byli prvně jmenováni synové a poddaní pohlaváry. Bylo to na společné výpravě, kdy každý obsadil svůj pahorek a pak se všichni shromáždili. *Xebalax* a *Xecamax* se jmenují ty kopce, kde byli jmenováni pohlaváry, kde dostali své hodnosti. Stalo se to v městě *Chulimulu*.¹⁹⁴⁾

Tak došlo k jmenování, k dosazení a k označení dvaceti vznešených, dvaceti pánů rohože a zástupců pána rohože a jmenovali je do jejich funkcí Pán rohože a Zástupce pána rohože a Vznešený a Mluvčí lidu. Své hodnosti obdrželi všichni vznešení pohlaváři a vojenští hodnostáři.¹⁹⁵⁾ Tato jména dostali ti bojovníci, když jim udělili tituly a hodnosti na jejich trůnech a křeslech jako prvním synům a poddaným kmene Quicheů, jako pátráčům a nasloucháčům, lučištníkům a prakovníkům, valům a branám, tvrzím a pevnostem národa Quicheů.

Zrovna tak si počínali Tamubové a Illocabové. Na každém místě ustanovili a povýšili první syny a poddané.

Takový je tedy původ vznešených a pánů rohože i hodností, kterých se dodnes užívá na každém z těch míst. Takový byl počátek, tak vznikli. Vznikli na rozkaz a podle vzoru Pána rohože a Zástupce pána rohože, Vznešeného a Mluvčího.

XI

Nyní vypovíme jméno domu božího. Také ten dům se označoval jménem božstva. *Velká stavba Tohilova* se jmenovala budova chrámu Tohilova u Caveců. *Avilix* bylo jméno chrámu Avilixova u Nihalbů. *Hacavitz* bylo jméno budovy chrámu kabavuilova u Ahau-Quicheů.¹⁹⁶⁾

Tzutuhá se nazývala veliká stavba, která je k spatření v *Cahbahá*, a v ní byla umístěna kamenná modla, které se klaněli všichni quicheští páni, a s nimi ji uctíval i všechen lid.¹⁹⁷⁾

Lid přinášel své obětiny nejprve Tohilovi a potom skládal hold Pánu rohože a Zástupci pána rohože. Potom

předkládali vladařům drahá pera a poplatky. A ti vladaři, kterým se klaněli a sloužili, to byli Pán rohože a Zástupce pána rohože, dobyvatelé měst.

Velcí vladaři a kouzelníci byli ti moudří vladaři Gucumatz a Cotuhá a moudří panovníci Quicab a Cavizimah. Věděli, zda dojde k válce, a všechno bylo před jejich očima jasné. Viděli, zda nastane umírání či hlad, zda dojde k nepokojům.

Věděli, kde to mohou i vidět, věděli, kde je kniha, které říkali *Popol Vuh*, Posvátná kniha kmene.

Ale nejen tím bylo postavení vladařů mocné; významné byly také jejich posty. Tím spláceli, že byli stvořeni (že mají palác), tím spláceli, že vládnou.¹⁹⁸⁾ Postívali se dlouho a obětovali božstvům. Postili se takto: devět mužů se postilo a dalších devět konalo oběti a páliło kopál. A ještě dalších třináct se postilo a druhých třináct přinášelo oběti a páliło kopál před tváří Tohilovu.¹⁹⁹⁾

A před božstvem směli jíst jenom ovoce – zapoty, matazany a mombíny. Kukuřičné placky jíst nesměli.²⁰⁰⁾

Ať už jich sedmnáct přinášelo oběti či se jich deset postilo, opravdu nic nejedli.²⁰¹⁾ Plnili svou velkou povinnost a tak dávali najevo, že jsou vladaři.

Ani ženy u sebe neměly, s kterými by spaly, naopak – postili se v odříkání o samotě. Postili se v domě božstva, celý den se modlili, páliło kopál a konali oběti. Od soumraku do svítání tam zůstávali, naříkali ve svých srdcích, naříkali ve svých nitrech a modlili se za život i za štěstí pro své syny a poddané a také za svou vládu. Své tváře obraceli k nebi.

Slyšme jejich prosby k božstvu, jejich modlitby. Toto byla prosba jejich srdcí:

„Ó krásno dne, ó Huracáne, ó Srdce nebes i země!
Ó dárče plnosti a hojnosti,²⁰²⁾ dárče dcer a synů!

Obrat k nám svoji moc, vylij na nás svou plnost a hojnost!

Dej život a růst svým synům a poddaným, ať se rozmnožují a rozmáhají tví živitelé, tví udržovatelé!

Dej dcery a syny těm, kteří tě vzývají na cestách a na mýtinách, u řek a v roklinách, pod stromy a pod liánami!

Ať je nepotká nehoda ani neštěstí!

Ať se lež či podvod nevetře před ně ani za ně!

Ať neklesnou, ať se nezraní!

Ať nesmilní, ať nepropadnou soudu!

Ať neupadnou při sestupu ani při výstupu!

Ať nenarazí na překážku ani před sebou, ani za sebou!

Ať je nepotká pohroma!

Daruj jim dobré cesty, krásné rovné cesty!

Ať je nepotká nehoda ani neštěstí tvou vinou, tvým kouzlem!

Ať se v životě daří těm, kteří tě živí, kteří ti slouží – před tvými ústy, před tvou tvář, Srdce nebes, Srdce země, Zahalená síla a ty, Tohile, Avilixi a Hacavitzi, klenbo nebes, povrchu země, čtvero úhlů nebes, čtvero stran země!

Jen pokoj a mír ať vládne před tvými ústy, před tvou tvář, ó kabavuile!“

Tak se modlili vladaři a zatím uvnitř se postilo devět mužů, třináct mužů a sedmnáct mužů.²⁰³¹ Po celý den se postili a jejich srdce sténala pro jejich syny a poddané, pro všechny jejich ženy a děti. Každý z vladařů tak plnil svou povinnost.

To byla cena za světlo, za život, cena za vládu nebo za hodnost Pána rohože nebo Zástupce pána rohože, Vzneseného a Mluvčího lidu.

Vládli vždy dva a ve dvou nastupovali jedni po dru-

hých, aby nesli břímě vlády nad lidem a nad veškerým kmenem Quicheů.

Původ podání a původ obyčeje, jak udržovat a živit bohy, byl společný. A obdobný byl i původ podání a původ obyčejů u Tamubů a Ilocabů, u Rabinalských, Cackhiquelů, u lidí z Tziquinahy, Tuhalahy i Uchabahy. Tam v quicheské zemi naslouchaly uši stejným slovům a všichni si stejně počínali.

Ale nejen v tom tkvěla jejich vláda. Nemrhali dary svých živitelů a služebníků, kteří jim připravovali jídlo a nápoje. Nekupovali je ovšem; dobyli a uchvátili své panství, svou moc a vládu.

A že si vydobyli pole a města, to také nebylo nadarmo. Kmeny malé i kmeny velké platily vysoké výkupné. Přinášely drahokamy a přinášely vzácné kovy, přinášely včelí med, náramky ze smaragdů a jiných kamenů a koruny ze zelených per.

Poplatky všech kmenů putovaly před divotvorné vladaře Gucumatze a Cotuhu, před Quicaba a Cavizimaha, Pána rohože a Zástupce pána rohože, Vzneseného a Mluvčího lidu. Nebylo toho málo, co oni dokázali, a nebylo málo kmenů, které si podrobili. Od mnoha kmenových větví plynuly poplatky do země Quiché. Když je přinášely, přicházely s neveselou.

Moc quicheských vladařů však nevyrostla přes noc. Až Gucumatz, Opeřený had, zahájil růst říše. To byl počátek růstu, růstu země Quiché.

A nyní vypočítáme pokolení vladařů a jejich jména, znovu vyjmenujeme všechny vladaře.

XII

Zde tedy předkládáme pokolení a posloupnost všech vlád, které vzaly počátek v našich prvních pradědech, v našich prvních praotcích Balam-Quitzeovi, Balam-Acabovi, Mahucutahovi a Iqui-Balamovi, když se objevilo slunce a když se objevil měsíc a hvězdy.

Nyní tedy začneme vyjmenovávat pokolení, posloupnost vlád od prvopočátku rodu, jak nastoupili vladaři na trůn, od nastolení až do jejich smrti; každé pokolení vladařů i předků, stejně jako i vladaře města, všechny a každého z vladařů jednotlivě. Zde tedy se seznámíme s jedním každým z vladařů, zde se seznámíme s každým z vladařů kmene Quicheů:

BALAM-QUITZÉ, základ rodu Caveců.

QOCAVIB, druhé pokolení po Balam-Quitzeovi.

BALAM-CONACHÉ, s nímž byla zavedena hodnost Pána rohože, třetí pokolení.

COTUHÁ a IZTAYUB, čtvrté pokolení.

GUCUMATZ a COTUHÁ, počátek divotvorných vladařů, a to bylo páté pokolení.

TEPEPUL a IZTAYUL, z šestého pokolení.

QUICAB a CAVIZIMAH, sedmé pokolení vladařů.

TEPEPUL a IZTAYUB, osmé pokolení.

TECUM²⁰⁴⁾ a TEPEPUL, deváté pokolení.²⁰⁵⁾

VAHXAQUI-CAAM a QUICAB, desáté pokolení vladařů.²⁰⁶⁾

VUCUB-NOH a CAUTEPECH, jedenácté pokolení vladařů.

OXIB-QUEH a BELEHEB-TZI, dvanácté pokolení vladařů. Ti panovali, když přišel *Donadiú*, a byli od Kastilců pověšeni.²⁰⁷⁾

TECUM a TEPEPUL, kteří odváděli poplatky Kastilcům; zanechali syny a byli třináctým pokolením vladařů.²⁰⁸⁾

DON JUAN DE ROJAS a DON JUAN CORTÉS,²⁰⁹⁾ čtrnácté pokolení vladařů, byli syny Tecuma a Tepepula.

Toto byla pokolení a posloupnosti vlád Pánů rohože a Zástupců pána rohože u Quicheů z rodu Caveců.²¹⁰⁾

A nyní přistoupíme znovu k vyjmenování rodů. Toto jsou velké rodové domy každého z pánů družiny Pána rohože a Zástupce pána rohože. Toto jsou jména devíti rodů Caveců, devíti velkých rodových domů, a toto jsou hodnosti pánů jednotlivých velkých rodových domů.²¹¹⁾

AHAU-AHPOP, pán jednoho velkého rodového domu. *Cuhá*, jméno toho velkého rodového domu.

AHAU-AHPOP-CAMHÁ, jeho velký rodový dům se nazýval *Tziquinahá*.

NIM-CHOCOH-CAVEC měl jeden velký rodový dům.

AHAU-AH-TOHIL, jeden velký rodový dům.

AHAU-AH-GUCUMATZ, jeden velký rodový dům.

POPOL-VINAC CHITUY, jeden velký rodový dům.

LOLMET-QUEHNAY, jeden velký rodový dům.

POPOL-VINAC PAHOM TZALATZ IXCUXEBÁ, jeden velký rodový dům.

TEPEU-YAQUI, jeden velký rodový dům.

To je tedy devatero rodů Caveců. A každý z rodů, který patřil k těmto velkým rodovým domům, měl množství synů a poddaných.

A nyní uvedeme devět velkých rodových domů Nihaibů.

Ale napřed se zmíníme o posloupnosti vlády. Jeden společný prvopočátek měla ta jména, když začalo svítit slunce, když se objevilo světlo.

BALAM-ACAB, první praděd a praotec.
 QOACUL a QOACUTEC, druhé pokolení.
 COCHAHUH a COTZIBAHÁ, třetí pokolení.
 BELEHEB-QUEH (I.), čtvrté pokolení.
 COTUHÁ (I.), páté pokolení vladařů.
 BATZÁ, šesté pokolení.
 IZTAYUL, sedmé pokolení vladařů.
 COTUHÁ (II.), osmá posloupnost vlády.
 BELEHEB-QUEH (II.), devátá posloupnost.
 QUEMÁ, tak nazývaný, desáté pokolení.
 AHAU-COTUHÁ, jedenácté pokolení.

DON CHRISTOBAL, jeho jméno, který vládl v čase Kastilců.

DON PEDRO DE ROBLES, nynější Vznešený.

A toto jsou nyní pohlaváři, podřízení Vznešenému. Nyní vyjmenujeme pány každého velkého rodového domu Nihaibů.

AHAU-GALEL, hlavní vladař Nihaibů, pohlavár jednoho velkého rodového domu.

AHAU-AHTZIC-VINAC měl jeden velký rodový dům.

AHAU-GALEL CAMHÁ, jeden velký rodový dům.

NIMÁ-CAMHÁ, jeden velký rodový dům.

UCHUCH-CAMHÁ, jeden velký rodový dům.

NIM-CHOCOH-NIHAIB, jeden velký rodový dům.

AHAU-AVILIX, jeden velký rodový dům.

YACOLATAM, jeden velký rodový dům.

NIMÁ-LOLMET-YCOLTUX, jeden velký rodový dům.

Toto jsou tedy velké rodové domy Nihaibů. Toto byla jména devíti rodů Nihaibů, jak zní jejich jméno. Početné byly rodiny jednoho každého z pánů, jejichž jména jsme uvedli.

A zde uvádíme posloupnost kmene Ahau-Quicheů, jehož pradědem a praotcem byl

MAHUCUTAH, první člověk.

QOAHAU, jméno druhého pokolení vladařů.

CAGLACÁN.

COCOZOM.

COMAHCUN.

VUCUB-AH.

COCAMEL.

COYABACOH.

VINAC-BAM.

Toto byli vladaři Ahau-Quicheů, toto je posloupnost jejich pokolení. A nyní ještě pohlaváři jednotlivých velkých rodových domů. Ahau-Quicheové měli jen čtyři velké rodové domy.

AHTZIC-VINAC-AHAU se jmenoval hlavní vladař, pán jednoho velkého rodového domu.

LOLMET-AHAU, druhý pohlavár jednoho velkého rodového domu.

NIM-CHOCOH-AHAU, třetí pohlavár jednoho velkého rodového domu.

HACAVITZ, čtvrtý pohlavár jednoho velkého rodového domu.

Velké rodové domy Ahau-Quicheů byly tedy čtyři.

A byli tři NIM-CHOCOHOVÉ, Velcí vyvolenci, kteří byli jakoby tři ctihodní otcové všech pánů u Quicheů. Ti tři Chocohové se scházeli a vyjevovali slovo matek, slovo otců, značně velký byl vliv těchto tří Vyvolených. Byli to tedy Nim-Chocoh Caveců, Nim-Chocoh Nihaibů, druhý z nich, a Nim-Chocoh-Ahau Ahau-Quicheů, který byl třetím Nim-Chocohem, čili trojice Chocohů, z nichž každý zastupoval svůj rod.

A takové jsou tedy dějiny Quicheů. Více o nich nemůžeme povědět, protože už není, ztratila se nejstarší kniha Popol Vuh, kterou mívají kdysi vladaři.²¹²⁾

A takový je konec všech Quicheů, obyvatel místa řečeného *Santa Cruz*, Svatý Kříž.²¹³⁾

LETOPISY CAKCHIQUELŮ

(VÝBOR)

PUTOVÁNÍ Z TULÁNU

.....

[6.] Pak¹⁾ nám přikázaly naše matky a naši otcové, nám, třinácti klanům sedmi kmenů a třinácti oddílům válečníků, abychom se vydali na cestu. V tmách a v noci jsme šli k Tulánu. Pak jsme odevzdali daň, když odevzdalo daň sedm kmenů a válečníci. Shromáždili jsme se v řadách nalevo od Tulánu, tam bylo našich sedm kmenů. Napravo od Tulánu se shromáždili v řadách válečníci. Nejdříve zaplatili poplatky válečníci.

.....

[7.] Pak bylo řečeno a nařízeno našim matkám: „Jděte, synáčkové, jděte, dcerušky, toto budou vaše povinnosti, vaše práce, těmi vás pověřujeme.“ Tak k nim promluvil Obsidiánový kámen, Mluvící kámen, *Chay Abah*.²⁾ „Jděte, ať uvidíte své hory, svá údolí; tam na druhé straně moře jsou vaše hory a vaše údolí, děťátka moje! Tam se vám rozjasní tváře. To jsou dary, které vám dám, bohatství a vládu.“ To bylo řečeno třinácti klanům sedmi kmenů, třinácti oddílům válečníků. A dostali pak Dřevo a Kámen.³⁾ Sestupovali k Tulánu a k Xibalbay, když dostali Dřevo a Kámen, jak vyprávěli naši praotcové, naši předkové...

.....

[12.] Pak se ozbrojili luky a štíty, oblékli bavlněné a pérové košile a pomalovali se křídou. A přiletli čmeláci a vosy, bláto, tma, déšť, mraky, mlha. Pak nám bylo řečeno: „Budete dostávat opravdu veliké daně. Neusněte a zvítězíte, nebudete poníženi, dětátka moje. Vzrostete, budete mocní. Budou vám patřit, budou vaším majetkem štíty, bohatství, šípy a kulaté štíty...“ To nám bylo řečeno, když jsme směřovali k Tulánu, před příchodem sedmi kmenů a válečníků. A bylo to opravdu děsivé, když jsme dorazili do Tulánu, když nás provázeli žlutí čmeláci, žluté vosy, mraky, mlha, bláto, tma a déšť, když jsme došli do Tulánu.

[13.] A hned nastoupily věštby. U bran Tulánu zazpíval pták zvaný *Chahal Zivan*, Strážce roklí; zazpíval, když jsme opouštěli Tulán: „Zemřete, budete poraženi, jsem vaše sudba...“

[14.] Pak zazpíval jiný pták, jménem *Tucur*, sova, sedící v koruně červeného stromu, ten nám také prorokoval: „Já jsem váš osud...“

Nakonec zazpíval na nebesích pták zvaný *Canixt*, papoušek, i on mluvil: „Jsem vaše neblahá věštba, zemřete!“ Ale my jsme ptákovi odpověděli: „Mlč, jsi jen znamení léta. Zpíváš, když začíná léto a ustanou deště, pak zpíváš.“ To jsme mu řekli.

[15.] Pak jsme dorazili na mořský břeh. Tam byly shromážděny všechny kmeny a bojovníci, na mořském břehu. A když se zamyslíli, srdce jim sevřel strach. „Není cesty, jak se dostat přes moře. Není známo o nikom, že by se dostal přes moře,“ mluvili mezi sebou válečníci a sedm kme-

nů. „Kdo má dřevo, s kterým bychom přepluli, mladší bratříčku?⁴⁾ Ty jsi naše spása,“ říkali všichni. „Jen jděte napřed, naši starší bratři,“ řekli jsme jim my. „Ale jak jenom přejdeme?“ říkali jsme všichni. Pak naříkali: „Smiluj se nad námi, náš mladší bratříčku, neboť všichni jsme tu seskupeni na mořském břehu, ale nevidíme své hory a svá údolí.“

Jestli tu usneme, budeme přemoženi, my, starší synové, pohlaváři a hlavy, přední válečníci sedmi kmenů, ó mladší bratříčku!“... Tak mluvili mezi sebou ti, kteří zplodili kmen Quicheů.⁵⁾ A naši předkové jim odpověděli: „Mluvíme stejně jako vy. Ruce k dílu, starší bratři, nepřišli jsme, abychom tu uvázli na mořském břehu, abychom nemohli spatřit svou vlast, o níž nám bylo řečeno, že ji uvidíme, vy, naši bojovníci, my, sedmero kmenů. Hned teď se vrhněme na moře.“ To jim řekli a všichni se zaradovali.

„Když jsme procházeli branou Tulánu, dostali jsme červenou hůl a to je naše sudba, a proto nám říkají Cakchiquelové,⁶⁾ ó synáckové,“ řekli naši předkové. „Zaražme konec svých holí do písku v moři a brzy přejdeme moře po písčínách s pomocí červených dřev, jež jsme obdrželi v branách Tulánu.“ A tak jsme přešli po navršeném písku, když se rozšířilo dno moře i mořská hladina.⁷⁾ Hned potom se poradili: „Tu je naše naděje. Až narazíme na první zemi, tam se shromáždíme,“ řekli. „Jen tam se teď můžeme setkat, když jsme teď odešli z Tulánu.“

[17.] Pak vyrazili a přešli po písku. Ti, kteří šli vzadu, vstupovali do moře, když my jsme vycházeli z vod.

.....

PŘÍCHOD ŠPANĚLŮ

[144.] Toho roku přišli lidé Castilán. Před čtyřiceti devíti lety přišli do *Xepit Xetululu*⁹⁸ lidé Castilán. Na den 1 Ganel, 1 Králík [20. února 1524], byli poraženi Quicheové od lidí Castilán. Řečený *Tunatiuh Avilantaro*⁹⁹ si podmanil všechny jejich kmeny. Předtím byly jejich tváře neznámé, uctívalo se Dřevo a Kámen.

[145.] Když přišli do *Xelahubu*,¹⁰⁰ porazili muže Quiché; všichni Quicheové, kteří vyrazili proti těm Castilán, byli potřeni. Tam před Xelahubem okusili lidé Quiché úplnou porážku.

[146.] Vzápětí vytrhli [lidé Castilán] k městu Gumarcaahu a tam jim vyšli vstříc Pán rohože a Zástupce pána rohože. A lidé Quiché zaplatili poplatky. Vladaři byli Tunatiuhem vydáni hned na mučení.

[147] Na den 4 Quat, 4 Ještěrka [7. března 1524], byli Pán rohože a Zástupce pána rohože od Tunatiuha upáleni. Pokud byla válka, nemělo Tunatiuhovo srdce soucit s lidmi.

Potom přišel od Tunatiuha posel ke [cakchiquelským] vladařům, aby odeslali bojovníky: „Ať mužové Ahpozotzila a Ahpoxahila, vladaře domu Tzotzilů a vladaře domu Xahilů, vytrhnou do boje proti lidu Quiché,“ vzkazoval posel vladařům. Rozkaz Tunatiuhův byl ihned vykonán a dva tisíce bojovníků vytrhlo do boje proti Quicheům.

Odešli jen ti z města [Iximché], ostatní válečníci se k vladařům nedostavili.¹⁰¹ Jen třikrát vyrazili bojovníci pro poplatky k lidu Quiché. I my, my také jsme vybírali pro Tunatiuha, děťátka moje!

Na den 1 Hunahpú, 1 Střelec [12. dubna 1524], přitrhli lidé Castilán do města Iximché, Tunatiuh bylo jméno jejich vůdce. Vladaři *Belehé Qat* a *Cahí Ymox*¹⁰² se ihned odebrali na schůzku s Tunatiuhem. Srdce Tunatiuhovo bylo vladařům nakloněno, když vstoupil do města. Stalo se to bez boje a Tunatiuh byl spokojen, když přišel do Iximché. Takto přišli kdysi lidé Castilán, děťátka moje! Šířili hrůzu, když přišli. Podivné byly jejich tváře. Vladaři je pokládali za bohy. My sami, vaši otcové, jsme je viděli, když přišli do Iximché.

Tunatiuh přespal v domě Tzupamově. Nazítří vůdce [Alvarado] vyšel a na bojovníky padl děs. Zamířil k paláci vladařů: „Proč válčíte proti mně, když bych já mohl válčit proti vám?“ řekl. A vladařové odpověděli: „Žádné válčení, protože válka, ta stojí životy mnoha válečníků. Tam jsi viděl jejich kosti v roklích.“ Poté vstoupil do domu pohlavára *Chicbala*.

[149.] Pak se Tonatiuh vyptával vladařů na jejich nepřátele a vladaři odpověděli: „Naši nepřátelé jsou dva: Tzutuhilové, *Panatacatšit*,¹⁰³ ó bože!“ To řekli vladařové.

Už za pět dní nato vyrazil Tonatiuh z města. Potom byli Tzutuhilové od lidí Castilán podmaněni. Na den 7 Camey, 7 Smrt [18. dubna 1524], byli Tzutuhilové od Tunatiuha poraženi.

[150.] Za pětadvacet dní poté, co přišel do města [Iximché], vytrhl Tunatiuh do Cuzcatánu,¹⁰⁴ cestou pak

zničil Atacat. Na den 2 Quieh, 2 Jelen [9. května], pobili lidé Castilán Atacatské. Všichni válečníci i jeho Yaquiové¹⁵⁾ provázeli Tunatiuha při dobývání.

[151.] Dne 10 Hunahpú, 10 Střelec [21. července 1524], se vrátil z Cuzcatánu [do Iximché]... Tunatiuh pak požádal o vladařskou dceru a vladaři mu ji dali.

[152.] Pak se Tunatiuh obrátil na vladaře znovu a žádal drahé kovy. Zachtělo se mu hromady kovů, ať už to byly nádoby z kovů, členky z kovů. A protože mu je nepřinesli hned, rozzuřil se Tunatiuh a spustil na vladaře: „Proč jste mi nepřinesli drahé kovy? Nedáte-li přinést zlato a stříbro vašich kmenů, upálím vás, oběsím vás!“ křičel na vladaře.

[153.] Pak je Tunatiuh odsoudil k zaplacení 1 200 pesos ve zlatě. Vladaři se snažili, aby jim poskytli úlevu, a rozplakali se. Ale Tunatiuh zůstal neoblomný a řekl jenom: „Obstarejte kovy a přineste je do pěti dnů. Běda vám, nepřineste-li je! Znáám své srdce!“ Tak pravil k vladařům.

POVSTÁNÍ CAKCHIQUELŮ

[154.] A už Tunatiuhovi snesli polovinu kovů, když se k vladařům dostavil jeden muž, spřeženec dáblův, a řekl: „Já jsem blesk [Huracán]. Zabiju lidi Castilán: propadnou ohni. Až udeřím do bubnu, ať všichni opustí město, ať vladaři přejdou na druhý břeh. Stane se to dne 7 Ahmak, 7 Sova [26. srpna 1524].“ Tak našeptával ten ďábel vlada-

řům. A vladaři skutečně uvěřili, že mají uposlechnout rozkazu toho muže. Už byla přinesena polovina kovů, když jsme se obrátili na útěk.

[155.] Na den 7 Ahmak, 7 Sova, jsme zahájili útěk. Opustili jsme město Iximché, opustili jsme je kvůli tomu ďáblu muži. Také vladaři odešli: „Tunatiuh zajisté brzy zahyne,“ prohlašovali. „Už není války v srdci Tunatiuhově, v této chvíli se raduje z kovů, které se mu snesly.“ Tak jsme, děťátka moje, opustili město kvůli tomu ďáblu muži na den 7 Ahmak, 7 Sova.

[156.] Ale Tunatiuh věděl, co podnikli vladaři. Za deset dní po našem útěku zahájil Tunatiuh boj. Na den 4 Camey, 4 Smrt [5. září 1524], začaly naše útrapy. Rozprchlí jsme se pod stromy, pod liány, děťátka moje. Všechny naše kmeny se pozdvihly proti Tunatiuhovi. Pak se lidé Castilán začali připravovat na odchod, vyšli z města, nechali je pusté.

A tu dotírali Cakchiquelové na lidi Castilán. Vyhlooubili příkopy, nastrojovali jámy na koně, zaráželi ostré kůly, aby je usmrtily. A současně všechn lid podnikal útoky. Mnoho lidí Castilán zahynulo a také koně zahynuli v jámách na koně. A také Quicheové a Tzutuhilové, všechny kmeny spojené s Castilány, byli hubeni od Cakchiquelů.

.....

[158.] Uběhlo šest měsíců druhého roku po našem útěku z města... když jím Tunatiuh projížděl, když se do něho vrátil a vypálil ho. Na den 4 Camey, 4 Smrt [7. února 1526], zapálil město. V šestém měsíci druhého roku války to provedl a znovu odešel...

[159.] Toho roku si naše srdce trochu odpočalo. Podobně i vladaři Cahí Ymox a Belehé Qat. Nepoddali jsme se lidem Castilán a přebývali jsme v *Holom Balamu*,¹⁶⁾ dětátka moje.

[160.] Rok a měsíc uplynul od chvíle, kdy Tunatiuh srovnal město se zemí, a lidé Castilán přitrhli k *Chij Xotu*.¹⁷⁾ Na den 1 Caoc, 1 Déš [27. března 1527], začala naše záhuba od lidí Castilán. Bojovali s naším lidem a válka stále pokračovala. Smrt mezi námi řádila zas a zase, ale žádný kmen neodváděl poplatky.

[161.] V tomto roce, zatímco jsme byli zaměstnáni válkou s lidmi Castilán, opustili tito lidé Chij Xot a zabydli se v městě *Bulbuxyá*.¹⁸⁾ Celý tento rok pokračovala válka. A žádný kmen neodváděl poplatky.

[162.] Patnáct měsíců poté, co se lidé Castilán objevili v Chij Xotu, byl zaveden poplatek *Kapitánovi* [Alvaradovi] a zavedl ho *Chintá Queh*. Na den 6 Tzii, 6 Pes [12. ledna 1528], byl zaveden poplatek zde v *Tzolole*.¹⁹⁾

[164.] A toho roku [1529] Ahpozotzil i Ahpoxahil, vladař domu Tzotzilů a vladař domu Xahilů, předstoupili před Tunatiuha. Pět roků a čtyři měsíce byli vladaři pod stromy, pod liánami. Neodešli pro své potěšení; byli rozhodnuti dát se od Tunatiuha třeba zabít, ale zprávy o nich se donesly až k Tunatiuhovi. Na den 7 Ahmak, 7 Sova [7. května 1530], vyšli tedy vladaři a zamířili do *Paruyaal Chay*; shromáždilo se množství pánů, vnukové vladařů, synové vladařů, množství lidu doprovázelo vladaře. V den

8 Noh, 8 Červ [8. května 1530], přišli do *Panchoy*. Tunatiuh se radoval před vladaři, že opět uviděl jejich tváře...

PO POVSTÁNÍ

[165.] Téhož roku byly vypsány strašlivé poplatky. Platili jsme Tunatiuhovi zlato a stříbro. A bylo mu předáno také čtyři sta mužů a čtyři sta žen na rýžování zlata. Všechen lid dobýval zlato. A čtyři sta mužů a čtyři sta žen bylo odvedeno, aby pracovali v *Pangánu*,²⁰⁾ kde z příkazu Tunatiuhova mělo být zbudováno kapitánovo město. To všechno, všecičko jsme viděli na vlastní oči, dětátka moje!

[166.] V prvních dvou měsících třetího roku, který probíhal od té doby, co vladaři vyšli z lesů, zemřel vladař Belehé Qat; zemřel na den 7 Quieh, 7 Jelen [24. listopadu 1532], zaměstnán rýžováním zlata. Po jeho smrti Tunatiuh neprodleně přispěchal, aby ustanovil jeho nástupce. Na pouhý příkaz Tunatiuhův byl nastolen *don Jorge*. Žádná rada se nesešla, aby ho vybrala. Tunatiuh pronesl projev k pohlavárům a pohlaváři uposlechli jeho příkazů. Neboť se vpravdě báli Tunatiuha.

[168.] Toho roku [1533] Ahpozotzil Cahí Ymox odešel do ústraní a ubytoval se ve městě. Rozhodl se pro ústraní, protože poplatky byly uvaleny i na pohlaváry a nakonec i na vladaře.

.....

[172.] Třináct měsíců po návratu Tunatiuha z Kastílie byl oběšen Cahí Ymox, Ahpozotzil, vladař domu Tzotzilů. Byl oběšen na den 13 Ganel, 13 Králík [26. května 1540], společně s *Quiyavit Caokem* na rozkaz Tunatiuha.

[173.] ...Na den 8 Iq, 8 Krev [16. března 1541], byl oběšen vladař *Chicbal* a s ním *Nimabah Quebchún*, ale to už neprovedl Tunatiuh, neboť se mezitím odebral do *Xuchipillánu*. Oběsil je jeho místodržící. Don Francisco [de la Cueva] provedl tu popravu.²¹⁾
Pět měsíců po oběšení vladaře Chicbala přišla zpráva, že Tunatiuh v Xuchipillánu zahynul...²²⁾

[174.] Toho roku došlo k velké pohromě, která zahubila lidi Castilán v *Panchoy*. Na den 2 Tihay, 2 Kamenný nůž [10. září 1541], nastal sesuv na hoře Hunahpú, z nitra hory se vyvalila voda, přinesla záhubu a smrt lidem Castilán. Vdova po Tunatiuhovi zahynula.²³⁾

KRISTIANIZACE

[175.] Osmý měsíc po té pohromě přišli do našeho domu otcové svatého Dominika, Fray Pedro Angulo a Fray Juan de Torres. Přišli z Mexika na den 12 Batz, 12 Opice [10. února 1542], a nám se dostalo od otců svatého Dominika prvního poučení. Pak se také objevila nauka v naší řeči. Naši otcové Fray Pedro a Fray Juan nás první vyučovali slovu božímu. Až do té doby jsme slovo a přikázání boží neznali. Žili jsme v temnotách a nikdo nám nekázal slovo boží.

A také otcové svatého Františka, otec Alamicer a otec klerik, nám kázali s otcí svatého Dominika. Přeložili do našeho jazyka zákon a brzy jsme byli od nich poučeni.

.....

[176.] ...Pátého měsíce šestého roku, když začalo vyučování slova božího, počalo z nařízení licenciáta Juana Rosera²⁴⁾ znovuoabydlování domů; lidé vyšli ze slují, vyšli z roklí. Na den 7 Caoc, 7 Děšt [30. října 1547], bylo znovu osídleno město Iximché a my jsme se tam vrátili se všemi kmeny.

.....

[177.] A pak [1549] dorazil don Cerrado²⁵⁾ ...a když přišel, postavil před soud lidi Castilán, osvobodil otroky, osvobodil vězně lidí Castilán. Poplatky snížil na polovic; učinil konec nuceným pracím. Donutil lidi Castilán, aby platili mzdu malým dělníkům, velkým dělníkům. Vladař Cerrado doopravdy zmenšil utrpení našich lidí. Já sám jsem ho viděl, děťátka! Opravdu množství muk jsme museli vytrpět...

**KNIHY
CHILAMA BALAMA
ČILI
PROROKA JAGUÁRA
NA YUCATÁNU**

(VÝBOR)

CAN AHAU, 4 PÁN, JE JMÉNO KATÚNU,¹⁾
 kdy se narodili Pauahové,
 kdy vladaři sestoupili.²⁾
 Třináct³⁾ katúnů takto vládli.
 A toto bylo jejich jméno, když vládli.

Can Ahau, 4 Pán, je jméno katúnu,
 kdy došlo k Velkému sestupu a k Malému sestupu,
 jak je nazývají.⁴⁾
 Třináct katúnů vládli
 a tak se nazývali, dokud trvala jejich vláda.
 Třináct [katúnů] panovali.

Can Ahau, 4 Pán, je název katúnu,
 kdy našli Chichen Itzu, Břeh Studny Čaroděje Vod.
 Tam dovršili makcil, zázračné vědění, jejich vladaři.⁵⁾

Odešly čtyři skupiny. Nazývaly se Cantzuculcab,
 Čtyři oddíly země.
 Příchozí z východu, do Kincolah Peténu zamířila
 jedna skupina.

Příchozí ze severu,
 do Nacocobu odešla jedna skupina.

Do tohoto místa [Chichen Itzy]
 odešla jedna skupina.

Do Holtun Zuyuuy na západ
 odešla jedna skupina.

Jest Čtvero pohoří, Canhec Uitz.
 Devět Hor, Bolonte Uitz, je jméno jejich
 [mateřské země].⁶⁾

Can Ahau, 4 Pán, se jmenuje katún,
 kdy byly zavalány čtyři oddíly,
 Cantzuculcab, Čtyři oddíly země, je jejich jméno.
 Byli prohlášeni za vladaře [za otce],
 když sestoupili do Chichen Itzy.
 Říkali jim Ah Itzá, lidé z Itzy.
 Vládli třináct katúnů.
 Pak došlo k převratu Hunac Ceela,
 jejich sídliště byla opuštěna.
 Utekli se do divokých lesů,
 Tanxulucmul, „Místo, kde končí pyramidy“,
 jejich jméno.

Can Ahau, 4 Pán, je katún,
 kdy křičely jejich duše.
 Třináct katúnů, Oxlahunte ti katun,
 tak vládli a trpěli.

Uaxac Ahau, 8 Pán, je katún,
 kdy přišli.⁷⁾
 Zbytky lidu Itzá se nazývali, když přišli,
 a pak vládli v Chakanputúnu.⁸⁾

Oxlahun Ahau, 13 Pán, je katún,
 kdy založili Mayapán
 a dostali jméno Maya uinic, lidé Maya.

V katúnu Uaxac Ahau, 8 Pán,
 byla zpustošena jejich země
 a rozptýlili se po celém kraji.⁹⁾
 Šest katúnů po pádu [Mayapánu]
 přestali se nazývat lidmi Maya.

Buluc Ahau, 11 Pán, je jméno katúnu,
 kdy skončilo jméno Maya u lidí Maya.
 Jméno všech je křesťané,
 poddaní
 svatého Petra v Římě a Jeho Veličenstva krále.¹⁰⁾

(CHILAM BALAM Z CHUMAYELU)

ZA VLÁDY POCHEK-IX-COY TRŮN JAGUÁRA
V CHICHEN ITZE.

Tehdy přišel kmen Copo
a přišli také Tutul Xiu, Toltekové.
Křoviny byly pokáceny
a vyčištěna země za jejich éry.
Jejich kněz Teppanciz obhlédl zemi.
On, Vyměřitel, vyměřil zemi.
Prošel jejich země křížem krážem,
sedm přechodů měla ta země.
Ah May stanovil hranice jejich krajů,
určil jim meze.
Vladař Mizcit
osvobodil jejich země.
Tehdy přichozí z různých míst
se usadili v zemi,
tehdy byl nastolen jejich mír.
[Toltekové] se chtěli stát vládci
a nastolit nový čas.
A začali pro ně vybírat daně v Chichen Itze.
V Tikuchu začali vybírat poplatky pro jejich
čtyři správce.
Byl zaveden jejich řád,
nastolena jejich říše,
počali jim sloužit.
Zavedli obětování a oběti,
svrhovali oběti do Posvátné studny,
aby si vládcové vyslechli jejich proroctví.

Neozvaly se však věštby obětí.
Naopak byl to Hunac Ceel z rodu Cauichů,
Cauich – jméno člověka,

to on vystrčil hlavu z otvoru studny na jižní straně.¹¹⁾
Ano, tak se to stalo.
Otevřel ústa svá a pak věštil.
Bylo to jeho proroctví, jeho věštba,
když mluvil.
A tu ho hned provolávali vládcem.
Posadili ho na trůn vladařů.
Provolávali ho správcem nad správci.
Nevládl nikdy předtím,
byl pouze ve službách Ah Mex Cuca z Chichen Itzy.
Nyní byl provolán vládcem,
On, kterého Ah Mex Cuc určil k oběti.
Prý orlice byla jeho matkou,
prý byl nalezen na hoře,
takové věštby se o tom vladaři vyrojily
po jeho nastolení.
Postavili mu vysoký palác vládcův [v Mayapánu],¹²⁾
budovali k němu schodiště.
Zasedl v nádherném paláci, postaveném
v roce Oxlahun Ahau, 13 Pán,
ten vladař, který vystoupil [z Posvátné studny].
Tehdy poprvé Ah Mex Cuc uslyšel o jeho proroctví,
o jeho vládě, o jeho povýšení.
Poblíž Baca [u Motulu] obdržel tuto zprávu Ah Mex Cuc.
Tam právě prodléval.
A tehdy uznal, že Hunac Ceel je vladař,
tehdy uznal jeho jméno,
tehdy se podrobil.
Tehdy mu začali sloužit i v Chichen.
Chichen Itzá bylo jméno toho města,
neboť tam přišel kdysi lid Itzá.
On [Hunac Ceel] dal odklidit kameny této země,

kameny hojnosti, kameny vztyčené lidem Itzá.¹³⁾
 Rozebrali je a svrhli do vody.
 Pak nastal úpadek Chichen Itzy.

(CHILAM BALAM Z CHUMAYELU – ZKRÁCENĚ)

PÍSEŇ VLADAŘE HUNAC CEELA, JEHO SVĚDECTVÍ:

Co je nás hodno?
 Drahocenný přívěsek na prsou.
 Co je ozdobou udatných?
 Můj plášť, má čelenka.
 Nepřikázali to bohové?
 Tak proč truchlit?
 Takový je každý z nás.
 Byl jsem jinochem v Chichen [Itze],
 když přitřhl zlý vojevůdce, aby uchvátil zemi.
 Jsou tu!
 V Chichen vládne hoře.
 Nepřátelé jdou!
 Ó v den Hun Imix, 1 Úroda,
 byl zajat pohlavár u Západní studnice.
 Ó kde jsi, bože?
 Ó stalo se to v den 1 Úroda, tak pravil.
 V Chichen vládne hoře.
 Nepřátelé jdou!
 Skryjte se! Skryjte se!
 Tak křičeli všichni.
 Skryjte se! Skryjte se!
 Vědí o tom všichni, kdo se sbíhají.
 Takový křik se rozlehl v den
 Hunte Yaxkin, 1 Nové slunce,
 v hrůzný den Cate Akyabil, 2 Noc, přišli.
 Jsou tu! Nepřátelé jdou!
 Našel se někdo, kdo by se jim postavil?
 Podruhé změřili jsme sílu.
 Jsou tu!
 Potřikrát slavili nad námi vítězství naši nepřátelé.
 Nepřátelé naši! Hlad!

Záhy nastane v Chichen, kde nyní vládne hoře.
 Nepřátelé jdou!
 Oxe Caan, 3 Zralost, byl onen den.
 Pohleďte na mne. Kdo jsem já, mluvčí
 v zástupu lidí?
 Jsem pokryt listím.
 Slyšte mne! Kdo jsem já,
 mluvčí z hlubin Putunu?
 Neznáte mne.
 Slyšte, slyšte! Narodil jsem se v noci.
 Kdo byli rodiče naši?
 Slyšte! Jsme průvodci vladaře Mizcita.
 Bude konec trápení.
 Ó já vzpomínám píseň, kterou jsem zpíval cestou!
 Nyní vládne hoře.
 Nepřátelé jdou.
 Slyšte mě, děl, umírám o svátku města.
 Slyšte mě, přijdu zas, vyvrátím nepřátelské město.
 To byla Hunacova touha, ty myšlenky choval v srdci.
 Nepokořili mne.
 Ve své písni vyprávím o tom, nač si vzpomínám.
 Teď vládne hoře!
 Jsou tu! Nepřátelé jdou!

(CHILAM BALAM Z CHUNAYELU)

PROROCTVÍ CHILAMA BALAMA, PROROKA JAGUÁRA,
 pěvce Kauil Chen v Maní:
 Na den 13 Pán, až skončí katún tohoto jména,
 aj, uvidí lidé Itzá,
 aj, uvidí tam v Tancah
 znamení Pána, jediného Boha.
 Přijde. Ukáže se dřevo zasazené mezi národy,
 aby ozářilo zemi.
 Pane, skončila se útěcha,
 skončila se závist,
 protože toho dne přišel nositel znamení.
 Ó Pane, jeho slovo pronikne k národům země!
 Ze severu, z východu přijde vládce,
 ó mocný Itzamná!¹⁴⁾
 Již přichází k tvému lidu tvůj vládce, ó lide Itzá!
 Již přichází, aby osvětil tvůj lid!
 Přijmi své hosty, vousatce,
 nositele božského znamení!
 Pane, dobré je slovo Boha, jenž k nám přichází,
 jenž přichází k tvému lidu se slovy o dni vzkříšení.
 Pročez nebude na zemi strach.
 Ó Pane, jediný Bože, jenž jsi nás stvořil,
 je dobré znamení božského slova?
 Pane: starý strom je nahrazen novým.

KATÚN 11 AHAU, 11 PÁN,
 první katún, který se počítá,
 katún počáteční.
 Ichcaansihó, Tvář narození nebes,
 byla trůnem tohoto katúnu,
 kdy přišli cizinci s rezivými bradami,
 děti slunce,
 muži světlých barev.
 Běda, naříkejme, protože přišli!
 Z východu přišli vousatci,
 když vstoupili do této země,
 poslové znamení božského,
 cizozemci z jiné země,
 reziví lidé... [text zničen]
 ...počátkem Májového květu.
 Běda, lide Itzá!
 Neb přicházejí bílí zbabělci z nebe,
 bílí synové nebe!
 Hůl bílých sestoupí z nebe,¹⁵⁾
 přijde z nebe, sestoupí na všech stranách,
 ráno uvidíte znamení, které ji oznamuje.
 Běda, naříkejme, že přišli!
 Neboť přišli velcí hromaditelé kamenů,
 velcí hromaditelé stavebních trámů,
 nepravé ibteelob, kořeny země,
 jimž na konci rukou vybuchuje oheň,
 zahalení do svých pláštů,
 s nimi provazy na věšení vladařů.
 Smutné bude slovo Hunab Ku, jediného Boha,
 jeho slovo k nám,
 až se rozprostře nad celou zemí
 slovo Boha z nebes!

Běda, naříkejme, že přišli!
 Běda, lide Itzá,
 vaši bohové už nemají síly!
 Ten pravý Bůh, jenž přichází z nebe,
 jen o hříchu bude mluvit,
 jen o hříchu bude učit.
 Jeho bojovníci budou nelidští,
 jeho smělí hafani krutí.
 Co si počne Ah Kin, Služebník slunce,
 co si počne Ah Bobat, Prorok,
 který naslouchá tomu, co se stane
 městům Mayapanu a Chichen Itze,
 Praporci Jelena a Břehu Studny Čaroděje Vod?
 Běda nám,
 mí mladší bratři,
 kteří v katúnu Uuc Ahau, 7 Pán, v dvaceti letí 7 Pán,
 poznáte přemíru muk
 a přemíru běd
 z poplatků vymáhaných
 násilím
 a s překotnou rychlostí!
 Jiný poplatek bude odváděn zítra
 a pozítří.
 Toto se chystá, děťátka moje!
 Připravte se snášet břemeno bídy,
 která přichází do vašich měst,
 protože katún, který nastupuje,
 je katún bídy,
 katún sváru se zlými duchy,
 katún Buluc Ahau, 11 Pán.

TAKOVÁ JE TVÁŘ KATÚNU,
 tvář katúnu 13 Pán, Oxlahun Ahau:
 Roztrší se obličej slunce.
 Rozbité se zřítí na bohy dneška.
 Pět dní bude hlodáno a k nespátrání slunce.
 Taková je podoba Oxlahun Ahau.

Znamení, jež dává Bůh,
 stanet se, že zemře vladař této země.
 Také budou dávní vladaři
 bojovat jedni proti druhým,
 až přijdou křesťané do této země.
 Tak dá náš otec Bůh znamení, že přijdou,
 neboť není svornosti,
 neboť přemnohá bída dolehla
 ze synů na syny.

Křesťany z nás nadělali,
 ale nechávají nás bloudit od jedněch k druhým jak zvěř.
 A Bůh je urážen těmi, kteří vysávají.

Tisíc a pět set třicet a devět,
 to je: rok 1539.

Na východě je brána
 domu dona Juana Monteja,¹⁶⁾
 který zavedl křesťanství
 do této země Yucalpeténu,
 na Yucatán.

(CHILAM BALAM Z CHUMAYELU)

POZNÁMKY

POPOL VUH

1) *Quiché* [kičé] označuje zde i v dalším textu jednak lid, příslušníky mayského kmene Quichéů; jednak zemi, jimi obývanou, nalézající se v nynější Guatemale; jednak také někdy hlavní město jejich „říše“; konečně také jazyk, kterým se zde hovořilo a hovoří, dialekt mayštiny, quicheštinu, v níž je také zapsán Popol Vuh. Podle A. Recinose slova *quiché*, *queché*, *quechelab* označují v guatemalských indiánských nářečích „les“ a pocházejí ze základu *qui* (též *quiy*, *quib*, *quij*, *gij* – podle Schultze-Jeny), jež znamená „mnoho, mnozí, četný“, a *che*, strom. A kraj Quichéů byl skutečně pokryt lesy a stromovím. Roku 1524, když vtrhl do země Pedro de Alvarado, nazývaný Slunce, bylo nitro nynější Guatemaly obýváno Quichey a jejich příbuznými, kmenem Cakchiquelů, jejichž hlavní město se nazývalo *Iximché* [išimčé; podle názvu jistého stromu]. Na západ od nich sídlili Mamové, na jižním okraji jezera Atitlánu Tzuruhilové. Aztécké jméno, z něhož vzniklo nynější španělské pojmenování Guatemala, znělo *Quauhlemallan* [kvavtlemallan] a spojenci Španělů Tlaxkaltekové jím označovali původně hlavní město Cakchiquelů; ale už i před conquistou znamenalo celou quicheskou zemi. Smysl má asi týž co Quiché – kraj lesů – a je to patrně aztécký překlad tohoto quicheského slova (v řeči nahuatl, aztéčtině, znamená *quauhtl* strom, *quauhtla* lesík). – Současný, nynější ráz krajiny západoguatemalské Vysočiny popisuje Termer takto: Vysočina bývá označována slovem „Altos“, její nadmořská výška se pohybuje mezi 2000–2600 metry a patří k sopečné části Guatemaly. V prohlubních, širokých kotlinách, úzkých svazích i údolínách se naskládaly masy sopečného původu – světlé pemzovité písky, lapilli a sopečný popel. Tyto materiály vyplnily nerovnosti půdy a vytvořily roviny. Jen místy se tento sypký a propustný materiál spojil v pevnější tuf, mnohde rozryla tuto masu tekoucí voda. Částečně i vítr, takže se jen na vyvýšeninách udržely souvislé rozlehlejší plošiny. Ty bývají méně zvlněné a jen slabě zbrázděné prameny a bystřinami. Zato jsou přervány často strmými, 80–100 m hlubokými roklemi, zvanými „barrancos“, vinoucími se po celé kilometry, než vstoupí do nějakého údolí. Deště i zemětřesení způsobují v nepevném materiálu odloupení celých velkých hmot ze stěn, které naze svítí mezi zelení lesního porostu ostatních svahů těchto roklí. Roviny samy sloužily Quicheům za pole, protože jsou bezlesé nebo na lesy chudé. Případné lesnaté ostrovy se skládají z jehličnanů, zvláště sosen, mezi nimiž jsou roztroušeny duby a olše, ale také světliny, kde v době vlhka bují trávnatý porost. Hustě

osídlená údolí, jako u Totonicapánu či Quetzaltenanga či v okolí San Marcoste, nemají však nyní po lese takřka ani stopy, jsou intenzivně obdělávána, pokryta souvislými lány kukuřice, přerušovanými občasnými pastvinami. Zde jsou roztroušena městečka, vesnice i jednotlivé usedlosti. Kraj křížují cesty, na nichž bývá vždy živo. – Hory nad těmito údolními mají ráz jiný. Na severu má pohoří ráz souvislých Kordiller, ale i zde je řetěz často přerušován osamělou vyvýšeninou, ať už je to sopka či homolovitá vulkanická navršenina či široká tabule se svaznými svahy. Hory jsou hustě porostlé souvislými jehličnatými i listnatými lesy, mýřiny jsou nedávného původu, osídlení řídké. Velehorskou pustinu pak charakterizuje hustá chumáčovitá tráva. – Obraz „Altos“ by byl neúplný bez mocných agáve, jež lemují vsude cesty. Kam oko pohlédne, zvláště k pohorím, vždy zahlédne pyšný vrcholek či stupňovitou pyramidu některé sopky. Od nejstarších dob hrály v náboženských představách domorodců důležitou roli, na jejich vrcholech bývala zřizována posvátná obětiště či místa modliteb. K názvu krajiny patří také četná jezera, ať už v kráterech (např. Chicabal), ať už jezera vzniklá přirozenou hrází (jako Atitlán).

1) *Mayské kmény*, mezi nimi i Quicheové, si podobně jako Aztékové představovali nejvyšší božské bytí jako dvojici, složenou z principu ženského i mužského, tedy bytí samo v sobě soběstačně spočínulé a tvořivé. U Aztéků se jmenovalo *Ometecuhtli* a sídlilo na vrcholku nejvyššího, třináctého nebe. S quicheským pojetím se významujeme na tomto místě a ještě na četných místech dalších, pokud pojednávají o stvoření světa. Jména této dvojice jsou různě obměňována: *Tzacol* [cacol; od *tza*, postavit, zhotovit] – Stvořitelka, Původkyně a *Bitol* (od *bit*, stvořit; stvoření, narození) – Stvořitel; *Alom* (od *al*, rodit; mládě; potomstvo) – Rodička; *Qaholom* [kaholom; od *qahol*, syn, *qaholah*, plodit syny] – Ploditel; *Ah-Tzac* [ach-c'ák; od *ah*, částice ve složeninách označujících činitele, který ovládá určitou činnost] – Tvůrkyně; *Ah-Bit* [ach-bit] – Tvůrce; *Hunahpú-Vuch* [chun-achpú-v'uč; ze slov *jun*, jeden, *ahpú*, střelec z foukačky na otrávené šípky, *vuch*, vačice, podle Morleye bská] – božstvo rodičů se dne; (*hunahpú* bylo také 20. kalendářní znamení, totožné s mexickým Xochitlem, který vystupuje jako sluneční symbol ve Vídeňském kodexu) – Hunahpú Vačice byl tedy ženský element rodičů se světla, dne; *Hunahpú-Utiú* (od *utiú*, kojot, *Canis latrans* Say, božstvo kukuřice a noci) – Hunahpú Kojot, mužská část dvojice; *Zaqú-Nimá-Tziú* [saki-nymá-cis; od *zac*, bílý, *nima*, veliký, *tziú*, koati, *Nasus nasycia* Tschudi] – Velká bílá koati, bohyně Matka, podle Raynaua bohyně jirfenky; *Nim-Ac* [nym-ak; od *nim* a od *ac*, pekární, *Dicoryles labiatus*] – Velký pekáři, podle Recinose velký horský vepř; *Tepeu* [tepeu; patrně z aztéckého *tepeuh*, dobyvatel, vítěz] – Vladařka; *Gucumatz* [gucumatz; od *cuc*, zelené peří ptáka quetzala, *cumatz*, had] – Opeřený had (obdoba aztéckého Quetzalcoatl a mayského Kukulkána). Domnívám se, že různé obměny a synonyma, pod kterými vystupuje pojem dvojediného nejvyššího bytí v quicheském textu, nejsou pouhým projevem představivosti, ale dokladem filozofického myšlení, asi něco jako filozofické termíny. Mají totiž v textu na různých místech funkční platnost a nejsou náhodná: *Tzacol* a *Bitol*, Původkyně a Stvořitel, označují prapočátek, cosi jako první příčinu či prvního bytatele; *Alom* a *Qaholom*,

Rodička a Ploditel, imanentní plodivou, udržovatelskou sílu; *Ab-Tzac*, *Ab-Bit*, Tvůrkyňe a Tvůrce, něco jako nejvyšší formu, tvar v aristotelovském pojetí, atd. Jestliže León-Portilla dokázal, že Aztékové měli své *tlamatinime*, filozofy, pak nutno upozornit, že i quicheština má označení této profese *naol*, *naonel*, „mudrc, myslitel“ (od *na*, *nao*, *no*, myslit, vědět, duševně pracovat). A jestliže aztéctví *tlamatinime* došli až k představě *moyocoyatzina* – „toho, který myslí sám sebe“, nejvyššího netělesného božstva, pak možno souhlasit i s Recinosovým výkladem pojmu *Hunabpú*. Podle něho quicheské slovo *hun*, jeden, má pro Quichey charakter univerzality a Hunabpú značí vesmírného lovce, který obstarává lidstvu potravu; je spřízněno s mayským výrazem *Hunab Ku* – jediný bůh –, který označoval nejvyšší božstvo, které se nedalo zpodobit, neboť bylo netělesné. Toto nejvyšší a duchovní božské bytí bývalo proto pouze symbolizováno kresbou lovce.

3) Další série božských sil má charakter kosmologicko-astrální: *U Qux Cho* [u-kuš-čo; od *u*, jeho, *qux*, srdce, duch, *cho*, jezero, laguna]; *U Qux Paló* [u-kuš-paló; *paló*, moře]; *Ab Raxá Lac* [ach-rašá lak; od *ah*, odvozenina *ahau*, pán, *ra-xa*, zelený, modrý, *lac*, mísa]; *Ab Raxá Tzel* [ach-rašá-cel; *tzel*, nádoba z dýně, číše]. Sem patří také pojem Huracán, s nímž se setkáme později.

4) Božstva jako prapočátky, prapředkové, první existence: *Iyom* [ijom; Stařena, Prabába; *camul*, dvakrát]; *Mamom* (*mam*, *mama*, *mamom*) – Stařec, Praděd; *Ixpíyacoc* [išpíjakók] – Věštec; *Ixmucané* [išmukané] – Věštkyně (nebo též Stařec a Stařena, v mayštině *ixnuc* znamená stará); podle Raynauda a Recinose jsou obdobou tolteckých božstev *Zipactonal* a *Oxmoco*, vynálezců astrologie a kalendáře. Na jiných místech textu najdeme ještě jména *Ratit Quib* [r'atit kich] – Prabába dne; *Ratit Zac* [r'atit sak] – Prabába jitra (na daném místě však představují mužský i ženský element).

5) *Popol Vuh* [popól vúh], u Villacorty též *Popol Buj*; slovo *vuh* znamená knihu, papír, strom, z jehož kůry se papír vyráběl (*Ficus cotinifolia*); *popol* znamená v mayštině shromáždění, sbor; *pop* v quicheštině scházet se, shromáždňovat se. Ximénez překládá tedy jako „knihy obce, společenství, knihy rady“, v jeho stopách Raynaud jako „knihy kmene“. *Pop* však znamená také rohož, jež byla znakem důstojnosti předáků, kteří na ní sedávali ve shromážděních; jeden z titulů vladaře, s kterým se ještě setkáme v textu, zněl *Ahpop*, Pán rohože. *Popo Vuh*, jak se také objevuje v textu, je možné překládat i jako kniha vladařova – a je nesporné, že ji měli k dispozici velekněží a vladařové; také se název překládá jako kniha poradní, kniha rad, kniha předvídání, věštická. *Popol Vuh* jako název celého rukopisu použil r. 1861 Brasseur de Bourbourg, který ho tlumočil volně také jako „posvátná kniha“, což vzhledem k obsahu a významu, který měl pro Quichey, není nevhodné. Patrně k tomu Brasseur vedla analogie, že i bible znamenala původně „knihy“ (z řec. biblos).

6) Novodobé překlady jsou tyto: francouzský P. Raynaud (1925, zpětně převezen i do španělštiny). Schultze-Jena mluví o Raynaudovi s ne zcela spravedli-

vým despektem, kdežto Recinos se o něm zmiňuje příznivě. Další překlady: 1913 N. E. Pohorilles v Lipsku, 1927 J. Antonio Villacorta a Fl. Rodas v Guatemala. Neuveřejněn zůstal německý překlad Selerův. Oba významné moderní překlady, německý Schultze-Jenův (1944) i španělský Recinosův (1947), vznikaly současně a na sobě nezávisle. O Recinose se opírá anglický překlad D. Goetzové a S. M. Morleye. Ruský překlad R. V. Kinžalova je z roku 1959. Originál Popol Vuh se v současné době nalézá spolu s některými Ximénezovými pracemi v Chicagu v knihovně Newberry, kam se dostal se sbírkami Edwarda E. Ayera, který jej získal z Brasseurovy pozůstalosti.

7) Podle mayské tradice nesla *čtvero světových stran* čtveřice Bakabů, podpírajících nebesa.

8) Je tím myšlena *božská tvořitelská mohoucnost*, vytvářející jsoucno pouhou myšlenkou. Podobně aztécké označení nejvyššího jsoucna *moyocoyatzin*, „vznešený, který myslí sám sebe“ (od *yocoya*, vymyslet), srovnatelné s *ens a se*.

9) *U Qux Cab* [u-kuš-kach] – Srdce nebes – vystupuje v této části Popol Vuh jako slovo, které vchází jakožto třetí božská osoba do tvořitelského plánu Dvojice, a to způsobem myšlenky, rady apod. Sám je trojediný v podobě blesku: *Caculhá Huracán*, *Chipi-Caculhá*, *Raxa Caculhá*. *Huracán* [churakán; od *hu*, jeden, *r*, jeho, *acán*, noha] snad znamená Jednonohý, a pak by připomínal aztéckého *Tezcatli-pocu*. *Caculhá* [kakulhá; podle Brasseur od *cac*, oheň, *ul*, vycházející z, *ha*, voda; podle Ximéneze blesk], *Chipi* [čipi; snad od *ch'ip*, malíček], *Raxa* [rašá; *rax*, zelený].

10) Bohové potřebují člověka, aby je živil: zprvu zvyváním, modlitbou, pak i krví, srdci obětí. Myšlenka obvyklá u předkolumbovských národů; ústí až ke katastrofismu – bez této služby by se svět udržovaný bohy zřítíl.

11) Další série božských jmen: bohové jako dárcové civilizace, vynálezci a ochránci umění a řemesel. *Abq'ual* [ach-kuv'ual] – Pán smaragdu, tedy brusič drahokamů; *Ahyamanic* [ach-jamanýk] – Pán klenotů, to je šperkař; *Abchut* [ach-č'úr] – Pán ostnu, snad rytec či sochař; *Ahtzalam* [ach-č'alám] – Pán desky, snad řezbář, tesař či stavitel; *Abgol* [ach-gol] – Pán pryskyřice, snad ten, kdo zpracovával pryskyřici nebo kopál; *Abtoltecat* [ach-toltekat] – Toltecký mistr, tedy stříbrotepec, zlatník či umělec vůbec. Toltekové byli pokládáni za mistry řemesel, v aztéckém Tenochtitlanu sídlili řemeslníci a umělci ve čtvrti u Tolteckého kanálu.

12) Symbolizace tvořitelisky plodivého pohlavního aktu.

13) *Tzité* (*Erythrina corallodendron*), aztécký *compan-quavuitl*, se podle Recinose užívá na venkově k výrobě plotů; jeho luskovitý plod obsahuje červená jádra, podobná bobu či fazoli. „Užívali a užívají jich Indiáni k věštění a kouzlům“, jak

jsme viděli i v předchozích pasážích. Sahagún uvádí, že se u Aztéků hádalo ze zrn kukuřice na průběh nemoci dítěte.

14) *Zibac* [sibák], rostlina užívaná v Guatemale na výrobu rohožek, podle Schultze-Jeny *Cyperus canus Presl*, podle Brasseur a Raynouda *Croton reflexifolius*, Recinos překládá jako espadaña, orobinec.

15) *Potopa*. – Jsou-li některé prvky v této úvodní kosmogonické kapitole ovlivněny křesťanským podáním, pak rozhodně nikoli verze o potopě. Vyprávění o potopě se vyskytuje téměř u všech indiánských kmenů a je jedním z jejich nejživějších mýtů.

16) *Xecotcovach* [šekot-kovuáč] – Raynaud spojuje jméno této nestvůry s božským orlem *quot*, který trhá tváře; *Camalotz* [kamaloc] – Raynaud i Selser spojují toto slovo s *camazotz*, netopýr (setkáváme se s ním dále v pasáži o Xibalbě) – byl by to tedy netopýr smrti; *Cotzbalam* [koc-balam; snad od *cotz*, tlouci, bít, a *balam*, jaguár]; *Tucumbalam* Schultze-Jena spojuje s *tuc* [tuk; roztrhat, rozsápat], Raynaud pak s *tucur* [tukúr] – sova (s níž se setkáme v Xibalbě jako s poslem vládců podsvětí). Podle Morleye – tapír. Podle Selera jedna ze čtyř oblud na 44. listě aztéckého Borgiánského kodexu – v podobě žraloka či aligátora. Etymologický výklad vlastních jmen je ovšem vždy nejistý.

17) „*Němi psi*“ španělských kronikářů, neštěkající; drůbež – krocan, bažant, divoká slípka.

18) *Kataklyzmatický, katastrofický zánik světa či lidstva*, to je myšlenka všem předkolumbovským civilizacím vlastní. Většinou se vypráví o několika takových kataklyzmatech a žije se v očekávání příštího, které hrozí zejména na konci každého dvaapadesátiletého cyklu. V „Mýtu o čtyřech sluncích“ z aztéckých *Letopisů z Quauhtitlánu* se vypráví o čtvřem zániku světa – vodou, zemětřesením, ohněm, vichřicí. V této čtvrté katastrofě „všechno bylo smeteno vichrem a všichni se stali opicemi. Po lesích se od té doby rozptýlili lidé, opičí lidé“, tedy podobně jako na tomto místě v Popol Vuh.

19) Touto kapitolou se uzavírají vlastní kosmogonické mýty, *pasáž o stvoření*. Její pokračování najdeme vlastně až v třetím dílu Popol Vuh, v kapitolách o stvoření skutečných lidí, stvoření světa a praotců rodu Quiché. – Další vyprávění od kapitoly IV. nadepisuje Schultze-Jena jako „Čas démonů a hrdinů“. Nebudeme se jistě pokoušet o úplný a podrobný výklad následujících mýtů. Jejich smysl znali quicheští kněží, ale žádný jejich autentický výklad se nám nezachoval. Není to osratně nutně, básnický a umělecký účinek vyprávění tím nic neztrácí. V hrubých rysech však chápeme, o č tu běží: Vucub-Caquix, Zipacná, Cabracán jsou nepravá božstva, démoni, kteří si podvodně přisvojují zásluhy skutečných stvořitelských božstev. Hun-hunahpú a Vucub-Hunahpú jsou symboly Slunce a Měsíce. Jde tedy o boj mezi světem a tmou,

pravdou a lží. Smrt obou v Xibalbě symbolizuje dočasný zánik Slunce a Měsíce. Například i Aztékové (je to zobrazeno i v některých jejich kodexech, kupř. v Borgiánském) se domnívali, že Slunce sestupuje v noci do podsvětí. Konečné vítězství bratří Hunahpúa a Ixbalanquéa nad panstvem Xibalby znamená vítězství světla nad tmou jednou provždy. Pak zcela logicky může pokračovat zase pasáž o stvoření světa a lidského rodu, jako by tomuto aktu předcházela boj s temnými mocnostmi smrti, nicoty, nebytí. Také aztécké mýty vyprávějí o sestupu Quetzalcoatla, Opeřeného hada, do podsvětí pro kosti zemřelých.

20) *Vucub* [vukub], sedm, *Caquix* [kakiš], papoušek arara – pták zdobený nádherně zeleno-modro-rudým peřím; ěslice ve vlastním jménu souvisí s tím, že jméno bylo dááno podle data narození. Vucub-Caquix zde představuje pýchu a nadutost, nepravé božstvo (podle oslnivých barev žíslunce), odsouzené k smrti. Celá tato epizoda je mytická, v žádném případě historická.

21) *Nepravý bůh* vychvaluje nepravé lidstvo a chce být (ještě před vznikem světa) jejich nepravým Sluncem.

22) *Hunahpú* [chun-achpú] znamená, jak už bylo podotknuto, Jeden Střelec nebo Lovce (s foukačkou) a *Ixbalanqué* [išbalanké], Malý jaguár, Malý čaroděj (předpona *ix* je zdrobnující), je jeho trpasličí bratr. Jsou v protikladu k Vucub-Caquixovi označováni jako bohové. Jsou to mocnosti světla, bojující proti tmě, lži a smrti.

23) *Zipacná* [sipakná] – toto jméno zřejmě souvisí s aztéckým slovem *cipactli* [sipaktli], které označovalo obludu na způsob aligátora, jež na svém hřbetě nese zemi; bylo to také jedno z dvaceti kalendářních znamení. Byl tedy Zipacná zřejmě démonem země. *Cabracán* [kabrakán] označuje zemětřesení, zloboha sopek. *Chimalman* [čimalman] byla u Aztéků matka Opeřeného hada.

24) *Hory* v Guatemale, některé se podařilo identifikovat; Quicheové v mýtech o stvoření popisují vlastní kraj.

25) *Tapal*, v Mexiku nance (*Malphigia Byronima crassifolia*), strom s malými žlutými, chutnými a voňavými plody.

26) *Hun-hunahpú* [chun-chun-achpú] – Jednou Jeden Střelec – zde zřejmě omylem písaře místo Hunahpú; omyl pokračuje dále v textu.

27) *Gaxtog* [kaštók] – podvodník, zloduch, u Španělů používáno jako synonymum ďábla.

28) Oba bratři se v boji proti nepravým bohům obracejí o radu a pomoc k pravému božstvu, k *stvořitelské dvojici*.

- 29) *Zatajení původu a jména*. Raynaud správně upozorňuje, že jméno mělo význam magický. Znáť jméno znamenalo ovládat jeho nositele. Proto se zde i na dalších místech, např. v epizodě o *Xibalbé*, objevuje podobné zatajování.
- 30) *Omuch gabolab* [omú'č kacholáb] – 400 jinochů (*omuch*, 400, znamená velké množství, zástup) – podle Schultze-Jeny a dalších badatelů odpovídá aztéckým *zentzon totochin*, ochranným duchům opojných nápojů a pijáků, podle Raynaua 400 čarodějům z mýtu o Huitzilopochtlim; Krickeberg soudí, že Zipacnův boj znázorňuje astrální mýtus o boji hvězd s Měsícem. *Omuch gabolab* se nakonec změnil v Plejády.
- 31) *Mac ec* [mak-ek] – cizopasná rostlina s velkými lesklými listy, podle Brasseurův užívaná Indiány na výzdobu slavobran.
- 32) *Pahac* [pachák] – není známo, o jakou rostlinu běží, jen Ximénez uvádí, že jde o rostlinu s menšími listy.
- 33) *Meauán* – skutečně existující hora, asi 8 mil východně od Rabinalu, podle Raynaua „vysoká a omývaná na jihu a na západě řekou Chixay“.
- 34) *Na východ* – do domova pravých bohů, mocností světla, kde jejich síla je největší a nejučinnější.
- 35) *Guatemala je země sopek*, je jich tu na třicet.
- 36) *Cabracán* ovšem žil před stvořením Slunce i jitra. Podle Ximéneze „navždy, navěky“.
- 37) *Magický lov* – vždyť byli vyslanci Huracána, blesku!
- 38) *Zahcab* [sach-kab], aztécky *tizatl*, bílá hlínka, křída. Zajatci a zajatkyňe určení k oběti se natírali bílou hlínkou. Potrava takto natřená se vyrovnala oběti.
- 39) *Na zemi* – přístí dobrodružství bude totiž pod zemí, v *Xibalbé* – v podsvětí.
- 40) *V noci* – to znamená před stvořením Slunce, Měsíce, hvězd, jitra i člověka. Jde o nižší řád bohů, než byla Dvojice a trojediný Huracán, kteří měli být sami ze sebe, bez počátku; toto jsou již bohové stvoření.
- 41) *Hui-Hunabpú* – Jednou Jeden Střelec – a *Vucub-Hunabpú* – Sedm Jeden Střelec. Názvy dnů v kalendáři u Quicheů a Mayů se skládaly stejně jako u Aztéků z čísla (1–13) a jména (třech bylo dvacet); po 13 × 20 dnech začínal kalendář od téhož dne a čísla. Cyklus 260 dní nazývali Quicheové *cholquib*. Mayové *tzolkín* a Aztékové *tonalpohuallí*. Lidé dostávali často jména podle dne svého na-

rození. (Obě výše uvedená jména jsou názvy dnů v quicheském kalendáři.) O kalendáři u Mayů se hovoří podrobněji v pozn. 1 ke Knihám Chilama Balamu.

- 42) *Hunbatz* [chun-bac] – Jeden Vřešťan; *Hunchouén* [chun-čovuén] – Raynaud překládá *chouén* jako pavíán, v mayštině *ah chuen* znamená podle Motulského slovníku řemeslník; srovnej s narážkou na dovednost obou bratří v nej-různějších oborech.
- 43) Míčová hra byla obřad. Symbolizovala astrální děje. Musíme tedy uvážit, že konání obou bohů bylo i zde mytické. Aztécké i mixtecké kodexy, fresky apod. zobrazují míčová hřiště, kde hráči jsou bohové – Tezcatli-poca, Quetzalcoatl atd.
- 44) *Voc* (nebo *Vac*, jak se s ním seznámíme ještě na jiném místě textu) znamená krahujec. Zde pták světla, blesku, posel Huracánův, v mžiku mohl slétnout z nebes do podsvětí, kamkoli.
- 45) *Xibalbá* [šibalbá, cakchiuelsky *Xibalbay*, od *xib*, hrůza, místo děsu] – říše smrti, zničení, v textu někdy též označení jejích obyvatel. Patrně obdoba aztéckého *Mictlanu* (u Aztéků nebyl *Mictlan* jediným zsvětím, byl ještě *Tlalocan* a *Dám slunce*, lze tedy u mayských kmenů předpokládat podobné pojetí). Obyvatelé *Xibalby* byli nepřáteli života a člověka, sídlili v podzemí. (Pouť zemřelých do *Mictlanu* byla plná útrap a končila zmařením, nicotou.) Různé odvozeniny slova *Xibalbá* označují i v dalších mayských nářečích nebožtíky, přeludy, běsy.
- 46) *Abauab* [achávuab] – vládcové *Xibalby* vládli ve dvojicích podobně jako vládcové *Quicheů* a měli obdobně rozdělené funkce, jak se s tím setkáváme v závěrečné historické části *Popol Vuh* při výčtu hodností a hodnostářů. Nejvyššími vladaři byli pánové smrti *Hun-Camé* a *Vucub-Camé*, u ostatních jména napovídají jejich funkce: *Xiquiripat* [šikiripat; od *xic*, křídlo, *rip*, rozpřáhnout, rozpínat] a *Cachumaquic* [kučumakik; *cuch*, spojovat, shromažďovat, *quic*, krev] působili nemoci krve; *Abalpub* [achalpuč] a *Abalganá* [achalganá; od *abal*, původce, *pub*, hnis, *gan*, žlutý]; *Chamiabac* [č'amij-abak] a *Chamiabolom* [č'amij-acholóm; od *chamij*, žezlo, hůl, *bac*, kost, *holom*, lebka]; *Abalmes* [achalmés] a *Abaltocob* [achaltokób; od *mez*, neštěstí, *tocob*, bída, *toc*, bodat]; *Xic* [šik; dravý pták – jinde též *Quixic*] a *Patán* (břemeno, útlak); na jiném místě se uvádějí ještě *ahauab Quicé* [kiké; od *quic*, krev, *r'e*, jeho zuby] a *Quicrixac* [kikriřkak; od *r'ixac*, jeho nehty]. Je vidět, že jde o neblahé mocnosti, působící různé útrapy a nemoci.
- 47) Míčové hřiště bývala honosná kamenná stavba, v podobě tiskacího *l*, tedy na koncích s příčkami, střed byl označen barvou. Jeho kamenné podélné stěny bývaly zdobeny reliéfy (v Copánu například jsou vyklenky s papoušky) a sloužily

ly za hlediště pro diváky; často (jako kupříkladu v yucatanském městě Chichen Itzá [čičen-icá]), stál u hřiště i chrám. Ovšem chrámem bylo samo hřiště, neboť to, co se na něm odehrávalo, byl posvátný kultický obřad. Hrál se kaučukovým míčem, který byl těžký a mohl způsobit vážné zranění. Míč měl proletět kamenným kruhem, umístěným dosti vysoko na stěnách, a hráč se ho neměl dotknout rukou – jenom kolenem, loktem či bokem a kyčlí měl být míč zasažen a dopraven z jedné strany hřiště na druhou. Mužstvo se skládalo z dvou až tří hráčů. Trestné body se počítaly za zásah rukou, za nedopravení míče přes středovou čáru či jeho vyražení ven z hřiště a sčítaly se. Branka však znamenala vítězství bez ohledu na počet trestných bodů. Proti zranění a pro usnadnění hry měli hráči výzbroj, v našem textu uváděnou, jako ji mají dnešní fotbalisté nebo hokejisté. Byly to rukavice (hráči často padali na zem), pokrývky hlavy a obličejové masky, chrániče holení apod. Hun-Hunahpú a Vucub-Hunahpú hrají v podsvětí o život. Ale tak tomu bylo často i při skutečných utkáních – poražené mužstvo bývalo obětováno; znázorňují nám to některé reliéfy, sochy, obrázkové kodexy i písemné prameny. – Míčová hra má velmi starou tradici, vyvinula se už u Olmeků, snad už ve 13. stol. před n. l. (kolosální kamenné plastiky této kultury bývají někdy pokládány za pomníky slavných hráčů, starých a zbožňovaných) a rozšířila se do všech kultur – k Zapotekům, Mixtekům, Totonakům, Taraskům, Teotihuakancům, Aztékům i Mayům. Míčová hřiště jsou téměř v každém významnějším kultickém místě. Smysl hry byl astrální mýtus: průchod míče kamenným kruhem symbolizoval východ či západ Slunce nebo Měsíce nebo těles hvězdné oblohy – a vlastně tedy ustavičný zápas mezi světlem a tmou. Hráči bývali většinou vznešení, šlechta, ti, jimž se u Quicheů říkalo ahaub, ale existovali též profesionální hráči, kteří cestovali z místa na místo. Zápolilo se též o ceny. Hráč, který docílil gól (bylo to velmi nesnadné, stávalo se to zřídka – vstřelením branky hra končila; jinak rozhodovaly body), byl ctěn jako hrdina, obdobně jako u starých Řeků olympijský vítěz. Obdržel přepychové látky s tkanými barevnými vzory, pětové ozdoby, kožešiny apod. Diváci také uzavírali sázky.

48) *Ahpop* [achpóp; *pop*, rohož] – Pán rohože; právo sedět na rohoži ve shromáždění bylo znamením vznešenosti, v závěrečné části Popol Vuh je uváděno toto označení jako titul vrchního vladaře; *achih* [áčích] – muž, válečník; *ahpop-achih* – vojenská šlechta, důstojníci.

49) *Názvy sov* nejsou označením druhu, ale symbolické rébusy, např. slovo *huracán* naznačuje služebnost Huracánovi – blesku, *caquix*, arara, poddanství Slunci. Však se také později tyto sovy ukáží jako pomocníci proti mocnostem Xibalby, ve službách dívky Ixquic, obtěžkané bohy skrze Hun-Hunahpúa.

50) *Nim-Xob Carchab* [nym-šob-karčách] – jde o skutečné geografické označení ve Verapazu. V tomto kraji se dají dosud zjistit některé lokality, označené jmény dosvědčenými ze starých pramenů. Podle cakchiqelských pramenů jde o dvě odlišná místa *Nim-Xor* a *Carchab* (Recinos). Také cesta do Xibalby je topograficky reálná.

51) *Quic* [kik] – kaučukový míč; týž výraz však znamená, jak jsme již viděli, *kicv* je možné, že i tato dvojsmyslnost zde hraje roli.

52) *Zimab* [simách] – špičatý kůl (podle Schultze-Jeny); je však možno myslet i na *zimá*, dýně. Recinos překládá „bodlinatá dýně“, Ranaud „bodlinatá stromy“. Podle Morleye jde o strom *Crescentia cujete*.

53) Toto místo je sporné: v textu stojí *puch* [puč], což je slovní částice, která v předcházejícím *utuquel* znamená „pouze, jen“, ale může to být písaiřův přepis *puh* [puch] – látka, hnís –, a pak by šlo o řeku hnisu, což se zdá pravděpodobnější (viz pozn. 46 a 70).

54) Jde opět o pojetí *světových stran*, jež představují totalitu prostoru, pojetí ve všech středoamerických kulturách rozšířené. Světové strany měly svou barevnou symboliku. Např. aztécký Kodex z Quauhtitlánu uvádí tyto barvy: zelenou pro východ, bílou pro sever, žlutou pro západ, červenou pro jih. V našem textu je zelená – barva východu, Slunce a světla – vynechána a na její místo je zařazena černá, barva podsvětí a smrti. Je to zřejmě léčka, tato záměna, jako vše další v Xibalbě, jak uvidíme.

55) *Cesta do podsvětí* je plná překážek a zkoušek. Aztécké putování zemřelých do Mictlanu má stejný ráz. Mrtvý musí projít soutěskou strážejících se skal, osmerem stepí, místem obsidiánového větru a přelout devaterý proud, aby předstoupil před vládce podsvětí Mictlantecutiho a odevzdal mu všechno své vybavení a byl zničen. Mrazivý výsměch nicotnosti lidského bytí, který číší z přijetí Hun-Hunahpúa a Vucub-Hunahpúa v Xibalbě, je ve své krutosti dokonalejší. – Zmýlená, spočívající v tom, že oslovil loutky, je osudná: jde zas o magické pojetí slova, jména; tím, že použili jména pro nepravý objekt, učinili základní chybný krok. – Tento chmurný rys všech předkolumbovských kultur spatřují současní pozorovatelé i v povaze dnešního Indiána: „Základním rysem jejich povahy zůstává těžkomyslnost, stud, fatalismus, pesimistický smutek a věčná melancholie, neboť život je břímě a mrtvý je šťastnější. Něco jako světobol a rezignace na život, bytí odvrácené od přírody navzdory ostrým smyslům ovládají jejich ducha.“ (Lentz)

56) Raynaud a Morley se domnívají, že jde o přepis a že má být *pusbal* [puzbal] *chab* [čách] – obětiště na míčovém hřišti.

57) *Zimá* – slovo, s nímž už jsme se setkali u řeky „ostrých kůlů“ či „bodlinatých dýní“ (viz pozn. 52).

58) *Ixquic* [iškik]: slovo *quic*, s kterým jsme se už setkali, rozehrává svou mnohoznačností (krev; přeneseně i ščáva, míza; pokolení, potomstvo; kaučukový míč, kaučuk) řadu korespondencí. Protože jde o matku Hunahpúa a Ixbalanquéa, zdá se některý z přenesených výrazů první skupiny nejhodnější: ale

ani narážka na kaučukový míč – protože v míčové hře oba její synové nakonec Xibalbské definitivně porazí – není zanedbatelná.

- 59) *Chub Cakché* [č' uch kakčé; od *chub*, červec, nach, *cac*, oheň, *che*, strom] – aztécký *es-quauitl*, strom krve, podle Schultze-Jeny *Pterocarpus draco*, podle Recinose *Croton sanguifluus* – tropický strom „s dračí krví“, jehož šťáva má barvu i hustotu krve.
- 60) V tropickém prostředí se *kukuřičné pole* získávalo mýcením, spíše však vypálením lesa. Pluh předkolumbovské civilizace neznaly, a tak bylo obdělávání primitivní, pomocí kůlů a kamenných motyk. Neoraná půda se po čase vyčerpala a toto vyčerpání půdy je pokládáno za jeden z možných důvodů, proč některá mayská města v Peténu byla svými obyvateli opuštěna a v době conquisty byla už dávno neobydlená. O vyhledávání nových sídlišť bude mluvit i náš text.
- 61) *Chabal* [č'achál; od *chab*, starat se o něco, hlídat, ostříhat] – božstvo ochrany úrody a obživy.
- 62) *Hunahpú a Ixbalanqué* v sobě spojují světlo a moc nebes, jsou vnuky božské dvojice Ixpiyacoca a Ixmucané, a zároveň pocházejí z matky Ixquic, která je dcerou jednoho z pánů Xibalby.
- 63) *Canté* [kanté] – podle Raynauda *Chlorophora tinctorialis*, podle Recinose *Gliricidia sepium*. Podle Motulského slovníku získávali Mayové z jeho kořenů žluté barvivo. Raynaud se domnívá, že ve jméně stromu je skryta slovní hříčka: *kan* by mělo souviset s *kach*, nebe, a byl by to „nebeský strom“. Předjímaloby to následující epizodu, v níž se strom zvyšuje. Některé indiánské mýty mluví o stromech rostoucích do nebe.
- 64) *Opičtí tanec* viděl provozovat se zpěvem ještě Brasseur de Bourbourg. Tanečníci měli ze dřeva vyřezávané černé masky a ocasey.
- 65) Raynaud se domnívá, že *Ixmucur* má spojitost se stvořitelskou bohyní Ixmucané.
- 66) Jde zřejmě o *polobožská prvotní zvířata* a hraje tu opět roli magická síla slova.
- 67) *Pataxre* [patašre] – jeden z druhů kakaa, *Theobroma bicolor Humb. et Bonpl.*
- 68) *Xan* [šan], psáno též *Xam, Xaam* – komár, moskyt.
- 69) *Lotzquic* [lockkik], patrně *Oxalis Neaei*, u Aztéků byla tato rostlina nazývána *xocayollí*, u Tarasců *xarimba-cuas*. Podle Brasseura ji Indiáni používali na očnění zákal. V tomto případě může jít o rostlinu přiměšovanou do kaučuku (*quic*),

nebo o neznámou rostlinu vylučující kaučukovitou šťávu (podle Schultze-Jeny). Raynaud soudí, že jde o štovíkovitou bylinu, a prý také Inka Garsilaso upozorňuje na podobnou léčivou rostlinu, užívanou u Inků.

- 70) *Pub-i-a* (*pub*, hnis, *a*, voda), *Quiqu-i-a* (*quic*, krev); toto místo potvrzuje, že v místě komentovaném poznámkou 53 jde skutečně o písarův omyl a že v Xibalbě tekla Řeka hnisu.
- 71) Velice důležité místo, první vítězství jinochů – prozrazení jmen jim dává magickou moc nad prozrazenými. Význam jmen vládců Xibalby je vysvětlen v poznámce 46.
- 72) *Chil* [čil], druh housenky, která může vyvolat svědění kůže (Schultze-Jena). Jaký magický význam měla hrát jako sázka ve hře, nevíme, stejně jako to nevíme o následující pumě *cob* [koch]. Možný je však skrytý ezoterický význam pod slovy: „*He bala xa hu chil... Ma bala, xa holom cob cha chic...*“ *Bala* (pouhý expresivní výraz) může být narážkou na *balam*, jaguár, a jde pak o protiklad *balam* – *cob*, protiklad vojenských bratrstev, jako u Aztéků orlů a jaguárů; u hřiště v Chichen Itze je Chrám jaguárů; snad jsou to symboly míčové hry.
- 73) Aby poražené mužstvo obětovali.
- 74) *Muchib*, též *muchit* [*mučich, mučit*], aztécký *chipillí* [č'ipilli], podle Ximéneze *chipilín* [č'ipilín], podle Recinose hrachovitá rostlina *Crotalaria longirostrata*, podle Raynauda *Crotalaria guatemalensis*. *Carinimac* [karinimak; snad od *car*, ryba, *nimá*, velký] – aby čtveřice podsvětlních barev byla úplná, měla by tato rostlina být černá.
- 75) *Chaim* [č'aim; od *cha*, hrot kopí, šipu, nože; ale také *cha* – mluvit, zvolit, vybrat] – kamenný nůž. „Oslovili nože“ je tedy slovní hříčka.
- 76) *Chai zanic* [čaj sanýk] – červení mravenci, okusující květy; *chequeu zanic* [č'ekéu], v Guatemale nazývaní Indiány *zanpopo* nebo *zonpopo* (jak shodně uvádějí Raynaud, Recinos i Schultze-Jena) – další druh nočních, černých mravenců, hlodajících listy a květy.
- 77) *Ixpurpuvec* [išpurpuvěk] – onomatopoické slovo napodobující křik ptáčka, zdobnělina od *purpuvec*, kulík, sýček; *Pubuy* [puchtij], sova, rovněž zvukomalebné napodobení svého houkání. Schultze-Jena řadí oba ptáky mezi lelkovité. Raynaud se pokouší o etymologický překlad obou jmen: „Vchází se do černého“ (tj. stmívá se), „Na horách“ (*pu huyni*); noční hlídači zahrad v Xibalbě měli každopádně podobu nočních ptáků.
- 78) Schultze-Jena vysvětluje, že lelek-kozodoj, zvaný šp. lidově *cuorporín*, má nápadně malý zobák, jakoby sračený, a konec ocasu má jakoby zastřížený.

79) Dodnes existuje sýčkovitý pták, kterého nazývají dnešní Quicheové *parpuak*.

80) Tento zvuk patrně napodobuje netopyří pištění. Ale Raynaud se ho pokouší překládat: „Přemožený čaroděj! Přemožený čaroděj!“

81) O tomto *netopyři smrti* se výše řeklo, že sestoupil s nebes. Raynaud se domnívá, že byl vyslancem Dvojice, že smrt, kterou způsobil, byla stejně jen zdánlivá a byla podmínkou zmrtnýchvstání a konečného vítězství, tedy léčkou na Xibalbské.

82) *Ixbalanqué* a *Hunahpú* jsou jen nástroje a prostředníci v boji nejvyšších mocností světla proti podsvětním mocnostem tmy. Na tomto místě je to zvlášť patrné: božstva sama zasahují do děje; smrt Hunahpúova i jeho vzkříšení bylo v jejich plánu.

83) *Vuch* [v'uč] – vačice, mytická bytost, která plodí svítání, den; *mama* (též *man*, *mamom*), stařec, děd, praotec, předek – bytost plodící tmu. Quicheové jako ostatní předkolumbovští Indiáni „užívali jmen věcí i živočichů k vyjádření pojmů a předmětů nehmotných“ (Recinos). Zde běží o představu svítání, o zápas rodícího se světla s předjitřní tmou. Jelikož je toto dění pozadím pro vzkříšení Hunahpúovo, je zřejmé, že scéna má i symbolický dosah zápasu života se smrtí. V Schultze-Jenově překladu pasáž zní: „... když ... obzor zčervenal, roztáhla Vačice nohy. „Je to Vačice? Ano. Je to ona,“ řekl Stařec a sám roztáhl nohy a bylo zase tma. Čtyřikrát pak rozevřel nohy. A ještě dnes říkají lidé: „Vačice se otvírá, když svítá.“ – My se však držíme Recinose a Morleye, podle nichž *caxaguín* [kašakín] není 3. os. sg. pres. od slovesa, jehož kořen je *xac*: on, ona rozvírá nohy (se slovem *vuch* – vačice rozvírá nohy), jak soudí Jena, ale znamená stmívat se, poskvřnit, umazat se sazemí či uhlíky, jak překládal už Ximénez; také X. a po něm R. i M. nepřekládají vačice, nýbrž luňák (případně sup), což zní v quicheštině *cuch*, *kuch* [kuč] a na poslech je velice blízké *vuch* [vuč]; smysl prý totiž odpovídá spíš tomuto ptáku s černým peřím. „Obraz luňáka rozvírajícího křídla, aby zatměl nebe a skryl tajné zhotovení umělé hlavy Hunahpúovy, patří mezi nejryzejší výtvoary původní americké mytologie.“ (Morley)

84) *Píxc* [píšk] – dubový háj, doubrava, ale též druh řínsovi na způsob címbuň na horním okraji míčového hřiště.

85) *Kralíka* pokládají za míc.

86) Nejde o skutečnou *smrt*, nýbrž o poslední záchranou lest ke konečnému vítězství, jde o *smrt* a *zmrtnýchvstání* a pak zničení pánů Xibalby.

87) *Nicvačinel* [nikvuáčinel; od *nico*, bedlivě pozorovat, vypátrat, a *vach*, tvář, pohled; bytost] – věstec, jasnovidce, vykladač kalendáře.

88) *Xuhú* [šulú] a *Pacam* [pakam] – věštkyně a objevitel (etymologický výklad Raynaudův); podle analogie jiných dvojic i zde můžeme usuzovat na dvojici prvku ženského a mužského.

89) Toto dobrovolně přijaté *upálení* má jistě symbolický význam. Setkáváme se s podobnou představou i v jiných mýtech předkolumbovské Ameriky, např. v aztécké báji o Quetzalcoatovi (a v rakvaných Letopisech z Quauhtitlanu čili Kodexu Chimpalpacové): „Když se Quetzalcoatl ozdobil slavnostním rouchem, ozdobami z peří quetzala a tyrkysovou maskou, vrhl se do ohně, shořel na hranici. Jeho popel prý vzletl vzhůru a bylo vidět hejno vzácných ptáků, stoupali k nebi: červené volavky, zelenožlutí a žlutohnědí ptáci, černozelení quetzalové, světle žlutí a zelení papoušci. A když shořel, jeho srdce se viditelně vznášelo vzhůru. Vystoupalo na nebesa, vstoupilo na nebesa. Změnilo se v jitřenku.“ Také Ixbalanqué a Hunahpú se nakonec vnesou na nebesa a stanou se astrálními tělesy.

90) *Pubuy* – sova, jak jsme vysvětlili už v poznámce 77. *Cux* [kuš; jíst kousat; od toho i název zvířete] – asi jako „hlodavec, kousavec“, které španělští autoři překládají jako „lasička, kolčava“, ta však ve Střední Americe neexistuje; Schultze-Jena se domnívá, že jde o lasičkovitě vyhlížející šelmičku *Didelphys dorsigera*. *Iboy* [iboj] – pásovec druhu *Tatusia*. *Ixtzul* [išcul] – stonožka; zde jde o tanec „tváčů i vrahounů“, v aztécké oblasti ho zaznamenali misionáři Durán a Torquemada. *Chitic* [čityk; od *chit*, pohybovat, být zraněn na noze] – tanec „kulhavých“; Brasseur de Bourbourg překládá „chodících na chůdách“ (nebo s dřevěnou protézou). – Podobné rituální tance s kostýmy a zvířecími maskami známe z celé předkolumbovské Ameriky a ještě z doby koloniální, namnoze přežívají doposud. Český čtenář se s nimi může seznámit pro tichomořské oblasti Peru (u kultur Moche a Chimu) z českého překladu knihy Victora von Hagena *Pouštní říše ve starém Peru* (Mladá fronta, Praha 1967), o mayské oblasti se zmiňuje též autor v knize *Kultura mayov* (Obzor, Bratislava 1966).

91) I tyto magické, čarodějné či kejkliřské úkony známe odjinud. V díle *Sláva a pád Tenočtitlanu* (Odeon, Praha 1969), čerpajícím z oblasti aztécké, je také pasáž věnovaná čarodějům a kejkliřům, vystupují v ní různí specialisté tohoto oboru, jako *tešlapán-kecki* – „vkládající lidi do ohně“, *teokikiški* – „dělající, aby vyskakovali boží“ (z pytle), *moteteki* – „jenž se umí rozřezat“, *tekallatia-kvesatlíka* – „žhár cizího domu“ atd. Jejich kousky byly oblíbenou zábavou na dvořech vladařů, uměli prý ovšem také škodit svým bližním, jednotlivcům i celým osadám. Sahagún, františkánský misionář, z jehož díla čerpám výše uvedenou pasáž v *Slávě a pádu Tenočtitlanu*, vypráví o podobných praktikách i u Huasteků, blízkých příbuzných Mayů: zapalovači domů dokázali vyvolat iluzi, že dům doopravdy hoří, rozsékávací údů si rozřezou údy a pak je zase spojí atd.

92) *V boji nebes proti podsvětí*, kdy je v sázce země, pomáhají obyvatelé země dobru; jsou to zde i na četných dalších místech zvířata, protože lidstvo ještě nebylo stvořeno.

- 93) *Ix* [iš] je zdrobňovací předpona; *Ixbalanqué* byl trpasličí bratr *Hunahpúa* (srovnej pozn. 22); *Ishunahpú* by se dalo přeložit jako Hunahpú mladší nebo Hunahpú syn; oba heroové nyní zjevují svá jména a původ, není třeba je tajit, když zvítězili.
- 94) *Pucbal-Chah* [puk-bal-čách], pohřebiště Hun-Hunahpúa a Vucub-Hunahpúa, „Kde se rozsypá popel“.
- 95) *Slovní hříčka*, založená na synonymitě slov: *quic*, krev, ale také kaučukový míč. (Srv. poznámku 58)
- 96) *Míčová hra*, jak jsme vysvětlili v poznámce 47, byla jen pro urozené. Obdělávání polí, domácí řemesla byla věcí lidu, často žen.
- 97) Podsvětní síly se tu pravděpodobně proměňují v nepřátelské kmeny (*Ahtza* – působící pád, *Abtrucur* – muž sova). Brasseur spojuje první pojem s kmenem Itzú (je znám v yucatanské maysko-toltecké Chichen Itze a v severoguatemalském kraji v Petén Itze), druhý pojem spojuje s obyvateli Tucurú ve Verapazu. Quicheové a Cakchiquelové před nimi snad emigrovali na jih (Recinos). Řečeno neobrazně: Quicheové, Cakchiquelové, Rabinalové a jejich spojenci jsou dětmi světla, to pro ně vybojovali Hunahpú a Ixbalanqué – jakožto vyslanci stvořitelských mocností – světlo a úsvit, to jest civilizaci (jak se dále dovíme, přicházejí z Tulánu, kolébky veškeré civilizace), kdežto jejich sousedé a nepřátelé jsou dětmi tmy, barbari, potomci poražených Xibalbských.
- 98) *Nical* nebo *nical* – střed nebo uprostřed.
- 99) *Temné místo*: „*chi v bi ri v hun alpuil v chi*“ [či u bi ri u chun alpuil u či]; *hunalpuil* chápe Brasseur jako jméno všech *Hunahpú*, jejich rodové jméno, a Raynaud, vycházejí z něho, jako mystické jméno, spojující rod s božskou Dvojicí. Schultze-Jena jako „jméno toho druhého“, tj. Vucubova bratra *Hun-Hunahpúa*. Nemožnost rozpomenout se na jméno nebo je aspoň pronést tu každopádně symbolizuje nemožnost znovuožití, návratu mezi živé. Guatemalec Villacorta interpretuje celou pasáž takto: „Zprvu zaslechla Dvojčata jména otců jen jako neurčitou zvěst, pak s nimi mluvili jako se svými potomky; neboť jméno Strželců z foukačky Hunahpú (podle Villacorty hodnost slunečních bohů) dostala, teprve když jim ho oznámili (tedy když jim ho oznámili jejich otcové, stali se bohy až po rozmluvě se svými otcí v Xibalbě). Tímto způsobem zdědili veliké city, které tam zanechali jejich otcové.“
- 100) To jest nikoli barbari, ale *civilizovaní* (Quicheové) vás prohlásí za své prapředky, za první členy kmene. Villacorta opět interpretuje: „Vy, vy budete první zjevení, první také uctívání syny čistými, civilizovanými. Vaše jména nebudou zapomenuta. – Tak staň se, odpověděli. Vy, vy budete počátkem naše-

ho rodu, až budou znovupoznána vaše srdce. My, my jsme jen mstiteli vaší smrti, vaší záhuby a muk, jež vám způsobili.“

101) Tato událost, *vznik Slunce, Měsíce a hvězd*, tedy světla, má vztah k další, třetí části Popol Vuh. Teprve pak počínají dějiny, po vzniku světla dochází ke stvoření lidí. Popol Vuh není snůška bajek bez souvislosti nebo špatně opsaný a zpřeházený text, jak se někteří domnívají, poukazující na zdanlivé přerušení děje – nejprve líčícího genezi a pak zařazujícího údajně nelogicky jakési historiky o hrdínech a básích. Nikoli, po stvoření země se odehrál zápas mezi světlem a tmou, a teprve když byl vítězný dobojován, mohli se lidé – o nichž uslyšíme dále – dočkat jitra, východu světla, na které po svém stvoření čekali v tmách.

102) *Pan-Paxil* [pan pašil] a *Pan-Cayalá* [pan kajalá], jména pravlasti kukuřice a plodin. *Pax* [paš] – rozbít, rozrazit, rozdělit, snad tedy jde v prvním případě o rozeklaný kopec. Raynaud se pokouší o jiný etymologický výklad a také o geografickou lokalizaci, ale jsou to jen dohady. Ximénez vkládá: „Paxil, *kteříž byl ráj*“.

103) *Yac* [jak] – liška, šakal (*Vulpes virginianus Bayrd*), podle Recinose a Morleye lesní kočka; *utiú* [utiú] – kojot (*Canis latrans Say*); *quel* [kel] – papoušek (nazývaný šp. lidově *chocollo* nebo *chocoyo*); *boh* [choch] – havran (tažný pták, nazývaný *azacuán*, jeho hejna oznamují začátek a konec doby deště).

104) Další potvrzení, že *Alom* a *Qabolom* jsou termíny pro *ploditelskou*, udržující imanentní *silu*. Konečná podoba člověka je vitální, živá, oživená, není to pouhá konstrukce, mechanismus, loutka. Oživujícím principem je potrava, kukuřice, sama živá a rostoucí, ale i člověk je živitel – bohů.

105) *Tulúl* – strom nebo plod zapote (*Colocarpum mammosum*); *caux* [kavuč] – anona; *quinom* [kinóm] – strom či plod mombínu (*Spondia mombin*); *tapal* – obhrčovec tlustolistý (*Byrsonima crassiflora*); *ahacbe* [achačé] – matazanový plod či strom (*Casimiroa edulis Llave et Lexarza*); *cab* [kab] – med. (Podle Schultze-Jeny a Recinose.)

106) *Devět* je posvátné číslo, vztahuje se obvykle k noci (Devatero Pánů noci), označuje věci tajné, skryté.

107) *Stvoření člověka* se realizovalo v hmotě (kukuřici), ale silou magického výroku, tedy spoluúčastí hmotného i nehmotného principu.

108) Překládat jména těchto praotců je stejně ošemetné jako vykládat původ jména Praha nebo prvních mytických Přemyslovců. Jisté je, že *balam*, jaguár, bylo označení pro kněze čaroděje, věštec, *acab* [akáb] znamená noc – jde tedy o Jaguára, Čaroděje noci; *Mahucutah* [machukutach] snad nějak souvisí se slovesem *mah* [mach; převzít, zmocnit se] a snad by také mohlo souviset s cakchiquelským slovem *cutan* – den (jako protiklad předchozího *acab* – noc?);

Iqui-Balam (od *ie*, měsíc) – Čaroděj luny; neměl syna, a tudíž mu není přisuzována žádná rodová skupina. Anton překládá apodikricky: Lesní, Noční jaguár, Pán noci, Měsíční jaguár (?).

109) *Slovům Dvojice* je nutno rozumět následovně: Lidé by byli v sobě dovršení a soběstační jako bohové. Ti se rovněž nerozmnožují (nepodléhají změně), nepřibývá jich – tudíž neztrácejí magickou sílu, tělesný styk je pod jejich úrovní (nejvyšší Dvojice je v sobě na věky spočinulá), plození je rozplozování v čase, je to rození, ale zároveň plýtvání magickou silou, tedy synonymum konečnosti.

110) Quicheské *vybnání z ráje*, quicheský pád prvních lidí.

111) *Vyložit význam* těchto jmen by znamenalo použít se do dohadů, třebaže např. komponent *ba* [cha; přibytěk, ale též voda, řeka] se vyskytuje ve všech; také se vnučuje slovo *caquix* [kakíš] – papoušek arara. Ximénez překládá: Padající, Krásná, Kolibíř a Papouščí voda.

112) *Jen některé z těchto kmenů* se můžeme pokusit identifikovat; jména jsou dávná, mnohdy asi zkomolená a pocházející i z jiných jazyků než z quicheštiny. *Tepeu* – vladař, podrobitel; Schultze-Jena na rozdíl od ostatních překladatelů spojuje toto jméno s následujícím v jeden celek *Tepeu Olomán* (též *Oliman*) – mocný z Olománu; Recinos (asi správněji) soudí, že označení „dobyvatel, vladař“ se vztahuje na kmeny, kterým Quicheové jinde říkají *Yaqui* [jaki], což je označení pro Mexičany, zvláště Tolteky, a vůbec cizince ze severu. *Olomán* jsou pak Olmekové z jižního Veracruz, na jejichž kulturu Mayové navazují. *Abau* [acháu] – pán, panovník; v dalším textu se setkáváme často s *Abau-Quiché*, jedním z rodů kmene Quichéů.

113) *Tecpán* [tekpán], město na severovýchod od jezera Atitlán; těchto 13 větví patří podle Brasseurů do skupiny Pocomanů a Pocomchinů.

114) Toto *starobylé rozdělení na rody* a větve apod. můžeme dnes těžko zcela přesně posoudit. *Titulo se los Señores de Totonicapán* uvádí též *Vucamaq Tecpan*, sedm kmenů z *Tecpánu*. Recinos píše: „Kmen Rabinalů se usídlil ve střední nynější republiky Guatemaly a jejich potomci dodnes tvoří důležité jádro quicheského obyvatelstva. Cakchiquelové vytvořili silný a lidnatý stát, soupeřící se státem quicheským, a jejich hlavním městem bylo Iximché. Kmen *Tziqunabá* [cikynachá] měl své hlavní město na jezeře Atitlán a obsadil jeho západní pobřeží. *Zacabá* [sakachá] je nynější Salcajá [salkachá] poblíž Quezaltenanga. *Lamac*, *Cumatz* [kumac] ležely podle Brasseurů v okolí Sacapulasu. Ostatní jsou neznámé. *Balamibá* [balamichá] byl patrně kmen, jenž se usadil u dnešního Balamy v departementu Chimaltenango.“

Dnes se quicheská skupina dělí jazykově na dvě hlavní větve:

1. *Quiché-Ixily* [kičé-išil] a tato dále na vlastní *Quichey* z guatemalské Vysočiny, *Cakchiquely* ze středoguatemalské Vysočiny na sever od jezera Atitlán; na jižním břehu téhož jezera jsou *Tzutuhilové* [cutuchyl] a konečně u Nebaju *Ixilové*.

2. Druhou skupinu tvoří *Mamové*, a to vlastní Mamové kolem San Marca, Aguacatecové [agvakaték] u Huehuetenanga, *Pocom-Kekchiové* [pokom-kekčí; *Pocomové* žili v předkolombovské době od Guatemaly po Salvador a byli významným kmenem, *Kekchiové* sídlí dosud v Alta Vera Paz] a konečně pak *Chortiové* [čortí], žijící na území někdejšího města a význačné mayské památky Copánu.

115) Patrně mtněni *lidé temnot* i *lidé světla*, tj. divoši i civilizovaní.

116) *Huracán*, *Chipi-Caculhá* a *Raxa-Caculhá*, viz pozn. 9, *Ratit Quib*, *Ratit Zac*, pozn. 4; *Nanauac* spojuje Raynaud s *na*, mysllet, a překládá jako Mudrc – tedy Malý a Zelený mudrc; *Hunahpú*, *Alom* a *Qabolom*, *Tepeu* a *Gucumatz* vysvětleno v pozn. 2, *Ixpjacoc* a *Ixmucané* v pozn. 4. *Voc* (viz pozn. 45) byl posel Huracánův, také Ixmucanein; podle Brasseurů je to jméno vůdce, který přivedl kmeny přes moře z východu. Týž překládá *Nanauac* jako Vševědoucí a ztotožňuje s mex. netělesným Nanahuatlem.

117) *Yaqui*, jak už jsme upozornili v pozn. 112, označuje Mexičany, zvláště Tolteky. Asi kolem r. 1000 našeho letopočtu, jak je známo z mayských dějin, imigrovali toltečtí válečníci vedení Kukulkánem, Opeřeným hadem, na Yucatán a zvláště v Chichen Itze zahájili nové, tolteckomayské, výrazné válečnické údobí, patrné i v architektuře tohoto památného města. (Podrobněji je o Quetzalcoatlovi-Kukulkánovi pojednáno v poznámkové části knihy *Sláva a pád Tenoctitlanu*.) Zde se naznačuje, že modloslužba byla zavedena jejich vlivem.

118) *Tulán-Zuiva* (nebo *Zuva*) je *Tollán*, *Tula*, hlavní město Tolteků, kultura civilizace, sídlo mytického *Quetzalcoatl*, podle Letopisů z Quauhuitlanu i podle Informátorů Sahagúnových totožného s *Naxitem* [nakšit], o němž bude dále řeč i v našem quicheském textu. *Vucub-Pec* [vukúb-pek], *Vucub-Ziván* [vukúb-siván] – Sedm Roklů, Sedm Slují – je totožné s aztéckým *Chicomoztoc* [čikomostok], Sedm Jeskyní, mytickou pravlastí Mexičanů. Toltecká Tula ležela 50 km severně od města Mexika, byla založena v roce 856 a zanikla r. 1168 n. l. Emigrace Tolteků směřovala pak odtud jednak do okolí mexických jezer a Choluly, jednak do Guatemaly a Nicaraguy. První výkopy v Tule provedl Francouz Desiré Charnay v roce 1880, vlastní odkrytí města bylo zahájeno 1940. O Tulán jako pravlasti quicheských kmenů hovoří také Letopisy Cakchiquelů: „Tam z toho kraje za mořem, z místa zvaného Tulán, kde jsme byli zplozeni, kde jsme byli počati svými matkami, svými otci, odkud jsme přišli – pravili kdysi naši otcové, naši předkové jménem Gagavitz, Zactecauh, ti dva stateční, kteří přišli z Tulánu a z nichž pocházíme...“ (...) „Zde jsou slova Gagavitze, Zactecauha, slova, jež řekli

Gagavitz, Zactecauh: Čtyři mužové přišli z Tulánu... Z Tulánu tam za mořem, z místa hojnosti jsme přišli, z místa, kde jsme byli zplodeni, kde jsme byli počati svými matkami, svými otci.“ Cackhiquelský Tulán je na západě (viz pozn. 157). Rovněž *Título de los Señores de Totoncapán* mluví o Tulánu podobně: „Ti nazývaní Umamae, předkové... přišli z kraje za mořem, kde slunce vychází, z Pa Tulán, Pa Zuiuan a jejich vůdcové byli čtyři...“ O kraji za mořem bude řeč i v Popol Vuh. Takové údaje a četné podobné zprávy z oblasti aztécké živí názory těch, kteří pokládají předkolumbovské civilizace za zbytek Atlantidy, za dílo těch, kteří přežili zánik Atlantidy, zvláště když v aztécké verzi je pravlastí ostrov *Atl-an* (Na vodě). V Letopisech Cakchiquelů děje se opuštění Tulánu v atmosféře děsu: „A hrozné bylo pohledět; když jsme odcházeli...“ jak se nakonec můžeme dočísti v ukázce zařazené do naší knihy. – Quicheové tedy jsou Toltekomayové.

119) *Truhlice nebo koše* se používaly k nošení břemen na zádech, neexistoval totiž ani vůz, ani soumaři.

120) *Tohil* [tochil; cakchiquelsky *tob* – voda]; Raynaud překládá Deštivý, Schultze-Jena Tohila ztorožňuje s Quetzalcoatlem. *Avilix* [avuiliš] překládá Raynaud jako Rozsévač. *Hacavitz* [chakavuic] převádí Raynaud jako Sopka (srv. *kak-ha*, pozn. 131). *Nicahtacab* [nikáchtakách; *nicab*, střed, uprostřed, *tacab*, rovina, plání] – v Letopisech Cakchiquelů *Nicab Tagab* (též *Chi Tagab*) přidělován Cakchiquelům, snad oprávněně: Iqui-Balam přece nezanechal potomstvo; hned na příštích stránkách se už také o tomto bohu nemluví, uvádějí se jen první tři.

121) *Na východ z Tuly*, tj. na Yucatán.

122) *Celá tato pasáž* a hlavně řeč Tohilova je vybudována na dvojsmyslnosti, na slovní hříčce s výrazy *tun*, spojit, zavázat se k něčemu, slíbit něco, a *tux* (tuš), rozkvést, rozevřít, rozříznout:

- quitunic* – chtějí se k něčemu zavázat,
- xquitunic* – budou zavázáni, povinni,
- chitunic* – ať je závazné, budiž závazné,
- chituxic* – budiž otevřeno, rozříznuto.

Tohil licoměrně žertuje o spojení, obejmutí, o slibu náboženské úcty – a má na mysli otevření, rozříznutí hrudi a vyrvání srdce: čili zavázání se ke krvavým lidským obětem. Tuto nepřeložitelnou hru slov lze přibližně převést *rozevřít náruč* (k obejmutí) – *otevřít hrud'* (k vyrvání srdce).

123) *Zotzil* [socil], lépe *Tzotzil*, od *tzotz* [co'c], netopýr (rozpomeňme se na *Tzotzi-ha*, Dům netopýrů v Xibalbě). Znamená to tedy Netopýří (Netopýří lidé: *tzotzila-ha* – rod Netopýrů), jeden z rodů kmene Cakchiquelů. Jejich božstvo je *Tzotziha Chimalcán* [cocihá čimalkán] nebo *Chamalcan*, Netopýří kabavuil.

124) *Icoquib* [ikokich; od *ico* nebo *aco*, předcházet, jít napřed, *quib*, slunce] – „Předchůdkyně slunce“; Recinos upozorňuje i na doslovný předklad: *i*, její, *kok*, nůše na zavazadla na zádech, *quib* – „Ta, jež nese slunce na zádech“; Raynaud spojuje s *ik*, Měsíc, a překládá „Luna – Slunce“, což je nejméně pravděpodobné. Je míněna jitřenka, Venuše, denice.

125) *Různé způsoby sebetřýzně*, propíchování uší, prolévání krve (např. pomocí ostnů agáve) a posry byly ve všech předkolumbovských kulturách obvyklé. V aztéckých školách *telpochcalli* i *calmecacu* se s nimi u žáků začínalo už od mládí.

126) *Cakchequeleb*, též *Gakchequeleb* [kak-čc-keleb; od *cak*, oheň, *che*, dřevo, *quel*, vycházet] – „Oheň z dřeva vychází“: naráží se na to, že Cakchiquelové získali oheň loupeží hořícího dřeva nebo si ho sami vyrobili třením dřeva, ale neobdrželi ho od Tohila. V Letopisech Cakchiquelů se vypráví, že si na odchodu z Tulánu odnesli rudé (hořící?) dřevo, pomocí něhož se dostali přes moře.

127) *Cakchiquelové a Rabinalové* si uchovali své jméno doposud, *Tziquinahá* je nynější Atitlán.

128) *Cholochic* [čolochik; od *chol*, seřadit]; *Abah*, kámen, skála, kamenná modla; *Bocotabinac* (od *boc*, rozrýt), *zanaieeb*, písek. Viz cakchiquelské vyprávění o přechodu přes moře a poznámku k němu.

129) *Uloupit nepřátelské božstvo* a obětovat mu znamenalo zbavit nepřitele jeho ochrany.

130) Podle Raynaua se toto místo nachází napravo od cesty ze Santa Cruz del Quiché do San Andrés Zacabahá.

131) *Kak-ha* [kak-chá; od *kak*, oheň, *ha*, obydlí] – tedy příbytek ohně, sopka, jak soudí Schultze-Jena; Recinos i Raynaud překládají jako „barevná pyramida“. (*Cacb*, červený – podle Raynaua se tak říkalo budovám na komolých pyramidách).

132) *Zochob* [sočoch] – chřestýš; *canti* [kantí] – druh jedovatého hada, *Trigonocephalus specialis*, zmije. Indiáni je ctili jako menší bůžky (podle Recinose).

133) *Amag* [amág] – jazykové společenství, kmen; sídlo kmene. *Amag-Tan*, *Amag-Uguincat*: „Tam pro ně nastal úsvit“, stali se usedlými, začali uctívat bohy.

134) *Vedle významu symbolického* – čekání na stvoření světa, počátek civilizace atd., má toto místo význam zcela reálný: mexičtí kněží skutečně pozorovali Venuši, byla to po Slunci a Měsíci hlavní hvězda, jejíž pohyby je zajímaly.

- 135) *Ec* [ek] – parazitní, divoce rostoucí velkolistá popínavá rostlina *Tillandsia Sp. pluribus*; *atziyac* [ac'iják] – také cizopasná rostlina, aztécká *pachtli* [pačtli], jejichž sřivových vláken se podle Raynauda používalo k výzdobě chrámu.
- 136) *Mixtán-Pom, Caviztán-Pom, Cabauil-Pom*: kde ležel Mixtán a Caviztán, nevíme; *tam* znamená huastecky místo, v aztéčtině *tlan*, místo bohaté na něco; *pom* – kopal, pryskyřičná hmota, sloužící jako kadidlo k okouřování. Podle Morleye jsou *M. a Cavestán Abau* božstva Cakchiquelů.
- 137) *Queletzú* – souvisí snad s *quel*, papoušek? Podle Morleye pták zvaný šp. lidově *chocoyo* (srv. pozn. 103).
- 138) *Zaqui-coxol* [saki-košól] – strašidelný skřítek, toulající se po horách; Brasseur mluví o bludičce. Zkamenění představuje změnu kultu, přírodní síly za hvězdy.
- 139) *Yolcuat-Quitzalcuat* [jolkuat-kicalkuát; z aztéckého *yollocobuatl*, od *yoli*, rolničky, *cobuatl*, had] – chřestýš; zde se tedy výslovně říká, že quicheský Tohil byl totožný s mexickým *Quetzalcoatem*, Opeřeným hadem, který jako většina mexických „velkých bohů“ byl mnohotvárný a byl uctíván též jako *Eecatl*, bůh větru. Quichesky se *Quetzalcoatl* nazýval *Gucumatz*.
- 140) *Amag-Tan*, v rukopise psáno *dan*, ale quicheština hlásku *d* nemá. Srv. s poznámkou 133.
- 141) *Huntob* [chuntoch] – jak jméno naznačuje, šlo o božstvo deště, zaručující úrodu a plodnost. Týž úkol měl Tohil.
- 142) *Zotzil*, netopyří, *xabil*, tanečníci (byl to také panovnícký rod Cakchiquelů); *abpop* – Pán rohože; snad tedy měly tyto cakchiquelské větve nárok na svého zástupce v radě, s oprávněním sedět na rohoži. Srv. pozn. 159.
- 143) *Col* [kol] – borová pryskyřice; *nob* [noch] – podle Ximéneze jiný druh pryskyřice; *yiá* [ijá] – aksamitník, vonná zlatožluté kvetoucí rostlina *Tagetes lucida*.
- 144) *Upadnout do pastí*, tj. do rukou nepřátel. *Queb* [kech] – jelen; mínění čtvernožci vůbec, na rozdíl od následujících ptáků.
- 145) *Yac* [jak] – liška, šakal. Srv. pozn. 103.
- 146) *Pazilizib* [pasilisib] – kůže, kterou s Tohilovou krví obdrželi praotcové Quicheů jako schválení lidských obětí.
- 147) *Recinos*: „Přes své nejasnosti a nesouvislosti vypadá tato kapitola jako prolog k záhubě kmenů Vug-amag, nepřátel Quicheů, které velekněží zamýšleli obětovat způsobem, kterému se naučili na severu.“

148) *Vinac-Amag*: *Vinac* [vuinák] – člověk, muž, lidé; *amag* [amág] – kmen, lid; jde zřejmě o Vucub Amag, Sedmero kmenů.

149) *Cavec* (též *Cavie*) – jméno nejmocnějšího quicheského rodu.

150) Je pravděpodobnější, že dívky byly tři – protože i bohové byli tři –, jak uvádí *Título de los Señores de Totonicapán*. V tomto textu se také objevují místo bohů jejich hlavní čarodějové, místem „Kde se koupá Tohil“ je tam teplý pramen. Jména dívek: *Ixtab* (*ixtán*) – cakchiquelsky dívka, *Ixpub* (*ichpoch* podle Brasseur) – aztécky dívka, třetí se jmenovala *Quibatzunah* [kibacunach] – Vyšňořená.

151) V již zmíněném rukopisu z Totonicapánu není zmínka o vytrhání obočí a vousů, ale dovidáme se zde, že jim byly uříznuty malíčky na ruku a na nohu.

152) *Chni* [čuj] – pytel (kakaových bobů); výraz užívaný pro označení počtu 8 000; bylo tedy lidí Vucub Amag přes 24 000. Aztékové používali pro podobný účel slova *xiquipil* [šikipil].

153) *Camucú* (písmo originálu není zřetelné a může být čteno také jako *camacu*): *muc* znamená pozorovat, vidět; souvisí-li výraz s tímto slovem, pak je možné přeložit „vidíme“, jak učinil už Brasseur.

154) *Ca* [ka], náš (též s nádechem vznešenosti), *ahaval* [achávual], pán, veličenstvo (vznešenost ve smyslu oslovení vznešené osoby), *queh* [kech], jelen, *Carnacus virginianus Brook*; podle Recinose „Pán jelenů“ byl symbolem odchodu, smrti. Na Yucatánu mu říkali *Yumilceb*, Pán jelen.

155) *Pizom* [pisom; přičestí trpné od *piz*, zavinouti, zavázati, zašiti], *gagal* [kál; od *gag*, oheň] – ohnivá síla; síla, moc – ochranný talisman.

156) *Título de Totonicapán* udává, že *Qocaib* se dal na východ, *Qocavib* na západ, překážky ho však donutily k návratu. Se svou švagrovou zplodil dítě. Když se Qocaib navrátil a podal zprávu, jak pořídil, prohlásila mu „věrná“ manželka, že dítě je „z tvé krve, tvého těla a tvých kostí“. Qocaib to uznal a „syn“ Balam-Conache byl pak jeho nástupcem

157) *Recinos*: „*Naxit* [naksít] je zkrácené jméno, které Quicheové a Cakchiquelové ve svých podáních dávají ‚Králi východu‘, jímž nebyl nikdo jiný než *To-piltzin Aexitl Quetzalcoatl*, Opeřený had, slavný toltecký vladař, který na sklonku 10. století, když byl nucen opustit svou říši na severu, emigroval na Yucatán (východ podle starých kronik), založil město Mayapán a znovu osídlil Chichen Itzu, civilizoval poloostrov a skončil své poslání, vrátil se, odkud přišel. Bájný Tlapallan, kam se prý odebral velký vladař, byl kraj prostírající se od Xicalanca k východu, neboli pobřežní území a nynější mexické státy Tabasco, Campeche

a Yucatán. V *Knihách Chilama Balama* z Yucatánu se mluví o prorocství návratu Kukulána-Quetzalcoatl, který je v těchto památkách nazýván *Nacxit-Xuchit*. Také Schultze-Jena ztotožňuje Nacxita s Nacxitem-Quetzalcoatlem, propůjčovatelem vládařské hodnosti i u Aztéků, a zmiňuje se o aztéckém zpěvu na *Nacxitla Topiltzina*. Naproti tomu Raynaud tvrdí, že toto jméno (*xit*, quichesky drahokam, *nac*, nalepit, posázet) nemá nic společného s aztéctinou a znamená Slunce, „jak to potvrzuje i *Titulo de Tonicapán*“ (citované místo: „...zapálili kadidlo, jehož dým stoupal nejprve přímo, na důkaz, že to bylo příjemné velkému bohu, a pak se kouř sklonil před Sluncem na důkaz, že ty obětiny, ty modlitby ... došly k Nacxitovi“). Ostatně východ prý je směrem k Hondurasu (Copán?), nikoli k Mexiku. Kloním se k názoru, že jde o Quetzalcoatl, avšak celý problém této záhadné postavy je složitý a zůstává do značné míry tajemný. A v našem Popol Vuh se vždy tvrdošíjně opakuje přechod přes moře. To nelze přehlížet. V *Letopisech Cakchiquelů* se mluví o tom, že byly čtyři Tulány (podle světových stran) a že všechny kmeny přišly z Tulánu, „kde slunce zapadá“. Ale i zde je vyprávění spojeno s přechodem moře, jak uvidíme v ukázkách z cakchiquelských *Letopisů*. Čtyři Tulány mohly být ovšem čtyři městské čtvrti jednoho města a Cakchiquelové mohli přijít ze západní z nich. Nemusí to tedy odporovat verzi, že celý Tulán ležel na východě.

158) *Ahpap, Ahpap Cambá* [achpóp kamchá] – sedět ve shromáždění na rohoži bylo právo předáků a vznešených. Jak uvidíme dále, staly se tyto názvy titulem quicheského vladaře a spoluvladaře a později hodností pohlavárů při okupování cizích území.

159) *Označení některých předmětů* není jasné. V řadě případů není totiž zřejmo, které slovo složených výrazů ke kterému patří, takže např. Recinos spojuje *tzicvil-cob, tzicvil-balam* – „drápy pumy, jaguára“ (také *Titulo de los Señores de Tonicapán* mluví o drápech); a následující *holom*, hlava, *pich*, kopýrko, zase s *queb*, jelen; naproti tomu Schultze-Jena ponechává první *tzicvil* samostatně a překládá jako „vonná látka“ (*tzic* – tabák), druhé spojuje v *cob-tzicvil* – „vonná látka z pumy“; ke slovu *balam* připojuje *holom* a dostává lebku jaguára – a na jelena zůstávají jen kopýrka. Slovo *tatam* vykládá Schultze-Jena jako nedokonale zdvojené *tam*, spojovat, a přiřazuje k němu *tot*, hlemýžď – tedy „řetězec z ulit“. Recinos ponechává *tatam* nepřeloženo jako nejasné. *Guz* překládá Brasseur jako kolébku (v *Letopisech Cakchiquelů* je *cuzul*, kolébka). *Caxeón* (nebo *caxcón*) pokládají všichni předkladatelé za nejasné, rovněž *chijom* (Schultze-Jena i Raynaud), cakchiquelsky však znamená papouščí perť. Tento výraz našel Recinos v cakchiquelském slovníku P. Fr. Barely; odmítá také *guz* jako šišku či kolébku a čte *guz*, k němuž našel v yucaránské mayštině *kutz*, tabák, což logicky spojené s následujícím *buz* (v yucaránské mayštině *bux*) znamená nádobky z dýni na tabák.

160) *Mayské hieroglyfické písmo* reprezentuje patrně nejvyšší vývojový stupeň na americkém kontinentě. Mexické, aztécké a jiné rukopisy nepředstavují slovní text, jsou jen piktografického a někdy ideografického rázu k podpoře paměti.

ti za pomoci ústní tradice, uchovávané v calmecacu (kněžské škole). Severoameričtí Indiáni znali jen primitivní obrázkové písmo. Uzlové písmo quipu v říši Inků mělo jen statisticko-početní význam. Kronikáři se sice zmiňují o tabulkové knihovně v inckém Cuzcu, ale nic se nám z ní nezachovalo. Také znaky na močičko-chimuánské keramice nejsou jasné. Mayské glyfy mají za podklad ideografický systém, který však obsahuje už i fonetické elementy. Např. hieroglyf pro *katún* (údobí 20 × 360 dní) se skládá ze znaků *kai* (ryba) a *tím* (kámen), jde tedy zřejmě o zvukovou podobu, nikoli o významovou stránku znáček. Kromě tří rukopisů – kodexů, o nichž se zmiňujeme níže, se nám mayské písmo zachovalo na budovách a monumentech, jichž je známo přes tisíc. Jsou to hlavně tzv. stély, které byly vztyčovány na počest času v dvacetiletém údobí (katúnu), ale v některých městech i za údobí deseti a dokonce pěti let. Nesou data, a tak nám často – nejstarší a nejmladší stéla v městě – poskytují údaje o trvání osídlení. Nápisy bývají i na horních rámech chrámových dveří; na schodištích pyramid, uvnitř chrámů na oltářních deskách, např. v Chrámu nápisů v Palenque aj. To jsou hieroglyfy tesané nebo modelované. Jsou však i malované na freskách, např. v Bonampaku, a ryté či kreslené na nádobách a různých předmětech. Nejstarší s určitostí datovaná stéla číslo 29 v Tikalu je z roku 81 n. l. Ale předchůdcem mayského písma byly hieroglyfy olmecké, a tak se s touto kulturou posunuje vynález písma až někde před náš letopočet; olmecká kultura La Venta se datuje do let 800–300 před n. l. Quicheské písmo se nezachovalo, ale mluví o něm španělský kronikář Zorita. Jenom asi třetina znaků, většinou číselného a astronomicko-kalendářního významu, je pro nás čitelná. Zbýlé dvě třetiny jsou zatím zavřenou knihou. Jsou to pravděpodobně skutečné texty – možná modlitby, rity, snad i historické události, obsahují snad jména osob a míst, ale bohužel se nemáme čeho zachytit. Všechny názvy chrámových měst, jako Palenque, Copán, Piedras Negras atd., jsou až novodobé, ať už byly vytvořeny v mayštině či španělštině, ale nepocházejí z doby nápisů. Přitom je forma písma pro celé mayské území a po celou dobu několika staletí jeho užívání v podstatě identická. Předpokládá to jednotné intelektuální centrum a setrvalý konzervatismus, který se patrně vztahoval nejen na písmo, ale i na jazyk, jejichž funkci lze přirovnat k významu latině či církevní slovanštině v Evropě. Znalost písma byla totiž ezoterická, omezovala se na vyšší kněžské kasty a vládařské vrstvy, neboť představovala božskou posvátnou moc, schopnost vykládat běh času, tj. samých božstev. Se zánikem těchto vrstev zanikla i znalost písma a potomci z lidu ztratili k němu klíč. Všechny pokusy o úplné rozluštění hieroglyfů byly zatím marné. Začínají objevením *Zpráv o věcech na Yucatánu* od yucaránského biskupa Diega de Landa z roku 1565, kterou našel 1863 abbé Charles Étienne Brasseur de Bourbourg v Madridu. Landa tu uvádí jakousi fonetickou abecedu. Ani Brasseur, ani Rosny, ani Cyrus Thomas, kteří předpokládali existenci úplné fonetické mayské abecedy, neuspěli. V letech 1900–1925 byly zkoumány především hieroglyfické nápisy na stélách. Základ k tomu položil Angličan Alfred P. Maudslay ve svém díle *Biologia Centrali-Americana* (1889–1902), kde reprodukoval řadu textů ze stél i chrámů. V jeho díle pokračoval Němec Theobert Mahler. Různé číselné astronomické a kalendářní význa-

my rozluštili paralelně J. T. Goodman a Ernst Förstemann, který se zabýval hlavně Drážďanským kodexem. Další kalendářní objevy učinil S. G. Morley, který studoval hlavně nápisy v Copánu a Peténu. Od roku 1925 do let padesátých se bádání soustředilo na astronomicko-matematické významy, byla stanovena korelace s evropským kalendářem (Herbert Spinden a Goodman – Thompson – Hernández); mayskou astronomií se zabývali H. Ludendorff, John Teeple a další. Od padesátých let se provádí systematické katalogizování hieroglyfů, je spojeno se jmény G. Zimmermanna, J. E. S. Thompsona a dalších. – Zvláštní zmínku zasluhuje nedávný pokus o dešifraci mayských hieroglyfů pomocí počítačích strojů, který podnikli sovětsí vědci. Není pochyb, že tato cesta bude cestou budoucího rozluštění a řada světových mayologů se na ni v Mexiku už připravuje. Sovětský pokus zatím neuspěl. Důvody neúspěchu uvádí východoněmecká amerikanistka U. Schlentherová: za podklad byla použita černobílá kopie kodexů z guatemalského vydání J. A. a C. A. Villacorty z roku 1933, která nemůže nahradit faksimile. Starobylý, tzv. Motulský slovník maysčiny obsahuje v madridském vydání J. Martíneze Hernándezze z roku 1929 jen na prvních deseti stránkách přes 100 chyb (podle Gatese). A priori se používá nejisté Landovy abecedy. Předpokládá se, že jazykem hieroglyfů je yucataná maysčina rané koloniální doby, ale ve skutečnosti právě jazykový podklad neznáme. Doba hieroglyfů objímá údobí 1300 let, počítáme-li Olmeky, až 1600 let. To vylučuje jazykový podklad, jaký zastihli první španělští kronikáři a gramatikové. – V současné době se pokouší o rekonstrukci staromaysčiny tzv. méridská škola W. Cordana, která pracuje přímo na místě, kde dosud různé mayské dialekty existují, a srovnává různé jazykové prameny. Cordan sám řadu dialektů ovládá a jeho spolupracovníky jsou sami Mayové. Snad i to bude předstupu ke konečnému úspěchu. Neboť luštění za pomoci počítačů předpokládá vytvoření spolehlivých podkladů, a ty může přinést jen kolektivní dílo a souhrn všech odborných znalostí současné mayologie. Viz PS v předmluvě.

161) Na rozdíl od vlastní mexické oblasti, kde se *rukopisných domorodých kodexů*, hlavně aztéckých a mixteckých, zachovalo několik desítek, máme z mayské oblasti takové rukopisy jen tři, ostatní hieroglyfické nápisy jsou na sochách a architekturních dílech. Ze takových rukopisů bylo původně mnoho, víme nejen ze základního díla Landova. *Zprávy o věcech na Yucatánu*, ale i z dalších. Např. jezuita José de Acosta uvádí v *Historia natural y moral de Indias* z roku 1590, že „v provincii Yucatánu ... existovaly knihy, po jejich (indiánském) způsobu skládané a spojované v listy, v nichž uchovávali indiánští vzdělanci záznamy času i své vědění o planetách, zvířatech a ostatních věcech týkajících se přírody, jakož i svá starobylá podání...“ A lituje, že tyto knihy byly páleny, neboť mohly poskytnout informace „o tajemstvích této země“. Také papežský komisař pro Nové Mexiko Alonso Ponce hlásí ve své *Zprávě* (na Yucatánu byl 1588): „Domorodci používají na Yucatánu ... písmena a značek, kterými zapisují do knih své dějiny, své obřady, obětní předpisy týkající se jednohlavých božstev, i svůj kalendář: knihy jsou zhorovány z kůry jistého stromu.“ (Psalo se na papír z rostlinných vláken nebo na kůži, např. jelení.)

Zachované kodexy jsou tyto: nejkratší a nejpoškozenější je tzv. *Pařížský kodex*, známější pod jménem Codex Peresianus. Skládá se z 11 oboustranně popsaných listů, z nichž dva jsou úplně odřené, o rozměrech 12,5 × 23,5 cm, celková délka lepoprela činí 1,45 m. Je na něm zaznamenáno 1600 hieroglyfů a podoby božstev nikoli prvotřídní grafické jakostí. Opatřen je glosami v jazyce tzeltal a pochází tedy patrně ze státu Chiapas v povodí Usumacinty, kam tento mayský kmen patřil. Vznik rukopisu je bezpochyby pozdní, neboť zmíněný kodex obsahuje kalendářní údaje obvyklé i v době conquisty. Někteří jej považují za opis. Je to jen zlomek celku. Byl získán roku 1832 z Pařížské knihovny a měl tvořit v Agliových kopiích součást 10. svazku *Mexických starožitností* Lorda Kingsborougha, ale k jeho otištění již nedošlo. *Starožitnosti* zůstaly torzem. Kingsborough finančně ztroskotal. V poslední chvíli zachránil tento mayský rukopis před zničením vynikající mayolog své doby Léon de Rosny, který se také neúspěšně pokoušel o rozluštění mayských hieroglyfů; ten ho vyvolil roku 1859 v pařížské Národní knihovně z koše na odpadky. Protože na obálce bylo jméno Pérez, dal mu jméno Peresianus. Fotograficky byl bez komentáře vydán roku 1864 v Paříži, barevně s úvodem Rosnyho vyšel tamtéž v roce 1887.

Madridský kodex (Codex Tro-Cortesianus) byl objeven ve dvou oddělených částech: první roku 1866 Brasseur de Bourbourg v Madridu (u prof. Juana Tro y Ortolana) a vydána jím barevně 1869; druhá část byla roku 1867 nabídnuta pařížské i londýnské knihovně Juanem Palaciosem, ale teprve 1875 ji od sběratele José Ignacia Miró získalo Archeologické muzeum v Madridu. Rukopis údajně pocházel přímo z majetku Cortésova. Rosny vydal onu druhou část nebarevně roku 1883 v Paříži, 1892 vyšlo barevné faksimile v Madridu. Obě části jsou dnes uloženy v Archeologicko-historickém muzeu v Madridu. Rozměry listů jsou 12,4 × 23 cm, jejich počet je 56, tj. 112 stran. Celková délka kodexu činí 6,55 m. Obsahuje 3200 hieroglyfů a je ze všech kodexů nejrozsáhlejší. Je patrně také z rukopisů nejmladší, podle Thompsona nevznikl dříve než v 15. století, ale snad je až z rané doby koloniální a pochází patrně z Tulumu na Yucatánu. Pařížský rukopis obsahuje rituální kalendář, madridský představuje jakousi knihu-horoskop a magickou knihu mayských kněží.

Drážďanský kodex (Codex Dresdensis) v Státní knihovně v Drážďanech má 39 listů, tj. 78 stran, o rozměrech 9 × 20,5 cm, délka lepoprela je 3,56 m. Zmínuje se o něm jako o majetku drážďanské Královské knihovny již roku 1740 její knihovník J. Gh. Götze, který tento kodex získal rok předtím od neznámého soukromníka ve Vídni. Poté rukopis upadl znovu v zapomnutí a upozorňuje na něj až roku 1813 Alexandr Humboldt, který z něho uveřejnil první ukázky ve své knize *Vue des Cordillères*. Kingsborough tento kodex zařadil do třetího svazku *Starožitností*, oba však ještě pokládali rukopis za mexický, tj. nemayský. Faksimile s komentářem, ale s chybným číslováním stránek vydal roku 1880–1892 Ernst Förstemann. Podle nejnovějších názorů (Thomas C. Barthel) je tento rukopis ze všech tří nejstarší. Jde o opis staršího originálu a opis byl pořízen na území, které mělo kontakty s mexickou kulturou, protože v nynější verzi jsou některé vlivy tohoto druhu patrné, nicméně vše nasvědčuje tomu, že originál pocházel z klasického jižního území mayské kultury. Kalendářní data

v tomto kodexu, která dokážeme číst – jde o počáteční a koncová data astronomických konjunkcí –, jsou podle Thompsona r. 1083 a 1116, nejmladší datum je 1178. Podle Barthele je nejmladší zjištěné datum 1232. Kodex by podle něho tedy pocházel z 12. až 13. století. Tyto údaje se opírají o Goodman – Martínez – Thompsonovu metodu pro přepočítávání našich dat na mayský kalendář. Spinderova korelace, která posunuje data o 260 let do minulosti, byla sice už takřka opuštěna, avšak nejnovější výzkumy pomocí radioizotopu uhlíku, které provedl Willard F. Libby, svědčí spíše v její prospěch. Pak by Drážďanský kodex pocházel dokonce už z 10. století. Tento rukopis je také ze všech tří nejzachovalejší, umělecky nejhodnotnější a nejbarevnější. Obsahuje divinační kalendář o 260 dnech, výpočty postavení hvězd a zatmění Slunce i Měsíce, údaje o postavení Venuše a korektury k výpočtu jejího oběhu, její východ i západ jako denice i večernice za 312 let, 405 oběhů Měsíce za dobu bezmála 33 let, 69 zatmění Slunce, konjunkce Slunce, Měsíce a pěti planet, předpovědi počasí a sklizně, pokyny k novoroční slavnosti atd. To ovšem neznamená, že umíme rukopis slovně číst jako souvislý text – známe číselná a kalendářní data a uhadujeme jeho obsah. Dokonalé barevné faksimile rukopisu existuje z roku 1962 ve vydání jeho majitele – Státní knihovny v Drážďanech.

Další údajné mayské rukopisy jsou podvrhy. Existují tedy zatím – nebude-li snad něco ještě objeveno v archivech – jen tyto tři. To, že zajímavé nálezy ještě možné jsou, dosvědčuje zpráva nedávného data: Na počátku své výpravy do Mexika r. 1519 získal Cortés u ostrova Cozumelu bílého zajatce Gerónima de Aguilara, který byl držen u Mayů. Aguilar byl duchovní a nedal se pobytem mezi Indiány od své výry odvrátit. Sděлил Cortésovi, že spolu s ním byl zajat i voják Gonzalo Guerrero. Cortés vzkázal i Guerrerovi, ale ten se zatím poindiánštil, vzal si za ženu dceru kasika a měl s ní už děti; odmítl se vrátit k bílým. A rukopis *Paměti Gonzala Guerrera* byl prý nyní objeven. Nebyl zatím odborně zkoumán, ale „čeká se, že pomůže dešifrovat mayské hieroglyfy“. Z opatrnosti berme bližší neověřenou zprávu cum grano salis. Ale bylo by to možné: Guerrero svým snatkem pronikl do kasty „pánů“, která mimo jiné vlastnila ezoterickou znalost písma a knihy. Hypoteticky je tedy možné, že se Guerrero seznámil i s touto součástí makcilu, tj. „posvátné vědy“, a že o ní zanechal nějaké zprávy ve svých Pamětech.

162) *Titulo de Totonicapán* uvádí přes dvacet jmen lokalit, které postupně osídlili Quicheové od moře až do Izmachí [ismač].

163) *Chi-Izmachí* překládá Brasseur „U vousů“, Raynaud soudí, že jde o zříceniny na jih od Uatatlánu.

164) Není jasno, zda jde o *dvójici* či *trojici* vladařů. „Devět Jelen“ je připojen za Conachéa slůvkem *xu* [šu], rovněž, souhlasně, „Vznešený pán“ za „Devět Jelen“ výrazy *rug*, také, *puch* [puč], a (spojkou kladenou za slovo) – „a také“; jelikož quicheští hodnostáři vládli ve dvojicích, zdá se, že některý z názvů by mohl být nikoli vlastním jménem, ale titulem.

165) *Nim-ha* [nim-chá] – velký dům; města předkolumbovských civilizací (např. aztécký Tenochtitlán, chimuánský Chanchan na pobřeží Peru, incké Cuzco) byla rozdělena do čtvrtí podle rodů (také podle zaměstnání, např. v Tenochtitlánu byla čtvrt kupců, čtvrt umělců a řemeslníků apod.). Každá čtvrt měla svou radnici, poradní dům, u Aztéků nazývaný *calpulli*, a nezfídka i chrám na pyramidě a božstvo. „Jenom dvě větve měly stavby hadů“ – v textu *cumatzil* [kumacil; od *cumatz*, had – hadí, hadovitý] a na okraji připsána poznámka *cumatzil za nim-ha*, jde tedy o stavbu zdobenou hadími ornamenty, což bylo v mexickém umění běžné.

166) *Tinamit* – pevnost, opevněné město, je slovo převzaté z jazyka Pipilů, *zivan* [sivuan] znamená rokle; *Zivan-Tinamit* (podle Schultze-Jeny) bylo jméno opevněného, dávno opuštěného města východně od nynější Chuvily – Santo Tomás Chichicastenanga. Podle Raynaua je „rokle-město“ formule pro označení pevnosti s umělým či přirozeným příkopem.

167) *Gumarcaab* [gumarkaáč] překládá Ximénez jako „Ztrouchnivělé chatrče“, Aztékové nazývali město Uatatlán, Místo rákosů; v době španělského vpádu to bylo „nejvýznamnější město Střední Ameriky“ (Recinos). Zbytky Gumarcaahu-Uatatlánu leží mezi hlubokými, téměř svislými stržemi na skalním reliktu, poněkud níže než okolní náhorní roviny. Bylo to nejlépe přirozeně chráněné indiánské středisko v Guatemale. Křížovaly se tu cesty od moře k moři, ve stržích byla voda, jež proudí do Rio Negra. K západu se tyčí přirozené valy a lokalita je spojena s okolím jen úzkým skalním hřbetem. Trojklanné prostranství má povrch asi 20 ha. „Větší část je pokryta zbytky zdí: terasy, dvory obklopené valy a stěnami jsou hustě stěsnány, aby bylo využito omezené prostory. Je vidět zbytky špičatých i tupých pyramid. Zdi nesou stopy barevných ornamentů a vedou až těsně k pokrajím roklin. Nad troskami se tyčí dosud pyramida Tohilova. Ulice jsou jen pár kroků široké, mezi budovami jsou jen úzké průchody.“ Sídliště zde patrně jen vládnoucí kasta a místo bylo útočištěm pro lid v době válečného nebezpečí. Jinak lid sídlil v chatrčích uprostřed polí na okolních plošinách. Jak víme z Popol Vuh, bylo zde 24 paláců, velkých rodových domů; a podle Fuentese vladařský palác měřil 728 × 376 kroků. Když roku 1524 Alvarado přitřhl k městu, vedly do něho jen dvě cesty: skalní pěšina po úbočí sráží a umělá hráz, nynější skalní hřbet upravený na cestu, s mostem. Quicheové lákali Alvarada do města, aby ho tu v noci i s jeho vojskem spálili. Ale Alvarado pochopil, že by byl v úzkých uličkách města se svou jízdou v pasti, dal obsadit průchody k městu a zajmout oba vladaře, kteří mu přinášeli toto nebezpečné pozvání, a upálil je. S přivoláními posilami pak město vypálil a zničil. Ve svých dopisech je označuje jako „peleš lotrovskou“.

168) *Brasseur mni*, že jde o urážlivé házení kostmi předků nepřátel.

169) *Tinto primím biskupem* Guatemaly, který vysvětil město zbavené někdejší slávy, byl don Francisco Marroquín, intronizovaný na žádost Pedra de

Alvarado kolem roku 1530 (zemřel 1563). Nebyl však nikterak jen Alvaradovou stvůrou; ačkoliv se tehdejší španělské hlavní město nazývalo Santiago, sám se podpisoval jako „episcopus cauhtemalensis“. Poblíž Gumarcaahu dal postavit v San Juan del Obispo palác, nazývaný Palác otroků, protože ho stavěli váleční zajatci; říkalo se mu tak ještě roku 1854, kdy byl už v troskách a kdy ho navštívil K. Scherzer, který zde zastihl 400 obyvatel.

170) *Vládnoucí elita*: vladař a jeho zástupce, velekněží a „ministři“.

171) Schultze-Jena i Raynaud čtou *Yeoltux*, Recinos *Ycoltux*. Quicheové představovali vzor vlády; podle nich měli svou hierarchii uspořádanou i podřízené příbuzné kmeny, u slabých kmenů jen neúplně a chudě.

172) *Raynaud* upozorňuje, že v *Título de Totonicapán* se dovidáme, že vrchní vladař užíval i nižších titulů. Někdy se mluví o něm a mlčky se rozumí i jeho zástupce, tedy celá dvojice vladařů, zde tedy Gucumatz i Cotuhá.

173) *Chuvilá* je nynější Chichicastenango [čičikastenango], což je aztécký překlad „Mezi kopřivami“.

174) Nynější *Zacualpa* (aztécký název).

175) *Caoqué*, nynější obyvatelstvo u vesnic Santa María a Santiago Caoqué (nebo Cauqué) v Cakchiquelských horách, západně od měst a Guatemaly na území Pocomanů. *Caoque* znamená cakchiquelsky déšť a byl to též vladař Tzutuhilú, poražený Cakchiquely.

176) *Zaccababá*, dnešní San Andrés Saccabajá, osm šp. mil (asi 45 km) od Santa Cruz Quiché; Raynaud překládá jako „Dům bílých kamenů“.

177) *Zaculeu* – „Bílá (krásná) země“, pevnost Mamů u starobylého *Chinabju-lu* (název v řeči mam), nyní Huehuetenanga. *Zaculeu* je jedna z významných guatemalských architektonických památek se zachovalým a restaurovaným míčovým hřištěm.

178) *Chuvi-Miquiná* [čuvi-mikyná] – „Na teplých vodách“, město na kopci s teplými prameny, dnešní Totonicapán, odkud pochází několikrát zde citovaný rukopis *El Título de los Señores de Totonicapán*. Zdejšími zříceninám říkají Indiáni *coxtum* [koštum] – pevnost.

179) *Xelabú* nebo *Xelabuh Quieh* [še-lachúch-kíech] – „U deseti jelenů“, někdejší mocná mamská Culahá na úpatí sopky Santa María, dobytá Quichey; nyní Quezaltenango.

180) *Chuvá-Tzac* [čuvá-cak] – „Před pevností“, dnešní Momostenango.

181) *Tzolobché* [colochčé] – „Černý bez“, nyní Santa María Chiquimula.

182) *Colché* [kolče] – lokalita na tichomořském pobřeží; *Petatayub* je název pobřežní tichomořské roviny poblíž guatemalského města Ayutly při mexické hranici.

183) Pohlaví zbyvajících kmenů trojaliance: Nihaibů a Ahau-Quicheů.

184) *Ab-Uvilá* – obyvatelé již zmíněného města „Mezi kopřivami“, Chuvily, dnešního Chichicastenanga. Takto se o nich hovoří i v rukopisech *Historias del origen de los Indios a Títulos de la Casa Ixcuín-Nihaib* (Vyprávění o původu Indiánů; Hodnosti domu Ixcuín-Nihaibů).

185) *Ab-Chulimal* [ach-čulimal] nebo *Chutimal* – obyvatelé Chutimalu, města na kopci Xebalax-Xecamax [šebalaš-šekamaš].

186) *Zaquiya* [sakijá] – podle Raynauda „Bílá řeka“.

187) *Xahbaquieh* [šachba-kiech] – podle Raynauda „Tanec jelenů, Tančící jeleni“.

188) *Chi-Temah*, *Vahxalabuh* [čitemach, vachšalachuch] – Ximénez tvrdí o druhém, že je totožné s Alezyocho.

189) Nynější *Cabricán*, osada v departementu Quezaltenango.

190) *Chabicac-Chu-Hunahpú* [čabikak-čuchunachpú] – Raynaud překládá „Hunahpútív ohnivý šíp“, bezpochyby je zde souvislost se sopkou Fuego (šp. oheň); *Maca* – Recinos ztotožňuje s výše zmíněnou *Panacou*, dnešní Zacualpou, obcí v departementu El Quiché.

191) *Xoyabab* [šojabach] – městská pevnost Rabinalů, bránící přístup do jejich hor na východě quicheského území. Raynaud připojuje: „Je to snad Xolabah – „Mezi skalami?“ Dnes se tu nalézá lokalita Joyabaj. *Zaccababá* – viz pozn. 177.“

192) *Ziyahá* [sijachá] nebo *Zihá* – nynější Santa Catalina Ixtlahuacán [ištlavakán]. *Miquiná* – viz pozn. 179, *Xelabuh*, pozn. 180.

193) *Achac* (špina, výkal), *Iboy* (pásovec) – „Výkaly pásovce“, opravdu vznešené jméno!

194) Jde o vytvoření vojenské šlechty. Něco podobného existovalo i u Aztéků: zde byli povyšováni ti, kdo přivedli určitý počet zajatců. Existovala dvě bratrstva bojovníků, orlí a jaguáří. Ve společnosti rozhodovaly tak dvě vládnoucí třídy – válečníci a kněžstvo. Nad nimi obvykle ještě vladařské rody, z jejichž pří-

buzenstva se rekrutovali panovníci. Jako u Aztéků tvořil se jistě i zde administrativní aparát.

195) *Galel-Ahau*, vznešený pán – titul panovníka Nihaihbů a také hodnost v řadách vojenské šlechty. *Nim-chocob* [nim-čokoch] – „Velký vyvolený“, rovněž vojenská hodnost, také *zaquic* [sakík] byl podobný titul vojenské šlechty; *achih* [áčich] – muž, válečný hrdina; *ahtzalam* [ach-calám] – pán desky, tesař, stavitel, mistr; *u tzam achih* [u-cam; u, jeho, tzam, vrchol; nebo *utz*, dobrý, správný] – vojenská hodnost.

196) Podle Recinose kameny z chrámu a paláců Uratlánu (Gumarcaahu) posloužily ke stavbě sousedního španělského města Santa Cruz.

197) *Tzutuhá* [cutuchá] – „Kvetoucí pramen“; Cahbahá [kachba-chá] – dům obětí, obětiště. Tzutuhá byla svatyně ve městě Cahbahá u řeky Lacandonu; s ním patrně souvisí nynější San Andrés Saccabajá poblíž Santa Cruz Quiché.

198) *Are* (ejhle) *locbal* (od loc, koupit – tedy kupní cena), *tzac* (postavit, stvořit, stavba, palác; ale i výtvar, stvoření). Lze tedy přeložit: „Ejhle kupní cena za palác“, ale i „Ejhle kupní cena za stvoření“. Postem tedy spláceli, že „mají vladařský palác“ (Schultze-Jena) nebo že „byli stvoření“ – rozumí se jakožto vladaři (Recinos).

199) *Třináct i devět* byla čísla posvátná: třináct bylo nebes, devět bylo pánů noci.

200) *Tulul, abache a quinom* – viz pozn. 105. – Také u Aztéků známe podobné pústy, podroboval se jim rovněž i sám panovník.

201) *Sedmnáct a deset*, tedy 27, opět násobek posvátného čísla (3 × 9).

202) *Kanál* (od kan, žlutý) – barva jihu; *raxál* [rašál; od rax, zelený] – barva úrody. Vlastně tedy „dárce žlutosti a zelenosti“, plnosti a hojnosti. Quicheové nerozlišovali zelenou a modrou barvu, měli pro ni jediný výraz: *rax, raxá* – zelený, modrý.

203) Tedy 9 + 13 + 17, celkem 39 – opět násobek posvátného čísla (3 × 13).

204) U některých těchto jmen se dá dovodit jejich význam, jinde by to byly jen nejjisté dohady. Seznámili jsme se již s významy slov *Balam* (jaguár), *Cucumatz* (Opeřený had). *Tepepul* je původu aztéckého (*tepetl* znamená kopec, hora, skála, kámen; –*pol*, –*pul* slouží jako přípona – případně i zesílená na *popol* – k stupňování, k označení plnosti, množství), *Tepeul-pul* je tedy skalnatá, kameňitá hora; hromada kamení. Cac-quicab překládá Ximénez jako „mnoho rukou“, snad ohnivých rukou (plamenů), jak interpretuje Raynaud. *Cavizimab* je

podle Ximéneze „ten, který se zdobí špy“ (snad to souvisí s aztéckým *itzli*, obsidián, *itzmitl*, šíp s obsidiánovým hrotem). *Tecum* – shromažditel.

205) *Quicab a Cavizimab* si podrobili Guatemalu, první z nich Cakchiquely. Za Tepepulovy vlády Cakchiquelové podle Ximéneze povstali a u Iximché Quichey porazili, zajali jejich vladaře a odebrali jim jejich bohy. Vypráví se o tom také v *Letopisech Cakchiquelů*. Quicab byl podle tohoto podání svržen vlastními syny a Cakchiquelové zatím založili Iximché.

206) *Vaxaqu-Caam* [vachšaki-kaám] – „Osm trav“ (lián), podle Brasseur překládá aztéckého názvu dvanáctého kalendářního dne (*chicuey*, osm, *malinalli*, tráva). Ximénez uvádí, že za vlády tohoto vladaře a Quicaba syn cakchiquelského panovníka *Quiché-Vinac* [kičėvvinák], který urazil vladaře Quicheů, a měl být proto obětován, prorokoval před smrtí příchod Španělů. Předpověděl zkázu Quicheů a smrt jejich panovníka, příchod bytostí od hlavy k patě ozbrojených, zničení staveb, které se stanou obydlím sov a lišek. Quicheové předváděli jeho příběh v starobylém tanci. *Cavutepech* [kavutepeč] – podle Ximéneze „Ozdobený náramkem“.

207) Další panovníci se opět jmenují podle data narození: *Oxib-Queb* [ošib-kech] Tři Jelen; *Beleheb-Tzi* [belecheb-ci] – Devět Pes (Aztékové mu říkali Devět Jaguár, *Chicunaui Ocelotl* [čikunavi oselotl], Španělé zkomoleně *Chignauizelut* [čignaviselut]). *Tonatiuh*, Slunce, byla aztécká přezdívka Cortésovu náměstkovi Pedru de Alvarado (1486–1541) pro jeho světlé vlasy; z toho zkomoleně *Donadiú*. Alvarado byl dobyvatel Guatemaly. – Oba panovníci byli upáleni, nikoli oběšeni.

208) *Tepepula* nazývali Španělé *Sequechul* [sekečul] a vládl v letech 1524 až 1526, pak byl po povstání vězněn do roku 1540, kdy byl na příkaz Alvaradův s cakchiquelským *Belech-Catem* [beleč-kat] oběšen. Konec *Tecumův* není znám. V indiánském textu *Títulos de la Casa Ixcuín-Nihaib* se vypráví o vojevůdci Tecum-Umánovi, ale ten není s quicheským vladařem totožný. Tecum-Umán zahynul v poslední rozhodné bitvě proti Španělům u Quetzaltenanga, když se vrhl přímo na Alvarada a ten ho proklál kopím.

209) *Don Juan de Rojas*, Ximénez píše Roxas, a jeho spoluregent don *Juan* (Schultze-Jena píše Julio) *de Cortés* „vládl“ už v době koloniální a měli už křesťanská jména.

210) Vyvrácení státu Quiché proběhlo takto: Pedro de Alvarado (1486? až 1541) se zúčastnil Cortésova tažení proti Moctezumovi. Byl to nejsurovější conquistador, má na svědomí masakr na Chrámovém nádvoří v Tenochtitlánu za nepřítomnosti Cortésovy, čímž podnítil povstání Aztéků. Po pádu Tenochtitlánu vyrázil koncem roku 1523 s 300 Španěly a četnými indiánskými spojenci, hlavně Tlaxkalteky, přes Oaxacu do Guatemaly a cestou si podrobil

Indiány kolem nynějšího Sosonusca. Quicheové se shromáždili u Totonicapánu a utkali se s ním nejprve u řeky Tilapy, později v řadě dalších srážek. Vypravuje o nich ve svých listech Cortésovi sám Alvarado, ale hovoří o nich i domorodé prameny, mimo ty, o kterých jsme se zde v poznámkách už zmínili, též *Letopisy Cakchiquelů*. Po poslední porážce u Quetzaltenanga se Quicheové nako podrobili a přijali Alvarada v březnu 1524 ve svém hlavním městě Gumarcaahu-Utatlánu, jak se o tom zmiňujeme v poznámce 168. Nato Alvarado táhl do Iximché, kam ho pozvali jeho spojenci cakchiquelští vladaři Beleheb-Cat a Cahí-Ymox. Vladař Tzutuhilú v Atitlánu Tepepul odmítl výzvu, aby se podrobil, a v dubnu 1524 obsadil Alvarado i jeho území. Z Iximché pak ovládl ještě další kraje a kmemy až do nynějšího Salvadoru. Po návratu z těchto tažení došlo však vinou brutálního vymáhání poplatků a zlata k povstání i u Cakchiquelů, jak o tom vyprávějí jejich *Letopisy*. Výsledkem byla totální porážka Indiánů a závazek (z 12. ledna 1528) platit Španělům daně. – V Iximché Alvarado založil již 25. července 1524 nové hlavní město Santiago de los Caballeros de Guatemala – „ve jménu Jeho Výsosti krále a ustanovil jsem zde dva starosty; neboť zde je středisko té země“. (Dopis Cortésovi z 28. července 1524.) V důsledku cakchiquelského povstání však zůstalo jen při slovech. V roce 1527, kdy byl z Guatemaly zřízen generální kapitanát a kdy byl Alvarado ve Španělsku, přeložil jeho bratr Jorge metropoli do údolí Valle de Almolonga, mezi sopky Agua (šp. Voda, 4438 m; původním jménem Hunahpú) a Fuego (šp. Oheň, 3835 m). Když došla 1541 zpráva o Alvaradově smrti v Nochistlánu v Novém Španělsku, v dnešním mexickém státě Guadalajara, dala vdova Beatriz zahalit vládní palác černým sukem. Alvaradovo město, známé dnes jako Ciudad Vieja (šp. Staré Město), bylo téhož roku zničeno přívalem vod z Hunahpú, přičemž zahynula i Beatriz s dětmi. (Alvarado se zúčastnil i dobytí Peru; po návratu chystal výpravu do vybájené Ciboly, do „Sedmi zlatých měst cibolských“ kdesi při Tichém oceánu. Napřed však vytrhl na pomoc místokráli Nového Španělska. Při útoku na skalní pevnost povstaleckých Indiánů kůň jednoho z jeho jezdců na svahu uklouzl, padl na jedoucího Alvarada a rozdrtil ho. Alvarado několik dní zápasil se smrtí a zemřel 5. července 1541.) – Guatemalské hlavní město bylo potom přeloženo do širšího údolí Panchoy, dále od hrozivých sopek. Antigua kvetla přes 230 let, definitivním hlavním městem se nakonec stala Guatemala v širokém otevřeném Valle de las Vacas. Stará Antigua, v níž dožil svůj život např. kronikář Cortésovy výpravy Bernal Díaz, kde působil Bartolomé de las Casas, apologeta Indiánů, bývá pokládána se svými troskami paláců, chrámů, kašnamí, tropickou květenou a příjemným podnebím za jedno z nejkrásnějších míst na světě.

211) *Nazveme-li Quichey národem*, pak se podle svého vlastního podání dělila na tři kmemy: Cavocy, Nihaihy a Ahau-Quichey, každý kmen pak se dělil na rody či klany, které měly svůj poradní dům, pravděpodobně středisko jejich městské čtvrti, a svého předáka se skupinou dalších funkcionářů. Cavecové i Nihaibové měli těchto klanů devět (posvátné číslo), Ahau-Quicheové vzhledem k svému menšímu významu jen čtyři. (Také aztécký spolek byl konfederací tří

měst téhož etnického základu: Tenochtitlánu, Texcoca a Tlacopánu.) Předáci dvou prvních klanů a domů, Pán rohože a Zástupce pána rohože, byli vladaři celého kmene, další byli velekněží Tohila a Gucumatze či Avilixe a Hacavitze, výběrčí daní a další hodnostáři.

212) *Toto je opravdu konec Popol Vuh*, neboť nastupuje nová doba, doba koloniální. Za ní byla Guatemala, jak už jsme se zmínili, od roku 1527 generálním kapitanátem, relativně nezávislým na mexickém místokrálovství Nového Španělska; kapitanát zahrnoval i území nynějšího mexického Chiapasu, dále Salvadoru, Hondurasu, Nikaraguy a Kostariky. Nezávislost Guatemaly vyhlásil 15. září 1821 poslední španělský generální kapitán Gabino Gaínza. Zpočátku byla členem Středoamerické federace a teprve 1839 vytvořila samostatný stát, ačkoli i pak musila odřázet různé pokusy o znovuvyvoření federace. Nynější Guatemala má rozlohu 108 889 km², obyvatel je přes 4 500 000. Zeměpisně tvoří tři oblasti: nížiny při Tichém oceánu, horskou oblast a severní oblast nížin. Hory dosahují výšky přes 4000 m, jsou mezi nimi četné sopky. Většina míst, o nichž je zmínka v našem textu, leží na náhorních rovinách Sierry Madre, která probíhá rovnoběžně s Pacifikem: Guatemala i Guatemala Antigua, Sololá, Santa Cruz del Quiché, Quetzaltenango. Politicky se území dělí na 22 departementů, z měst, o nichž se náš text zmiňuje, mají Huehuetenango 10 000 obyvatel, Quetzaltenango 40 000, Santa Cruz del Quiché 7000 (s předměstími 29 000) Antigua 16 000, Guatemala 690 000, Sololá 5000, Totonicapán 9000 (s předměstími 44 000) atd. Většina z nich leží v nadmořské výšce přes 2000 m, jen obě Guatemaly o 500 m níže. Jezero Atitlán, o kterém zde též hovoříme, má rozlohu 126 km². Indiáni, většinou mayských skupin, mezi nimi naši Quicheové, Cakchiquelové, Mamové, Tzutuhilové, Kekchiové a vlastní Mayové, tvoří skoro 55 % obyvatelstva, 35 % jsou mesticové, čisti španělští kreolové jsou nepočtení. Ačkoli je úředním jazykem španělština, mluví asi 42 % obyvatel jen indiánskými jazyky.

213) *Santa Cruz* založili dominikáni poblíž Gumarcaahu, sídla quicheských Pánů rohože, a pokřtil je tímto jménem biskup Marroquín. Leží ve výši 2022 m a je hlavním městem departementu El Quiché s 256 000 obyvateli a rozlohou 8378 km².

LETOPISY CAKCHIQUELŮ

- 1) *Letopisy Cakchiquelů* (Anales de los Cakchiqueles), nazývané též *Memorial de Tecpan-Atitlán* nebo *Memorial de Sololá* či konečně *Anales de los Xabil* (Xahilové byli panovnický rod u Cakchiquelů jako u Quicheů např. Cavcové), tj. Historie starého království Cakchiquel řečeného Guatemala, jak uvádí podtitul. – Anglický překlad Letopisů uveřejnil v roce 1885 ve Filadelfii Brinton, španělský roku 1934 v Guatemale J. A. Villacorta, v roce 1946 v Mexiku doplnili a přeložili francouzský Raynaudův překlad jeho žáci Miguel Angel Asturias a J. M. González Mendoza. Faksimile rukopisu vydal v Kodani v roce 1952 E. Mengin. A. Recinos připojil ke svému překladu z roku 1950 i převod třetího guatemalského rukopisu téhož okruhu – *Titulů pániů z Totonicapánu* (Titulo de los Señores de Totonicapán), na který se tu také několikrát odvoláváme. Toto druhé dílo je napsáno quichesky a přeložil je do španělštiny poprvé 1834 José Chonay, ze španělštiny do francouzštiny F. H. C. de Charencey (Alencon 1885). V našem překladu užíváme k označení výňatků konvenčního dělení Recinosova.
- 2) *Chay Abah* [čaj abách] – Obsidiánový kámen, ale možno spojit i s *cha*, mluvit, tedy Mluvicí, Prorokující kámen.
- 3) *Dřevo a Kámen* – sochy božstev.
- 4) *Mladší bratříček* – Cakchiquelové, protože odcházeli z Tulánu poslední.
- 5) *Raynaudova škola* překládá dosti nepravděpodobně jako „Některí z lidu Quiché se tu narodili“ a vyvozuje z toho, že pobyt na mořském břehu byl dlouhý.
- 6) *Cakchiquelové* – viz pozn. 126 k Popol Vuh.
- 7) Přechod přes moře – srv. pozn. 128 k Popol Vuh a tam uváděné názvy místa přechodu: *Seřazené kameny* a *Rozryté písčiny*.
- 8) *Xepit Xetulul* [šepit šetulul] – dnešní obec Zapotitlán v departementu Suchitepéquez na tichomořském pobřeží.
- 9) *Tinatitub, Timatiú* – viz pozn. 208 k Popol Vuh. *Avilantaro* – zkomoleni na ze šp. *adelantado*, asi kontaminací s Alvarado, guvernér.
- 10) *Xelabub* – viz pozn. 180 k Popol Vuh.
- 11) Cakchiquelští vladaři stejně jako aztécký Moctezuma pokládali Španěly nejprve za bohy a přijímali je jako spojence. Také Inka Atahualpa pokládal Pizarra za vracejícího se boha Viracochu. Zřejmě ne všichni Cakchiquelové (zase

jako v Mexiku strana Quitlavacova) byli však pro spojenectví s bradatými cizinci. Mayové na Yucatánu iluzi o božství příchozích nepodlehli, přezdívali jim dzulové, měli ovšem mezi sebou spolehlivého informátora Gonzala Guerrera.

- 12) *Belebe Quat* a *Cabi Ymox* [beleché-kat; kachi-imoš] – Čtyři Ryba-Země a Devět Ještěrka (Kajman).
- 13) *Panatacat* nebo *Atacat* – dnešní město Escuintla na tichomořském pobřeží v Guatemale.
- 14) *Cuzcatán* – dnešní republika Salvador.
- 15) *Yaqui* – zde míněny pomocné sbory Alvaradových mexických Tlaxcalteků.
- 16) *Holom*, hlava, *Balam*, jaguár – tedy Hlava Jaguára, hory nedaleko Iximché.
- 17) *Chij Xot* [čich šot] – dnešní obec Comalapa v guatemalském departementu Chimaltenango.
- 18) *Bulbusxá* [bulbušjá] – cakchiquelský název města Santiago de los Caballos de Guatemala (již v údolí Almolongy).
- 19) *Tzololá* – dnešní město Sololá, podle něhož bývají Letopisy Cakchiquelů také někdy nazývány.
- 20) *Pangán* (též *Panchoy*) – další cakchiquelské jméno pro španělské Santiago.
- 21) *Francisco de la Cueva* byl Alvaradův místodržící a švagr.
- 22) *Pedro de Alvarado* zahynul 5. července 1541 u Nochistlánu v Novém Španělsku (v dnešním mexickém státě Guadalajara).
- 23) Při výbuchu sopky Agua došlo k zátopám, které dovršily dílo zkázy. Mezi mrtvými byla i vdova po Alvaradovi, Beatriz de la Cueva.
- 24) Licenciát *Juan Roser*, přisedící guatemalského soudního dvora, zvaného tehdy *Audiencia de los Confines*, uplatnil královské nařízení z roku 1540, podle něhož byli Indiáni povinni usídlit se v osadách a obcích, a umožnit tak držitelům *encomiendy*, velkostatkářům, vybírání poplatků.
- 25) Licenciát *Alonso López Cerrado*, předseda guatemalského soudního dvora.

KNIHY CHILAMA BALAMA

1) *Katún* – dvacetiletí. Chronologie Mayů používala těchto výrazů: *kin* – den; *uinal* [vinál] – 20 dní (měsíc); *tún* – rok (18 × 20 uinalů, tj. 360 dní); *katún* – 20 túnů; *baktún* – 20 katúnů; *piktún* – 20 baktúnů; *kalabtún* – 20 piktúnů; *kinchiltún* [kinčiltún] – 20 kalabtúnů; *alautún* [alavtún] – 20 kinchiltúnů, tj. 1 152 000 000 dní. Podobně jako u Aztéků a všech ostatních středoamerických civilizací se kalendář zakládal na kombinaci 20denního „měsíce“ (dvacet názvů dní následujících v závažném pořádku za sebou od *imix*, setba, *ik*, vítr, *ak'bal*, déšť – až po dvacátý *ahau*, pán) a třináctidenního „týdne“ (čísla od 1 do 13), 13 × 20 (260) byl tzv. *tzolkin* [collkin], posvátný rok o 260 dnech. Vedle něho byl *haab* [chaab; 360 + 5 dní] a oba se setkávaly v téměř výchozím dni (stejně číslo i název) vždy za 52 let. V našich textech Chilama Balama se však už tohoto „dlouhého cyklu“ neuzívá, počítá se podle „krátkého cyklu“, na podkladě katúnů, dvacetiletí o 7200 dnech; každý katún začínal jménem *ahau* a tím také končil (7200 se dělí dvaceti beze zbytku). Název celého katúnu se řídil podle názvu posledního dne – byl tedy vždy *ahau* – a doprovázelo ho některé z čísel od jedné do třinácti, podle toho, které připadlo na poslední den. Dělíme-li 7200 třinácti, zůstane zbytek 2; proto číslo posledního dne toho kterého katúnu bylo vždy o 2 menší než u katúnu předešlého. Totéž číslo na konci katúnu, a tudíž znovu katún téhož jména, se objevovalo vždy po 13 × 7200, tedy 93 600 dnech (přibližně 256 roků, tzv. kruh katúnů).

2) Toto místo čtou různí překladatelé různě (*pachab u cab* Brinton, *Pauaba emcuch* Martínez Hernández, *Pauah aen cub* Knorozov, *Pauaba en Cub* Mediz Bolio). Přidržíme se Roysse: „*Pauahové sestoupili*“. Domníváme se totiž, že správně naznačuje jejich božský původ; současné mánii pátrání po dokladech návštěv z cizích planet to ovšem otvírá pole působnosti stejně jako následující Velký a Malý sestup.

3) *Třináct* je posvátné číslo; jak již bylo řečeno, 13 katúnů tvoří tzv. kruh katúnů; Mediz Bolio soudí, že nejde o přesné datum, ale o výraz asi jako „mnoho věků“.

4) *Bernardo de Lizana* v Dějinách Yucatánu z r. 1893 píše, že východ se nazýval „Malý sestup“ a západ „Velký sestup“. Knorozov soudí, že jde o vpád větších a menších počtu Toltéků z uvedených stran.

5) *Makcil*, podle Motulského slovníku „cośi zázračného“, je náboženství postavené na magii.

6) *Jak křehká je interpretace* těchto textů, ukazuje právě toto místo. Pasáž, kterou jsme nyní četli, staví na protikladu sloves *likul*, odcházet odněkud (též po-

cházet), a *hokol*, odcházet někam, a na tom, že *Bolonte Vitz* je Salinas de Nueve Cerros na řece Chixoy, příští Usumacintě, hraniční řece mezi Guatemalou a mexickým státem Chiapas, o níž počátek Chilama Balama z Chumayelu mluví jako o mytické kolébce, tedy jako o východisku. Tak se na věc dívá Mediz Bolio. – Brinton, Roys i Martínez Hernández pokládají však čtyři místní názvy za výchozí body čtyř různých skupin a čtyři světové strany překládají jako cíle pohybu: na východ apod. – Pak by pasáž zněla:

Čtyři kmeny vyrazily. Cantzuculcab bylo jejich jméno.

Vydal se na východ a

z Kincolah Peténu vyšel jeden kmen.

Na sever se vydal a

z Nacocobu vyšel jeden kmen.

Z Holtun Zuyuyu na západ

vyšel jeden kmen.

Jeden kmen vyšel

od Canhec Vitzu, Čtvera pohoří, z Bolonte Vitzu, Devatera hor,
to bylo jeho jméno.

Knorozov interpretuje z východu atd., tedy:

Čtyři oddíly se vydaly na cestu.

Cantzuculcab je jejich jméno.

Příchozí z východu,

z Kincolah Peténu přišel jeden oddíl.

Přímo ze severu z Nacocobu se vydal na cestu
jeden oddíl.

Jeden oddíl se vydal na cestu z Holtun Zuyuy
na západě.

A jeden oddíl se vydal na cestu –

Čtvero pohoří, Devatera hor –

zní název jeho země.

[*Výslovnost*: kan-cukul-kab, k'inkolach, nakokob, choltun sujvá, kanchek vic, bolonte vic].

7) *Can Ahau* [kan-acháv], 4 Pán, se opakuje pětkrát, ale je to pokaždé jiný katún. Podle Medize Bolia jde vždy o významné události ve vývoji téhož posvátného kultu. *Uaxac Ahau* [vašák-acháv] značí počátek kultu nového, jiné náboženské éry – toltécké, opakuje se dvakrát a označuje její začátek a konec. *Buluc Ahau* [buluk-acháv], 11 Pán, zahajuje éru poslední, křesťanskou. Jediná světská, nemystická událost – založení Mayapánu – má svůj zvláštní, jinde se nevyskytující katún, *Oxlahun Ahau* [ošlachún-acháv], 13 Pán.

8) *Chakanputún* [čak'an-putún] je prý místo, kde přistál Kukulcán.

9) *Pád Mayapánu* roku 1441.

10) *Celá tato pasáž* tvoří 77–78 str. originálu, tzv. Druhou kroniku, následující bezprostředně po první, tzv. Sérii katúnů, a předcházející tzv. Třetí kroniku. Poslyšme interpretaci celé pasáže, kterou v korelaci s kronikami z Maní a Oxcutzcabu [oškuckab] podává Mediz Bolio: V kterémsi katúnu 4 Ahau se zrodil národ Mayů a mayský lid se sdružil ve svých prvních městech a vztyčil své první chrámy, tak začal jeho život ve společenství. Vyrozumíváme, že to bylo na ostrově *Cuzamil* [kusamil], který se dnes jmenuje Cozumel [kosumel] a který leží poblíž východního pobřeží mayského kraje. Čtyři Pauahové [pavachové], tj. ti, kteří „rozlévají život“ ve světě, byli jejich prvními vladaři a učitelé. Na oltařích Cuzamilu obětovali prvním bohům – *Quinich-Cacmovi*, *Ah Hulnebovi* a *Ah Yax-Ac-Chinabovi* [kinič-kakmó; ach chulneb a ach jaš-ak-činab]. Jejich kněží se nazývali *Ah Quin Pauah* [ach kin pavach]. Pod tímto jménem je ovládali a řídili řadu katúnů. Z Cuzamilu přešli na pevninu, vstoupili na ni na místě zvaném Ppole, a u přírodních studní založili nejstarší města a pojmenovali je. V dalším katúnu, kterému opět připadlo jméno 4 Ahau, se tu objevily skupiny lidu nazývaného lid „Velkého sestupu“, jenž přišel ze západu, a lid „Malého sestupu“, jenž přišel z východu. Zdá se, že ti z východu byli lidé z Cuzamilu a ti ze západu lidé, kteří přišli ze vzdálené země nazývané *Tulapán Chiconautlan* [čikonavtlán] a jejichž vůdcové a kněží se jmenovali Tutulxiu [tutulxiú]. Mnoho a mnoho roků vládli tito lidé z východu i ze západu v zemi společně, až jejich moc a vláda neobyčejně vzrostly, takže si natrvalo podrobili mayské území. A v dalším katúnu, který se opět jmenoval 4 Ahau, vyšli hledat a také našli místo jménem Chichen Itzá. Tam dali jejich vladaři a otcové zbudovat veliké chrámy a zavedli náboženský kult, založený na magické nauce. V čase dalším katúnu 4 Ahau přišli lidé, kteří pocházeli z místa *Bolonte Uitz*, to jest Devatero hor, které bylo obtékáno devíti řekami, na území Pána Jihu. Z tohoto místa vyšly čtyři skupiny a měly příkaz zamířit na čtvero světových stran; jmenovaly se *Cantzuculcab*. Jedna skupina, která putovala ze západu na východ, dorazila do Kincolah Peténu. Druhá: putující ze severu na jih, dospěla do Nacocobu. Další přišla do Chichen Itzy. A ještě další, putující z východu na západ, došla do Zuyuy (do „roklí“; měla by to být Guatemala, směr se shoduje s putováním Quicheů i Cakchiquelů). Když dorazili do Chichen Itzy, byli uvítáni s počtami (jako otcové) a přijali jméno *Ah Itzá*, jak se nazývali vladaři této země. Vládli dlouhou řadu let, až jednou pán zvaný Hunac Ceel [chunak keel] se dopustil rouhání proti Chac Xib Chacovi [čak-šib-čak], Pánu východních dešťů, který byl uctíván ve svatyních Chichen Itzy. Křivopřísežnictví rozvrátilo mír země a Itzové opustili své chrámy a odebrali se do neobyvaných krajů. V pralesích na jihu, v místech zvaných Tanxulucmul [tan-šuluk-mul], žili po mnoho let a „mnoho tam trpěli a nářikali ve svých srdcích“ (káli se). Když byla míra utrpení dostatečná, vrátily se zbytky Itzů a obnovily své chrámy i své učení v Chakanputúnu [čak'an-putún] u *Západního moře*. To se stalo v katúnu 8 Ahau. V Chacanputúnu žili dlouho, v jiném katúnu, nazvaném 13 Ahau, bylo založeno město Mayapán. Časy se změnily a s nimi i obsah magické nauky, i bohové byli jiní. Zde dostali jméno lidé Maya a velekněží se nazývali *Ah Kin May*. V dalším katúnu, tentokrát opět 8 Ahau, bylo opevněné město Mayapán zničeno,

neboť se v něm soustředila veškerá moc a lid za hradbami se vzbouřil proti pánům a pobořil chrámy i paláce. Pak se kněží a urození rozptýlili po celém kraji, byly založeny různé malé státečky, které soupeřily jeden s druhým, a někdejší sláva pohasínala. Sto dvacet let po tomto rozptýlení pozbyli Mayové svého jména a přestalo se šířit jejich náboženství, neboť nastoupilo křesťanství, jež přinesli cizinci z východu. Všichni, kdo se dříve nazývali Mayové, dostali jméno křesťané a byli zavázáni poslušností nástupcům svatého Petra, tj. papežům, a Jeho Výsosti králi španělskému. To se stalo v katúnu 11 Ahau, který je počátkem posledního mayského letopočtu. – Podle Knorozova Malý a Velký sestup znamená vpád na Yucatán a dobytí Chichen Itzy v dvacetiletí 4 Ahau (968–987). Známe i období, v němž „Itzové vládli a strádali“: vládli od 4 Ahau do 8 Ahau, tedy v letech 868–1185 (do povstání Hunac Ceela), strádali od útěku do Tanxulucmulu do konce údobí Chakanputúnu (1185–1244); hegemonie Mayapánu odpovídá letům 1263–1441, následující období rozvratu trvá až do příchodu Španělů.

Část kmene Itzů žila uprostřed pralesů v Tayasilu, „Uprostřed zelených vod“, na jezerním ostrově. Roku 1525 táhl tímto zapadlým koutem Peténu do Hondurasu sám Cortés a byl přátelsky přijat v městě, které prý svítilo svými chrámy a bílými budovami do vzdálenosti devíti kilometrů (Bernal Díaz). Předkolumbovský život s rituály a oběťmi tu nerušeně plynul až do r. 1618. V době, kdy u nás začala třicetiletá válka, pronikli sem dva františkáni, ale nedošli sluchu. Guvernér Yucatánu vyslal tedy roku 1622 do Tayasilu výpravu vedenou kapitánem Franciskem Minoresem; kněz expedice Delgado si vymínil, že k Indiánům pronikne napřed sám, bez vojáků, jen s osmdesáti pokřtěnými domorodci. Byl od Mayů přijat naoko přátelsky, ale jakmile vkročil do Tayasilu, byli všichni obětováni bohům. Stejný osud stihl pak celou Minoresovu výpravu. Při mši ve vesnickém kostelíku v Sacalumu je dne 2. února 1624 Indiáni přeřekli a do jednoho pobili. Další sedmdesát let, až do roku 1695, byl nerušeně uctíván čas, zbožnělý kalendář – a astrální bohové dostávali potravu v podobě lidských srdcí. Toho roku pronikl do Tayasilu objevitel Tikalu páter Avendano, pokřtil zde 300 dětí, ale i on sám musel nakonec utéci. Následující vojenská výprava byla odražena indiánskou flotilou na kanoích. Teprve roku 1697, tedy 172 let po Cortésovi, dobyl po těžkých bojích Martin de Ursua se svými vojáky Tayasil, a našel tu jen stařeny a děti – ostatní uprchli do lesů – a množství model; vojáci měli s jejich rozbíjením práci od rána do večera. Na místě hlavního mayského chrámu, kde se krátce předtím konaly ještě lidské oběti, dal velitel vybudovat kapli. (Podle Antona)

11) *Hunac Ceel* [chunak keel] – v jeho příběhu jde o pověstnou studnu v Chichen Itze, do níž byly svrhovány oběti pro boha dešťů Chaaca. Vlastně to měli být poslové vyslaní s prosbami k Chaacovi. (Teprve nedávno bylo objeveno, že studna je spojena ponornou řekou s podzemní slují Balancanche [balan-kančé], kde měli kněží tajnou svatyni tohoto boha.) Oběti utonuly, avšak Hunac Ceel, určený vladařem Chichen Itzy Ah Mex Cucem [ach-meš-kuk] za takového „posla“, uměl plavat, a svržen do studny, se zachránil. Prohlásil se za vyslance bo-

ha, u kterého měl osobní audienci a od kterého přináší poselství. Využil této situace a zmocnil se vlády.

12) *Povstání Hunac Ceela* zlomilo sílu Chichen Itzy a připravilo půdu pro despotickou hegemonii Mayapánu.

13) *Jde o posvátné stély* s hieroglyfy, vztyčované na počest času každých dvacet, někde i deset, ba i pět let. Jejich vyvrácením byl vyvrácen i čas, éra Chichen Itzy.

14) *Itzamná*, tj. „Dům šumících vod“, což znamená nebe, byl synem Jediného nejvyššího boha a byl totožný s Kinich Ahauem [kínič-acháv], Pánem sluneční tváře, bohem slunce. Měsíční bohyně Ixchel [iš-čel] byla jeho družkou, ale také jeho neblahým, nepřátelským projevem, s týmiž znaky jako on, navíc měla jen klubko hadů na čele. S Chaacem, bohem vod, tvořili trojici nejstarších mayských náboženských představ.

15) *Zac-tun-lah* [sak-tún-lach] překládá Knorozov jako Panna bílých tvářů.

16) *Dobyvatelem Yucatánu* byl Francisco Montejo (1479–1553; Juan Montejo byl jeho bratr). Do Indii přišel v roce 1514, a to nejprve do Panamy s Pedrariem, z Kuby se zúčastnil Grijalvovy výpravy, pak Cortésova tažení jako jeden z jeho kapitánů. Byl ustanoven starostou ve Vera Cruzu a dvakrát úspěšně jednal jako Cortésův vyslanec ve Španělsku. Roku 1526 získal právo kolonizovat „Yucatán a Cozumel“ s dědičným titulem guvernéra (adelantado) a doživotního generálního kapitána. Na Yucatán vyplul 1527, ale vlastní kolonizaci Tabasca a Yucatánu provedl v letech 1529–1532. Chtěl vybudovat velkou samostatnou „provincii Yucatán“, nezávislou na Guatemale (kde vládl Alvarado), k níž by patřil Yucatán s dnešními mexickými státy Tabasco a Chiapas a tehdejší Higuera (dnešní Honduras). Centrum jeho provincie mělo být v Hondurasu, měla to být spojnice mezi oběma oceány. Mayské povstání v roce 1533 ho přinutilo k návratu do Mexika. Roku 1536 došlo k prvním sporům mezi Alvaradem a Montejem o Higuera, Alvarado tam nezákonně vtrhl, vyvolal a potlačil povstání pohlavára Sisumby. Při dobývání pevnosti na Río Uloa padl tehdy mezi indiánskými obránci pod kulí španělské arkebuzy také španěl Gonzalo Guerrero – o němž se zmiňujeme v závěrečné části pozn. 162 k Popol Vuh –, oděn v domorodých šatech a pomalován válečnými barvami jako Indián. Roku 1536 byl Honduras přidělen přece jen Montejovi, ale v rozbourané provincii vzniklo v letech 1537–1539 nové povstání, Lempirovo, který ovládl na 200 osad a měl 30 000 válečníků. V roce 1540 byl Montejo znovu donucen vzdát se Higuera ve prospěch Alvarada a výměnou obdržel Chiapas a Xochimilco. Odtud pověřil svého nemanželského syna Francisca a svého vnuka znovudobytím Yucatánu. Roku 1542 byla při tom založena Mérida a 1546 potlačeno poslední povstání Indiánů na východě poloostrova. (V nepřístupných pralesních a bažinatých krajích se udržely drobné mayské státečky až do roku 1697.) Zatím Francisco Montejo starší byl znovu uveden v úřad v Higuera, ale štěstí mu

ani tentokrát nepřálo, brzy byl opět odvolán a nakonec, přestože Montejev mladší dobyli Yucatán, byl zbaven funkce generálního kapitána (doživotního!) i v této provincii. Zestárlý a zklamaný conquistador odchází do Mexika a odtud 1551 do Španělska, kde 1553 umírá a je pohřben v rodné Salamance. Je ironií osudu, že Montejo starší patřil k „lepším“ conquistadorům. O Indiánech se vyjádřil: „Domorodci jsou tak drobní a jemní, že uložit jim nucené práce znamenalo by zničit zemi. Potřebují spíše péči, přízeň a podporu. Za mé vlády žádají otroci!“ Proto měla být za Monteja *encomienda* mírná, spíše dobrovolná služba. Chtěl odstranit otroctví a obchod s otroky, zmírnit podmínky nucených prací a nošení nákladů. V Higuera i na Yucatánu dával přednost mírným prostředkům, usiloval, aby Indiáni žili ve svých vesnicích svým přirozeným způsobem. Neukládal kruté tresty – až na několik výjimečných případů – ani rebelům. Svou ideou Higuera protkaného schůdnými cestami – jako spojnice mezi Atlantským a Tichým oceánem – byl vlastně předchůdcem plánu Panamského průplavu. Účinně spolupracoval od roku 1537 s „ochráncem a obhájcem Indiánů v provincii Higuera“, biskupem Cristóballem de Pedrazou, mužem, který se v mnohém podobal Bartolomé de las Casasovi. Ale právě tento postoj k Indiánům mu vynesl nepřátelství španělských kolonistů, kteří proto podporovali Alvarada, muže plně jejich ražení. Do správy mluvil Montejovi kdekd, intriky se křížily ze všech stran, nároky na zásahy si činili hned mexický místokrál, hned guatemalský generální kapitanát, hned soudní dvůr v Santo Domingu, hned koruna sama. A přestože byl roku 1542 na vrcholu své moci jako guvernér a generální kapitán Yucatánu, guvernér a generální kapitán Higuera, guvernér a generální kapitán Chiapasu a královský guvernér území mezi Río Copilco a Río Uloa – včetně celého Tabasca – a vytvořil dočasně velkou provincii, jeho správní jednotka se neudržela, a tím neprosadil ani výše zmíněný přístup k Indiánům; paradoxně (především pro křížící se zájmy) právě na území, které spravoval, docházelo k ustavičným povstáním a Montejo zemřel zneuznán a odstrčen, ostatně ne nepodobně jako Cortés.

Nynější poloostrov Yucatán je rozdělen na dva mexické federální státy Yucatán a Campeche a teritoriální území Quintana Roo. To je známo svou „Válkou kast“, mayským povstáním proti bílým, které vypuklo 20. července 1847 a skončilo až 4. května 1901, kdy vojska generála Ignacia A. Brava vstoupila do hlavního města „mayského státu“ Chan Santa Cruz. Domorodci byli podporováni ze sousední Belize (Brit. Hondurasu) a dokonce 1887 nabídli, že vstoupí pod ochranu britské královny. Nabídka nebyla přijata, a naopak dohoda mezi Mexikem a Anglií z roku 1893 zbavila Indiány vojenské podpory. Úplná pacifikace území však trvala ještě dlouho po vítězství generála Brava.

Přední historická města Mayů, která se nám na Yucatánu archeologicky dochovala, jsou Chichen Itzá, Uxmal, Sayil, Labná, Cobá, Tulum a dále ve vnitrozemí, už na guatemalském území, Tikal, Uaxactún aj.

POUŽITÁ LITERATURA

ALVARADO P. DE: *Der erste und zweite Bericht des P. de A. über die Eroberung von Guatemala und El Salvador im Jahre 1524.* (Překlad ze španělštiny F. Termer.) Hamburg 1948.

ANTON F.: *Alt-Mexiko und seine Kunst.* Leipzig 1965.

ANTON F.: *Altindianische Weisheit und Poesie.* Leipzig 1968.

ANTON F.: *Kunst der Maya.* Leipzig 1968.

ANTON F.: *Maya. Indianische Kunst aus Mittelamerika.* München 1965.

BAILEY H. M. – NASATIR A. P.: *Dzije Ameryki Łacińskiej.* (Překlad z angl.) Warszawa 1965.

BARRERA VÁSQUEZ ALF. – RENDÓN S.: *El libro de los libros de Chilam Balam.* México 1948.

BECKER-DONNER E.: *Präkolumbische Malerei.* Wien 1962.

BERNAL I.: *Mexican Wall-Paintings of the Maya and Aztec Period.* Milano 1963.

BERNAL I. – PIÑA-CHÁN R. – CÁMARA-BARBACHANO F.: *The Mexican National Museum of Anthropology.* London 1968.

BRASSEUR DE BOURBOURG CH. E.: *Popol Vuh. Le Livre Sacré et les mythes de l'antiquité américaine.* Paris 1861.

BRINTON D. G.: *The Annals of the Cakchiquels.* Philadelphia 1885.

BRION M.: *Die frühen Kulturen der Welt.* (Překl. z franc.) Köln 1964.

BRYDE MC F. W.: *Cultural and Historical Geography of Southwest Guatemala.* Washington 1945.

BUSHNELL C. H. S.: *Umění staré Ameriky.* Praha 1970.

DECKER H.: *Maya Handschrift der sächsischen Landesbibliothek Dresden-Codex Dresdensis.* Berlin 1962.

DIESELDORF E. P.: *Kunst und Religion der Mayavölker im alten und heutigen Mittelamerika.* Berlin 1926.

DOCKSTADER F. J.: *Lart indien de l'Amérique Centrale.* Neuchâtel 1965.

EICHHORN A.: *Nanal oder die frohe Wissenschaft der architektonischen und künstlerischen Kompositionen bei den Maya Völkern.* Berlin 1896.

FRÝD N.: *Usměvavá Guatemala.* Praha 1955.

GENET J. – CHELBALTZ: *Histoire de peuples Maya-Quichés.* Paris 1927.

GIRARD R.: *Le Popol-Vuh. Histoire culturelle des Maya-Quichés.* Paris 1954.

CHAMBERLAIN R. S.: *The Conquest and Colonization of Honduras 1500 to 1550.* Washington 1953.

JEVREINOV E. V. – KOSAREV J. G. – USTINOV V. A.: *Priměněniji elektronnych vyčislitelnych mašin v issledovaniji pismennosti drevnich maja I.–III.* (I. Madridskaja rukopis. II. Drezděn-

skaja rukopis. III. Katalog znakov.) Novosibirsk 1961.

KAŠÍK V.: *Guatemala.* Praha 1967.

KIDDER A. V.: *A Program for Maya Research.* Washington 1937.

KIRKPATRICK F. A.: *Die spanischen Konquistadoren.* Leipzig 1935.

KNAPP R.: *Die Vegetation von Nord- und Mittelamerika.* Jena 1965.

KNOROZOV J. V.: *Pismennost' indějcev maja.* Moskva – Leningrad 1963.

KRICKEBERG W. – KARLFELD K. P.: *Versunkene Kulturen, lebendige Völker. Inka, Maya, Azteken.* Berlin 1943.

KRICKEBERG W. – MÜLLER W. – TRIMBORN H. – ZERRIES O.: *Les religions amérindiennes.* (Překl. z něm.) Paris 1962.

LANDA D. DE: *Soobščenie o dělach v Jukataně.* (Překl. ze špan. a úvod od J. V. Knorozova.) Moskva – Leningrad 1955.

LENTZ F. J.: *Aus dem Hochland der Maya.* Stuttgart 1930.

LEÓN-PORTILLA M.: *El reverso de la Conquista. Relaciones aztecas, mayas e incas.* México 1964.

LIMA C. DE: *Yucatan land of Maya.* México 1953.

LONGYEAR J. M.: *Copan Ceramics. A Study of Southeastern Maya Pottery.* Washington 1952.

LUDENDORFF H.: *Astronomische Inschriften in Piedras Negras und Naranjo.* Berlin 1940.

MÉDIZ BOLIO A.: *Síntesis mística de la Historia Maya según el Chilam Balam de Chumayel.* México 1935.

Memorial de Tecpán-Atitlán (Solola). (Faksimile cakchiquelského textu s úvodem a rozbořem E. Mengina.) København 1952.

MORLEY S. G.: *Popol Vuh. The Sacred Book of the Ancient Quiché Maya.*

Přel. Delia Goetz a. S. G. Morley. Norman 1950.

MORLEY S. G.: *The Ancient Maya.* Stanford 1946.

PIÑA-CHÁN R.: *Spiele und Sport im alten Mexiko.* Leipzig 1968.

RAYNAUD G.: *Les dieux, les héros et les hommes de l'ancien Guatemala d'après le Livre du conseil.* Paris 1925.

RAYNAUD G. – ASTURIAS M. A. – GONZÁLEZ DE MENDOZA J. M.: *Anales de los Xahil.* México 1946.

RECINOS A.: *Memorial de Sololá, Anales de los Cakchiquels y Título de los Señores de Tonicapán.* (Překlad, poznámky a úvod.) México 1950.

RECINOS A.: *Popol Vuh. Las antiguas historias del Quiché.* (Překlad a poznámky.) México – Buenos Aires 1964.

REDFIELD R.: *The Folk Culture of Yucatan.* Chicago 1941.

ROYS R. L.: *The Book of Chilam Balam of Chumayel.* Washington 1940.

SCHLENTHER U.: *Die geistige Welt der Maya.* Berlin 1965.

SCHULTZE-JENA L.: *Popol Vuh. Das heilige Buch der Quiché-Indianer von Guatemala.* (Text, slovník a překlad.) Stuttgart-Berlin 1944.

SMITH L. A.: *Archeological Reconnaissance in Central Guatemala.* Washington 1955.

SMITH L. A.: *Uxactun, Guatemala. Excavations of 1931–37.* Washington 1950.

SODI D. M.: *La literatura de los Mayas.* México 1964.

SOUSTELLE J.: *L'art du Mexique ancien.* Paris 1966.

STANDLEY P. C. – STEYERMARK J. A.: *Flora of Guatemala.* Chicago 1946.

STINGL M.: *Za poklady mayských měst.* Praha 1969.

- STIRLING M. W.: *Stone Monuments of Southern Mexico*. Washington 1943.
- TERMER F.: *Zur Geographie der Republik Guatemala*. Hamburg 1936.
- THOMPSON J. E. S.: *Grandeur et décadence de la civilisation maya*. (Překl. z angl.) Paris 1958.
- THOMPSON J. E. S.: *Sláva a pád starých Mayů*. Praha 1971.
- THOMPSON J. E. S.: *Maya Hieroglyphic Writing*. Washington 1950.
- VALLE J.: *Guatemala para el turista*. Guatemala 1929.
- VILLA ROJAS ALF.: *The Maya of East Central Quintana Roo*. Washington 1945.
- VILLACORTA J. A. – RODAS F.: *Manuscrito de Chichicastenango. El Popol Buj*. Guatemala 1927.
- WADEPUHL W.: *Die alten Maya und ihre Kultur*. Leipzig 1964.
- WEBER F.: *Zur Archeologie Salvadors*. Stuttgart 1922.
- XIMÉNEZ FRAY F.: *Historia de la Provincia de San Vicente de Chiapa y Guatemala de la Orden de Predicadores*. Guatemala 1931.
- XIMÉNEZ FRAY F.: *Provincia de Guatemala*. (Překlad Popol Vuh s dodatkem Escolios a las historias del origen de los indios.) Wien 1957.

EDIČNÍ POZNÁMKA

Překlad Popol Vuh byl pořízen z quicheského originálu, uveřejněného v knize Leonharda Schultze-Jeny *Popol Vuh, Das heilige Buch der Quiché Indianer von Guatemala (Quellenwerke zu alten Geschichte Amerikas aufgezeichnet in den Sprachen der Eingeborenen, Band II.)*, vydané Iberoamerickým ústavem v Berlíně roku 1944. Překladatel přihlížel i k překladům Francisca Ximéneze, Georgese Raynauda, Adriána Recinose, L. Schultze-Jeny, J. Antonia Villacorty a Sylvana G. Morleye, jejichž práce jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Ukázky z Letopisů Cakchiquelů byly vybrány z faksimile cakchiquelského originálu, které v knize *Memorial de Tecpán-Atitlán (Sololá)* uveřejnil v Kodani v roce 1952 Ernest Mengin. Při překladu bylo přihlédnuto k pracím Georgese Raynauda a spolupracovníků a Adriána Recinose.

K výboru z Knih Chilama Balama bylo použito přetisků yucatánsko-mayských originálů v knihách Antonia Médize Bolia a Jurtje V. Knorozova, které jsou rovněž uvedeny v seznamu použité literatury. Zde se překladatel opíral o výsledky překladatelské práce Demetria M. Sodiho a Ralphy L. Royse. Vzhledem k tomu, že všechny uvedené mayské originály byly zapsány latinkou a jejich španělská transkripce se již mezinárodně ustálila, překladatel přizpůsobil psaní vlastních indiánských jmen v Popol Vuh a Letopisech Cakchiquelů přepisu Recinosovu, v Knihách Chilama Balama přepisu Alfreda Barrery Vásqueze a Silvie Rendónové. V této podobě mohou čtenáři uvedená vlastní jména najít i v současné odborné literatuře zahraniční.

Toto vydání knihy Popol Vuh se opírá o vydání předchozí (Odeon, Praha 1976). Text prošel běžnou ediční úpravou, během níž byl aktualizován pravopis. Navíc bylo provedeno pouze několik drobných věcných úprav textu a redakčních zásahů do struktury poznámkového aparátu. Byla aktualizována předmluva.

OBSAH

- 7 Několik slov o mayském písemnictví
- 25 POPOL VUH
- 27 Vstup
- 29 První kniha: Stvoření světa a pokusy o stvoření lidí. Zničení nepodařeného lidstva a nepravých božstev
- 51 Druhá kniha: Vítězství světla nad tmou. Činy božských reků v Xibalbě
- 99 Třetí kniha: Doba prapředků. Čekání na světlo. Putování z pravlasti
- 121 Čtvrtá kniha: Vytvoření quicheského státu a podrobení ostatních kmenů. Pokolení vladařů
- 155 LETOPISY CAKCHIQUELŮ (Výbor)
- 157 Putování z Tulánu
- 160 Příchod Španělů
- 162 Povstání Cakchiquelů
- 165 Po povstání
- 166 Kristianizace
- 169 KNIHY CHILAMA BALAMA ČILI PROROKA JAGUÁRA NA YUCATÁNU (Výbor)
- 171 Can Ahau, 4 Pán, je jméno katínu
- 174 Za vlády Pochek-ix-coy trůn jaguára v Chichen Itze
- 177 Píseň vladaře Hunac Ceela, jeho svědectví
- 179 Proroctví Chilama Balama, Proroka Jaguára
- 180 Katún 11 Ahau, 11 Pán
- 182 Taková je tvář katínu
- 183 Mapka Guatemaly
- 184 Poznámky
- 226 Použitá literatura
- 229 Ediční poznámka